

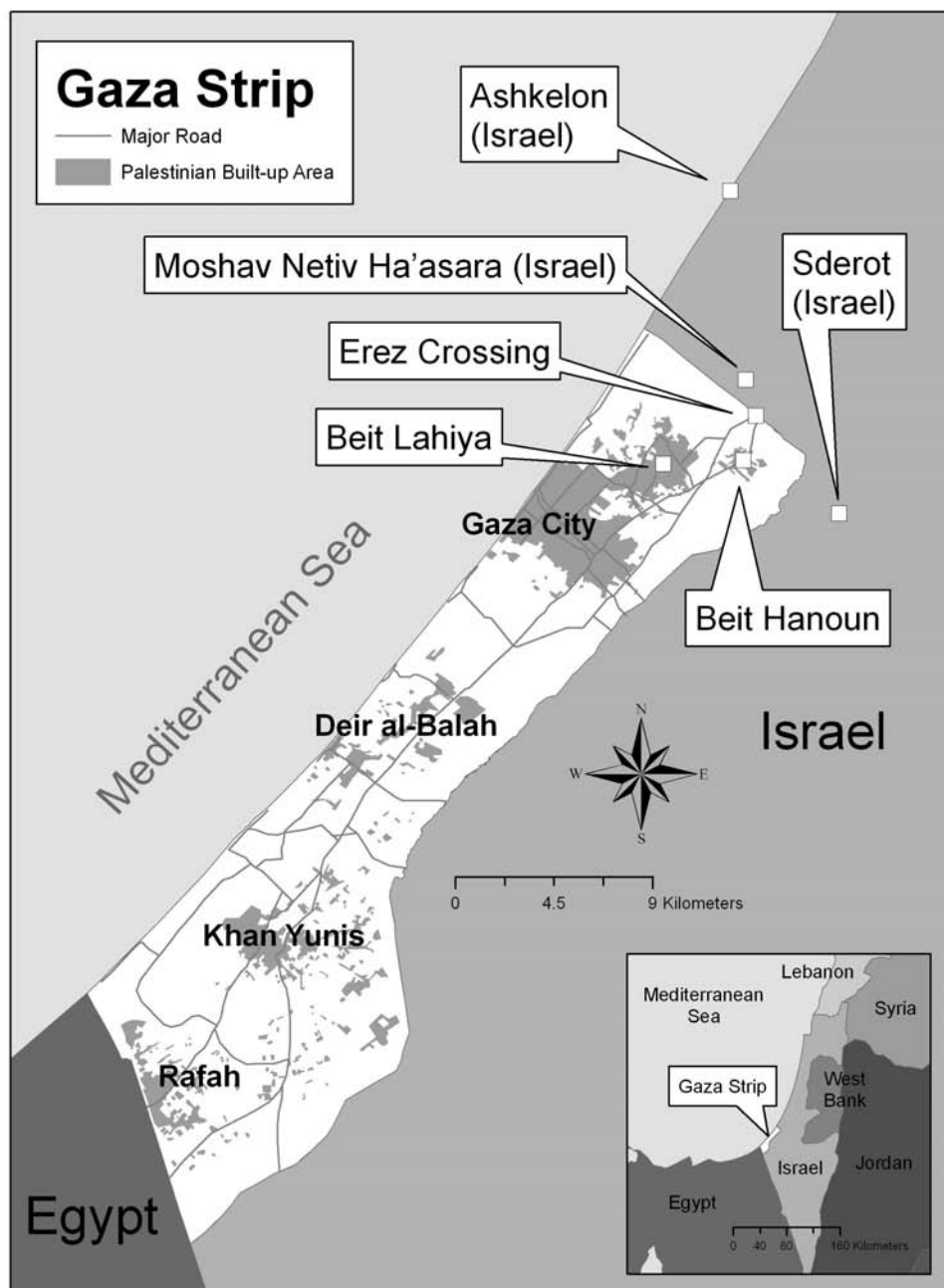
ירי ללא הבחנה

התקפות רקטות פלשתיניות על ישראל והפגזות ארטילריה ישראליות ברצועת עזה

1.....	מפת רצועת עזה
2	I. תמצית
3	התקפות הרקטות הפלשתיניות
4	הפגזות ארטילריה ישראליות
10.....	מקרי מבחן
12.....	מתודולוגיה
13.....	II. המלצות
15.....	III. המשפט ההומניטארי הבינלאומי
20	IV. רקע
22	התקפות פלשתיניות חמושות מעזה
25	V. התקפות הרקטות הפלשתיניות מאז נסיגת צה"ל
25	הנשק ושיטת ההתקפה
29	פגיעה באזרחים
34	פריסת יעדים צבאיים באזורים שמיושבים בצפיפות
35	ההצדקות הפלשתיניות
39	התפקיד שממלאים כוחות הביטחון הפלשתיניים
40	מסקנות משפטיות
42	VI. הפגזות ארטילריות ישראליות מאז נסיגת צה"ל
44	הנשק שבו נעשה שימוש ושיטת ההתקפה
50	פגיעה באזרחים
52	הפגזות שפגעו באזרחי מגורים

59	הפגזות אחרות שפגעו באזרחים
65	הפגיעה במקורות המחייה של פלשתינאים
66	טיעוני צה"ל להצדקת פעולותיו
71	מסקנות משפטיות
73	נספח I. מקרה מבחן: התקרית בחוף עזה
73	תיאוריהם של עדי ראייה
77	ניתוח המקרה
79	רסיסים
80	מכתשים הנוצרים מפגזי ארטילריה
80	פציעות
81	לוח הזמנים
82	הסברי צה"ל
	נספח II. מקרה מבחן: התקפות רקטות פלשתיניות ממתחם הדירות "נאדה" והפגזה של המתחם על ידי צה"ל
86	מתחם הדירות "נאדה"
87	ההקדמה להפגזה הארטילרית של צה"ל על מתחם הדירות "נאדה"
88	שעות אחר הצהריים המוקדמות ב-24 ביולי
90	שעות אחר הצהריים והערב של ה-24 ביולי
91	אירועי יום רביעי, 26 ביולי
93	אירועי יום ששי, 28 ביולי
95	אזהרות צה"ל והקישור והתיאום עם כוחות הביטחון הפלשתיניים
96	הסברי צה"ל
101	נספח III. רקטות תוצרת-בית ששוגרו לעבר ישראל מרצועת עזה
102	נספח IV. פגזי ארטילריה ישראלית שנוירו לעבר רצועת עזה
103	נספח V. נפגעים מרקטות תוצרת-בית ומהפגזות ארטילריות
104	נספח VI. מכתבי ארגון Human Rights Watch לצה"ל ותגובות צה"ל
122	תודות

מפת רצועת עזה

Map Data Sources: Vector Map Level 0 (Digital Chart of the World) Edition 5 (NIMA, Sept. 2000); Google Earth; Human Rights Watch

I. תמצית

התקפות שמבצעות קבוצות פלשתיניות חמושות, כשהן משגרות רקטות מתוצרת מקומית המכונות רקטות קסאם, והתקפות של צה"ל, שיורה פגזי ארטילריה בקוטר 155 מ"מ, גרמו ביחד למותם של עשרות אזרחים ולפציעתם של מאות, ושיבשו לאין שיעור את חיי האזרחים בצפון רצועת עזה ובשטחי ישראל הסמוכים. אחרי נסיגת ישראל מעזה בספטמבר 2005 נמשכו התקפות הרקטות הפלשתיניות באופן בלתי-סדיר, והן התגברו בסוף ספטמבר, בסוף אוקטובר, ופעם נוספת בדצמבר, ובעקבותיהן – החל מסוף אוקטובר – נורתה אש ארטילריה ישראלית. בתחילה היה מספר האזרחים שנפגעו משני הצדדים נמוך, אולם מספרם עלה בצורה דרמטית החל מחודש אפריל 2006, כשישראל הגבירה באופן חד את ההפגזות הארטילריות לעבר אתרים המשמשים, לטענתה, לשיגור רקטות, וכן החלה לירות בקרבה רבה יותר לאזורי מגורים.

שני הצדדים הפגינו זלזול בחיי אזרחים, מתוך הפרה של המשפט ההומניטארי הבינלאומי (המשפט ההומניטארי): קבוצות פלשתיניות חמושות כיוונו את הרקטות אל עבר יישובים ישראלים; הפגזות הארטילריה הישראליות בקרבת אזורי מיושבים גרמו לנפגעים רבים בקרב האוכלוסייה האזרחית, וזאת ללא צורך צבאי ברור, וכן אירעה תקרית חמורה אחת לפחות של הפגזה חסרת-הבחנה.

היום ישנה הזדמנות לשים קץ לאובדן המיותר הזה של חיי אזרחים: בנובמבר 2006, בעקבות התקפת ארטילריה שגרמה למותם של 23 אזרחים, השעה צה"ל את השימוש בארטילריה ברצועת עזה כתגובה להתקפות רקטות, ותקופה של הפסקת אש בת חמישה חודשים שהכריז החמאס באותו חודש הביאה להפחתה בשיגור הרקטות הפלשתיניות בשנת 2007, שפירושה הוא שבמשך פרק זמן מסוים שיגור הרקטות נעשה בעיקר על ידי ארגון הג'יהאד האיסלאמי. חמאס הפסיק את הפסקת האש ב-24 באפריל 2007 ושב לשגר קסאמים לתוך שטח ישראל.¹ ישראל לא חזרה להשתמש בארטילריה, ובמקום זאת הגיבה בירי מדויק יותר של טילים מן-האוויר לעבר מטרות, אולם לא ברור עד כמה קבוע השינוי הזה בדרך הפעולה הישראלית. ישנה סבירות גבוהה שהן הקבוצות הפלשתיניות החמושות והן צה"ל יחזרו לשיטות הפעולה שהביאו לעלייה התלולה במספר האזרחים שנפגעו באמצע 2006, אלא אם כן הצדדים יפיקו את הלקחים של 2006 וישנו באופן החלטי את המדיניות ואת ההתנהלות הצבאית שלהם, בהתאמה לחובות הבלתי-תלויות החלות עליהם על פי המשפט ההומניטארי הבינלאומי.

דו"ח זה מבוסס על בדיקה בשטח של התקפות הרקטות שמבצעות קבוצות פלשתיניות חמושות ושל הפגזות הארטילריה של צה"ל, ומתמקד בתקופה שמתחילת ספטמבר 2005 ועד סוף מאי 2007. הדו"ח מציג המלצות שתכליתן היא לשים קץ לשיטות הפעולה שהביאו למותם ולפציעתם ללא-צורך של אזרחים. הדו"ח אינו עוסק בסוגיות חשובות אחרות שמשפיעות על האוכלוסייה האזרחית בעזה, ובכלל זה המצב ההומניטארי המתדרדר,

¹ ראו, לדוגמה, איזבל קרשנר, "התקפת החמאס מעמידה בספק את עתידה של הפסקת האש בעזה", *ניו יורק טיימס*, 25 באפריל 2007.

הלחימה ההדדית ועקובת הדם בין פלגים פלשתיניים, הריסת תחנת הכוח היחידה בעזה על ידי ישראל, והעימותים בין צה"ל לבין הקבוצות החמושות שגרמו לאובדן חיי אזרחים ללא קשר להתקפות הרקטות/ארטילריה.

התקפות הרקטות הפלשתיניות

על פי נתוני משרד האו"ם לתיאום עניינים הומניטאריים (UNOCHA), בתקופה שמספטמבר 2005 ועד מאי 2007 שיגרו קבוצו פלשתיניות חמושות כמעט 2,700 רקטות אל תוך שטח ישראל, וגרמו למותם של 4 אזרחים ישראלים, ולפציעתם של 75 אזרחים ולפחות 9 חיילים. שניים ממקרי המוות האלה אירעו במהלך השבועיים האחרונים של חודש מאי 2007. ששה אזרחים נוספים נהרגו בהתקפות הרקטות בתקופה שמאמצע 2004 ועד סוף אוגוסט 2005. מרקטות פלשתיניות ששוגרו לעבר ישראל ונחתו לפני הגבול נהרגו גם לפחות שני אזרחים פלשתינים, ולפחות 21 נפצעו. הרקטות – שמיצרות בעזה ומכוונות באופן כולל רקטות "קסאם", על שמה של הזרוע הצבאית של חמאס, תנועת ההתנגדות האיסלאמית – הן אמצעי לחימה בלתי-מדויק ביותר ולא ניתן לכוון אותן אל מטרה ספציפית.

תושבים באזור הנגב המערבי בישראל, ובמיוחד בעיר שדרות, סבלו מהתקפות אלה. טווח הגילאים של 10 האזרחים הישראלים שנהרגו מפגיעת רקטות פלשתיניות מאז אמצע שנת 2004 היה שנתיים עד 57, כולל ארבעה ילדים. ההתקפות גרמו גם נזק לרכוש ויצרו אווירת פחד ביישובים הישראליים שנפגעו. אשל מרגלית ממושב נתיב העשרה, לדוגמה, סיפר לתחקירני Human Rights Watch איך בתו כמעט ונפגעה בהתקפת רקטות. מרגלית סיפר שכשנשמעה האזהרה המתריעה על רקטה מתקרבת, בתו הייתה בחדר העבודה המשפחתי שבקומה השנייה, ועבדה על המחשב. "קראתי לה, אבל היא לא כל כך רצתה לעזוב את המחשב, היא בת 18, אתם יודעים", סיפר מרגלית. "היא ירדה למטה ורצנו אל חדר הביטחון, כשרקטת הקסאם פגעה בבית". הרקטה חדרה מבעד לגג והתפוצצה בחדר העבודה. "עלינו למעלה, פתחנו את הדלת וראינו שהחדר הרוס. כשהבת שלי קלטה מה יכול היה לקרות היא פרצה בבכי... הקסאמים שינו את חיינו. המתח והחרדה הרבה יותר גדולים".²

חמאס, ג'יהאד איסלאמי, גדודי חללי אל-אקצא וכן ועדות ההתנגדות העממית – כל הארגונים האלה קיבלו על עצמם אחריות לשיגור רקטות אל תוך ישראל, אם כי חמאס צייט במידה רבה להשעיות שקיבל על עצמו בנוגע להתקפות מסוג זה בתקופות שבין פברואר ליוני 2006, ובין נובמבר 2006 לסוף אפריל 2007.³ קבוצות חמושות אלה מצדיקות את התקפותיהן בטענה שמדובר בהגנה עצמית ובפעולות תגמול על מעשיה של ישראל נגד הפלשתינאים. בהצהרה אופיינית שמתפרסמת אחרי התקפה נאמר שזוהי תגובה "לפשעי הכיבוש נגד ילדים, נשים וזקנים".⁴

² ראיון שקיים ארגון Human Rights Watch עם אשל מרגלית, מושב נתיב העשרה, 8 ביוני 2006.

³ סטיבן ארלנגר, "ישראל מזהירה מפני התעצמות צבאית של חמאס בעזה", ניו יורק טיימס, 1 באפריל 2007.

⁴ ראה, לדוגמה, אתר האינטרנט של הג'יהאד האיסלאמי, ללא תאריך, <https://www.sarayaalquds.org/bynt/bynt2006-0149> (כניסה לאתר ביום 19 בנובמבר 2006).

התקפות הרקטות הפלשתיניות מהוות הפרה של המשפט ההומניטארי הבינלאומי, הידוע גם כדיני המלחמה, שחל על התנהלותם של הצדדים במהלך עימות חמוש. במקרים בהם המטרה היא לתקוף מטרה צבאית, והמטרה ממוקמת בתוך או בקרבת אזור מגורים, התקפות הרקטות הפלשתיניות נחשבות להתקפות חסרות הבחנה, מכיוון שהן אינן מסוגלות להבחין בין מטרות צבאיות לבין מטרות אזרחיות. במקרים בהם אין כוונה לפגוע במטרה צבאית והרקטות משוגרות לעבר אזור אזרחי, ההתקפות נחשבות להתקפות במכוון נגד אזרחים. בהתחשב בעובדה שהתקפות הרקטות גרמו נזק מועט בלבד לנכסים צבאיים ישראלים, נראה שמטרתן העיקרית היא להרוג אזרחים, או לכל הפחות לזרוע פחד בקרב האוכלוסייה האזרחית הישראלית – שתיהן מטרות שאסורות על פי המשפט ההומניטארי.

גם אם נניח שהתקפות הרקטות מבוצעות כפעולות תגמול על התקפות ישראליות שגורמות להרג ולפציעה של אזרחים, כפי שמרבית הקבוצות הפלשתיניות לטעון, עדיין הן תחשבה מנוגדות למשפט ההומניטארי הבינלאומי. החוק החל בעניין פעולות תגמול – המוגדרות כפעולות אסורות מכל בחינה אחרת ואשר עשויות להיחשב כחוקיות כאשר נעשה בהן שימוש בתור אמצעי אכיפה, בתגובה למעשים בלתי-חוקיים של היריב⁵ – אינו מתיר התקפות ישירות או חסרות הבחנה על אזרחים, ואחת הסיבות לכך היא מה שעולה מחילופי האש הארטילרית-ירי הרקטות: אפילו התקפות שנעשות לכאורה כפעולת תגמול מזרענות לעתים קרובות התקפות-נגד של היריב, ויוצרות כך מעגל דמים אינסופי של פציעה ומוות של אזרחים. כפי שקובעת האמנה המובילה בתחום זה, תקיפת אזרחים או אובייקטים אזרחיים על ידי צד אחד אינה יכולה לעולם לשמש הצדקה להתקפה דומה על ידי הצד האחר.⁶

קבוצות פלשתיניות חמושות גם מסכנות לעתים את האוכלוסייה האזרחית על ידי הצבה של משגרי הרקטות שלהן בסמיכות לאזורי מגורים בעזה. צה"ל טוען שבמהלך 2006 קירבו קבוצות פלשתיניות חמושות את המשגרים שלהם יותר ויותר אל אזורי מגורים, מן הסתם מכיוון שהירי הארטילרי הישראלי בתגובה הפך את השיגור משדות פתוחים לאופציה צבאית פחות מפתה. ראיונות שקיים ארגון Human Rights Watch מספקים ראיות לכך שלפחות במקום אחד, חוליות פלשתיניות שיגרו או ניסו לשגר רקטות ממרחק של פחות מ-100 מטרים מבנייני דירות מיושבים. אף כי עזה מיושבת בצפיפות ושטחים פתוחים הם דבר נדיר יחסית, עדיין חלה על הלוחמים חובה לנקוט את כל אמצעי הזהירות האפשריים כדי להגן על אזרחים, לרבות על ידי הימנעות מהצבת משגרים בתוך אזורים מיושבים או מירי בקרבת מקום לאזורים מיושבים.

הפגזות ארטילריה ישראליות

מספטמבר 2005 ועד סוף מאי 2007, התקופה המקבילה לתקופה שאלה מתייחסים הנתונים הסטטיסטיים שהובאו לעיל, ירה צה"ל 14,617 פגזי ארטילריה לתוך עזה. בהפגזות נהרגו לפחות 59 בני אדם ונפצעו 270

⁵ ראה הוועד הבינלאומי של הצלב האדום (ICRC), המשפט ההומניטארי הבינלאומי המקובל, קמברידג': קמברידג' יוניברסיטי פרס, 2005, עמ' 513.

⁶ ראה הפרוטוקול הנוסף לאמנות ז'נבה מיום 12 באוגוסט 1949, וכן "בעניין הגנתם של קורבנות סכסוכים בינלאומיים חמושים" (פרוטוקול I) מיום 8 ביוני 1977, 3 U.N.T.S. 1125, שנכנס לתוקף ביום 7 בדצמבר 1978, סעיף (6) 51 ("התקפות על אוכלוסייה אזרחית או על אזרחים בדרך של פעולות תגמול – אסורות").

בני אדם נוספים, ולמבנים אזרחיים רבים נגרם נזק משמעותי.⁷ בין 38 הפלשתינאים שנהרגו עד סוף ספטמבר 2006 היו 17 ילדים מתחת לגיל 16, 12 נשים וגבר אחד בן 60; במסגרת החקירות בשטח שביצע ארגון Human Rights Watch עלה בידו לזהות 5 מבין 8 ההרוגים הנותרים כאזרחים.⁸ בהתקפה ארטילרית מאוחרת יותר, ב-8 בנובמבר, נהרגו או נפצעו אנושות 23 בני אדם ולפחות 40 פלשתינאים נפצעו, כולם אזרחים. כפי שמובא בהמשך, התקרית הזו גרמה לישראל להשעות את השימוש בהפגזות ארטילריות בעזה, והשעיה זו נמשכת בעת הבאת דו"ח זה לדפוס, באמצע יוני 2007.

רוב פגזי הארטילריה שנורו על ידי צה"ל לתוך רצועת עזה במהלך תקופה זו נחתו באזורים פתוחים, ורובם המכריע לא גרם לנפגעים אזרחיים. עם זאת, פגזים רבים נורו בסמוך לאזורים אזרחיים, ואחדים נחתו ממש על בתי מגורים ומבנים אזרחיים אחרים וגרמו לפגיעות קשות ולאובדן חיים. לא עלה בידי ארגון Human Rights Watch למצוא דיווח או טענה כלשהם שבין ההרוגים או הפצועים מהאש הארטילרית היו אנשים שנחשדו כלוחמים, וצה"ל לא ענה לשאלת ארגון Human Rights Watch האם בין הפלשתינאים שנהרגו או נפצעו מאש ארטילרית שנורתה אל תוך רצועת עזה היו לוחמים או מי שנחשדו כלוחמים.⁹ בעקבות הפגזות הארטילריות הישראליות במהלך שנת 2006 נותרו על הקרקע פגזים רבים שלא התפוצצו, והם ממשיכים לסכן את חייהם ומחיתם של פלשתינאים.

התקפות הארטילריות הישראליות על בית חנון ועל בית להייה הסמוכה גרמו לנפגעים רבים בקרב האזרחים ולנזק למבנים אזרחיים. ב-10 באפריל 2006, למשל, הורתה סופיה ר'בן לילדיה להסתתר בארון עשוי מלט כששמעה התפוצצויות בקרבת מקום. "פחדתי עליהם. זה היה המקום הכי בטוח", אמרה.¹⁰ פגז נחת ישירות על הבית, הרג את בתה בת ה-8, האדי, ופצע 10 בני אדם נוספים. בסדרת התקפות מוקדם יותר באותו שבוע

⁷ מספרים אלה מבוססים על נתונים חודשיים שנמסרו על ידי משרד האו"ם לתיאום עניינים הומניטאריים (UNOCHA), שעוקב אחר ההתפתחויות ההומניטאריות והביטחוניות בשטחים הפלשתינאיים הכבושים. במניין הכולל של פלשתינאים שנהרגו כלל ארגון Human Rights Watch את שבעת בני האדם שנהרגו בפיצוץ בחוף עזה ב-9 ביוני, נתון המופיע כ"שנוי במחלוקת" ברשימה של UNOCHA, ואת 31 בני האדם שנפצעו בתקרית זו. (ראה נספח I בהמשך). מניין הנפגעים כולל גם ארבעה אזרחים שמתו מאוחר יותר מפצעייהם, אחרי שנפגעו בהפגזה ארטילרית ב-8 בנובמבר. UNOCHA אינו מציין אם במניין הפלשתינאים שנהרגו או נפצעו כלולים לוחמים, כמו גם אזרחים. הודעות דובר צה"ל לעיתונות בדבר פעולות צבאיות אינן כוללות מידע על בני אדם שהיוו מטרה להפגזות או נפגעו בהפגזות ארטילריות.

⁸ בידי ארגון Human Rights Watch לא הצטבר די מידע כדי לערוך ניתוח דומה בהתייחס לפצועים. מבין הפצועים, תחקירני Human Rights Watch חקרו את התקריות שאחראיות לפגיעה ב-37 אזרחים; בדוחות שבועיים של OCHA ושל המרכז הפלשתיני לזכויות אדם נמנו 43 ילדים מתחת לגיל 16, נשים וזקנים. אין בידי ארגון Human Rights Watch מידע בנוגע ל-135 נפגעים מסך כל הפצועים המופיעים בדו"ח של OCHA.

⁹ צה"ל לא ענה לשאלת ארגון Human Rights Watch, במכתבו מיום 26 באוקטובר 2006, האם בין הפלשתינאים שנהרגו או נפצעו בהפגזות הארטילריות היו לוחמים או אזרחים שהיו מעורבים בפעילות עוינת נגד ישראל או נגד צה"ל. במכתב זה, מיום 26 באוקטובר, ציין ארגון Human Rights Watch שב-19 בספטמבר 2006 צוטט צה"ל באמצעי התקשורת הישראליים כאומר ש"זיהה בוודאות למעלה מ-220 חמושים שנהרגו בלחימה, וביכולתו לאשר את השתייכותם לארגוני טרור", ושאל האם היו בין 220 ההרוגים האלה כאלה שנהרגו בהפגזה ארטילרית. במכתבו מיום 28 בנובמבר 2006, צה"ל לא ענה לשאלה זו. עותק הפקס שנשלח ממשרד דובר צה"ל אל ארגון Human Rights Watch ונושא את התאריך 28 בנובמבר 2006 מצורף לדו"ח זה בנספח.

¹⁰ ראיון שקיים ארגון Human Rights Watch עם סופיה ר'בן, 37, בית להייה, 10 ביוני 2006.

נהרסו לחלוטין מספר בתי מגורים השייכים למשפחת אבו שמאס, ונפצעו או נהרגו לפחות שלושה אזרחים. להפגזות התכופות הייתה גם השפעה הרסנית על חיי האזרחים ביישובים שבצפון רצועת עזה.

רוב מקרי המוות והפציעות של אזרחים אירעו בעת שישראל טענה כי היא מכוונת את הירי לעבר פעילות של שיגור רקטות שמתנהלת בסמוך. למרות שפלשתינאים טענו לעתים קרובות שלהפגזות הישראליות היו יעדים אחרים, לא עלה בידינו לאסוף די מידע על מנת לבחון טענות אלה, ולצורכי דו"ח זה אנו מקבלים את טענת ישראל שזו הייתה מטרת ההפגזות. יחד עם זאת, כפי שיצוין בפירוט רב יותר בהמשך, כל מקרי המוות והרוב המכריע של מקרי הפציעה בקרב אזרחים פלשתינאים כתוצאה מירי אש ארטילריה ישראלית אירעו אחרי שישראל הגבירה משמעותית את האש הארטילרית, ונתנה אישור, עפ"י הדיווחים, לירי ארטילרי בקרבה לאזורים אזרחיים הקטנה מרדיוס הפגיעה הקטלנית של פגזי הארטילריה. יתרה מזו, ישראל נמנעה מלקרר באופן שגרתי את המקרים שבהם נהרגו או נפצעו אזרחים, על מנת להפיק לקחים ממקרים קודמים של נפגעים בקרב אזרחים ועל מנת לוודא שבעתיד יינקטו כל אמצעי הזהירות האפשריים כדי להימנע מפגיעה באזרחים. השילוב של הגברת ההפגזות אל עבר אזורים שקרובים יותר במידה משמעותית לאזורים מיושבים, וההימנעות מעריכת חקירות מצביע, לכל הפחות, על זלזול בחובה לנקוט את כל אמצעי הזהירות האפשריים כדי להימנע מפגיעה באזרחים, ועל אי-הקפדה על החובה לאזן בין היתרון הצבאי הממשי לבין הפגיעה הצפויה באזרחים, כמתחייב על פי כלל המידתיות.

על מנת לבחון את החוקיות של האש הארטילרית של צה"ל על פי המשפט הבינלאומי, יש צורך לקבוע עבור כל הפגזה האם היא כוונה לעבר יעד צבאי ספציפי; האם ניתן לכוון במידה מספקת את כלי הנשק שבהם נעשה שימוש כך שתהיה הבחנה בין היעד הצבאי לבין אזרחים; והאם הפגיעה הצפויה באזרחים אינה בלתי-מידתית ביחס להישג הצבאי הצפוי מההתקפה. בנוסף על כך, על אף ששיגור רקטות על ידי לוחמים פלשתינאים מאתרים הסמוכים לאוכלוסייה פלשתינית עשוי כשלעצמו להיות הפרה של חוקי המלחמה, ואין בו כדי לאסור על צה"ל להשיב אש, עדיין חלה חובה על צה"ל לנקוט את כל אמצעי הזהירות האפשריים על מנת למזער את הפגיעה באזרחים, וכן להימנע מלתקוף אם היקף הפגיעה הצפויה באזרחים אינו מידתי ביחס להישג הצבאי הממשי.

במהלך חקירת התקריות התברר לארגון Human Rights Watch שהפגזות צה"ל באמצעות תותחי הוביצר 155 מ"מ גרמו לעתים קרובות לפגיעה בלתי-נחוצה באזרחים וברכוש, בניגוד למשפט ההומניטארי הבינלאומי. במקרה חמור אחד נעשה שימוש חסר הבחנה בארטילריה, באופן שלא איפשר להבחין כיאות בין אזרחים לבין לוחמים. במקרים אחרים, הראיות מצביעות על כך שההתקפות היו בלתי-מידתיות והפגיעה הצפויה באזרחים מוגזמת ביחס להישג צבאי צפוי כלשהו. השימוש החוזר ונשנה בשיטות התקפה אלה, בשילוב עם ההימנעות המופגנת של צה"ל מחקירה נאותה של הפגיעה שנגרמה לאזרחים, מצביעים על אי-נקיטת כל האמצעים האפשריים על מנת למזער את הפגיעה באזרחים, וזאת בניגוד למשפט ההומניטארי.

שני שינויים שנקט צה"ל בירי הארטילרי באפריל 2006, פחות או יותר במקביל לניצחון חמאס בבחירות לפרלמנט, הביאו לזינוק המשמעותי במספר האזרחים שנפגעו. הדבר ניכר מכך שכל 59 הפלשתינאים שנהרגו

מאש ארטילריה ישראלית שנורתה לתוך עזה וכמעט כל 270 הפלשתינאים שנפצעו, למעט שמונה, נפגעו אחרי השינוי שנקט צה"ל בירי הארטילרי. ראשית, צה"ל הגדיל במידה רבה את מספר פגזי הארטילריה שירה: בחודש מרץ 2006 נורו בסך הכל 446 פגזים, ואילו בחודש אפריל 2006 נורו 4,522 פגזים. בתקופה שבין מאי לנובמבר, שבמהלכה הודיע צה"ל על השעיית הפגזות הארטילריה, מספר הפגזים שנורו נע בין 113 (אוקטובר) ל-3,709 (יולי) בחודש, ובממוצע למעלה מ-1,350 פגזים בחודש (ראה נספחים III-V). השינוי השני היה הגברת ההתקפות הארטילריות בסמיכות קרובה לאזורי מגורים של אזרחים. ישנן ראיות המצביעות על כך שזו הייתה מדיניות מכוונת: עיתון ישראלי דיווח באפריל שצה"ל הקטין את "טווח הביטחון" – כלומר, את המרחק המינימלי הנדרש בין המטרה הפוטנציאלית של הירי הארטילרי לבין בתי המגורים או האזורים המיושבים הקרובים ביותר – מ-300 מטרים ל-100 מטרים. צה"ל סירב לאשר או להכחיש את הדיווח.¹¹ מדיניות חדשה זו הגדילה ללא ספק את מספר האזרחים שנפגעו ואת הנזק שנגרם לרכוש אזרחי. לא חלה עליה מקבילה בשיגור הרקטות באפריל 2006.

בתשובה לשאלות שהעלה ארגון Human Rights Watch בקשר לתקריות ספציפיות שגרמו לאובדן חיי אזרחים ולנזק לרכוש אזרחי כתוצאה מהפגזות ארטילריות, השיבו הרשויות בישראל: "צה"ל השיב באש ארטילרית . . . לעבר שטחים פתוחים, ולא נרשמה סטייה [במסלול הירי המיועד של פגזי הארטילריה] באותה עת", או "לא ידוע [לצה"ל] על פגיעה או על טענה כלשהי לפגיעה של אזרחים פלשתינים".¹² תשובות אלה העידו על כך שצה"ל לא חקר את המקרים של אובדן חיי אזרחים כתוצאה מהתקפות ארטילריות בתוך או בקרבת אזורים מיושבים בצפיפות בעזה. על מנת שישראל תוכל לוודא שההפגזות הארטילריות שלה אינן מפרות את איסורי המשפט ההומניטארי הבינלאומי על התקפות חסרות הבחנה או בלתי-מידתיות, ובמיוחד לנוכח העובדה שאזרחים המשיכו להיפגע, צה"ל היה חייב לאמוד באופן מדויק את הפגיעה באזרחים הנגרמת כתוצאה משימוש בארטילריה, כדי לאמץ אמצעי תיקון. אין בידי ארגון Human Rights Watch ראיה כלשהי לכך שצה"ל ניסה אי-פעם לבצע אומדן כזה, לפחות לא לפני התקרית ב-8 בנובמבר. באותה תקופה היה בכך כדי להעיד על אדישות בנוגע לגורלם של אזרחים פלשתינאים, מתוך הפרה של דרישת המשפט ההומניטארי שהצדדים ינקטו כל אמצעי אפשרי על מנת למזער את הפגיעה באזרחים.

אין כמעט כל ראיה לכך שההפגזות הארטילריות של צה"ל הפחיתו את מספרן הכולל של התקפות הרקטות על ישראל, או פגעו באופן משמעותי ביכולתן של קבוצות פלשתיניות להוציא לפועל התקפות נוספות, אם כי מקורות אחרים בצה"ל טענו שירי הרקטות הפך מדויק פחות מייד אחרי הפגזה ארטילרית על אזורי השיגור. גורמים אחרים בצה"ל העבירו ביקורת פומבית על מדיניות הירי, וטענו כי אינה אפקטיבית. מפקד חטיבת עזה, אלוף משנה משה תמיר, אמר לעיתון הארץ שאינו מאמין כי הארטילריה סייעה להפחית את התקפות הרקטות.¹³

¹¹ יובל יועז, עמוס הראל ומיכאל גרינברג, "צה"ל מואשם ב'סיכון מכוון של חיי פלשתינאים'", הארץ, 17 באפריל 2005, <http://www.haaretz.com/hasen/pages/ShArt.jhtml?itemNo=706309&contrassID=1&subContrassID=5> (כניסה לאתר ביום 19 בנובמבר 2006).

¹² פקס ממושרד דובר צה"ל אל ארגון Human Rights Watch, 12 באוקטובר 2006.

¹³ אלוף בן, "הרוג פלשתינאי מאש חיילי צה"ל במבצע מעצרים בגדה המערבית", הארץ, 23 באוקטובר 2006, <http://www.haaretz.com/hasen/spages/777592.html> (כניסה לאתר ביום 19 בנובמבר 2006).

באסם ר'בן עומד בפתח ביתו ההרוס בחלקו בבית להייה, 10 ביוני 2006. בהפגזה ארטילרית ישראלית על ביתו, ב-10 באפריל 2006, נהרגה אחותו בת השמונה, האדי, והוא עצמו ושמונה בני משפחה אחרים נפצעו.
 © 2006 מארק גרלסקו/ Human Rights Watch

התקרית הקטלנית ב-8 בנובמבר הביאה את צה"ל להודיע על השעיית הירי הארטילרי "עד להשלמת תחקירים טכניים, מקצועיים ומבצעיים נוספים".¹⁴ ראש ממשלת ישראל, אהוד אולמרט, אישר בפומבי שבהפגזה נפגעו אזרחים והביע את צערו על כך. לדבריו, ההפגזה הארטילרית החטיאה את המטרה המיועדת כתוצאה מכשל טכני.¹⁵ עם זאת, ראש הממשלה וצה"ל לא אמרו האם ננקטים באופן שגרתי אמצעי הזהירות הנדרשים על מנת למנוע החטאות כאלה, כפי שמוסבר בהמשך (ראה הפרק בנושא הפגזות ארטילריה ישראליות). מדיווח בעיתון היומי הארץ עולה שאמצעים כאלה לא ננקטו: העיתון דיווח שהפגזים נורו על פי כינוי טווח מהערב הקודם, מבלי להביא בחשבון את השינויים במזג האוויר, וזאת בניגוד לנוהל זהירות בסיסי.¹⁶

בתגובה על המשך ירי הרקטות מעזה, אישר על פי הדיווחים הקבינט הביטחוני של ישראל ב-22 בנובמבר סדרה של אמצעים אחרים להתמודדות עם התקפות הרקטות. עיתון הארץ דיווח שאמצעים אלה כללו "התקפות על מוסדות של חמאס, וכי [הקבינט הביטחוני] הנחה את צה"ל להביא להפסקה משמעותית בירי רקטות הקסאם, להגביר את 'הסיכולים הממוקדים' – לשון נקייה להתנקשויות – ולהתכונן למבצע קרקעי ברצועת עזה, שאותה פינתה ישראל בשנה שעברה".¹⁷ אחרי שבהתקפת רקטות ב-26 בדצמבר נפצעו שני ילדים, הוציא צה"ל על פי הדיווחים הנחיה לבצע "פעולה ממוקדת" נגד השיגורים. על פי דיווח בעני יורק טיימס, הורה ראש הממשלה אהוד אולמרט לצה"ל "לתקוף לפני, תוך כדי או אחרי שיגור רקטות" אך "לא לירות פגזים לעבר שטחים פתוחים בקרבת הגבול במטרה להרתיע את חוליות שיגור הקסאמים מפני כניסה לשטחים אלה".¹⁸

בעקבות הודעת צה"ל על הפסקת השימוש בירי ארטילרי בעזה וההנחיה האמורה שניתנה על ידי ראש הממשלה אולמרט, לא היו דיווחים נוספים על נפגעים אזרחיים כתוצאה מירי ארטילרי. נכון למועד כתיבת דברים אלה (יוני 2007), השעיית הירי הארטילרי עומדת בעינה. בסוף חודש מאי 2007 נמסר מדובר צה"ל שצה"ל ירה פגזי ארטילריה ללא חומר נפץ אל תוך רצועת עזה "לצורכי כיוול", וכן שאין בכוונת הצבא להשתמש בארטילריה חיה "בשלב זה".¹⁹ בתשובתו ביוני לפנייה של ארגון Human Rights Watch אמר

¹⁴ דובר צה"ל, "תוצאות התחקיר של התקרית בבית חנון ב-8 בנובמבר 2006", 9 בנובמבר 2006.

¹⁵ ראה "ישראל: תחקיר צה"ל איננו תחליף לחקירה אמיתית", הודעה לעיתונות של ארגון Human Rights Watch, 10 בנובמבר 2006, <http://hrw.org/english/docs/2006/11/10/isrlpa14550.htm>; "אולמרט אומר שמקרי המוות בבית חנון היו בשגגה", גאדיאן, 9 בנובמבר 2006, <http://www.guardian.co.uk/print/0,,329623273-103552,00.html> (כניסה לאחר ביום 18 בנובמבר 2006). נתוני UNOCHA נמסרו לארגון Human Rights Watch, נובמבר 2006.

¹⁶ עמוס הראל ואבי יששכרוף, "בית חנון היא כפר כנא הפלשתינית", הארץ, 9 בנובמבר 2006.

¹⁷ אלוף בן, "הקבינט הביטחוני החליט להעצים את התגובה לירי הקסאמים", הארץ, 22 בנובמבר 2006, <http://www.haaretz.com/hasen/spages/791471.html> (כניסה לאחר ביום 15 בפברואר 2007).

¹⁸ סטיב ארלנגר, "ישראל אומרת שתשיב באש על שיגור רקטות מעזה", ניו יורק טיימס, 28 בדצמבר 2006.

¹⁹ איזבל קרשנר, "הצבא הישראלי תקף חוליה בצפון רצועת עזה, בעוד שהלחימה בין הפלגים הפלשתיניים נמשכת", ניו יורק טיימס, 20 במאי 2007. ביום שלמחרת דיווח הטיימס שפגז שנורה מטנק ישראלי גרם לפציעתם של ששה ילדים, לאחר שפגע בבית בעיירה בית להיה. איזבל קרשנר וטגריד אל-חודארי, "8 הרוגים כתוצאה מפגיעה של ישראל בביתו בעזה של פוליטיקאי מהחמאס", ניו יורק טיימס, 21 במאי 2007. על פי דו"ח UNOCHA על המצב בעזה מיום 21 במאי 2007, צה"ל ירה 37 פגזי ארטילריה במהלך הימים הקודמים. ראה UNOCHA, דו"ח OCHA על המצב בעזה, 21 במאי 2007, http://www.ochaopt.org/documents/OCHA_Gaza_Situation_May21_amended2.pdf (כניסה לאחר ביום 11

דובר צה"ל כי "מאז חודש נובמבר 2006 לא היה כל שימוש בארטילריה, ולא חל שינוי במדיניות זו".²⁰ כשהעיומות התחדשו במאי 2007, ישראל הסתמכה באופן בלעדי כמעט על ירי מדויק יותר מן האוויר על מנת לפגוע במטרות, לרבות באנשים שנחשדו כאחראים לשיגור או לניסיונות שיגור של רקטות אל תוך ישראל. כלי נשק מדויקים יותר כאלה מסוגלים לגרום פגיעה שניתן להימנע ממנה באזרחים, בהתאם לאופן שבו הם מופעלים. אך הפסקת השימוש בארטילריה על ידי ישראל מייצגת צעד חיובי, וכל שימוש עתידי של צה"ל בארטילריה חייב להימנע מירי לעבר אזורים מיושבים או בקרבתם.

מקרי מבחן

שני מקרי המבחן המפורטים המובאים בנספחים I ו-II לדו"ח זה – הפיצוץ הקטלני בחוף עזה ב-9 ביוני 2006, וההפגזה הקטלנית על בנייני המגורים "נאדה" במהלך השבוע של ה-24 ביולי 2006 – מדגימים את הסכנה הנשקפת לאזרחים כתוצאה משיגור רקטות על ידי פלשתינאים מקרבת אזורים מיושבים והירי של פגזי ארטילריה על ידי צה"ל לעבר אזורים כאלה או בקרבתם.

בתקרית הראשונה, פיצוץ שאירע בחוף עזה, שבו מבלות משפחות פלשתיניות, גרם למותם של שבעה אזרחים ולפציעתם של עשרות אזרחים נוספים, רבים מהם פציעות קשות. לדוגמה, לרהייה ראליה נגרמו "קרע בכבד ופגיעות במספר איברים",²¹ אמני, בת 22, איבדה זרוע וסבלה מפציעות פנימיות קשות, ולטיפה בת ה-7 נגרם נזק מוחי. חמדיה, אשתו השנייה של עלי, אבי המשפחה, שאיבדה את בעלה וארבע בנות בפיצוץ, סבלה משברים מורכבים מרובים בזרועותיה ומפצעי רסיסים בבטנה ובחלק העליון של הרגל.²² צה"ל מסר לארגון Human Rights Watch שפלשתינאים השתמשו לשיגור רקטות בשטח שנמצא במרחק של כ-300 מטרים מאתר הפיצוץ, אם כי צה"ל לא טען שנורו רקטות מאזור זה או מקרבתו ביום שבו אירע הפיצוץ.²³

תחקירי Human Rights Watch אספו ראיות באתר, ובמסגרת ניתוח האירוע בחנו עדויות של עדי ראיה, רסיסים, מכתשים שנוצרו על ידי פגזים, פציעות ולוח זמנים. מסקנתנו הייתה שהגורם לפיצוץ היה פגז ארטילריה 155 מ"מ ישראלי – או פגז חי שצה"ל ירה באותו אחר צהרים, או פגז שלא התפוצץ מהפגזה

ביוני 2007). קודם לכן, ב-28 במרץ 2007, ירתה ישראל בנשק המשוגר מהקרקע לעבר קבוצה של לוחמים פלשתינאים שעמדו לשגר רקטות לעבר ישראל. ישראל טענה, עם זאת, שאף כי זוהי סטייה ממדיניות הפסקת הירי הארטילרי, זו הייתה "פעולה ממוקדת". איזבל קרשנר, "ישראל ירתה על פלשתינאים בעזה, אומרת שהתקפת הרקטות הייתה קרובה", *ניו יורק טיימס*, 29 במרץ 2007.

²⁰ פקס ממשרד דובר צה"ל אל ארגון Human Rights Watch, 17 ביוני 2007.

²¹ ראיון שקיים ארגון Human Rights Watch עם ד"ר ג'ומעה אל-סאקה, מנהל לענייני ציבור, בית החולים "שיפא", העיר עזה, 11 ביוני 2006.

²² ראיון שקיים ארגון Human Rights Watch עם ד"ר נביל אל-שאווה, בית החולים "שיפא", העיר עזה, 11 ביוני 2006.

²³ אנשי אבטחה העובדים עבור סוכנויות בינלאומיות לסיוע הומניטארי הפועלות בעזה סיפרו לתחקירני Human Rights Watch שלוחמים משתמשים לעתים בשטח שנמצא במרחק 500 מטרים ממקום הפיצוץ, ובשטח נוסף במרחק של כקילומטר ממקום הפיצוץ. ראיונות שקיים ארגון Human Rights Watch עם עדים (השמות שמורים), רצועת עזה, 11 ביוני 2006, וחילופי הודעות דוא"ל בהמשך.

קודמת של צה"ל והתפוצץ אז כתוצאה מהפגזה בקרבת מקום באותו יום. צה"ל הכחיש כל אחריות לפיצוץ בחוף הים, והציג ראיות המוכיחות, לטענתו, מדוע אש הארטילריה של צה"ל לא הייתה יכולה לפגוע בחלק זה של החוף בנקודת הזמן הזו. החקירה שערך ארגון Human Rights Watch גילתה שהכחשת האחריות על ידי צה"ל מבוססת על בדיקה סלקטיבית ביותר של הראיות הקיימות, מתוך התעלמות מראיות שנאספו על ידי ארגון Human Rights Watch ועל ידי גורמים אחרים שהפריכו את גרסת צה"ל לאירועים. ארגון Human Rights Watch ממשיך לקרוא לעריכת חקירה בלתי-תלויה של הפיצוץ הקטלני בחוף הים ב-9 ביוני, חקירה שתבקש ותקבל את שיתוף הפעולה של כל הצדדים ושממצאה יובאו לידיעת הציבור.

מקרה המבחן השני בוחן סדרה של הפגזות ארטילריה של צה"ל במהלך השבוע של ה-24 ביולי 2006. בשש הזדמנויות לכל הפחות באותו שבוע ירה צה"ל פגזי ארטילריה שפגעו במתחם דירות מגורים גדול בצפון רצועת עזה, הידוע כמתחם "דירות נאדה". בהפגזות נהרגו ארבעה אזרחים פלשתינאים, כולל שני ילדים, ו-14 בני אדם נפצעו. ההפגזות גם גרמו נזק כבד למספר דירות ואילצו מאות משפחות להימלט מבתיהן.

במשך השבועות שקדמו להפגזות הקטלניות על בנייני המגורים "נאדה", שיגרו קבוצות פלשתיניות חמושות רקטות משטח פתוח גדול שנמצא מצפון למתחם המגורים. דיירים במתחם אמרו לתחקירני Human Rights Watch שבערב של ה-23 ביולי, כ-14 שעות לפני ההפגזה הראשונה של צה"ל לעבר בנייני הדירות, ניסתה חוליה חמושה לשגר רקטות מהכביש העובר מאחורי המתחם. בתשובה לשאלות ארגון Human Rights Watch טען צה"ל שבמהלך חודש יולי שוגרו מהמתחם 15 רקטות, ושכשעה מוקדמת יותר ביום ההפגזה ירו פלשתינאים שש רקטות מעזה, "אחדות" מהן מ"מגורי הקצינים" [כך במקור] ומהסביבה הקרובה, שאותה מגדיר צה"ל כ"בתוך רדיוס של קילומטר וחצי".²⁴ אולם הדיירים הכחישו שרקטות כלשהן נורו אי-פעם מהמתחם עצמו.

המקרה של מתחם הדירות "נאדה" מדגים כיצד אופן ההתנהלות הן של הקבוצות הפלשתיניות החמושות והן של צה"ל גרם לפגיעה בלתי-נחוצה באזרחים. על הקבוצות הפלשתיניות החמושות חלה חובה לא לסכן אזרחים על ידי ירי מסביבתם הקרובה של בנייני מגורים כשקיימות חלופות אפשריות, כגון ירי משטחים פתוחים. על צה"ל להימנע מלפתוח בהתקפות שעושות שימוש בנשק באופן חסר הבחנה, או שגורמות לאובדן בלתי-מידתי של חיי אזרחים, ועליו לנקוט בכל האמצעים האפשריים על מנת למזער את הפגיעה באזרחים. בנוסף על כך, הן הרשות הפלשתינית והן צה"ל נמנעו מלפעול על סמך אזהרות שנמסרו על ידי הצד השני, כמתואר בפירוט רב יותר בנספח II – במקרה האחד כדי להזהיר ולארגן את פינוי הדיירים בגלל הסכנה הקרבה של הפגזות צה"ל, ובמקרה השני כדי לחדול מההפגזה כשהובא לידיעת צה"ל שההפגזה גורמת להריגתם ולפציעתם של אזרחים. מוטל על שני הצדדים לחדול מהתנהלות שגורמת למוות ולסבל של אזרחים, כפי שקרה במתחם המגורים "נאדה" ביולי 2006. צעד ראשון בכיוון זה יהיה לקיים חקירה מקיפה ובלתי-תלויה של התקריות. על הצדדים גם לוודא את קיומם של מנגנונים ספציפיים, כגון תקשורת אפקטיבית בין

²⁴ פקס ממושרד דובר צה"ל אל ארגון Human Rights Watch, 12 באוקטובר 2006.

גורמים פלשתיניים וישראליים, ואת השימוש בהם, על מנת להפחית את הסכנה של פגיעה באזרחים, וכן לוודא שגורמים ישראלים ופלשתיניים יפעלו על סמך מידע כאמור, מיד כשהוא מובא לידיעתם.

מתודולוגיה

דו"ח זה מבוסס על ממצאי שתי משלחות לשטח שביקרו באזור צפון-מערב הנגב בישראל ובצפון רצועת עזה במהלך החודשים יוני ויולי-אוגוסט 2006, ועל המשך מעקב עד לתחילת חודש יוני 2007. צוות המשלחת שביקר בשטח ביוני כלל תחקירנים בעלי ניסיון ניכר בנושא מבצעים צבאיים ובנושא המשפט ההומניטארי הבינלאומי. ארגון Human Rights Watch קיים יותר מ-110 ראיונות-שטח עם עדי ראייה וקורבנות של התקפות, רופאים פלשתינאים, גורמים רשמיים ברשות הפלשתינית, דוברים של מפלגות פוליטיות פלשתיניות, נציגים של צה"ל ושל הענף המשפטי בצה"ל, גורמים רשמיים בעיריית שדרות ומומחים לביטחון לאומי. הצוותים גם ניתחו ראיות פורנזיות, לרבות רסיסים, מכתשי פגיעה, נזק מבני ורישומים מבתי חולים. בנוסף על כך, ארגון Human Rights Watch הפנה שאלות ישירות לצה"ל, במספר הזדמנויות. תגובות צה"ל משתקפות בפרקי הדו"ח הבאים, ומובאות במלואן כנספח VII לדו"ח זה.

II. המלצות

על מנת להגן על אזרחים במקרה של מעשי איבה נמשכים, ארגון Human Rights Watch ממליץ כדלקמן:

לקבוצות הפלשתיניות החמושות

- לחדול מכל התקפות הרקטות המכוונות אל אוכלוסיות אזרחיות, או מהתקפות שאינן יכולות להבחין בין אזרחים לבין לוחמים.
- לחדול מירי בכלי נשק ממקומות שנמצאים בסמיכות לאתרים אזרחיים, מתוך הפרה של דרישות המשפט ההומניטארי הבינלאומי המחייבות לנקוט את כל אמצעי הזהירות האפשריים על מנת להגן על אזרחים מפני תוצאותיהן של התקפות כאמור, וכן להימנע מלמקם יעדים צבאיים בקרבת אזורים שמיושבים בצפיפות.

לרשות הפלשתינית

- לגנות בפומבי קבוצות חמושות שמכוונות התקפות רקטות לעבר אוכלוסייה אזרחית, או שאינן מבחינות בין לוחמים לבין אזרחים.
- לנקוט אמצעים ממשיים על מנת למנוע התקפות רקטות, שעומדות בניגוד למשפט ההומניטארי הבינלאומי, מהשטח הנתון לשיפוט; במיוחד לחקור ולהעמיד לדין כיאות את האחראים לביצוע התקפות כאמור.
- לוודא, בשיתוף פעולה עם הצד הישראלי, את קיומם של מנגנוני תקשורת אפקטיביים לצורך העברה מהירה של מידע בדבר התקפות שעלולות לפגוע באזרחים, וכן לנקוט אמצעים נאותים כדי להקטין את מידת הסיכון לאזרחים כאשר נמסר מידע כאמור.

למנהיגי הפלגים הפוליטיים הפלשתיניים

- לגנות בפומבי התקפות רקטות שמכוונות אל אוכלוסייה אזרחית, או התקפות שאינן מבחינות בין לוחמים לבין אזרחים, בהתבסס על כך שהן מהוות הפרה של המשפט ההומניטארי הבינלאומי.
- להורות לכל המיליציות והקבוצות החמושות הקשורות לפלגים פוליטיים לחדול מהתקפות רקטות כאמור, ולנקוט אמצעים משמעותיים נחוצים, לפי העניין.

לישראל ולצה"ל

- לחדול מהפגזות ארטילריה שמשמשות בנשק ארטילרי כגון פגזי 155 מ"מ במצבים ובמקומות שבהם מידת הדיוק של כיוון הנשק ורדיוס הפגיעה של הפגזים אינם מאפשרים ביצוע התקפות שיכולות להבחין בין אזרחים לבין לוחמים.
- לחדול מהפגזות ארטילריה באזורים מיושבים או בקרבת אזורים מיושבים, כאשר ישנה סבירות שהפגזות כאמור יגרמו לפגיעה מוגזמת באזרחים ביחס לתועלת הצבאית הצפויה.

- לוודא שכל ההפגזות הארטילריות מכוונות לעבר יעד צבאי אמיתי, ואינן לצורך התפישות המרחיבות יתר-על-המידה של "מניעת גישה", שאינן עולות בקנה אחד עם המשפט ההומניטארי הבינלאומי. לחדול מכל התקפה ברגע שמתברר שהיא אינה מכוונת לעבר יעד צבאי אמיתי, או שאינה מבחינה בין לוחמים לבין אזרחים.
- לוודא, בשיתוף פעולה עם הצד הפלשתיני, את קיומם של מנגנוני תקשורת אפקטיביים לצורך העברה מהירה של מידע בדבר התקפות שעוללות לפגוע באזרחים, וכן לנקוט אמצעים נאותים כדי להקטין את מידת הסיכון לאזרחים כאשר נמסר מידע כאמור.
- לאסוף ולנתח נתונים בכל הקשור לנפגעים אזרחים פלשתינאים שנפגעו מהפגזות ארטילריה, על מנת להעריך את הפגיעה באזרחים שנגרמת כתוצאה משימוש בארטילריה במקומות ובמצבים מסוימים, ומתוך כך לבסס את החלטות הטיווח על שקלול נכון של הפגיעה הצפויה באזרחים.
- לשותף פעולה עם חקירות בלתי-תלויות של תקריות שבהן קיפחו אזרחים את חייהם, כגון התקריות בחוף עזה ובמתחם הדירות "נאדה", וזאת על ידי שיתוף הגופים החוקרים במידע ובראיות שנאספו על ידי הרשויות, לרבות המיקומים והיעדים של התקפות ספציפיות, צילומי וידיאו של התקרית ורסיסי פגזים שהוצאו מגופות הקורבנות.
- לנהל חקירה מקיפה ובלתי-תלויה לזיהוי סוגיות של אחריות אישית ואחריות פיקודית, לרבות אחריות פלילית אפשרית כלשהי, בגין הפרות של המשפט ההומניטארי הבינלאומי שבוצעו במהלך ההפגזות הארטילריות בחוף עזה ובמתחם הדירות "נאדה".
- לחקור ולהעמיד לדין פלילי או לדין משמעתי, לפי העניין, אנשים שאחראים להתקפות ארטילריות שבוצעו מתוך הפרה של המשפט ההומניטארי הבינלאומי.
- לנהל חקירה מקיפה ובלתי תלויה, בפיקוח דרג אזרחי, של הפעולות הארטילריות של צה"ל בצפון רצועת עזה ושל הפרות של המשפט ההומניטארי הבינלאומי. חקירה כאמור צריכה להצביע על סוגיות של אחריות אישית ופיקודית, לקראת אפשרות של נקיטת אמצעים משמעתיים או העמדה לדין פלילי.

III. המשפט ההומניטארי הבינלאומי

המשפט ההומניטארי הבינלאומי (להלן, המשפט הבינלאומי), המכונה גם דיני המלחמה, חל על לחימה בין ישראל לבין קבוצות חמושות שאינן-מדינה ברצועת עזה, שעולה לדרגת עימות חמוש. המשפט ההומניטארי הבינלאומי מטיל הגבלות על אמצעי הלוחמה ושיטות הלוחמה המותרים לצדדים לעימות חמוש, ומחייב את הצדדים לכבד את החוק ולהגן על אזרחים ועל לוחמים שנשבו.

אף שאינה מדינה ריבונית, על הרשות הפלשתינית חלות התחייבויות ביטחוניות ומשפטיות מפורשות שנקבעו בהסכמי אוסלו, סדרת הסכמים שנערכו בין ממשלת ישראל לבין הארגון לשחרור פלשתינ (אש"פ) בשנים 1993 עד 1996. הרשות הפלשתינית מחויבת לשמור על הביטחון ועל הסדר הציבורי ברצועת עזה ובשטחי הגדה המערבית שתחת שליטתה, לרבות באמצעות העמדה לדין של מי שהואשמו בביצוע התקפות על אזרחים ישראלים.²⁵ הרשות הפלשתינית מחויבת גם להבטיח שקבוצות חמושות הפועלות משטח הנתון בשליטתה המעשית יכבדו את המשפט הבינלאומי.

הקהילה הבינלאומית אישרה באופן עקבי כי אמנת ז'נווה הרביעית חלה על רצועת עזה והגדה המערבית, ואת חובותיה של ישראל ככוח כובש.²⁶ ישראל מערערת מזה זמן רב על כך שאמנת ז'נווה הרביעית חלה על עזה והגדה המערבית, אף כי לטענתה היא מצייתת להוראות ההומניטאריות של האמנה. ישראל הכריזה שהנסיגה מעזה בספטמבר 2005 פטרה אותה מאחריות כלשהי לרווחתם של תושבי עזה. מכיוון שישראל שומרת בידיה את השליטה המעשית היומיומית על היבטים מרכזיים של החיים בעזה, לרבות על התנועה במעברי הגבול ומתוך כך על הכלכלה, נותרת בידיה האחריות המוטלת על כוח כובש על פי אמנת ז'נווה הרביעית.²⁷ על פי הוראות האמנה, מוטלת על ישראל חובה, בין היתר, להבטיח את ביטחונם ורווחתם הבסיסיים של אזרחים בשטחים הכבושים.²⁸

²⁵ ממשלת ישראל והארגון לשחרור פלשתינ (אש"פ), "הסכם ביניים ישראלי-פלסטיני בדבר הגדה המערבית ורצועת עזה", וושינגטון, 28 בספטמבר 1995. ראה נספח I, "פרוטוקול בנושא היערכות מחדש והסדרי ביטחון, הסכם הביניים הישראלי-פלסטיני בדבר הגדה המערבית ורצועת עזה". על פי סעיף II (3) (ג) לנספח, [הצד של] הרשות הפלשתינית "יעצור, יחקור ויעמיד לדין מבצעי עבירות וכל אדם אחר המעורב במישרין או בעקיפין במעשי טרור, אלימות והסתה".

²⁶ השלכות משפטיות של הקמת חומה בשטחים הפלשתיניים הכבושים, חוות דעת מייעצת, בית הדין הבינלאומי לצדק, רשימה כללית 131, 9 ביולי 2004, פסקה 1.

²⁷ ראו "ישראל: 'ההתנתקות' לא תסיים את הכיבוש בעזה", הודעה לעיתונות של ארגון Human Rights Watch, 29 באוקטובר 2004, <http://hrw.org/english/docs/2004/10/29/isrlpa9577.htm>.

²⁸ אמנת ז'נווה בעניין ההגנה על אזרחים בעת מלחמה, התקבלה ביום 12 באוגוסט 1949, 75 U.N.T.S. 287, נכנסה לתוקף ביום 21 באוקטובר 1950, סעיפים 27-78.

בנוסף לאמנת ז'נווה הרביעית, על התנהלות מעשי האיבה בין ישראל לבין קבוצות חמושות שאינן-מדינה בעזה חלים כללי המשפט ההומניטארי הבינלאומי המקובל. הכללים המקובלים של המשפט הבינלאומי מבוססים על דרכי התנהלות בסיסיים של מדינות ומחייבים את כל הצדדים לסכסוך חמוש, בין אם מדובר במדינות ובין אם בקבוצות חמושות שאינן-מדינה. תוכנו של המשפט ההומניטארי הבינלאומי המקובל מקובץ כחוק, בין מקורות נוספים, בפרוטוקול הנוסף הראשון לאמנות ז'נווה משנת 1977 (פרוטוקול I)²⁹ ובתקנות האג משנת 1907.³⁰ רוב ההוראות של שתי האמנות נחשבות כמשקפות את המשפט המקובל.³¹

רלבנטיים במיוחד לנושא התקפות הארטילריה והרקטות בין ישראל לבין קבוצות חמושות בעזה הם הכללים המקובלים בעניין אמצעי לוחמה ושיטות לוחמה. המונח "אמצעים" מתייחס, בדרך כלל, לכלי הנשק שבהם נעשה שימוש, בעוד שהמונח "שיטות" מתייחס לאופן שבו משתמשים בכלי נשק כאמור.

אבן הפינה של הדין המסדיר את ניהול מעשי האיבה הוא עיקרון ההבחנה, המחייב את הצדדים לסכסוך להבחין בכל עת בין לוחמים לבין אזרחים. אסור לתקוף אזרחים ויעדים אזרחיים, ועל הכוחות לכוון פעולות אך ורק נגד יעדים צבאיים.³²

לוחמים, וכן עצמים אשר "מעצם טבעם, מיקומם, תכליתם או השימוש שנעשה בהם תורמים תרומה אפקטיבית לפעולה צבאית, ואשר יש בהשמדתם, בלכידתם או בנטרולם, באופן מלא או חלקי, בנסיבות השוררות באותו מועד, כדי לספק יתרון צבאי ממש" מהווים יעדים צבאיים.³³ באופן כללי, חל איסור לכוון התקפות לעבר עצמים שהם אזרחיים מעצם טבעם, כגון בתי ודירות מגורים, מקומות פולחן, בתי חולים או אתרי זיכרון בעלי חשיבות תרבותית, למעט אם נעשה בהם שימוש למטרות צבאיות. שטח אדמה יכול להיות יעד צבאי אם הוא עונה על הקריטריונים לעיל.³⁴

²⁹ פרוטוקול נוסף לאמנות ז'נווה מיום 12 באוגוסט 1949, המתייחס להגנה על קורבנות של סכסוכים בינלאומיים חמושים (פרוטוקול I) מיום 8 ביוני 1977, 1125 U.N.T.S. 3, נכנס לתוקף ביום 7 בדצמבר 1978. ישראל אינה צד לפרוטוקול I. על פי סעיף 96 לפרוטוקול I, צדדים שאינם-מדינה רשאים להתחייב, בנסיבות ספציפיות מסוימות, להחיל על עצמם את אמנות ז'נווה ואת הפרוטוקולים, אם הם מצהירים על נכונותם לעשות זאת בפני ממשלת שוויצריה. הרשות הפלשתינית מעולם לא נתנה הצהרה על פי סעיף 96.

³⁰ אמנה (IV) בעניין כיבוד חוקי ומנהגי המלחמה היבשתית והתקנות הנספחות בעניין חוקי ומנהגי המלחמה היבשתית מיום 18 באוקטובר 1907 (תקנות האג), 3 Martens Nouveau Recueil (ser. 3) 461, 187 Consol. T.S. 227, נכנסו לתוקף ביום 26 בינואר 1910. ישראל, בדומה למדינות רבות שנוסדו אחרי מלחמת העולם השנייה, אינה צד לתקנות האג.

³¹ ראה יורם דינשטיין, ניהול מעשי איבה על פי הדין בעניין סכסוך חמוש בינלאומי, (קיימברידג': הוצאת אוניברסיטת קיימברידג', 2004), עמ' 10-11 ("אמנת האג" IV) משנת 1907 רכשה לעצמה במשך השנים סממנים של המשפט הבינלאומי המקובל" וכן "חלק גדול מהפרוטוקול ניתן לראות כמבטא את המשפט הבינלאומי המקובל, או לכל הפחות [כדין] שאינו נתון במחלוקת"). ראה באופן כללי ICRC (הוועדה הבינלאומית של הצלב האדום), המשפט ההומניטארי הבינלאומי המקובל.

³² פרוטוקול I, סעיף 48.

³³ שם, סעיף 52(2).

³⁴ הוועדה הבינלאומית של הצלב האדום (ICRC), המשפט ההומניטארי הבינלאומי המקובל, כלל 8, מאזכר מדריכים צבאיים והצהרות רשמיות.

חל איסור על צדדים לסכסוך לאיים במעשי אלימות, שמטרתם העיקרית היא לזרוע פחד בקרב האוכלוסייה האזרחית.³⁵ כמו כן, חל עליהם איסור לבצע התקפות נגד אוכלוסייה אזרחית או נגד אזרחים בדרך של פעולות תגמול.³⁶

בנוסף להתקפות ישירות נגד אזרחים, המשפט ההומניטארי הבינלאומי אוסר על התקפות חסרות הבחנה. אלה הן התקפות "שטבען הוא לתקוף יעדים צבאיים ואזרחים או עצמים אזרחיים ללא הבחנה". בין הדוגמאות להתקפות חסרות הבחנה ניתן למנות התקפות אשר "אינן מכוונות לעבר יעד צבאי ספציפי", או התקפות שבהן נעשה שימוש באמצעים אשר "לא ניתן לכוונם לעבר יעד צבאי ספציפי".³⁷

סוג אחד של התקפה חסרת הבחנה אסורה הוא הפצצת שטח. כל התקפה, בין אם באמצעות הפצצה מן האוויר ובין אם באמצעים אחרים, אשר מתייחסת כיעד צבאי יחיד למספר יעדים צבאיים נפרדים ומובחנים בבירור שממוקמים בעיר, בעיירה, בכפר או באזור אחר שמכיל ריכוזים דומים של אזרחים ועצמים אזרחיים – נחשבת להתקפה חסרת הבחנה, ולפיכך אסורה. בדומה, אם לוחם פותח בהתקפה על אזור מיושב מבלי לנסות לכוון כיאות את ההתקפה לעבר מטרה צבאית, תהיה בכך משום התקפה חסרת הבחנה.³⁸

כמו כן, חל איסור על התקפות שמפרות את עיקרון המידתיות. אלה הן התקפות אשר "צפויות לגרום אובדן מקרי של חיי אזרחים, פגיעה באזרחים [או] נזק ליעדים אזרחיים . . . במידה מוגזמת ביחס ליתרון הצבאי הישיר והממשי שמצפים להשיג" מההתקפה.³⁹ הסכנה הצפויה לאוכלוסייה האזרחית ולעצמים אזרחיים תלויה בגורמים שונים: מיקומם (שעשוי להיות בתוך יעד צבאי או בקרבתו), פני הקרקע (מפולות אדמה, שטפונות וכדומה), מידת הדיוק של כלי הנשק שבהם משתמשים (פיזור נרחב יותר או מצומצם יותר, בהתאם למסלול הירי, הטווח, התחמושת שבה משתמשים וכדומה) והמיומנות הטכנית של הלוחמים (הטלה אקראית של פצצות כשאין אפשרות לפגוע במטרה המיועדת).⁴⁰

בעת ניהול מבצעים צבאיים, על צדדים לסכסוך להקפיד בכל עת לחסוך מהאוכלוסייה האזרחית ומאובייקטים אזרחיים את תוצאות מעשי האיבה.⁴¹ צדדים לסכסוך נדרשים, לפיכך, לנקוט אמצעי זהירות בכדי להימנע, ובכל מקרה למזער, אובדן מקרי של חיי אזרחים, פגיעה באזרחים ונזק לעצמים אזרחיים.

אמצעי זהירות אלה כוללים:

³⁵ פרוטוקול I, סעיף 51(2).

³⁶ שם, סעיף 51(6).

³⁷ שם, סעיף 51(4).

³⁸ שם, סעיף 51(5)(א).

³⁹ שם, סעיף 51(5)(ב).

⁴⁰ ICRC (הוועדה הבינלאומית של הצלב האדום), פרשנות לפרוטוקולים הנוספים, (Geneva: Martinus Nijhoff Publishers,), 1987, עמ' 684.

⁴¹ פרוטוקול I, סעיף 57(1).

- נקיטת "כל אמצעי אפשרי על מנת לוודא" שהעצמים אותם יש לתקוף הם יעדים צבאיים ולא אזרחים או עצמים אזרחיים. כאשר ישנם ספקות באשר לשאלה אם מטרה פוטנציאלית היא בעלת אופי אזרחי או בעלת אופי צבאי, בחינת המצב צריכה להיות קפדנית במיוחד, על מנת להפיג, במידה המרבית האפשרית, ספקות כלשהם בדבר האופי האזרחי של האדם או העצם. על הצדדים הנלחמים לעשות כל דבר אפשרי כדי לבטל או להשעות התקפה אם מתברר שהמטרה אינה יעד צבאי.⁴²
 - נקיטת "כל אמצעי הזהירות האפשריים בבחירת אמצעים ושיטות" לוחמה, על מנת למנוע, ובכל מקרה למזער, "אובדן מקרי של חיי אזרחים, פגיעה באזרחים ונזק לעצמים אזרחיים".⁴³ בפרשנותה לפרוטוקול I, מסבירה הוועדה הבינלאומית של הצלב האדום שהדרישה לנקוט את כל אמצעי הזהירות "האפשריים" פירושה, בין היתר, שהאדם הפותח בהתקפה נדרש לנקוט צעדים כפי שנחוץ על מנת לזהות את המטרה כיעד צבאי לגיטימי "די זמן מראש על מנת להימנע ככל האפשר מפגיעה באוכלוסייה".⁴⁴
 - כשהנסיבות מתירות זאת, מתן "אזהרה מוקדמת אפקטיבית . . . בדבר התקפות שעלולות להשפיע על האוכלוסייה האזרחית".⁴⁵
 - "כאשר ישנה אפשרות בחירה בין מספר יעדים צבאיים לשם השגת יתרון צבאי זהה", בחירה בהתקפה "שניתן לצפות כי תסכן חיי אזרחים ועצמים אזרחיים במידה המועטת ביותר".⁴⁶
 - הימנעות מ"מיקום יעדים צבאיים בתוך אזורים מיושבים בצפיפות או בקרבתם".⁴⁷
 - ניסיון "להרחיק את האוכלוסייה האזרחית . . . מסביבתם הקרובה של יעדים צבאיים".⁴⁸
- על צדדים לסכסוך חל גם איסור להשתמש באזרחים "כדי לשמש מגן ליעדים צבאיים מפני התקפות" או לנצל את נוכחותם "כדי שישמשו מגן על פעולות צבאיות, לסייע לפעולות או להכשיל אותן".⁴⁹
- בכל הקשור לאחריות אישית, הפרות חמורות של המשפט ההומניטארי הבינלאומי, לרבות התקפות מכוונות, חסרות הבחנה ובלתי-מידתיות הגורמות פגיעה באזרחים, כאשר הן מבוצעות מתוך כוונה פלילית – נחשבות פשעי מלחמה. ניתן גם להטיל אחריות פלילית על יחידים בגין ניסיון לבצע פשע מלחמה, כמו גם בגין מתן סיוע, תמיכה, עזרה או עידוד לביצועו של פשע מלחמה. ניתן להטיל אחריות גם על מי שעוסק בתכנון או בהסתה לביצוע פשע מלחמה.⁵⁰ מפקדים ומנהיגים אזרחיים עשויים לעמוד לדין בגין ביצוע פשעי מלחמה,

⁴² שם, סעיף 57(2).

⁴³ שם.

⁴⁴ ICRC (הוועדה הבינלאומית של הצלב האדום), פרשנות לפרוטוקולים הנוספים, עמ' 681-82.

⁴⁵ פרוטוקול I, סעיף 57(2).

⁴⁶ שם, סעיף 57(3).

⁴⁷ שם, סעיף 58(ב).

⁴⁸ שם, סעיף 58(א).

⁴⁹ שם, סעיף 51(7).

⁵⁰ ראה ICRC (הוועדה הבינלאומית של הצלב האדום), המשפט ההומניטארי הבינלאומי המקובל, עמ' 554.

מתוקף אחריותם הפיקודית, אם היה ידוע להם או שהיו אמורים לדעת על ביצועם של פשעי מלחמה, ולא נקטו די אמצעים כדי למנוע אותם או להעניש את האחראים להם.⁵¹

ארגון Human Rights Watch גילה הפרות של המשפט ההומניטארי מצד הקבוצות הפלשתיניות החמושות ומצד הכוחות הישראליים, שלגביהן היו ראיות ממשיות בדבר כוונה פלילית אישית המצביעות על ביצועם של פשעי מלחמה. הצהרות שניתנו על ידי קבוצות פלשתיניות חמושות על ידי ירי רקטות במטרה לזרוע פחד בקרב האוכלוסייה הישראלית, והשימוש שלהן בירי רקטות לעבר אזורים שאין בהם מטרות צבאיות נראות לעין, מהווים ראיות לכוונה פלילית. המשך הירי של פגזי ארטילריה 155 מ"מ על ידי צה"ל לתוך מתחם הדירות "נאדה", אחרי שנמסרה לצה"ל הודעה שממשיכים להיפגע אזרחים, וזאת ללא תכלית צבאית ממשית, מצביע אף הוא על כוונה פלילית. יש לחקור תקריות כאלה ולהעמיד לדין את האחראים כמתחייב.

⁵¹ שם, כלל 153.

IV. רקע

רצועת עזה היא אחד המקומות הצפופים ביותר בעולם, ובה למעלה מ-1.4 מיליון פלשתינאים שחיים בשטח של 360 קמ"ר. קרוב ל-80 אחוזים מהפלשתינאים ברצועה מקורם במשפחות שחיו בעבר בשטחים שהם כיום מדינת ישראל. עזה גובלת עם הים התיכון ממערב, עם ישראל מצפון וממזרח, ועם מצרים מדרום. אחרי מלחמת 1948 רצועת עזה הייתה תחת שלטון מצרים, עד שנכבשה במלחמת 1967, יחד עם הגדה המערבית, מזרח ירושלים ורמת הגולן. ישראל הקימה ממשל צבאי להסדרת השלטון בפלשתינאים תושבי רצועת עזה והגדה המערבית.

בהתאם להסכמי אוסלו שנחתמו בין ישראל לבין הארגון לשחרור פלשתיין (אש"פ) בשנות ה-90,⁵² עזה הייתה אחד האזורים הראשונים שנמסרו לשלטון פלשתיני מוגבל.⁵³ הרשות הפלשתינית שרק הוקמה שלטה ב-60 אחוזים משטח רצועת עזה, ו-40 האחוזים הנותרים נותרו בשליטה ישראלית ישירה. השליטה הישראלית התבטאה בהקמת בסיסים צבאיים של צה"ל, בהקמת התנחלויות ישראליות (שהוקמו ברצועת עזה בניגוד למשפט ההומניטארי הבינלאומי),⁵⁴ ובכבישים לישראלים בלבד, לתנועת הצבא והמתנחלים. כ-7500 מתנחלים גרו ב-17 התנחלויות ברצועת עזה.⁵⁵ במהלך האינתיפאדה (התקוממות) השנייה, שפרצה ב-2000, היו מוצבים ברצועת עזה כ-3,000 חיילים ישראלים.⁵⁶

באפריל 2004 הציג ראש ממשלת ישראל, אריאל שרון, את "תוכנית ההתנתקות", להסגת הנוכחות הצבאית הישראלית והמתנחלים מרצועת עזה. הממשלה אימצה בסופו של דבר את התוכנית והוציאה אותה לפועל בחודשים אוגוסט וספטמבר 2005.

⁵² ב-13 בספטמבר 1993 חתמו ישראל והארגון לשחרור פלשתיין (אש"פ), בווינגטון, על הצהרת עקרונות בדבר הסדרי ביניים של ממשל עצמי, שנתנה את האות לסדרת ההסכמים המכונים באופן כולל 'הסכמי אוסלו'.

⁵³ משרד החוץ של ישראל, "הסכם בעניין רצועת עזה ואזור יריחו", נחתם ב-4 במאי 1994 בין ישראל לבין הארגון לשחרור פלשתיין,

<http://www.mfa.gov.il/MFA/Peace+Process/Guide+to+the+Peace+Process/Agreement+on+Gaza+Strip+and+Jericho+Area.htm> (כניסה לאתר ביום 19 בנובמבר 2006). ההסכם הביא לפירוק של הממשל האזרחי בעזה וביריחו, ולהעברת סמכויות וחובותיו בתחומים אזרחיים שונים לידי הרשות הפלשתינית.

⁵⁴ סעיף 49(6) של אמנת ז'נווה הרביעית אוסר על כוח כובש להגלות או להעביר חלקים מהאוכלוסייה האזרחית שלו אל השטח הנתון תחת כיבוש.

⁵⁵ הקרן לשלום במזרח התיכון, "התנחלויות ברצועת עזה",

http://www.fmep.org/settlement_info/stats_data/gaza_strip_settlements.html (כניסה לאתר ביום 13 במאי 2007).

⁵⁶ ג'ושוע המר, "רובים מעל עזה: ההתנקשות של ישראל במנהיג הרוחני של חמאס לא הייתה רק מקרה של עין תחת עין. היא הייתה חלק מאסטרטגיה רחבה יותר", *ניוויק*, 5 באפריל 2006.

אחרי הנסיגה הכריזה ישראל על ביטול הפקודות הצבאיות בכל הקשור לשלטון בעזה וטענה שההתנתקות שמה קץ לכיבוש, ולפיכך שחררה אותה מכל אחריות לרווחתם של האזרחים בעזה.⁵⁷ עם זאת, ממשיכות לחול על ישראל הוראותיה של אמנת ז'נווה הרביעית, מכיוון שישראל ממשיכה לשלוט בפועל בגבולות, בקו החוף ובמרחב האווירי של רצועת עזה, ומתוך כך בכלכלת הרצועה. אחרי בחירתה של ממשלה בראשות חמאס ברשות הפלשתינית, במרץ 2006, הטילה ישראל מצור למעשה על רצועת עזה, תוך סגירה חוזרת ונשנית של אחדים מהמעברים בין עזה לבין ישראל למעבר בני אדם וסחורות. ישראל השעתה את העברת כספי המסים שהיא גובה מטעמה של הרשות הפלשתינית, המהווים כ-50 אחוזים מהתקציב החודשי של הרשות. כתוצאה מכך, נתוני העוני והאבטלה ברצועת עזה גאו, הממשלה הפלשתינית לא יכלה לשלם את שכרם של רוב עובדי הציבור, והשירותים הציבוריים קוצצו באופן חד.⁵⁸

העימות הצבאי שהתחדש בעזה בעקבות חטיפתו של רב"ט גלעד שליט על ידי קבוצות פלשתיניות חמושות ב-25 ביוני 2006, החריף את המשבר. במבצע שמטרתו המוצהרת לשחרר את שליט ולהפסיק את התקפות הרקטות מצפון הרצועה לעבר ישראל, הפציצה ישראל את תחנת הכוח היחידה ברצועה, שסיפקה 45 אחוזים מצריכת החשמל של עזה, ביצעה מספר פלישות צבאיות לתוך עזה, ופתחה בירי ארטילרי רחב היקף לעבר צפון הרצועה. לפי נתוני ארגון זכויות האדם הישראלי 'בצלם', מיום 25 ביוני 2006 ועד סוף מרץ נהרגו בעזה בהיתקלויות עם כוחות ישראלים 425 פלשתינאים, למעלה ממחציתם אזרחים (כולל 85 ילדים),⁵⁹ ונהרסו 279 בתים של פלשתינאים, ברוב המקרים בגלל חשד של צה"ל להימצאות כלי נשק או תחמושת במקום.⁶⁰

התגברות העימותים ופריעת החוק שבהם מעורבים פלגים פוליטיים, חמולות חמושות ואנשי שירותי הביטחון הפלשתיניים המשתייכים לארגוני הפתח והחמאס היריבים, הגבירה עוד יותר את הסכנה הנשקפת לאזרחים והעצימה את תחושת חוסר הביטחון בקרב הפלשתינאים. ב-2006 נהרגו בעימותים כאלה 146 בני אדם, בהשוואה ל-19 בשנת 2005. על פי נתוני האו"ם, מתחילת 2007 ועד 13 בפברואר 2007 נהרגו בקרבות

⁵⁷ על פי הטיוטה הראשונית של תוכנית ההתנתקות, שפורסמה ביום 15 באפריל 2004, "ביצוע ההתנתקות יסלק את התביעות מישראל בכל הקשור לאחריותה כלפי הפלשתינאים ברצועת עזה". במקום אחר בטיטה נאמר שעם סיום כל הנוכחות הישראלית האזרחית או הצבאית הקבועה ברצועת עזה, "לא יהיה עוד כל בסיס לטענה שרצועת עזה היא שטח כבוש". הציטוט לקח מתוך ג'פרי ארנסון, "סוגיות שעולות מיישום ההתנתקות וסיום הכיבוש הישראלי ברצועת עזה", מסמך שהוכן עבור המרכז הקנדי לחקר פיתוח בינלאומי, 15 בינואר 2005, http://www.fmep.org/IDRC_05_Best.pdf, (כניסה לאתר ביום 23 באוקטובר 2006).

⁵⁸ באפריל 1994 חתמו ישראל והארגון לשחרור פלשתינאים על הפרוטוקול בעניין יחסים כלכליים, או פרוטוקול פריז, שנתן תוקף ל להסדרי הביניים בתחום היחסים הכלכליים בין ישראל לבין הרשות הפלשתינית, לרבות גבייה והעברה על ידי ישראל של מס ערך מוסף בגין סחורות פלשתיניות. לסקירה עדכנית של משבר זכויות האדם והמשבר ההומניטארי בעזה, ראה מועצת זכויות האדם של האו"ם, דו"ח השליח המיוחד על מצב זכויות האדם בשטחים הפלשתיניים הכבושים מאז 29A/HRC/4/17, 1967, 29 אפריל 2007, עמ' 9. על פי דו"ח השליח המיוחד, למעלה מ-80 אחוזים מהאוכלוסייה בעזה חיים מתחת לקו העוני הרשמי, ו-1.1 מיליון מתושבי עזה (מתוך אוכלוסייה כוללת של 1.4 מיליון) מקבלים סיוע במזון מסוכנות UNRWA במסגרת תוכנית הסיוע לפליטים פלשתינאים במזרח הקרוב ובמסגרת תוכנית המזון העולמית.

⁵⁹ דו"ח מדרגון 'בצלם' אל ארגון Human Rights Watch, 30 באפריל 2007.

⁶⁰ שם.

הפנימיים 137 בני אדם, ביניהם 13 ילדים. בדו"ח של UNOCHA מיום 21 במאי נקבע שמתחילת 2007 נהרגו 150 פלשתינאים במעשי האלימות בין הפלגים, ויותר מ-750 נפצעו.⁶¹

ירי פגזי הארטילריה על ידי ישראל לעבר אזורים מיושבים בצפיפות בצפון עזה ולעבר סביבתם הקרובה, שנבדק במסגרת דו"ח זה, היה רק אחד הגורמים שהעמידו בסכנה אזרחים פלשתינאים ברצועת עזה והשפיעו באופן חמור על תנאי חייהם, על מחייתם ועל הגישה שלהם לשירותים בסיסיים.

התקפות פלשתיניות חמושות מעזה

הפלגים הפוליטיים העיקריים ברצועת עזה הם פתח (ראשי תיבות במהופך של חראקת אל-תחריר אל-וושני אל-פלשתיני, תנועת השחרור הלאומית הפלשתינית), חמאס (חראקת אל-מוקאוומה אל-איסלמית, תנועת ההתנגדות האיסלאמית), הג'יהאד האיסלאמי והחזית העממית לשחרור פלשתין (חז"ע).⁶² הארגונים החשובים ביותר מבחינת השפעתם הפוליטית הם פתח וחמאס.

בעבר פתח היה הגוף הדומיננטי במוסדות הפוליטיים, כגון בארגון לשחרור פלשתין (אש"פ), ועד לבחירות שהתקיימו בתחילת 2006 – ברשות הפלשתינית. פתח ממשיך לשלוט ברוב שירותי הביטחון והמודיעין הפלשתיניים הרשמיים. בעקבות התפרצות האינתיפאדה השנייה, התארגנו קבוצות מקומיות של פעילים חמושים המזוהים עם פתח לתנועה הנקראת גדודי חללי אל-אקצא, וביצעו פעולות חמושות. פעילים חמושים של פתח, שהתנגדו לגישתה הפייסנית בעיניהם של הרשות הפלשתינית ושל פתח כלפי ישראל, מילאו גם תפקיד מוביל בהקמתה של קואליציה עם פעילים חמושים אחרים, המכונה ועדות ההתנגדות העממית (ועדות ההתנגדות).⁶³

חמאס הופיעה כתנועה פוליטית וחברתית שצמחה מתוך שורות התומכים הפלשתינאים של ארגון האחים המוסלמים בדצמבר 1988, עם פריצתה של האינתיפאדה הפלשתינית הראשונה. ב-1991 הקימה חמאס את הזרוע הצבאית שלה, גדודי עז-א-דין אל-קסאם, על שמו של שיח עז-א-דין אל-קסאם, מנהיג ממוצא סורי שפעל בקרב כפריים שנעקרו מאדמותיהם באזור שהיום הוא צפון מדינת ישראל, ואשר מותו בקרב עם חיילים בריטים ב-1935 סייע בהצתת המרד הפלשתיני בשנים 1936-39. בבחירות שהתקיימו בינואר 2006 זכתה תנועת החמאס ברוב המושבים במועצה המחוקקת הפלשתינית, וב-30 במרץ הקימה את הממשלה הפלשתינית.

⁶¹ דו"ח מצב של OCHA: עזה, "הסלמה בעימות ברצועת עזה", 21 במאי 2007.

⁶² לסקירה קצרה של תולדות הקבוצות החמושות האלה ושל פעולותיהן החמושות, ראה Human Rights Watch, נחקקו ברגע אחד: פיגועי התאבדות נגד אזרחים ישראלים, (ניו יורק: Human Rights Watch, 2002), <http://www.hrw.org/reports/2002/isrl-pa> עמ' 62.

⁶³ את ועדות ההתנגדות העממית הקים בשנת 2000 ג'מאל אבו-סמהדאנה, חבר בפתח ואיש הרשות הפלשתינית לשעבר, אחרי פריצתה של האינתיפאדה השנייה. כוחות צבא ישראלים התנקשו בחייו של סמהדאנה ב-8 ביוני 2006. ועדות ההתנגדות קיבלו על עצמן אחריות גם להתקפות נגד גורמים פלשתיניים רשמיים, כולל ההתנקשות בספטמבר 2005 במוסא ערפאת, בן דודו של נשיא הרשות הפלשתינית לשעבר יאסר ערפאת ולשעבר ראש המודיעין הצבאי של הרשות הפלשתינית, שנחשד בשחיתות.

ארגון הג'יהאד האיסלאמי החל את דרכו ב-1982, אף הוא בעזה, ובדומה לחמאס צמח מתוך הענף הפלשתיני של ארגון האחים המוסלמים. הזרוע הצבאית של הארגון נקראת סאריא אל-קודס (גדודי ירושלים), והארגון מכנה את הרקטות תוצרת-בית שהוא משגר "אל-קודס". החזית העממית לשחרור פלשתינ (חז"ע), ארגון שמאל חילוני שהחל לפעול אחרי מלחמת 1967 בין ישראל למדינות ערב, ביצע התקפות חמושות נגד ישראלים, לרבות נגד אזרחים, אולם כארגון הוא לא בלט בכל הקשור להתקפות הרקטות.

בשיאה של האינתיפאדה הנוכחית, תקפו קבוצות פלשתיניות חמושות מטרות צבאיות ישראליות ואזרחים ישראלים, הן בתוך השטחים הפלשתיניים הכבושים והן בתוך שטחי מדינת ישראל. פיגועי התאבדות בתוך ישראל גבו את חייהם של מאות אזרחים ישראלים, מתוך הפרה של המשפט ההומניטארי הבינלאומי שאוסר על הפיכת אזרחים למטרה, יהיו הנסיבות אשר יהיו.⁶⁴ רק מעטים מהמפגעים המתאבדים חדרו לישראל מעזה, קרוב לוודאי בגלל הסגר ההדוק שהטילה ישראל על הרצועה. עם זאת, קבוצות פלשתיניות חמושות בעזה פיתחו רקטות פשוטות מתוצרת-בית, שמסוגלות להגיע לאזורים מיושבים בישראל.

גדודי עז-א-דין אל-קסאם התחילו בייצור של רקטות כאלה, המכונות רקטות "קסאם", בסוף שנת 2001, וביצעו את התקפת הרקטות הראשונה על ישראל ב-5 במרץ 2002.⁶⁵ הכינוי "קסאם" הפך מאז לשם כללי לכל הרקטות מתוצרת מקומית.

קבוצות פלשתיניות חמושות, בעיקר אלו המזוהות עם חמאס והג'יהאד האיסלאמי, כמו גם גדודי חללי אל-אקצא וועדות ההתנגדות העממית, משגרות מאז 2002 רקטות לעבר יישובים ישראלים שנמצאים ממש מעבר לגבול הרצועה. הקבוצות הפלשתיניות תקפו גם התנחלויות ומוצבים של צה"ל. הרקטות גבו לראשונה את חייהם של ישראלים ב-2004, ועד 1 ביוני 2007 גרמו למותם של 10 אזרחים ישראלים. מירי הרקטות נהרגו גם שני עובדים פלשתינאים ועובד סיני אחד בהתנחלות יהודית, ביוני 2005, ולפחות שני אזרחים פלשתינאים נהרגו כשהרקטות לא הצליחו לחצות את הגבול לתוך שטח ישראל.⁶⁶

צה"ל הגיב מספר פעמים על ירי הרקטות הפלשתיני הקטלני במבצעים קרקעיים רחבי-היקף. המבצע הנרחב ביותר, מבצע "ימי תשובה" שנמשך 17 ימים, החל ב-30 בספטמבר 2004 בעקבות התקפת רקטות ב-29 בספטמבר שגרמה למותם של שני ילדים ישראלים בעיר שדרות. צה"ל ביצע פשיטות באמצעות טנקים וכלי

⁶⁴ ראה Human Rights Watch, נחקר ברגע אחד: פיגועי התאבדות נגד אזרחים ישראלים, <http://www.hrw.org/reports/2002/isrl-pa>.

⁶⁵ GlobalSecurity.org, "רקטת קסאם", ללא תאריך, <https://www.globalsecurity.org/military/world/para/hamas-qassam.htm> (כניסה לאתר ביום 31 ביולי 2006).

⁶⁶ "חמאס חייב לשלם קץ להתקפות נגד אזרחים", הודעה לעיתונות מטעם ארגון Human Rights Watch, 9 ביוני 2005, <http://hrw.org/english/docs/2005/06/09/isrlpa11106.htm>; ראיון שקיים ארגון Human Rights Watch עם עד (השם שמור), בית חנוך, 12 ביוני 2006; UNOCHA, "הגנה על אזרחים – הערות תדריך שבועי", 13-19 בספטמבר 2006, <http://www.ochaopt.org/documents/WBN173.pdf> (כניסה לאתר ביום 2 בינואר 2007), עמ' 3.

רכב משוריינים אחרים לתוך בית חנוך, בית להייה ומחנה הפליטים ג'באליה, בטענה שחמאס שיגר רקטות מאזורים אלה. הפשיטות נתקלו בהתנגדות משמעותית מצד קבוצות פלשתיניות חמושות. על פי בדיקה בשטח שערך UNRWA זמן קצר לאחר מכן, 107 פלשתינאים נהרגו במהלך המבצע; מעבר לציון העובדה שרבע מבין ההרוגים הפלשתינאים היו מתחת לגיל 18, הדו"ח אינו מציין כמה מבין ההרוגים היו לוחמים וכמה אזרחים;⁶⁷ במהלך המבצע נהרגו גם שלושה מתנחלים ושני חיילים ישראלים. בנוסף על כך, הכוחות הישראליים הרסו לפחות 91 בתי מגורים של פלשתינאים.⁶⁸ בתשובה לשאלות Human Rights Watch בעניין ההרס שנגרם במהלך אוקטובר 2004 ציין האלוף ישראל זיו שההתקפה הייתה נחוצה כדי להעניש את תושבי ג'באליה על תמיכתם בקבוצות החמושות; הוא לא הציג באופן ברור תכלית צבאית כלשהי להתקפה.⁶⁹

החל מפברואר 2005, בעקבות ניצחונו בבחירות לפרלמנט שנערכו בינואר 2005, ועד ל-9 ביוני 2006, שמר חמאס על "תקופת רגיעה" שעליה הכריז בעצמו. במהלך תקופה זו לא ביצעו גדודי עז-א-דין אל-קסאם ירי רקטות, אם כי הג'יהאד האיסלאמי וועדות ההתנגדות העממית המשיכו בירי.

חילופי האש באמצעות רקטות וארטילריה שמתועדים בדו"ח זה הם מרכיב אחד במעגלי האלימות הקטלניים שהתרחשו במהלך שש השנים האחרונות. בתקופה שבין 30 בספטמבר 2000, אז פרצה האינתיפאדה הנוכחית, ועד 3 במאי 2006, הרגו כוחות צה"ל בעזה 2,346 פלשתינאים, מתוכם 850 לוחמים. מספטמבר 2000 ועד ספטמבר 2005, אז הושלמה נסיגת צה"ל והמתנחלים, הרגו קבוצות פלשתיניות חמושות בעזה 39 אזרחים ישראלים ו-87 חיילים.⁷⁰ רקטות ששוגרו מעזה אל תוך ישראל אחראיות למותם של 10 בני אדם בתקופה שבין יוני 2004 ועד סוף מאי 2007. בנוסף על כך, ביוני 2005 ירה הג'יהאד האיסלאמי רקטה לעבר גני טל, התנחלות יהודית ברצועת עזה, שגרמה למותם של עובד סיני אחד ושני עובדים פלשתינאים, ולפציעתם של חמישה בני אדם נוספים.⁷¹ אחרי נסיגת הצבא הישראלי, החלו הקבוצות הפלשתיניות החמושות לירות רקטות מאזורים קרובים יותר לגבול עם ישראל, אזורים שהיו מחוץ לתחום עבורן קודם לכן בגלל הימצאותן של התנחלויות ישראליות שנשמרו על ידי צה"ל ועל ידי מתנחלים חמושים.

⁶⁷ המידע נלקח מתוך UNRWA, "בדיקה בשטח של מבצע צה"ל 'ימי תשובה' על ידי UNRWA עזה", 20 באוקטובר 2004, http://www.un.org/unrwa/news/incursion_oct04.pdf (כניסה לאתר ביום 13 בנובמבר 2006). המסמך מתאר את מבצע צה"ל כך: "כניסה של 200 כלי רכב משוריינים, לפי הערכה, לעיירות, לכפרים ולמחנות הפליטים המיושבים בצפיפות, פשיטות שגרתיות לתוך אזורים מיושבים, ירי מהאוויר ומהקרקע על מטרות פלשתיניות, סגירת שכונות פלשתיניות והגבלת התנועה של אזרחים ושל עובדי ארגוני הסיוע ההומניטארי/סיוע חירום. חלקות גדולות של שטחים חקלאיים הוחרבו עד היסוד ונגרם נזק נרחב לרכוש ציבורי ופרטי – בתי מגורים, בתי ספר, אינטרסים מסחריים – וכן לתשתיות הציבוריות. דחפורים של צה"ל חפרו שוחות עמוקות לרוחב מספר דרכים ראשיות, תוך פגיעה בקווי ביוב, מים וחשמל".

⁶⁸ שם.

⁶⁹ פגישת שקיים ארגון Human Rights Watch עם האלוף ישראל זיו, הקריה (מטה צה"ל), תל אביב, 17 באוקטובר 2004; "חמאס חייב קץ להתקפות נגד אזרחים", הודעה לעיתונות מטעם ארגון Human Rights Watch, 9 ביוני 2005, <http://hrw.org/english/docs/2005/06/09/isrlpa11106.htm>.

⁷⁰ המידע נמסר לארגון Human Rights Watch על ידי 'בצלם', 10 באוקטובר 2006 וכן 10 ביוני 2007.

⁷¹ משרד החוץ של ישראל, "קורבנות האלימות והטרור הפלשתינים מאז ספטמבר 2000", ללא תאריך, <http://www.mfa.gov.il/MFA/Terrorism-+Obstacle+to+Peace/Palestinian+terror+since+2000/Victims+of+Palestinian+Violence+and+Terrorism+m+sinc.htm> (כניסה לאתר ביום 21 באוקטובר 2006).

V. התקפות הרקטות הפלשתיניות מאז נסיגת צה"ל

במהלך התקופה שמחודש ספטמבר 2005 ועד סוף מאי 2007 ירו קבוצות פלשתיניות חמושות כ-2,700 רקטות מסוג "קסאם".⁷² הקבוצות הפלשתיניות מתארות את התקפות הרקטות כאמצעי שננקט בתגובה לפשעים שמבצעת ישראל נגד פלשתינאים.⁷³ מכיוון שהקבוצות הפלשתיניות משגרות את אמצעי הלחימה הזה לעבר אזורים מיושבים, ומכיוון שמידת הדיוק של הרקטות נמוכה מכדי שניתן יהיה לכוון אותן אל מטרות צבאיות בדרגה כלשהי של דיוק, התקפות אלה מהוות הפרה של המשפט ההומניטארי הבינלאומי, האוסר על התקפות המופנות לעבר אזרחים או התקפות חסרות הבחנה. יתרה מזו, חוליות אלה ביצעו התקפות רקטות ממקומות סמוכים לאזורים מיושבים, ובכך נמנעו מנקיטת כל אמצעי הזהירות האפשריים על מנת להגן על אזרחים הנתונים לשליטתם מפני תוצאותיהן של התקפות אלה, ובכלל זה הימנעות מהצבת מטרות צבאיות בסמוך לאזורים מיושבים בצפיפות.

הנשק ושיטת ההתקפה

הרקטות שבהן משתמשות הקבוצות הפלשתיניות החמושות בעזה הן נשק פשוט באופן יחסי, בלתי-מונחה, שמשוגר על ידי החוליות בעיקר מצפון רצועת עזה. הרקטה כוללת ארבעה מייצבים בקצה אחד, מנוע במרכזה, וראש נפץ קטן. הדופן של גליל הרקטה, העשויה ברזל, היא בעובי של שלושה מילימטרים. מסילה מוגבהת על גבי שתי תומכות משמשת בתור מנגנון השיגור.

קבוצות חמושות מייצרות רקטות אלה בעזה מחומרים בסיסיים מאוד. הדלק הוא שילוב של אשלגן חנקתי וסוכר. ראש הנפץ הוא בעל מעטפת מתכתית. חומר הנפץ הוא שילוב של אוריאח חנקתית, שנמצאת בדשנים, ו-TNT. המרעום נלקח מתרמיל של נשק קל.⁷⁴ צה"ל דיווח כי "בית מלאכה-מעבדה לחומרי נפץ באל-ימון", שעליו נערכה פשיטה, "...הכיל תרמילי קסאם מאולתרים, שבעה מטעני צינור, שלושה שקים של חומר דשן,

⁷² נתוני משרד האו"ם לתיאום עניינים הומניטאריים (UNOCHA) שהוכנו עבור ארגון Human Rights Watch, אוקטובר 2006; דו"ח UNOCHA על המצב בעזה, אוקטובר 2006 עד מאי 2007.

⁷³ טענה אופיינית שמופיעה באתרי האינטרנט של הקבוצות היא שההתקפות נעשות בתגובה "לפשעי הכיבוש בעזה ובגדה המערבית" או "לפשעים נגד אזרחים". ראה, לדוגמה, חללי אל-אקצא, 1 בינואר 2006, <http://www.kataebaqa.org/arabic/modules.php?name=Byanat#> (כניסה לאתר ביום 3 באוקטובר 2006); אתר האינטרנט של הג'יהאד האיסלאמי, 26 ביוני 2006, <https://www.sarayaalquds.org/bynt/bynt2006-0150> (כניסה לאתר ביום 3 באוקטובר 2006).

⁷⁴ עזריאל לורבר, "האיום הגובר של רקטות קסאם לא-מונחות", Middle East Missiles Monitor, <http://www.me-monitor.com/files/The%20Growing%20Threat%20of%20the%20Kassam.htm> (כניסה לאתר ביום 15 במאי 2007).

מכלים בגדלים שונים עם חומרי נפץ, מבחנות וציוד מעבדה אחר.⁷⁵ לדברי גורמי מודיעין ישראליים, הגוף הצינורי של רקטות קסאם אחדות הורכב מצינורות מתכת מתוצרת ישראל, שנועדו להקמת מערכת ביוב בעזה.⁷⁶

רקטות פלשתיניות שנחתו בשדרות, ישראל, מונחות בערימה במגרש החנייה של מטה המשטרה, 8 ביוני 2006. מאז ספטמבר 2005 ירו פלשתינאים כמעט 2,700 רקטות כאלה מעזה אל עבר יישובי גבול בישראל.
© 2006 מארק גרלסקו/ Human Rights Watch

הרקטות הפכו לבעלות עוצמה רבה יותר ויותר והן יכולות להגיע עתה לעומק רב יותר בשטח ישראל.⁷⁷ בגרסה המוקדמת ביותר היו הרקטות באורך של כ-80 ס"מ ובקוטר של כ-60 מ"מ, ומשקלן היה כ-5.5 ק"ג. הן נשאו מטען במשקל של כחצי ק"ג והטווח המרבי שלהן היה כ-4.5 ק"מ. הרקטה מהדור השני, שפותחה ב-

⁷⁵ צה"ל, "סיכול ניסיונות ארגוני הטרור הפלשתיניים לערער את הפסקת האש", 3 באוקטובר 2005, <http://www1.idf.il/DOVER/site/mainpage.asp?sl=EN&id=7&docid=38484&Pos=3&last=1&bScope=T> (כניסה לאתר ביום 15 במאי 2007).

⁷⁶ יעקב כץ, "מתכת מישראל משמשת לייצור רקטות קסאם", ג'רוזלם פוסט, 4 במרץ 2007, <http://www.jpost.com/servlet/Satellite?pagename=JPost%2FJPArticle%2FShowFull&cid=1171894568> (כניסה לאתר ביום 15 במאי 2007).

⁷⁷ "העוצמה של כלי הנשק גדלה עם הזמן. הן חודרות עמוק יותר וגורמות יותר נזק. השינוי היה הדרגתי ולא פתאומי". ראיון שקיים ארגון Human Rights Watch עם יוסי כהן, דובר מטעם העירייה, שדרות, 8 ביוני 2006.

2002 ומכונה קסאם 2, היא באורך של 180 ס"מ וקוטר של 150 מ"מ, משקלה 32 ק"ג, והיא נושאת מטען של 5 עד 9 ק"ג לטווח של 8 עד 9.5 ק"מ. הרקטה מהדור השלישי, קסאם 3, היא באורך של 200 ס"מ ובקוטר של 170 מ"מ, ומשקלה 90 ק"ג. הרקטה יוצרה לראשונה ב-2005, הטווח המרבי שלה הוא בסביבות 10 ק"מ והיא נושאת מטען של עד 20 ק"ג.⁷⁸ לדברי שלום הלוי, דובר מטעם עיריית שדרות, "מאז שנת 2004, הרקטות מסוגלות להגיע לכל נקודה בשדרות".⁷⁹ לפחות שלוש רקטות נחתו באשקלון, העיר הגדולה ביותר בדרום ישראל, מאז חודש דצמבר 2005.⁸⁰ אשקלון מרוחקת כשמונה ק"מ מהגבול עם רצועת עזה.⁸¹

הרקטות גורמות רק לעתים רחוקות נזק רב לרכוש, מכיוון שמידת הדיוק הנמוכה שלהן אינה מאפשרת לכוון אותן אל מטרה ספציפית, והפגיעה מלווה בפיצוץ קטן ובמעט רסיסים, אולם הן יכולות להרוג ולפצוע בני אדם. מחודש ספטמבר 2005 ועד סוף מאי 2007 נפצעו מרקטות פלשתיניות 75 אזרחים ו-9 חיילים.⁸² במהלך תקופה זו נהרגו מהן ארבעה אזרחים ישראלים.⁸³

הרקטות יצרו אווירת חרדה בקרב התושבים באזורים שנמצאים בטווח הרקטות. קשה להתגונן מפני הרקטות, מכיוון שנדרשות דקות אחדות בלבד כדי להעמיס רקטה על כלי רכב, לנסוע לאתר שיגור, להציב את הרקטה על משגר נייד, ולירות. לעתים חוליות השיגור משתמשות בשעוני-עצר לשיגור הרקטות, והדבר מאפשר להן לשהות במרחק רב מהאתר בעת ההתקפה. ישראל פיתחה עבור שדרות ועבור אזור התעשייה של אשקלון מערכת התראה מוקדמת, המכונה "שחר אדום". ההתראה מופעלת על ידי תצפיתנים של צה"ל בעקבות זיהוי ויזואלי של שיגור רקטה, משמיעה את מילות הקוד ("שחר אדום") במערכות הכריזה הפומבית, ובכך מספקת לתושבים התראה של כ-15 שניות לתפוס מחסה.

⁷⁸ Global Security.org, "רקטות קסאם", ללא תאריך, <https://www.globalsecurity.org/military/world/para/hamas-qassam.htm> (כניסה לאתר ביום 31 ביולי 2006). בעוד שאתר Global Security נוקב בטווח של 10 עד 20 קילומטר כטווח המרבי של רקטות קסאם 3, מקורות אחרים נוקבים בטווח שקרוב יותר ל-10 קילומטר. ראה, לדוגמה, Aerospaceweb.org, "רקטות קטיושה ורקטות קסאם", <http://www.aerospaceweb.org/question/weapons/q0279.shtml> (כניסה לאתר ביום 13 במאי 2007); צבא הגנה לישראל, "יאסר ערפאת: 'רקטות הקסאם האלה עושות רק רעש'", 10 במרץ 2004, <http://www1.idf.il/DOVER/site/mainpage.asp?sl=EN&id=7&docid=34129&Pos=1&last=1&bScope=Tr> ue (כניסה לאתר ביום 13 במאי 2007); "איום רקטות הקסאם מעזה על ישראל", *BBC News*, 15 בנובמבר 2006, http://news.bbc.co.uk/2/hi/middle_east/3702088.stm (כניסה לאתר ביום 13 במאי 2007).

⁷⁹ ראיון שקיים ארגון Human Rights Watch עם שלום הלוי, דובר מטעם העירייה, שדרות, 4 באוגוסט 2006.
⁸⁰ "המישה חיילי צה"ל נפצעו קל בהתקפת קסאם על הבסיס שבו שירתו", הודעה דובר צה"ל, 12 בדצמבר 2006; "סיכום אירועי סוף השבוע", הודעת דובר צה"ל, 5 בפברואר 2006; "התקפה אווירית של צה"ל על שטחים המשמשים לשיגור נשק תלול מסלול ועל מנחת מסוקים בעיר עזה", הודעת דובר צה"ל, 7 באפריל 2006.

⁸¹ לטענת צה"ל, פעמיים שוגרו על ידי פלשתינאים לעבר ישראל גם רקטות מתקדמות יותר, המכונות "קטיושות". לדברי צה"ל, ארגון הג'יהאד האיסלאמי שיגר ב-28 במרץ 2006 קטיושה שנחתה מדרום לאשקלון, וקטיושה נוספת ב-15 במאי, לעבר מושב נתיב העשרה. "צה"ל תוקף שטחים המשמשים לשיגור נשק תלול מסלול", הודעת דובר צה"ל, 4 באפריל 2006; "חיל האוויר תקף כלי רכב שהוביל חברי חוליית טרור", הודעת דובר צה"ל, 14 ביוני 2006; "חיל האוויר תקף מחסן של הג'יהאד האיסלאמי", הודעת דובר צה"ל, 24 ביולי 2006.

⁸² נתוני משרד האו"ם לתיאום עניינים הומניטאריים (UNOCHA) שהוכנו עבור ארגון Human Rights Watch, אוקטובר 2006; דו"ח UNOCHA על המצב בעזה, אוקטובר 2006 עד מאי 2007.

⁸³ שם.

Map Data Sources: Digital Globe; Human Rights Watch

הקבוצות הפלשתיניות החמושות משגרות בדרך כלל את הרקטות האלה משדות או משטחים פתוחים אחרים בצפון רצועת עזה, לעבר יישובים ישראלים. במקרים אחדים, אתרי השיגור נמצאים בסמיכות לאזורים מיושבים. בתקריות שהתרחשו בבנייני המגורים "נאדה" במחצית השנייה של חודש יולי 2006, לדוגמה, קירבו ככל הנראה במהלך החודש משגרי הרקטות את אתרי השיגור אל בנייני מגורים שמיושבים בצפיפות (ראו נספח II).

התקפות אלה התבצעו מדי שבוע, ולעתים באופן יומיומי. על פי אתרי האינטרנט שלהן, הקבוצות הפלשתיניות החמושות משגרות לעתים רקטות לעבר מוצבים של צה"ל, כגון מסופי הגבול ומחסומי הביקורת סופה וכרם שלום, אך ברוב המקרים נראה שהרקטות מכוונות אל עבר עיר או יישוב, בדרך כלל שדרות, ולא לעבר מטרה צבאית כלשהי.⁸⁴ במהלך ביקור של ארגון Human Rights Watch באזור הגבול הישראלי ב-8 ביוני 2006 נחתו שתי רקטות בשדרות ושתי רקטות במושב נתיב העשרה הסמוך. באחד המקרים, אחרי שנשמעה צפירת ההתראה המוקדמת במושב נתיב העשרה, זינקו שני כלבים אל תוך המקלט והדגימו בכך עד כמה הם מורגלים להתקפות הרקטות.

פגיעה באזרחים

בחודש יוני, ופעם נוספת בחודש אוגוסט 2006, ביקרו תחקירני ארגון Human Rights Watch בשדרות, שבה נהרגו 10 אזרחים ישראלים מפגיעת רקטות פלשתיניות. לדברי יוסי כהן, דובר מטעם עיריית שדרות, "כולם כאן נושאים את הצלקות הנפשיות".⁸⁵ ב-28 ביוני 2004, נחתה רקטה ממש בחזית גן ילדים בשדרות והרגה את אפיק אוחיון זהבי, בן ארבע, ואת מרדכי יוספוב, בן 49. מפגיעת רקטה אחרת, שנחתה בחזית ביתם ב-29 בספטמבר 2004, נהרגו דורית (מסרט) בינסאן, בת שנתיים, ויובל אבבה, בן ארבע. מפגיעת רקטה שנורתה ב-15 בינואר 2005 נהרגה אילה חיה אבוקסיס, בת 17. דנה גלוקביץ, בת 22, נהרגה מפגיעת רקטה שנורתה ב-14 ביולי 2005 ונחתה על ביתה של חברתה במושב נתיב העשרה, בעת שהתארחתה שם.⁸⁶ ב-16 בנובמבר 2006 נהרגה פאינה (פטימה) סלוצקר, בת 57, מפגיעת רקטה שנחתה על שביל בקרבת ביתו בשדרות של שר הביטחון של ישראל, עמיר פרץ.⁸⁷ ב-21 בנובמבר נפצע באורח אנוש יעקב יעקובוב, בן 43, מפגיעת רקטה שחדרה את גגו של המפעל לאריזת מוצרי עוף שבו הועסק בשדרות.⁸⁸ אלה היו ההרוגים הראשונים כתוצאה מירי הרקטות הפלשתיניות מאז הנסיגה מעזה, בספטמבר 2005. מפגיעת רקטות נהרגו

⁸⁴ מקבץ הצהרות של קבוצות חמושות שנאסף על ידי ארגון Human Rights Watch, ינואר-אוקטובר 2006 (מתועד בארגון Human Rights Watch).

⁸⁵ ראיון שקיים ארגון Human Rights Watch עם יוסי כהן, דובר מטעם עיריית שדרות, שדרות, 8 ביוני 2006.

⁸⁶ דובר צה"ל, "נתונים סטטיסטיים על ירי קסאם", 13 ביוני 2006; משרד החוץ של מדינת ישראל, "קורבנות האלימות והטרור הפלשתיניים מאז ספטמבר 2000", ללא תאריך, <http://www.mfa.gov.il/MFA/Terrorism-+Obstacle+to+Peace/Palestinian+terror+since+2000/Victims+of+Palestinian+Violence+and+Terrorism+m+sinc.htm> (כניסה לאתר ביום 21 באוקטובר 2006).

⁸⁷ ניר חסון, "אשה נהרגה ושניים נפצעו קשה מקסאמים בשדרות", הארץ, 17 בנובמבר 2006, <http://www.haaretz.com/hasen/spages/788592.html> (כניסה לאתר ביום 18 בנובמבר 2006). שני אנשים נפצעו בהתקפה, ביניהם אחד המאבטחים של פרץ, שאיבד את רגליו.

⁸⁸ "נפטר הפצוע מהתקפת הקסאם על שדרות", הארץ, 11 בנובמבר 2006 (כניסה לאתר ביום 2 בינואר 2007).

עוד שני אזרחים במהלך המחצית השנייה של חודש מאי 2007. ב-21 במאי נהרגה מפגיעת רקטה שיראל פרידמן, תושבת שדרות בת 32.⁸⁹ ב-27 במאי, גם כן בשדרות, נחתה רקטה ליד מכוניתו של אושרי עוז, בן 36; מכוניתו התרסקה והוא נפצע מרסיסים בצווארו.⁹⁰ מספטמבר 2005 ועד מאי 2007 גרמו התקפות רקטות גם לפציעתם של 75 אזרחים ישראלים ו-9 חיילים.

ארגון Human Rights Watch תיעד שתי התקפות רקטות שגרמו נזק משמעותי לרכוש, ושכפסע היה בינן לבין פגיעה באזרחים. ב-6 ביוני 2006, דקות מעטות אחרי שרפאל קרחטוב בן ה-17 יצא מהבית אל בית ספרו בשדרות, התפוצצה רקטת קסאם בחדר השינה שלו, בקומה העליונה של בית משפחתו. "האירוע השפיע עלי מאוד. זו הייתה תקופה קשה בשבילי, ממש באמצע בחינות הבגרות, והיו לי מספיק בעיות גם בלי דברים שנופלים דרך התקרה. רק כמה דקות קודם ו... – טוב, היה לי מזל שלא הייתי בבית", סיפר לתחקירני Human Rights Watch יומיים אחרי האירוע.⁹¹

ארגון Human Rights Watch בדק גם את אתר התקפת הרקטות מנובמבר 2005 על מושב נתיב העשרה. אשל מרגלית סיפר שהתראת "שחר אדום", המודיעה על שיגור רקטה, נשמעה בשעה 6:45 לפנות ערב. בתו הייתה בחדר העבודה המשפחתי שבקומה השנייה, ועבדה על המחשב. "קראתי לה, אבל היא לא כל כך רצתה לעזוב את המחשב, היא בת 18, אתם יודעים", סיפר מרגלית. "היא ירדה למטה ורצנו אל חדר הביטחון, כשרקטת הקסאם פגעה בבית". הרקטה חדרה מבעד לגג והתפוצצה בחדר העבודה. "עלינו למעלה, פתחנו את הדלת וראינו שהחדר הרוס. כשהבט שלי קלטה מה יכול היה לקרות היא פרצה בבכי, ולקח לה שבוע להתגבר על הטראומה", סיפר מרגלית.⁹² הפגיעה גרמה נזק לגג ולקירות והרסה את דוד השמש.

במקרה שלישי, שעליו דווח בעיתונות הישראלית, חדרה ב-21 במאי 2006, בסביבות השעה 8:35 בבוקר, רקטה פלשתינית מבעד לגג אל תוך כיתת לימוד בבית ספר תיכון בשדרות. התלמידים היו אותה שעה בתפילה בבית הכנסת הסמוך, וכך ניצלו מפגיעה או ממוות. "זה היה מפחיד מאוד, אבל אנחנו רגילים למקרי חירום כאלה כאן בשדרות", אמר אלי אדרי, מנהל בית הספר. "התקשרנו מייד לשירותי הרווחה ולשירות הפסיכולוגי. הורים מבוהלים הגיעו לבית הספר, והיינו חייבים לטפל גם בהם".⁹³

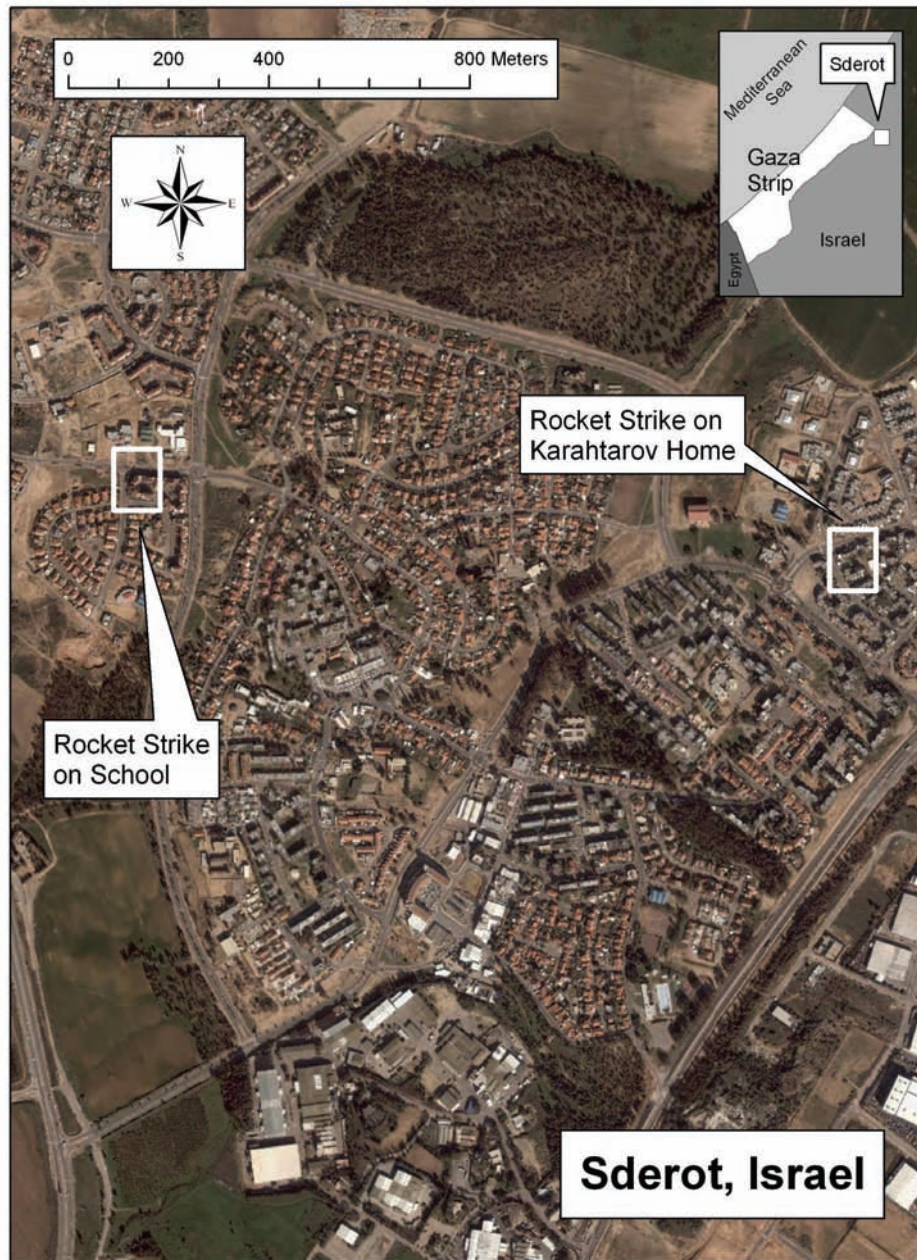
⁸⁹ קונול אורקהארט, "ישראל מאיימת על חמאס בעת ששדרות שרויה באבל", גארדיאן, 23 במאי 2007.

⁹⁰ סטיבן ארלנגר, "אולמרט מזהיר את חמאס, בעקבות ירי רקטה מעזה שהרג אזרחי ישראלי", ניו יורק טיימס, 28 במאי 2007.

⁹¹ ראיון שקיים ארגון Human Rights Watch עם רפאל קרחטוב, תלמיד בן 17, שדרות, 8 ביוני 2006.

⁹² ראיון שקיים ארגון Human Rights Watch עם אשל מרגלית, מושב נתיב העשרה, 8 ביוני 2006.

⁹³ יהושע בראנון וטליה הלכין, "נס בשדרות", ג'רוזלם פוסט, 22 במאי 2006, עמ' 2.

Map Data Sources: Digital Globe; Human Rights Watch

גורמים רשמיים מקומיים אמרו שהרקטות שיבשו את חיי היומיום ביישובים ובקהילות בישראל שנמצאים בטווח הירי. הם מציינים את העובדה שצעירים חוששים לשחק מחוץ לבית, תושבים ישנים בחדרים מוגנים חסרי חלונות, וששווי הנכסים ירד.⁹⁴ לדברי אשל מרגלית, "הקסאמים שינו את חיינו. יש עכשיו הרבה יותר מתח וחרדה".⁹⁵ כהן, דובר עיריית שדרות, מסכים לדברים. "להתקפות הקסאמים הייתה השפעה שלילית על האנשים כאן. הם נתונים בחרדה מתמדת . . . כשהילדים בבית הספר, יש פחד תמידי ממה שיכול לקרות להם בכל רגע".⁹⁶

אחדות מהרקטות הפלשתיניות אינן מצליחות לחצות את הגבול, וגרמו למותם של לפחות שניים ולפציעתם של לפחות 24 תושבים פלשתינאים בעזה. ב-2 באוגוסט 2005, בסביבות השעה 8 בערב, בעת שבני משפחת אשקר ואורחים אחדים אכלו את ארוחת הערב בחצר ביתם בבית חנון, פגעה בהם רקטת קסאם והתפוצצה. יאסר עדנאן אל-אשקר, בן שש, נהרג. אביו בן ה-45, עדנאן מוסטפה אל-אשקר, מת מפצעיו למחרת היום. בנו בן ה-12 של עדנאן, עלא, נפצע בבטנו, בצווארו ובפניו מרסיסים. ג'יהאד הישאם עבד אל-ראזק בן ה-5, בן של קרוב משפחה, איבד יד ורגל. בהתפוצצות הרקטה נפצע קשה גם מוסא מוסטפה אל-אשקר, אחיו בן ה-50 של עדנאן, המתגורר בערב הסעודית ושהה בביקור אצל משפחתו.⁹⁷ אזרחים נוספים שנפצעו: הודא עבדאללה אל-אשקר, 55; פאטן עבד אל-ראזק, 11; נסמה הישאם עבד אל-ראזק, 8; בסמה הישאם עבד אל-ראזק, 10; וניסרין הישאם עבד אל-ראזק, 6.⁹⁸ על אף שארגון הג'יהאד האיסלאמי הכחיש כל מעורבות בירי, אחד מעדי הראייה סיפר לתחקירני Human Rights Watch שעל מעטפת הרקטה עצמה היו רשומות המלים "סראיא אל-קודס", שמה של הזרוע החמושה של הארגון.⁹⁹

⁹⁴ ראיון שקיים ארגון Human Rights Watch עם יוסי כהן, דובר עיריית שדרות, שדרות, 8 ביוני 2006; ראיון שקיים ארגון Human Rights Watch עם יהודה בן-מימון, קצין משטרה, שדרות, 8 ביוני 2006.

⁹⁵ ראיון שקיים ארגון Human Rights Watch עם אשל מרגלית, מושב נתיב העשרה, 8 ביוני 2006.

⁹⁶ ראיון שקיים ארגון Human Rights Watch עם יוסי כהן, דובר עיריית שדרות, שדרות, 8 ביוני 2006.

⁹⁷ ראיון שקיים ארגון Human Rights Watch עם עד (השם שמור), בית חנון, 12 ביוני 2006.

⁹⁸ "רקטות של ההתנגדות הפלשתינית פגעו באזרחים פלשתינאים", הודעה לעיתונות של המרכז הפלשתיני לזכויות אדם (PCHR), 3 באוגוסט 2005.

⁹⁹ ראיון שקיים ארגון Human Rights Watch עם עד (השם שמור), בית חנון, 12 ביוני 2006.

אשל מרגלית עומד בפתח חדר הביטחון בביתו, 8 ביוני 2006. משפחתו נכנסת לחדר הביטחון בעת התקפות רקטות על מושב נתיב העשרה. בנובמבר 2005 התפוצצה רקטה בחדר העבודה בבית, ממש אחרי שבתו עזבה בריצה את המקום.

© 2006 מארק גרלסקו/ Human Rights Watch

פלשתינאים נפגעו מירי רקטות בעוד מספר תקריות. רקטה שנורתה ממזרח לבית להייה גרמה לפציעתם של ששה פועלי בניין פלשתינאים, ב-21 בפברואר 2007.¹⁰⁰ רקטה נוספת פגעה בבית משפחה בבית חנון, ב-21 בדצמבר 2006, וגרמה לפציעתם של חמישה פלשתינאים, ביניהם שלושה ילדים קטנים.¹⁰¹ ב-16 בספטמבר 2006, רקטה שהחטיאה את מטרתה נחתה ברחוב בבית חנון וגרמה לפציעתן של שתי ילדות פלשתינאיות.¹⁰² בסביבות השעה 6:30 בערב, ב-8 בפברואר 2006, רקטה שסטתה ממסלולה פגעה בביתו של סאבר מוחמד עבד אל-דיים בבית להייה והרסה את חדר המגורים. לא היו נפגעים, כי החדר היה ריק באותה שעה.¹⁰³

ב-8 ביוני 2005 פגעו רקטות שנורו לעבר ההתנחלות הישראלית גני טל ברצועת עזה במפעל אריזה, וגרמו למותם של שני פועלים פלשתינאים ושל פועל סיני אחד.¹⁰⁴

פריסת יעדים צבאיים באזורים שמיושבים בצפיפות

קבוצות פלשתיניות חמושות מסכנות אזרחים פלשתינאים גם על ידי שיגור רקטות מקרבת מקום לאזורים מיושבים, ומעמידות בכך את האזרחים בסיכון מיותר. על צדדים לעימות חלה חובה לנקוט את כל אמצעי הזהירות האפשריים על מנת להגן על אזרחים מפני תוצאותיהן של פעולות צבאיות, ובכלל זה על ידי הימנעות מהצבת מטרות צבאיות באזורים שמיושבים בצפיפות. לדוגמה, קבוצות פלשתיניות חמושות שיגרו באופן שגרתי רקטות משטח פתוח רחב, שנמצא בקרבת מתחם המגורים "נאדה" בצפון רצועת עזה, בין בית חנון לבית להייה. לטענת צה"ל, הקבוצות ירו רקטות גם מתוך המתחם עצמו. טענה זו מוכחשת על ידי הדיירים, אולם אחדים מהם אכן סיפרו שבמהלך חודש יולי ירו הקבוצות החמושות רקטות ממרחק של כ-100 מטרים ממתחם המגורים, ובמקרה אחד הן לכל הפחות ניסו לעשות זאת מהכביש שעובר מאחורי בנייני הדירות. (דיון מפורט בהפגזת צה"ל על בנייני המגורים "נאדה" ב-24 ביולי 2006 ובימים שלאחר מכן – מובא בנספח II). ב-28 ביולי, אחרי תחילת ההפגזה של צה"ל, ניסו ככל הנראה חברי קבוצה חמושה להציב משגר רקטות

¹⁰⁰ משרד האו"ם לתיאום עניינים הומניטאריים (UNOCHA), דו"ח שבועי בעניין הגנה על אזרחים, 21-27 בפברואר 2007, <http://www.ochaopt.org/documents/Weekly%20Briefing%20Notes%20No.%20196.pdf> (כניסה לאתר ביום 5 ביוני 2007).

¹⁰¹ ניר חסון, "פרץ הורה לצה"ל למנוע ירי רקטות, אך לשמור על הפסקת האש", הארץ, 22 בדצמבר 2006, <http://haaretz.com/hasen/spages/803812.html> (כניסה לאתר ביום 15 בפברואר 2007).

¹⁰² משרד האו"ם לתיאום עניינים הומניטאריים (UNOCHA), "רישומי תדריך שבועי בעניין הגנה על אזרחים", 13-19 בספטמבר 2006, <http://www.ochaopt.org/documents/WBN173.pdf> (כניסה לאתר ביום 2 בינואר 2007), עמ' 3.

¹⁰³ "משפחה פלשתינית ניצלה מפיצוץ רקטה ששוגרה על ידי חמושים פלשתינאים לעבר מטרות בישראל, וסטתה ממסלולה", הודעה לעיתונות של המרכז הפלשתיני לזכויות אדם, 9 בפברואר 2006,

<http://www.pchrgaza.org/files/PressR/English/2006/20-2006.htm> (כניסה לאתר ביום 25 בספטמבר 2006).

¹⁰⁴ "חמאס חייב לחדול מהתקפות על אזרחים", הודעה לעיתונות של ארגון Human Rights Watch, 9 ביוני 2005, <http://hrw.org/english/docs/2005/06/09/isrlpa11106.htm>. התקרית הקטלנית ביותר הקשורה ברקטות פלשתיניות אירעה כתוצאה מטעות: ב-23 בספטמבר 2005 התפוצצו שתי רקטות שהוצגו לראווה במצעד שערך החמאס במחנה הפליטים ג'באליה וגרמו למותם של בין 10 ל-21 פלשתינאים, על פי דיווחים שונים, ולפציעתם של 80 בני אדם, כולל מספר חמושים. דונלד מקינטייר, "בהתפוצצות שאירעה במהלך מצעד של חמאס נהרגו 10 פלשתינאים ונפצעו 80", אינדיפנדנט, 24 בספטמבר 2005; גרג מייר, "חיל האוויר הישראלי תוקף בעזה בעקבות ירי רקטות על ידי חמאס", ניו יורק טיימס, 25 בספטמבר 2005; עלי וואקד, "הרשות הפלשתינית: חמאס מודה באחריות לפיצוץ במהלך המצעד", Ynet News, 17 באוקטובר 2005, <http://www.ynetnews.com/articles/0,7340,L-3156158,00.html> (כניסה לאתר ביום 29 בספטמבר 2006).

במגרש החנייה של מתחם המגורים. דיירים שנותרו במתחם סיפרו לתחקירני Human Rights Watch שהם התנגדו למעשה וסילקו את החמושים מהמקום.

פלשתינאים אחרים סיפרו לתחקירני Human Rights Watch כיצד נאבקו פיזית כדי להרחיק את חוליות שיגור הרקטות משכונות המגורים שלהם. גבר מבית חנון סיפר שדיירי השכונה שלו התארגנו כנגד אלה שמנסים לשגר רקטות. "אנחנו שומרים על האזור כדי למנוע קסאמים. אתמול פתחנו באש לעבר [משגרי] קסאם".¹⁰⁵ חקלאי מבית להייה הסמוכה סיפר שגם שם אנשים יצאו נגד אלה שמנסים לשגר רקטות מהאזור. "אנחנו מונעים את הקסאמים. אנחנו עושים להם בעיות. אנחנו תוקפים אותם [את החמושים] בידיים חשופות. הם באו פעם אחת או פעמיים, אבל הם לא באים לכאן הרבה. הם מקשיבים לנו ולא חוזרים לכאן", אמר.¹⁰⁶ בתשובה לשאלה אם שוגרו רקטות מהשכונה שלו, ענה פלשתינאי בגיל העמידה ממחנה הפליטים מראזי שבמרכז הרצועה: "השתגעתם? אנחנו לא נותנים להם לשגר את הרקטות שלהם מתוך המחנה. הם לא יעשו את זה, ואנחנו לא נאפשר להם".¹⁰⁷

נראה שאזרחים פלשתינאים מודעים היטב לסיכונים הכרוכים בירי הרקטות מסביבתם. אחדים מהם אמרו לתחקירני Human Rights Watch שהם עצמם לא התעמתו עם חברי הקבוצות החמושות שירו את הרקטות, אך הם מתנגדים להתקפות הרקטות כי הם יודעים ששיגור מנקודה הקרובה לבתיהם עלול להביא למטח ארטילרי ישראלי. לדברי חמיד עדל אל-מסרי, חקלאי בן 45: "אם היו משגרים מכאן קסאמים, לא היינו יושבים פה. היינו עוזבים את האזור".¹⁰⁸ תושב אחר בעזה סיפר כי דוד שלו, שהחלקה שלו נמצאת בקרבת גבולה הצפוני של עזה עם ישראל, מצא בחצר שלו רקטות קסאם מוכנות לשיגור באמצעות שעוני-עצר, ופירק אותן.¹⁰⁹

ההצדקות הפלשתיניות

נראה כי מנהיגים פלשתינאים בכירים אינם עושים דבר כדי להפסיק את התקפות הרקטות. למעשה, מנהיגי חמאס עושים לעתים קרובות בדיוק את ההפך מכך, ויוצאים בפומבי להגנתן של ההתקפות על ישראל בתור אמצעים מוצדקים להגנה עצמית, או כפעולות תגמול על הפגיעות הישראליות. לטענתם, התקפות הרקטות על ישראל הן הדרך היחידה להגיב על המדיניות ועל הפעולות של ישראל, לרבות על ההפגזות הארטילריות. הצדקות אלה אינן גוברות על אי-חוקיותן של ההתקפות על פי המשפט ההומניטארי הבינלאומי. פעולות בלתי-חוקיות המבוצעות על ידי צד אחד לסכסוך אינן מעניקות לגיטימיות להתקפות על אזרחים על ידי הצד האחר.

¹⁰⁵ ראיון שקיים ארגון Human Rights Watch עם גבר (השם שמור), בית חנון, 12 ביוני 2006.

¹⁰⁶ ראיון שקיים ארגון Human Rights Watch עם חקלאי (השם שמור), בן 30, בית להייה, 14 ביוני 2006.

¹⁰⁷ ראיון שקיים ארגון Human Rights Watch עם עד (השם שמור), בן 40, מחנה הפליטים שיח מראזי, 28 ביולי 2006.

¹⁰⁸ ראיון שקיים ארגון Human Rights Watch עם חמיד עדל אל-מסרי, בן 45, חקלאי, ביית להייה, 14 ביוני 2006.

¹⁰⁹ ראיון שקיים ארגון Human Rights Watch עם עד (השם שמור), העיר עזה, 27 ביולי 2006.

בראיונות שקיימו עם תחקירני Human Rights Watch אפיינו מנהיגים פלשתינאים מכל קצוות הקשת הפוליטית את התקפות הרקטות כאמצעים שננקטים בתגובה להתקפות הישראליות על פלשתינאים. לדברי ראזי חאמד, דובר מטעם ממשלת החמאס: "אנחנו חייבים מישהו שיפעיל לחץ על ישראל. הם הורגים את מנהיגי חמאס בגדה המערבית ואת מנהיגי הג'יהאד האיסלאמי בעזה".¹¹⁰ לדברי סמי אבו זוהרי, דובר מטעם תנועת החמאס: "בגלל שהישראלים יורים עלינו פגזים ללא כל סיבה, באופן טבעי אנחנו צריכים להגן על עצמנו".¹¹¹ בראיון לעיתונות אמר חבר הפרלמנט מטעם החמאס, סלאח ברדוויל: "אנחנו יודעים שאנחנו לא יכולים להגיע לשוויון צבאי. אבל כשאדם סובל כאב עצום הוא חייב להגיב איכשהו. זוהי הדרך שבה אנחנו מתגוננים. זוהי הדרך שבה אנחנו אומרים לעולם שאנחנו כאן".¹¹² לדברי עבד אל-חכים עוואד, דובר מטעם הפתח, מפלגתו של הנשיא מחמוד עבאס: "הם [הישראלים] אומרים שיש להם [זכות] להרוס בתים בגדה המערבית, אבל לנו אין זכות להגיב בעזה. הם מבקשים מאתנו לא להגיב. . . יש לנו יכולת [לגלות איפוק], אבל לא באופן נצחי".¹¹³ לטענת דובר ממשלת החמאס, התנהגותה הנפשעת של ישראל הן בעזה והן בגדה המערבית מהווה הצדקה להתקפות הרקטות, שכן לטענתו שני האזורים מהווים "יחידה גיאוגרפית אחת".¹¹⁴ היו שטענו כי התקפות הקסאם יפסקו אם ישראל תפסיק את העוולות מצדה. לדברי אבו זוהרי: "תפסיקו את ההתנקשויות, התוקפנות והמעצרים [של ישראל]. אחרי זה לא יהיו בעיות, תוכל להיות הפסקת אש".¹¹⁵

ברוב המקרים מקבלות על עצמן הקבוצות החמושות הפלשתיניות את האחריות לירי הרקטות לעבר ישראל, ומפרסמות מידע אודות ההתקפות באתרי האינטרנט שלהן. הן בדרך כלל מכריזות שההתקפה נעשתה בתגובה "לפשעים של הכיבוש נגד הילדים, הנשים והזקנים שלנו", או בתגובה להתקפה של צה"ל על חברי הנהגת הקבוצה עצמה.¹¹⁶ כאשר הפסיק חמאס את תקופת "הרגיעה" שקיבל על עצמו וחידש את התקפות הרקטות ביוני 2006, אחרי ששבעה מבני משפחת ראליה נהרגו מפגיעת פגז ארטילריה ישראלי בחוף עזה (ראה נספח I), הפיצו גדודי עז-א-דין אל-קסאם עלונים שבהם נכתב: "רעידת האדמה ביישובים הציוניים תתחיל שוב ולא

¹¹⁰ ראיון שקיים ארגון Human Rights Watch עם ראזי חאמד, דובר מטעם הממשלה, העיר עזה, 12 ביוני 2006.

¹¹¹ ראיון שקיים ארגון Human Rights Watch עם סמי אבו זוהרי, דובר מטעם תנועת החמאס, העיר עזה, 12 ביוני 2006.

¹¹² גרג מיר, "תושבי עזה: הרקטות יוצרות 'מאזן אימה' עם ישראל", *ניו יורק טיימס*, 9 ביולי 2006, עמ' 4.

¹¹³ ראיון שקיים ארגון Human Rights Watch עם עבד אל-חכים עוואד, דובר מטעם הפתח, העיר עזה, 14 ביוני 2006.

¹¹⁴ ראיון שקיים ארגון Human Rights Watch עם ראזי חאמד, דובר מטעם הממשלה, העיר עזה, 12 ביוני 2006.

¹¹⁵ ראיון שקיים ארגון Human Rights Watch עם סמי אבו זוהרי, דובר מטעם תנועת החמאס, העיר עזה, 12 ביוני 2006. מוחמד אל-כפארנה, חבר בחמאס שנבחר לראש עיריית בית חנון, אמר לעיתון *ג'רוזלם פוסט*: "ניתן לחשוב שהחלישים הם אלה שפוגעים בחזקים. אנחנו היד שמנסה לעצור את החרב". לדבריו, הפסקת ההפגזות הישראליות על בית חנון הכרחית להפסקת שיגור הרקטות. "אבל איך רוצים שאדבר עם אנשי ההתנגדות כשיש הפגזות משדרות על בית חנון? זה לא מעשה פטריוטי", הוא אומר. "אלו הן רקטות בסיסיות מאוד. הן לא מיועדות להרוג. הן מיועדות להתנגד לכיבוש". אורלי הלפרן, "הקסאמים לא מיועדים להרוג", *ג'רוזלם פוסט*, 23 ביוני 2006.

Full (כניסה לאתר ביום 25 באוקטובר 2006). <http://www.jpост.com/servlet/Satellite?cid=1150885830593&pagename=JPost%2FJPArticle%2FShow>

¹¹⁶ הציטוט נלקח מאתר האינטרנט של הג'יהאד האיסלאמי, ללא תאריך,

<https://www.sarayaalquds.org/bynt/bynt2006-0149> (כניסה לאתר ביום 19 בנובמבר 2006). התבטאויות דומות

ניתן למצוא באתר האינטרנט של גדודי עז-א-דין אל-קסאם, ללא תאריך,

<http://www.alqassam.ps/English/statements> (כניסה לאתר ביום 2 בינואר 2007).

תישאר לתוקפים ברירה אלא להכין את ארונות הקבורה שלהם או את מטלטליהם".¹¹⁷ בהודעה שפרסמו גדודי עז-א-דין אל-קסאם כעבור מספר ימים, ב-11 ביוני 2006, הודיעה הקבוצה שמסוק ישראלי ירה טילים מונחים מדויקים אל קבוצת פעילים חמושים בשטח הפתוח שליד בנייני המגורים "נאדה" (ראה נספח II), הרג פעיל אחד ופצע פעילים נוספים. בהודעה נאמר שבתגובה ביצעה הקבוצה התקפת רקטות על שדרות, ושהקבוצה תמשיך לתקוף את שדרות, "עד שתושביה יימלטו בפהד . . . אנחנו נהפוך את שדרות לעיר רפאים".¹¹⁸

לוח זיכרון לשני ילדים יהודים ממוצא אתיופי, דורית (מסרט) בינסאן, בת שנתיים, ויוגל אבבה, בן 4, ניצב ברחוב מגוריהם בשדרות, במקום שבו נהרגו מפגיעת רקטה פלשתינית ב-29 בספטמבר 2004.
© 2006 ג'ו סטורק/Human Rights Watch

במקרים אחדים טענו קבוצות פלשתיניות חמושות שהתקפות הרקטות מכוונות אל יעדים צבאיים או לעבר מנהיגים צבאיים ישראלים. שר הביטחון של ישראל, עמיר פרץ, מתגורר בשדרות וב-15 בנובמבר 2006

¹¹⁷ "חמאס מפר את הפסקת האש בירי רקטות", *BBC News Online*, 10 ביוני 2006, http://news.bbc.co.uk/2/hi/middle_east/5066768.stm (כניסה לאתר ביום 11 באוקטובר 2006).
¹¹⁸ El-Madar.Net, 11 ביוני 2006, <http://www.el-madar.net/default1.asp> (כניסה לאתר ביום 10 באוקטובר 2006).

נפצע קשה אחד ממאבטחיו מרקטות שנחתו ברחוב שליד ביתו. המאבטח בן ה-24, שהיה בתפקיד בעת ההתקפה, נפצע מרסיסים והיה צורך לכרות את שתי רגליו. אחת מהקבוצות הפלשתיניות החמושות שנטלו אחריות להתקפה ב-15 בנובמבר, ארגון גדודי עז-א-דין אל-קסאם הקשור לחמאס, הכריז: "המוג'אהדין שלנו תקפו את האזור שסביב ביתו של שר המלחמה הציוני [פרץ] בתוך שדרות, באמצעות הפיתוחים החדשניים ביותר בטכנולוגיית הכיוון למטרה".¹¹⁹ לנוכח חוסר-הדיוק של הרקטות, ניתן לראות בהודעה זו משום הצדקה שלאחר מעשה. אכן, דפוס הפיזור הנרחב של נפילות הרקטות בשדרות, וההכרזות התכופות שהשמיעו הקבוצות הפלשתיניות החמושות על כך שהן יורות במטרה לזרוע אימה בקרב הציבור הישראלי, מצביעות על כך שההתקפות מכוונות לעבר תושבי העיר באופן כללי. אפילו אם ההתקפה כוונה אל עבר ביתו של פרץ, חוסר הדיוק של הרקטות פירושו שישנה סבירות גבוהה שהן תפגענה באזרחים או במבנים אזרחיים במקום אחר בשדרות, ולא במטרה המיועדת. יתרה מזו, רקטות משוגרות לעבר שדרות מאז שנת 2002, בעוד שפרץ נכנס לתפקיד שר הביטחון רק בחודש מרץ 2006.

רבאח מואחנה מהחזית העממית לשחרור פלשתיין (חז"ע), מפלגת שמאל חילונית שאף היא מבצעת פעולות חמושות נגד ישראל, גילה פחות תמיכה בהתקפות הרקטות, אבל אמר שהוא מבין ממה הן נובעות.¹²⁰ לדבריו, "הרקטות המטופשות וחסרות הישע האלה מעבירות את המסר שהם [הישראלים] בשום אופן לא יצליחו לעקור את האמונה האידיאולוגית מראשם של תושבי עזה, ובמיוחד כל עוד הם ממשיכים להתעלם מזכויותינו".¹²¹

מנהיגים פלשתינאים אחדים יצאו בגלוי נגד התקפות הרקטות. בעת מסע הבחירות שלו בעזה לנשיאות הרשות הפלשתינית אמר מחמוד עבאס: "מישהו שאל אותי היום מה דעתי בעניין התקפות הרקטות. עניתי שאני מגנה אותן, ולא משנה מי אחראי להן".¹²² במסיבת עיתונאים בעיר עזה, ב-8 ביולי 2006, אמר הנשיא עבאס: "התקפות הרקטות מרצועת עזה חייבות להיפסק".¹²³

¹¹⁹ [מרכז] מידע של גדודי עז-א-דין אל-קסאם, "הפגזות שדרות על ידי גדודי אל-קסאם. האויב מודה במותו של כובש ציוני אחד ובפציעה אנושה של שניים נוספים, כולל עוזר של שר המלחמה", 15 בנובמבר 2006, <http://www.alqassam.ps/arabic/?action=byanat> (כניסה לאתר ביום 16 בנובמבר 2006).

¹²⁰ ראיון שקיים ארגון Human Rights Watch עם ד"ר רבאח ה. מואחנה, החזית העממית לשחרור פלשתיין, העיר עזה, 11 ביוני 2006.

¹²¹ ראיון שקיים ארגון Human Rights Watch עם ד"ר רבאח ה. מואחנה, החזית העממית לשחרור פלשתיין, העיר עזה, 11 ביוני 2006.

¹²² "עבאס מגנה את התקפות הרקטות שמבצעים חמושים ומאשים אותם בהרג ילדים פלשתינאים", *Agence France Presse*, 3 בינואר 2005. הקבוצות החמושות פרסמו בהמשך הצהרה המכנה את דבר עבאס "סכין בגבה של ההתנגדות". "תיתכן התחלה חדשה במזרח התיכון", *סידני מורנינג הרלד*, 12 בינואר 2005, <http://www.smh.com.au/news/Opinion/New-start-possible-for-MidEast/2005/01/11/1105423492423.html> (כניסה לאתר ביום 19 בנובמבר 2006).

¹²³ "עבאס קורא לשים קץ להתקפות הרקטות", *Xinhua People's Daily Online*, 8 ביולי 2006.

גם ארגון זכויות האדם המוביל בעזה, המרכז הפלשתיני לזכויות אדם, העביר ביקורת על התקפות הרקטות. לדברי חמדי שקורה, מראשי הארגון, "זוהי פעולה בלתי-חוקית וקראנו להם לחדול מכך".¹²⁴

התפקיד שממלאים כוחות הביטחון הפלשתיניים

ארגון Human Rights Watch התקשה למצוא ראיות לכך שכוחות הביטחון הפלשתיניים עושים מאמצים למנוע את התקפות הרקטות, או להטיל אחריות על הפעילים החמושים שמשגרים אותן. למעשה, במספר מקרים אישרו גורמי ביטחון פלשתיניים רשמיים שהם אינם פועלים כדי להפסיק את ההתקפות. פקיד מערבי האחראי על הביטחון בארגון הומניטארי בינלאומי הפועל בעזה אמר לתחקירני Human Rights Watch ששירותי הביטחון הפלשתיניים לא עשו במהלך הלחימה ב-2006 מאמצים רציניים כלשהם למנוע או לשבש את שיגור הרקטות על ידי הקבוצות הפלשתיניות החמושות.

גורמי ביטחון פלשתיניים אמרו לתחקירני Human Rights Watch שכוח הביטחון הלאומי – שמו של שירות הביטחון שממלא את תפקיד משטרת הגבולות הפלשתינית – הוא זה שאחראי על הטיפול בהתקפות של הקבוצות הפלשתיניות החמושות על ישראל. רובם אישרו שכוח הביטחון הלאומי עושה מעט מאוד, אם בכלל, לעצירת שיגור הרקטות. אחדים מהם האשימו את צה"ל בכך שהוא מונע בעדם מלפעול נגד הקבוצות החמושות, בכך שאילץ את כוח הביטחון הלאומי לפנות אזורים בסמיכות לגבולות.¹²⁵

בשיחה שקיים ארגון Human Rights Watch עם גנרל תאופיק אבו חוסה, דובר מטעם כוח הביטחון הלאומי, הוא נמנע מלהתבטא באופן חד-משמעי בכל הנוגע לתפקיד ולתחום האחריות של ארגונו, אבל אישר שהנושא הזה אינו מטופל על ידי כוח הביטחון הלאומי, ואף לא על ידי כוחות ביטחון פלשתיניים אחרים. לדבריו, לביטחון הלאומי "אין כל תפקיד באזורים מיושבים". האחריות לאכיפת החוק מוטלת, לדבריו, על "הסוכנויות לביטחון פנים", אבל "בגלל המצב", כוחות הביטחון הלאומי ממלאים בכל זאת תפקיד. "אנחנו כן פועלים, בוודאי, אנחנו עושים כמיטב יכולתנו", אמר. "לפעמים הפעולה נושאת פרי, אבל לפעמים אנחנו נכשלים".

גנרל אבו חוסה אמר גם "שאין דרך להפסיק" בכוח את ירי הרקטות הפלשתיני, ושעצירת ההתקפות האלה "חייבת לבוא כתוצאה מפתרון פוליטי". לשאלה מדוע כוחות הביטחון הפלשתיניים אינם מנסים למנוע מקבוצות פלשתיניות חמושות מלשגר רקטות ממקומות סמוכים לאזורים מיושבים בצפיפות, כדוגמת בנייני הדירות "נאדה", השיב גנרל אבו חוסה "כל עזה מיושבת בצפיפות . . . כאן זה לא סיביר, פה אין שטחים

¹²⁴ רורי מק'קארתי, "ילדים פלשתינאים משלמים את המחיר של מבצע גשמי קיץ הישראלי", גארדיאן, 7 בספטמבר 2006, <http://www.guardian.co.uk/israel/Story/0,,1866460,00.html> (כניסה לאתר ביום 7 בספטמבר 2006).

¹²⁵ ראיון שקיים ארגון Human Rights Watch עם איש הביטחון המסכל (השם שמור), בית חנוך, 27 ביולי 2006.

פתוחים". כשהוזכרו באוזניו השטח הפתוח שליד בנייני הדירות "נאדה" וחובתם של כוחות הביטחון להגן על אזרחים פלשתינאים, אמר גנרל אבו חוסה: "בכנות, שירותי הביטחון לא יכולים להגן על עצמם".¹²⁶

שירות הביטחון המסכל הוא כוח הביטחון הפנימי הפלשתיני העיקרי. לדברי בעל דרגה בכירה בביטחון המסכל שמוצב בצפון רצועת עזה, מניעת התקפות רקטות נגד ישראל היא "אחריות משותפת" של שירותי הביטחון הפלשתיניים השונים, אבל שהנושא אינו נמצא בעדיפות עליונה מבחינתו, מכיוון שהחמושים "יורים רקטות בתגובה להפגזות ישראליות. לכן זה לא יהיה הגיוני לצאת ולמנוע מהם מלפעול מתוך הגנה עצמית". הוא הוסיף: "אם צה"ל יפסיק את ההפגזות, אז ירי הרקטות ייפסק".¹²⁷

מסקנות משפטיות

קבוצות פלשתיניות חמושות מפרות באופן שגרתי את המשפט ההומניטארי הבינלאומי על ידי שיגור רקטות מסוג קסאם לעבר ישראל. הן מבצעות באופן בלתי-חוקי התקפות שמכוונות ישירות כלפי אזרחים¹²⁸ או שהן התקפות חסרות הבחנה, מכיוון שאינן מכוונות לעבר יעד צבאי ספציפי.¹²⁹ בנוסף על כך, הצהרות שהשמיעו הקבוצות האחראיות לירי הקסאמים מצביעות על כוונה להשתמש בנשק זה בעיקר כדי לזרוע פחד בקרב אזרחים ישראלים, דבר האסור אף הוא על פי המשפט ההומניטארי הבינלאומי.¹³⁰

הטענה של קבוצות פלשתיניות שהתקפות הרקטות הן חוקיות מכיוון שאלו הן פעולות תגמול על התקפות ישראליות שהורגות ופוצעות אזרחים, היא הצגה לא נכונה של המשפט ההומניטארי הבינלאומי. פעולות תגמול הוגדרו כפעולה שבכל מקרה אחר אינה חוקית "ואשר במקרים יוצאי דופן נחשבת לחוקית על פי המשפט הבינלאומי כאשר היא מבוצעת כאמצעי אכיפה בתגובה למעשים בלתי-חוקיים של יריב".¹³¹ אולם על פעולות תגמול נגד אזרחים חל איסור.¹³² המשפט הבינלאומי הוציא מחוץ לחוק כל התקפה ישירה על אזרחים, בין אם מדובר בפעולות תגמול ובין אם לאו, ואחת הסיבות לכך היא מה שעולה מחילופי האש בין הירי הארטילרי לירי הרקטות: אפילו התקפות שנעשות לכאורה כפעולות תגמול מדרבנות לעתים קרובות התקפות-נגד של היריב, ויוצרות כך מעגל דמים אינסופי של פציעה ומוות של אזרחים. כפי שקובעת האמנה המובילה בתחום זה, תקיפת אזרחים או אובייקטים אזרחיים על ידי צד אחד אינה יכולה לעולם לשמש הצדקה להתקפה דומה על ידי הצד האחר.

¹²⁶ ראיון שקיים ארגון Human Rights Watch עם גנרל תאופיק אבו חוסה, ראש משרד המידע לציבור, הביטחון הלאומי, העיר עזה, 2 באוגוסט 2006.

¹²⁷ ראיון שקיים ארגון Human Rights Watch עם איש הביטחון המסכל (השם שמור), בית חנוך, 26 ביולי 2006.

¹²⁸ פרוטוקול I, סעיפים 48, 51(2) ו-52(2).

¹²⁹ שם, סעיף 51(4)(א).

¹³⁰ שם, סעיף 51(2) ("מעשי אלימות או איומים באלימות שמטרתם העיקרית היא לזרוע פחד בקרב האוכלוסייה האזרחית" – אסורים).

¹³¹ ראה הוועדה הבינלאומית של הצלב האדום (ICRC), המשפט ההומניטארי הבינלאומי המקובל, עמ' 513.

¹³² ראה פרוטוקול I, סעיף 51(6).

שיגור רקטות מקרבת מקום לדירות מגורים או למבני מגורים אחרים מעלה גם חששות רציניים על פי המשפט ההומניטארי. בעוד שזה המשפט ההומניטארי אינו אוסר על לחימה באזורים עירוניים, הוא כן מחייב צדדים לעימות חמוש לנקוט את כל אמצעי הזהירות האפשריים על מנת להגן על אזרחים מהסכנות הכרוכות במבצעים צבאיים.¹³³ המשפט ההומניטארי מחייב במפורש צדדים לעימות חמוש "להימנע עד כמה שניתן מלמקם יעדים צבאיים בתוך או בקרבת אזורים שמיושבים בצפיפות".¹³⁴ על ידי כך שהן יורות רקטות מקרבת מקום לאזורים מיושבים כאמור, קבוצות פלשתיניות מציבות אזרחים בסכנת התקפה ישראלית שלא לצורך.

¹³³ שם, סעיף (ג) 58.

¹³⁴ שם, סעיף (ב) 58.

VI. הפגזות ארטילריות ישראליות מאז נסיגת צה"ל

מאז נסיגת צה"ל מרצועת עזה בספטמבר 2005, ועד חודש מאי 2007 ירתה ישראל כמעט 14,700 פגזי ארטילריה אל תוך רצועת עזה, בעיקר בצפון הרצועה. בהפגזות נהרגו 59 פלשתינאים ו-270 נפצעו.¹³⁵ מהחקירות שערך ארגון Human Rights Watch ומדו"חות ניתוח מצב שהוציאו משרד האו"ם לתיאום עניינים הומניטאריים (UNOCHA) וארגונים לא-ממשלתיים שעוקבים אחר העימותים, עולה שהרוב המכריע של ההרוגים, אם לא כולם, היו אזרחים: מבין 38 הפלשתינאים שנהרגו עד סוף ספטמבר 2006, 17 היו ילדים מתחת לגיל 16, 12 היו נשים ואחד היה גבר מבוגר בן 60; בתחקירי השטח שערך, זיהה ארגון Human Rights Watch 5 מבין 8 ההרוגים הנותרים כאזרחים.¹³⁶ בהפגזת צה"ל על בית חנון ב-8 בנובמבר 2006 נהרגו או נפצעו אנושות 23 פלשתינאים, ולפחות 40 פלשתינאים נוספים נפצעו, כולם אזרחים.¹³⁷ בעקבות תקרית זו הושעה הירי הארטילרי.

בפגישות עם גורמים רשמיים בצה"ל ביוני 2006 נאמר לארגון Human Rights Watch שצה"ל ביצע הפגזות ארטילריות בתגובה לירי הרקטות על שדרות ועל יישובים ישראלים נוספים.¹³⁸ במספר תקריות שנחקרו על ידי ארגון Human Rights Watch, השימוש של ישראל בפגזי ארטילריה 155 מ"מ בתגובה לירי הרקטות עשוי להיחשב הפרה של המשפט ההומניטארי הבינלאומי, מכיוון שלא נעשתה הבחנה בין מטרות צבאיות לבין אזרחים או עצמים אזרחיים, או מכיוון שניתן היה לצפות שההפגזה תגרום לאזרחים פגיעה שהיא מוגזמת ביחס ליתרון הצבאי הממשי הישיר הצפוי. אי-נכונותה של ישראל לוודא שהמטרות הן אכן יעדים צבאיים לגיטימיים או לחקור את אובדן חיי האזרחים בהתקפות אלה מצביעים כי לא ננקטו כל אמצעי הזהירות האפשריים על מנת למזער את הפגיעה באזרחים.

¹³⁵ נתוני UNOCHA שהוכנו עבור ארגון Human Rights Watch, אוקטובר 2006; דו"ח UNOCHA על המצב בעזה, אוקטובר 2006 עד מאי 2007.

¹³⁶ בידי ארגון Human Rights Watch לא נצבר די מידע מפורט על מנת לערוך ניתוח דומה של זהות הפצועים. ארגון Human Rights Watch חקר את התקריות שבהן נפצעו 37 מבין הפצועים; בדו"חות השבועיים של OCHA ושל המרכז הפלשתיני לזכויות אדם נמנו 43 ילדים מתחת לגיל 16, נשים וזקנים. אין בידי ארגון Human Rights Watch מידע לגבי 135 פצועים מתוך המספר הכולל של פצועים שנבקב בדו"חות OCHA. כפי שצוין, צה"ל לא ענה לשאלת ארגון Human Rights Watch במכתבו מיום 26 באוקטובר 2006, אם היו בין הפלשתינאים שנהרגו או נפצעו בהפגזות הארטילריות לוחמים או אנשים שעסקו בפעילות עוינת נגד ישראל או נגד צה"ל. במכתב זה, מיום 26 באוקטובר, ציין ארגון Human Rights Watch שצה"ל צוטט באמצעי התקשורת בישראל, ב-19 בספטמבר 2006, כאומר שבידיו "זיהוי ודאי של יותר מ-220 חמושים שנהרגו בלחימה, וביכולתו לאמת את השתייכותם לארגוני טרור", ושאל אם בין ההרוגים האלה היו כאלה שנהרגו בהפגזות הארטילריות. במכתבו מיום 28 בנובמבר 2006 צה"ל לא ענה לשאלה זו.

¹³⁷ "ישראל: תחקיר צה"ל אינו תחליף לחקירה אמיתית", הודעה לעיתונות שפרסם ארגון Human Rights Watch, 10 בנובמבר 2006, <http://hrw.org/english/docs/2006/11/10/isrlpa14550.htm>; הודעת דוא"ל מאת UNOCHA אל ארגון Human Rights Watch, נובמבר 2006.

¹³⁸ ראיון שקיים ארגון Human Rights Watch עם תת אלוף אביחי מנדלבליט, הפרקליט הצבאי הראשי, צה"ל, תל אביב, 18 ביוני 2006; ראיון שקיים ארגון Human Rights Watch עם אלוף מאיר כליפי, סגן מפקד מפקדת חילות השדה וראש ועדת החקירה לתקרית בחוף עזה, צה"ל, תל אביב, 19 ביוני 2006.

שהדי מוחמד אבו עודה עולה במדרגות ביתו שניזוק קשות בבית חנוך, 12 ביוני 2006. הפגזה ארטילרית ישראלית ב-29 באפריל פגעה פגיעה ישירה בבית ופצעה לפחות שני ילדים.
 © 2006 בוני דוקרטי/ Human Rights Watch

הנשק שבו נעשה שימוש ושיטת ההתקפה

בהפגזות של עזה מספטמבר 2005 ועד נובמבר 2006, השתמש צה"ל בגרסה של תותח הוביצר M109A3 אמריקאי שעברה שינוי בישראל, המכונה "דוהר". תותח M109 האמריקאי המקורי יוצר ב-1963; ישראל הכניסה את הדגם שלה לשימוש ב-1993. תותח הארטילריה בעל ההנעה העצמית, שמשקלו 28 טונות ומהירות הנסיעה שלו היא עד 50 קמ"ש, מופעל על ידי צוות של שבעה לוחמים. השימוש בתותח הוא בדרך כלל לירי לא-ישיר (אל מטרות שמחוץ לקו הראיה). ברוב המקרים, צוות התותח יורה פגז לסימון ופגזים להתאמת הטווח, עד להתביתות על המטרה. קצב הירי הרגיל הוא פגז אחד בדקה, אולם התותח מסוגל לירות עד ארבעה פגזים בדקה, למשך עד שלוש דקות.¹³⁹

התחמושת המקובלת בצה"ל עבור תותחי הוביצר אלה היא פגזי ארטילריה 155 מ"מ עם חומר נפץ מרסק (חנ"מ), בדרך כלל פגזי M107. פגזי ה-M107 מיוצרים על ידי התעשייה הצבאית, מפעל בבעלות המדינה לייצור ולייצוא נשק, אם כי ישראל גם יבאה פגזי 155 מ"מ מארצות הברית. פגז M107 שוקל כ-44 ק"ג, אורכו כ-60.5 ס"מ וקוטרו בנקודה הרחבה ביותר הוא 155 מילימטרים. טווח הירי הוא עד 18 קילומטר. פגז שמכיל TNT מפזר בערך 2,000 רסיסים לכל עבר. לעתים פגזים אינם מתפוצצים בעת המגע, והופכים לנפלים שעלולים להתפוצץ.¹⁴⁰

פגזי M107 הם נשק קטלני ביותר. רדיוס ההרג הצפוי של פגז חנ"מ 155 מ"מ הוא לפי הדיווחים בין 50 ל-150 מטרים, ורדיוס הפגיעה הצפוי הוא בין 100 ל-300 מטרים.¹⁴¹ גורמים רשמיים בצה"ל אמרו שרדיוס הטעות של פגז 155 מ"מ הוא בדרך כלל 25 מטרים.¹⁴² לפיכך, ירי תלול מסלול למרחק של כ-100 מטרים מאזורים מיושבים, כפי שמתירה מדיניות צה"ל שנדונה בהמשך, או אפילו למרחק קצר יותר, כפי שקורה לעתים, מגדיל מאוד את הסבירות לפגיעה באזרחים.

¹³⁹ ג'יינס שריין וארטילריה, עורך כריסטופר פ. פוס (Jane's Information Group Limited, 1999), עמ' 639-642;

[www.Israeli-Weapons.com](https://www.israeli-weapons.com/Doher.html), "דוהר", ללא תאריך, https://www.israeli-weapons.com/weapons/vehicles/self_propelled_artillery/m109/Doher.html (כניסה לאתר ביום 25 ביולי 2006).

¹⁴⁰ מדריך ג'יינס לתחמושת, עורכים טרי ג'. גאנדר וצ'ארלס ק. קאטשו, (Jane's Information Group Limited, 1999), עמ' 332-329. שיעור הנפל בתחמושת חנ"מ 155 מ"מ שבמאגרי הנשק של ארה"ב הוא 2.25 אחוז. המרכז לתחמושת של צבא ארה"ב, המרכז הטכני לבטיחות חומרי נפץ, "מחקר על תחמושת נפל ושיעורי פיצוץ נמוכים", יולי 2000, נספח C, עמ' 2-3. לא עלה בידי ארגון Human Rights Watch לברר את שיעור הנפל של פגזי M107 מתוצרת ישראל.

¹⁴¹ רדיוס ההרג הצפוי הוא הרדיוס שבתוכו אנשים צפויים להיהרג מפגיעת הפגז. רדיוס ההיפגעות הצפוי הוא הרדיוס שבתוכו אנשים צפויים להיפצע מפגיעת הפגז. למיטב ידיעתו של ארגון Human Rights Watch, צה"ל לא פרסם את הנתונים שבידיו עבור פגזי ארטילריה 155 מ"מ, אולם כתבות בעיתונים נוקבות במספרים המובאים בטקסט. "איך ישראל מעמידה אזרחים בעזה בקו האש", מייל אנד גארדיאן, 12 בנובמבר 2006; "הילדים בעזה אוספים צדפים [גם פגזים, המת'] מסוג אחר", Agence France Presse, 29 במאי 2006. מפקד [יחידת] ארטילריה יכול למעשה לכוון את המרעומים שלו לרדיוסים הרצויים, על פי האפקט שברצונו ליצור.

¹⁴² אחרי ההפגזה על בית חנון ב-8 בנובמבר 2006, שבה נהרגו 23 אזרחים, פורסם שצה"ל הטיל את האשמה על טעות בנקודות הציון של מערכת המכ"ם של התותח הארטילרי, שגרמה לשינוי שולי הטעות מ-25 מטרים ל-200 מטרים. עולה מכך ששולי הטעות הרגילים הם 25 מטרים. "איך ישראל מעמידה אזרחים בעזה בקו האש", מייל אנד גארדיאן, 12 בנובמבר 2006.

"היתרון הצבאי הממשי" שמספקות הפגזות הארטילריה באמצעות פגזי 155 מ"מ הוא לעתים קרובות מפוקפק.¹⁴³ קשה לפגוע במי שמשגרים את הרקטות, מכיוון שנדרשות דקות ספורות בלבד כדי להתקין ולהציב את המשגר, לירות את הרקטה, ואז לפרק את המשגר. לעתים, חברי החוליות החמושות מתעכבים כדי לפרק ולסלק מהמקום את המשגרים, ולעתים הם עושים שימוש בשעוני עצר כדי לשגר את הרקטות אחרי שחברי החוליה עצמם הסתלקו מהזירה.¹⁴⁴ לדברי צה"ל, "לעתים קרובות אנחנו יודעים מאיפה הגיעו הרקטות רק אחרי שהן נוחתות, והאנשים [האחראים לשיגור] כבר נעלמו מזמן".¹⁴⁵

היתרון הצבאי שהושג מהפגזת אתרי השיגור של הרקטות היה שנוי במחלוקת בתוך צה"ל עצמו. כפי שנדון בהמשך, היו קצינים בצה"ל שטענו כי הירי הארטילרי הפחית בהצלחה את שיגורי הרקטות, או גרם להתקפות להיות מדויקות פחות. ביום שלמחרת הפיצוץ בחוף הים שנדון בנספח I, אישר מי שהיה אז מפקד הגזרה הדרומית, אלוף משנה אביב כוכבי, שהירי הארטילרי "הוא לא הפתרון המיטבי", אולם אמר שיש לירי הזה שלוש מטרות. ראשית, הוא יכול "לעצור את חוליות השיגור או להפריע להן". שנית, הוא יכול להרחיק את החוליות המנסות לשגר רקטות מיישובי הגבול הישראליים, ולדחוק אותן אל תוך הקהילות הפלשתיניות, דבר שיקשה על ביצוע התקפות הרקטות. שלישית, לדבריו, "המסר שאנחנו מנסים להעביר, אתם יכולים לקרוא לזה הרתעה, אבל המסר הוא 'גבירותי ורבותי, יש כאן משוואה: כל עוד תשגרו לעברנו קסאמים, אנחנו נירה עליכם'".¹⁴⁶ גורמים אחרים בצה"ל, לרבות מפקד חטיבת עזה, תת אלוף משה תמיר, טענו שהארטילריה לא מסייעת להפחית את ירי הרקטות.¹⁴⁷

העניין המרכזי כאן הוא הטווח: ככל שניתן לקרב את רקטות הקסאם אל המטרה הכללית שלהן, כגון יישוב, גדלים הסיכויים שהן יצליחו לפגוע בה. לכן, הרחקת אתרי השיגור מהגבול, ובמיוחד מאזורי הגבול המיושבים בצפיפות בישראל, כגון העיר שדרות, היא האמצעי הממשי היחיד להקטנת היכולת שלהן לפגוע במטרה הכללית.

¹⁴³ פרוטוקול I, סעיף (2) 52 מגדיר כיעד צבאי עצמים שהשדמתם, לכידתם או ניטרולם "מספקים יתרון צבאי ממשי". בוועדה דיפלומטית שהתקיימה בהגב' 1999 התייחסה ישראל להגדרה המובאת בסעיף (2) 52 כהגדרה המוסמכת ליעד צבאי. ראה הוועד הבינלאומי של הצלב האדום (ICRC), *המשפט ההומניטארי הבינלאומי המקובל*, כרך II, עמ' 188. על פי הניתוח המובא בסעיף 52, הכוונה היא "ליתרון צבאי ממשי ומוחשי, ולא ליתרון היפותטי וספקולטיבי". ראה מ. בות', ק. פרטש ו-ו. סולף, *כללים חדשים בעניין קורבנות של עימותים חמושים: פרשנות על שני הפרוטוקולים הנוספים משנת 1977 לאמנת ז'נובה משנת 1949* (האג: Martinus Nijhoff, 1982), עמ' 326.

¹⁴⁴ מאז אמצעי יולי 2006 אירעו מספר תקריות שבהן השתמש צה"ל בטילים מונחים לתקיפת אנשים שעסקו בפירוק משגרים אחרי ירי של רקטות. על פי הנסיבות, האנשים העוסקים בכך עשויים להיחשב כמי שנוטלים חלק ישיר במעשי איבה, ולכן מהווים מטרה להתקפה. באחדים מהמקרים האלה, מי שעסקו בהחזרת המשגרים ונהרגו עקב כך היו נערים צעירים. ראה גם התקרית מיום 11 ביוני, שבה ירה מסוק של צה"ל שלושה טילים מונחים לעבר חברי חוליה של גדודי עז-א-דין אל-קסאם, הרג אדם אחד ופצע מספר לא ידוע של אנשים נוספים.

¹⁴⁵ ראיון שקיים ארגון Human Rights Watch עם עורך דין (השם שמור), הפרקליטות הצבאית, צה"ל, תל אביב, 18 ביוני 2006.

¹⁴⁶ סטיבן ארלנגר, "חמאס יורה רקטות לעבר ישראל אחרי ביטול הפסקת האש", *ניו יורק טיימס*, 10 ביוני 2006.

¹⁴⁷ אלוף בן, "חיילי צה"ל הרגו פלשתינאי במבצע מעצרים בגדה המערבית", *הארץ*, 23 באוקטובר 2006, <http://www.haaretz.com/hasen/spages/777592.html> (כניסה לאתר ביום 19 בנובמבר 2006).

בהתייחסו לשימוש בארטיילריה בעזה אמר צה"ל שהירי הארטיילרי נעשה לעתים קרובות מיד אחרי שנורתה רקטה, בניסיון לפגוע באתר השיגור ובלוחמים הנמצאים במקום.¹⁴⁸ במקרים אחרים, לדברי האלוף מאיר כליפי, צה"ל ירה לעבר אתרים שמהם שוגרו רקטות בעבר ולעבר אזורים שעל פי "ידיעות מודיעיניות מבוססות" שימשו, מפעם לפעם, לירי רקטות.¹⁴⁹ המטרה הייתה ליצור מה שמכונה בעגה הצבאית "מניעת גישה" – ובמקרה זה, למנוע או להניא את הקבוצות הפלשתיניות החמושות מלשגר רקטות ביעילות, על ידי העמדתן בסכנת היפגעות מירי ארטיילרי. פרקליטים צבאיים של צה"ל מבחינים בין "מניעת גישה" לבין "הרתעה". "המדיניות שלנו היא לא הרתעה", אומר תת אלוף אביחי מנדלבליט, הפרקליט הצבאי הראשי של צה"ל. "יכולה להיות הפגזה לצורך מניעה – למנוע שיגור של קסאמים מהאזור. אין ירי שמטרתו רק להודיע להם שאנחנו כאן. . . חייב להיות [לנו] מידע על האתר הזה".¹⁵⁰ עם זאת, על פי הדיווחים, מדיניות זו של מניעת גישה שונתה אחרי שבהתקפת קסאם ב-26 בדצמבר נפצעו שני ילדים ישראלים. דווח שצה"ל הוציא הנחיה ל"פעולה ממוקדת" נגד שיגור הקסאמים. על פי כתבה שפורסמה בניו יורק טיימס, ראש הממשלה אהוד אולמרט הורה לצה"ל "לתקוף לפני, תוך כדי או אחרי שיגור רקטות", אך לא "לירות פגזים לעבר שטחים פתוחים בקרבת הגבול כדי להרתיע חוליות שיגור קסאמים מלהיכנס אליהם".

מניעת גישה – הפיכת שטח קרקעי למטרה על מנת למנוע מהאויב את הגישה אליו – היא טקטיקה מותרת על פי המשפט ההומניטארי הבינלאומי אולם היא עדיין כפופה לאיסורים על התקפות חסרות הבחנה ובלתי-מידתיות. הטקטיקה של מניעת גישה עוסקת באופן מסורתי בסגירת שטח קרקע (כגון מעבר בהרים) בפני האויב, כדי לחסום תקשורת ותנועה, או כדי להשיג יתרון טקטי (תיעול התקפה או הגנה על תמרון של נסיגה).¹⁵¹ עם זאת, כפי שמציין מומחה מוביל בתחום המשפט ההומניטארי, בעוד שניתן לראות בשטח קרקע ספציפי יעד צבאי, "למען האמת, לא ניתן ליישם זאת בצורה נרחבת מידי: חייב להיות מאפיין מובחן שהופך פיסת קרקע ליעד צבאי (לדוגמה, מעבר חשוב בהרים; שביל בג'ונגל או באזור ביצות; ראש גשר; או לשון יבשה שמאפשרת שליטה על כניסה לנמל)".¹⁵² השקפה זו עולה בקנה אחד עם מסמך הפרשנות המוסמכת של הוועד הבינלאומי של הצלב האדום (ICRC), פרשנות לפרוטוקולים הנוספים לאמנות ז'נובה, המאשרת שמניעת גישה עשויה להיות יעד צבאי לגיטימי, אולם מזהירה: "כמובן, מצב כזה יכול להתייחס רק לאזורים מוגבלים ולא לשטחים נרחבים של טריטוריה. הוא חל בעיקר על מעברים צרים, ראשי גשר או נקודות אסטרטגיות כגון גבעות או מעברים בהרים".¹⁵³

¹⁴⁸ ראיון שקיים ארגון Human Rights Watch עם סגן אלוף נעם ניומן, ראש ענף ביטחון וקשרי חוץ, הפרקליטות הצבאית, צה"ל, תל אביב, 18 ביוני 2006.

¹⁴⁹ ראיון שקיים ארגון Human Rights Watch עם אלוף מאיר כליפי, סגן מפקד מפקדת חילות השדה וראש ועדת החקירה של התקרית בחוף הים, צה"ל, תל אביב, 19 ביוני 2006.

¹⁵⁰ ראיון שקיים ארגון Human Rights Watch עם תת אלוף אביחי מנדלבליט, הפרקליט הצבאי הראשי, צה"ל, תל אביב, 18 ביוני 2006.

¹⁵¹ ראה אי.פי.וי. רוג'רס, *החוק בשדה הקרב* (מנצ'סטר: דפוס אוניברסיטת מנצ'סטר, מהדורה שנייה, 2004), עמ' 69-68.

¹⁵² יורם דינשטיין, *ניחול מעשי איבה על פי החוק הבינלאומי בעניין עימות בינלאומי חמוש* (קמברידג': הוצאת אוניברסיטת קמברידג', 2004), עמ' 92.

¹⁵³ הוועד הבינלאומי של הצלב האדום, *פרשנות על הפרוטוקולים הנוספים מיום 8 ביוני 1977 לאמנות ז'נובה מיום 12 באוגוסט 1949* (ז'נובה: ICRC, 1987), עמ' 621.

סביר לטעון שהפצצת אזורים נרחבים בצפון רצועת עזה לצורך מניעת גישה אינה עומדת בדרישה זו. מהודעות צה"ל שהובאו לעיל עולה שהתכלית של רבות מההפגזות, לפחות עד דצמבר 2006, הייתה מניעת גישה, וארגון Human Rights Watch תיעד הפגזות ארטילריות אל שטחים המשתרעים מאזור החוף של צפון עזה ועד למזרח בית חנון. עם זאת, לא עלה בידי ארגון Human Rights Watch לקבוע בוודאות האם הפגזות ספציפיות אלה מייצגות תבנית פעולה של מניעת גישה לשטח נרחב יתר על המידה, ולפיכך מנוגדות למשפט ההומניטארי הבינלאומי. אנו קוראים להמשך הבדיקה של סוגיה זו.

ללא קשר ללגיטימיות התיאורטית של המטרה, מידת הדיוק המוגבלת של תותחי הוביצר 155 מ"מ, שאותה אישרו פרקליטים צבאיים בראיונות שקיים ארגון Human Rights Watch, מעמידה אזרחים בסכנה. לדברי תת אלוף מנדלבליט, "מכיוון שארטילריה היא פחות מדויקת, יש לנו הוראות פתיחה באש שמיועדות במיוחד לארטילריה, ושונות מהוראות הפתיחה באש בכלי נשק אחרים. אנחנו עובדים בצוותא עם מומחים בתחומים אלה. הפוטנציאל של ירי ארטילרי הוא נורא, כידוע לכם".¹⁵⁴ סגן אלוף נעם ניומן הוסיף שארטילריה "אינה מדויקת במידה מספקת כדי לתקוף עצמים ספציפיים בלבד".¹⁵⁵

בעוד שהמשפט ההומניטארי אינו מחייב שימוש במערכות נשק מסוימות במסגרת התקפות, על כל הצדדים לסכסוך לנקוט את כל האמצעים האפשריים בעת ברירת האמצעים ושיטות הלוחמה על מנת למנוע פגיעה באזרחים.¹⁵⁶ כפי שמציין אחד המומחים:

אם ישנה כוונה לתקוף יעד צבאי קטן שמוקף באזורים אזרחיים מיושבים, דרך הפעולה הלגיטימית היחידה עשויה להיות פשיטה כירורגית עם תחמושת מונחת מדויקת. אין בכך כדי לתת אישור לטענות שהועלו על ידי מפקדים אחדים, ולפיהן (i) ישנה חובה להשתמש בתחמושת מונחת מדויקת בסביבה עירונית; או (ii) מדינות שברשותן מאגרים של 'פצצות חכמות' חייבות לעשות בהן שימוש בכל מקום. . . . מבחינה משפטית, עמדת החוק היא פשוטה למדי. [החוק בעניין סכסוכים בינלאומיים חמושים] מורה למי שמתכנן התקפה לנקוט את כל האמצעים הנחוצים על מנת למנוע או למזער גרימת נזק משני לאזרחים (בסביבה עירונית ובמקומות אחרים).¹⁵⁷

שינוי שהוכנס במדיניות הירי של צה"ל באפריל 2006 והתיר, על פי הדיווחים, להפגז מטרות בסמיכות רבה יותר לאזרחי מגורים, הגביר עוד יותר את הסכנה הנשקפת לאזרחים. הארץ דיווח שצה"ל הקטין את "טווח

¹⁵⁴ ראיון שקיים ארגון Human Rights Watch עם תת אלוף אביחי מנדלבליט, הפרקליט הצבאי הראשי, צה"ל, תל אביב, 18 ביוני 2006.

¹⁵⁵ ראיון שקיים ארגון Human Rights Watch עם סגן אלוף נעם ניומן, ראש ענף ביטחון וקשרי חוץ, הפרקליטות הצבאית, צה"ל, תל אביב, 18 ביוני 2006.

¹⁵⁶ ראה פרוטוקול I, סעיף 57(2)(א)(ii). צה"ל, *חוק המלחמה בשדה הקרב* (1998), עמ' 39, קובע: "יש לתכנן את אמצעי ההתקפה באופן שימנע, או לכל הפחות יפחית את הפגיעה באוכלוסייה האזרחית".

¹⁵⁷ דינשטיין, *ניהול מעשי איבה על פי החוק הבינלאומי בעניין עימות בינלאומי חמוש*, עמ' 126-127.

הביטחון" שלו – המרחק שבין נקודת הפגיעה המתוכננת של ההפגזה הארטילרית לבין אזורים מיושבים – מ-300 מטרים ל-100 מטרים.¹⁵⁸ בראיון שהעניק לארגון Human Rights Watch, סירב תת אלוף מנדלבליט לאשר את מדיניות טווח הביטחון: "מאה מטרים זה מה שאמצעי התקשורת אומרים, לא אנחנו. אני לא יכול להרחיב בנושא זה. אם הן [הקבוצות החמושות] ידעו מה המגבלות שלנו, הן עלולות להתקרב עוד יותר לבתים".¹⁵⁹ כפי שצוין לעיל, רדיוס ההפגיעה הצפוי של הפגזה ארטילרית הוא בין 100 ל-300 מטרים. לפיכך, הפגזה של מטרה במרחק של 100 מטרים בלבד מאזור מיושב תגדיל את מספר הנפגעים הצפוי בקרב אזרחים; כפי שצוין, פגזים ישראלים נחתו לעתים אפילו בתוך שוליים אלה, ואף ישירות על מבנים אזרחיים.

לדברי מיכאל ספרד, עורך הדין המייצג ששה ארגוני זכויות אדם שעתרו לבית המשפט הגבוה לצדק נגד השינוי במדיניות, צה"ל לא הכחיש בשום שלב את השינוי במדיניות טווח הביטחון, לא באמצעי התקשורת ולא במסמכים שהגיש לבית המשפט.¹⁶⁰ בתשובתו לפניית ארגון Human Rights Watch כתב צה"ל: "אין ביכולתנו לספק פרטים נוספים, מכיוון שמדובר בסוגיה מבצעית. עם זאת, טווחי הביטחון של צה"ל הם נאותים, ועומדים בסטנדרטים הנדרשים על ידי המשפט הבינלאומי".¹⁶¹ (כל התשובות בכתב של צה"ל הם מצורפות כנספחים לדו"ח זה). השוואה פשוטה בין אי-הדיוק היחסי של הארטילריה הישראלית לבין טווח הביטחון המוקטן שאומץ באפריל 2006, מראה שהערכה-עצמית זו של צה"ל היא שגויה.

¹⁵⁸ עמוס הראל, "צה"ל: ההפגזות יימשכו למרות הפגיעה באזרחים", הארץ, 11 באפריל 2006 (תרגום על ידי ארגון Human Rights Watch). הארץ מצטט קצין בכיר בצה"ל האומר שהשינוי במדיניות עלול לעלות בחיי אזרחים. "אין לנו ודאות כלשהי שאף אזרח לא ייהרג בהתקפות הבאות", הוא אומר, "אבל ההפגזות משבשות את התנועה של חוליות הקסאם. הם חשים מאוימים ויורים במהירות מבלי לכוון, על מנת שיוכלו להסתלק מהאזור. זו הסיבה לכך שרקטות רבות בימים האחרונים נחתו בים. לא נוכל להסכים עוד שהאזרחים שלנו בישובים שסביב הרצועה ישמשו בני ערובה של ארגוני הטרור". ראה גם יובל יועז, עמוס הראל ומיכאל גרינברג, "צה"ל מואשם ב'סיכון ביוזעין של חי פלשתינאים'", הארץ, 17 באפריל 2005, <http://www.haaretz.com/hasen/pages/ShArt.jhtml?itemNo=706309&contrassID=1&subContrassID=5> (כניסה לאתר ביום 19 בנובמבר 2006). ששה ארגוני זכויות אדם ישראלים ופלשתינים עתרו לבית המשפט הגבוה לצדק בניסיון לשנות את מדיניות צה"ל בעניין טווח הביטחון. הארגונים חידשו את עתירתם אחרי ההפגזה הארטילרית על בית חנוך ב-8 בנובמבר 2006, שבה נהרגו 23 בני אדם. "על בית המשפט הגבוה לצדק להמשיך את הדיון בעתירה נגד הקטנת 'טווח הביטחון' של ירי פגזים לתוך רצועת עזה", רופאים למען זכויות אדם – ישראל ואח', הודעה לעיתונות, 9 בנובמבר 2006.

¹⁵⁹ ראיון שקיים ארגון Human Rights Watch עם תת אלוף אביחי מנדלבליט, הפרקליט הצבאי הראשי, צה"ל, תל אביב, 18 ביוני 2006.

¹⁶⁰ ראיון שקיים ארגון Human Rights Watch עם מיכאל ספרד, ניו יורק, 2 באוקטובר 2006. ביוני 2007 אמר ספרד לתחקירני Human Rights Watch שדיון בעתירה נקבע ל-2 ביולי 2007. (הודעת דוא"ל אל ארגון Human Rights Watch, 9 ביוני 2007).

¹⁶¹ פקס ממשרד דובר צה"ל אל ארגון Human Rights Watch, 12 באוקטובר 2006.

Map Data Sources: Digital Globe; Human Rights Watch

כל מקרי המוות ורוב מוחלט של מקרי הפציעה שנגרמו כתוצאה מהפגזות של צה"ל בתקופה שמדצמבר 2005 ועד מאי 2007, אירעו אחרי תחילת אפריל 2006, המועד שבו הקטין צה"ל את טווח הביטחון.¹⁶² מנתונים אלה ומתחקירי ארגון Human Rights Watch, המפורטים בהמשך, עולה שניתן לייחס את הגידול במספר האזרחים שנפגעו במהלך תקופה זו לשילוב שבין החלטת צה"ל להפעיל ירי ארטילרי לעבר מטרות הרבה יותר קרובות לאזורים אזרחיים מיושבים, לבין הגידול פי עשרה במספר המטחים שנורו בחודש, בהשוואה לתקופה הקודמת. באחדות מהתקריות שנבדקו על ידי ארגון Human Rights Watch, פגזי ארטילריה של צה"ל פגעו פגיעה ישירה בבתי מגורים אזרחיים. צה"ל הטיל את האשמה, לפחות באחדות מהתקריות האלה, על הקבוצות הפלשתיניות החמושות שמתקרבות "יותר ויותר לבתים" כדי לבצע התקפות רקטות.¹⁶³

מאז שניתנה ההנחיה של ראש הממשלה אולמרט, בסוף דצמבר 2006, צה"ל לא השתמש באש ארטילרית נגד שיגור הרקטות באזורי הגבול. כשהלחימה התעצמה, במאי 2007, צה"ל השתמש בירי מהאוויר של טילים מדויקים יותר כדי להילחם בשיגורי הקסאם.¹⁶⁴ במידה שצה"ל יחדש את ההפגזות הארטילריות, עליו להפיק את הלקחים מהתקריות המתוארות להלן ולהימנע מירי בקרבת אזורים מיושבים, שעלול להיות חסר הבחנה או בלתי-מידתי.

פגיעה באזרחים

כפי שמעיד המספר הגבוה של נפגעים, הפגזות הארטילריות הישראליות גרמו לפגיעה משמעותית באזרחים פלשתינאים בעזה, ובמיוחד בעיירות בית להייה ובית חנון שבצפון הרצועה. בהפגזות נהרגו ונפצעו אזרחים, נהרס רכוש פרטי ורכוש מסחרי של תושבים, שובשו חיי היומיום ונפגעה פרנסתה של האוכלוסייה האזרחית.

הפגזות הארטילריות הישראליות על צפון רצועת עזה גרמו גם לטראומה ולתחושות החרדה שחשים רבים מהתושבים, ובמיוחד ילדים. לדברי איאד אל-סראג, מנהל פרויקט בריאות הנפש הקהילתי בעזה, "להפגזות התמידות בצפון רצועת עזה הייתה ההשפעה הרבה ביותר על הבריאות הנפשית. הן רצופות ומשפיעות על מצב הרוח שלך. אני יכול לשמוע [את ההפגזה] מהעיר עזה. ילדים נוטלים גלולות שינה".¹⁶⁵

¹⁶² נתוני UNOCHA שהוכנו עבור ארגון Human Rights Watch, אוגוסט 2006. לא חל שינוי משמעותי במספר הרקטות שנורו על ידי פלשתינאים אחרי הקטנת טווח הביטחון. התקפות הרקטות התעצמו בחודשים יוני ויולי. הפגזות צה"ל פחתו ביוני והתגברו באופן דרמטי ביולי. שם.

¹⁶³ ראיון שקיים ארגון Human Rights Watch עם סגן אלוף נעם ניומן, ראש ענף ביטחון וקשרי חוץ, הפרקליטות הצבאית, צה"ל, תל אביב, 18 ביוני 2006.

¹⁶⁴ בסוף מאי, בעקבות דיווחים פלשתינים על חידוש השימוש בארטילריה, מסר צה"ל שכוחותיו ירו פגזים ללא חומר-נפץ "לצורכי כויל", וכן שאין לצה"ל תוכניות כלשהן להשתמש בארטילריה חיה "בשלב זה". ראה איזבל קרשנר, "הצבא הישראלי תקף חוליה בצפון עזה, בעת שהלחימה בין הפלגים הפלשתיניים נמשכת", *ניו יורק טיימס*, 20 במאי 2007. על פי הדיווחים, צה"ל אכן ירה מספר פגזי טנקים לעבר צפון עזה במהלך הלחימה בחודש מאי. ראה איזבל קרשנר וטגריד אל-חודארי, "8 הרוגים כתוצאה מפגיעה של ישראל בביתו בעזה של פוליטיקאי מהחמאס", *ניו יורק טיימס*, 21 במאי 2007.

¹⁶⁵ ראיון שקיים ארגון Human Rights Watch עם איאד אל-סראג, מנהל פרויקט בריאות הנפש הקהילתי בעזה, וושינגטון, 7 ביוני 2006.

ילד ממשפחת ר' בן יושב בתוך ההריסות של ביתו הפגוע בחלקו בבית להייה, 10 ביוני 2006. בהפגזה ארטילרית ישראלית על ביתו, ב-10 באפריל 2006, נהרגה אחותו בת השמונה, האדי, והוא ושמונה בני משפחה אחרים נפצעו.
© 2006 מארק גרלסקו/ Human Rights Watch

מקרי המבחן המתוארים להלן מבוססים על תחקירי שטח שניהל ארגון Human Rights Watch בצפון רצועת עזה. ברוב המקרים, צה"ל טען שלא ידוע לו על נפגעים בקרב אזרחים, שאירעה תקלה או שהנפגעים הם נזק משני מצער, אך מוצדק לנוכח הנסיבות. מהתחקיר של ארגון Human Rights Watch בנושא ההפגזות מתברר שהן עלולות להיות חסרות הבחנה או בלתי-מידתיות, מתוך הפרה של המשפט ההומניטארי הבינלאומי. דפוס הנפגעים היה צריך לשמש אות אזהרה לצה"ל שישנן בעיות בהחלטות הטיווח שלו, שהתקלות הקורות מתרחשות בהקשר להקלת המגבלות שהטיל צה"ל על השימוש בפגזי ארטילריה 155 מ"מ, ולפיכך היו בחלקן תוצאות שניתן לצפותן מראש בעקבות שימוש בנשק בעל דיוק מוגבל בקרבה רבה לאזרחי מגורים, ושהיה צורך להפנות תשומת לב רבה יותר למזעור הסכנה הנשקפת לחיי האזרחים ולרכושם. תחקירים נאותים של המקרים יכלו לסייע במיוחד לזיהוי דפוס הנפגעים, והימנעות צה"ל מעריכת תחקירים כאלה היא לפיכך מטרידה עוד יותר. ההפגזה ב-8 בנובמבר 2006, שבה נהרגו 23 אזרחים, הביאה להחלטה של צה"ל להשעות את ההפגזות הארטילריות, ולהכרזה של ראש הממשלה אולמרט, בדצמבר 2006, שלא ייעשה שימוש בארטילריה בקרבת אזורים מיושבים. תחקירים מסודרים של הפגזות ארטילריות קודמות שגרמו לפגיעה באזרחים יכלו למנוע את האסון הזה.

הפגזות שפגעו באזרחי מגורים

בחמש התקריות המתוארות להלן תיעד ארגון Human Rights Watch הפגזות ארטילריה שפגעו בבתי מגורים וגרמו להרג ולפציעה של אזרחים. לגבי שלוש התקריות הראשונות, תגובתו של צה"ל לשאלות שהפנה אליו ארגון Human Rights Watch הייתה שצה"ל לא ירה לעבר אזרחים מיושבים ושלא ידוע לו על פגיעה כלשהי באזרחים. פרקליט צבאי אמר לארגון Human Rights Watch את הדברים הבאים: "המדיניות שלנו היא לא לפתוח בחקירה בכל מקרה שבו נפגע עובר אורח. החטיבה לחקירות פליליות לא פותחת בחקירות של מקרי ירי, אלא אם כן מדובר ברשלנות חמורה".¹⁶⁶ לגבי התקרית הרביעית, גורמים ישראלים רשמיים הודו שההפגזה גרמה לנפגעים אזרחיים, אולם סיפקו הסברים שונים לאירועים. בתקרית החמישית, ראש הממשלה אהוד אולמרט אישר בפומבי והביע צער על הפגיעה באזרחים, באמרו שההפגזה הארטילרית החטיאה את המטרה המיועדת בגלל תקלה טכנית, אולם הוא לא התייחס לעובדה שצה"ל נמנע, על פי הדיווחים, מלאמץ אמצעי זהירות סטנדרטיים שהיו עשויים למנוע את התקלה הטכנית.

משפחת אבו שמאס

בסדרה של הפגזות ארטילריות ב-4 באפריל 2006 החריב צה"ל מספר בתים בבעלותה של משפחת אבו שמאס, בפאתי העיירה בית להייה. כ-50 פגזים נחתו בשדה הסמוך בתוך פרק זמן של כ-30 דקות, החל משעה 3:20 אחה"צ. מוחמד אבו שמאס נמלט בהתחלה מהמקום, אבל כשנודע לו שהבית שלו נפגע והתמוטט, הוא רץ בחזרה לחפש את בני משפחתו. מוחמד ושניים מאחיו רצו לבית אביהם, הצמוד לביתו שלו, ומצאו שם את אשת אחיו, סאמה אחמד אבו שמאס, בת 19, ואת תינוקה, בן ששה חודשים, שלא נפגעו. באותו רגע פגע פגז נוסף באותו בית, והתפוצץ. חאליד אחמד אבו שמאס, 22, נפגע בראשו מהדף הפיצוץ ואושפז במשך 10 ימים ביחידה לטיפול נמרץ בבית החולים. מוסטפה אחמד אבו שמאס, 30, איבד שלוש אצבעות באחת מידיו ואת בוקו רגלו הימנית; הרופאים גם קיבעו לוחית מתכת ברגלו. עבדאללה עבד אל-דאתסה, בן 42, מת מפצעי הרסיסים שחדרו לגופו ברחוב, בעת שהיה בדרכו לבקר את המשפחה.¹⁶⁷

מחמוד אבו שמאס סיפר לתחקירני Human Rights Watch שלא ראה רקטות פלשתיניות באזור בעת ההפגזה, אולם לא עלה בידי ארגון Human Rights Watch לאמת את דבריו. "אם היינו רואים קסאמים היינו מתפנים עוד קודם, כי ידענו שהם [הישראלים] יירו עלינו".¹⁶⁸ למחרת היום המשיך צה"ל בירי הפגזים, והרס חלקית שלושה בתי מגורים בקרבת מקום.¹⁶⁹ לא עלה בידי ארגון Human Rights Watch לברר אם שוגרו קסאמים מאזור זה במועד התקרית.

¹⁶⁶ ראיון שקיים ארגון Human Rights Watch עם אלוף משנה לירון ליבמן, התובע הצבאי הראשי, צה"ל, תל אביב, 17 ביוני 2006.

¹⁶⁷ ראיון שקיים ארגון Human Rights Watch עם מחמוד אבו שמאס, 33, בית להייה, 12 ביוני 2006.

¹⁶⁸ ראיון שקיים ארגון Human Rights Watch עם מחמוד אבו שמאס, 33, בית להייה, 12 ביוני 2006.

¹⁶⁹ ראיון שקיים ארגון Human Rights Watch עם מחמוד אבו שמאס, 33, בית להייה, 12 ביוני 2006.

סופיה ר'בן, בת 37, יושבת עם תינוקה שזה נולד בחדר שבביתם בבית להייה, שם הסתתרה במהלך הפגזה ארטילרית ישראלית, 10 באפריל 2006. לחדר נגרם נזק קשה, כפי שניתן לראות ברקע. בהפגזה נהרגה ביתה בת השמונה של ר'בן, האדי, והיא עצמה ושמונה בני משפחה נוספים נפצעו. ר'בן, שצולמה כאן עם תינוקה ב-10 ביוני 2006, הייתה בחודש השמיני להריונה בעת ההפגזה.

© 2006 בוני דוקרטי/ Human Rights Watch

בתשובה לשאלות בנוגע לתקרית זו ענה צה"ל: "ב-4 באפריל 2006 שוגרו 6 רקטות קסאם מאזור בית להייה. צה"ל השיב באש ארטילרית, על מנת לשבש, לסכל ולמנוע את כניסתן של יחידות שיגור קסאמים אל שטחי השיגור. צה"ל לא ירה לעבר אזורים מיושבים, ולא ידוע לצה"ל על פגיעה כלשהי או על טענות בדבר פגיעה כלשהי של אזרחים פלשתינאים".¹⁷⁰ צה"ל לא מסר מה היה המרחק בין אתרי שיגור הרקטות לבין אזורי המגורים שהופגזו על ידי צה"ל, וגם לא טען שפגזים כלשהם סטו ממסלולם, או שהייתה איזושהי טעות אחרת בטיוח.

משפחת ר'בן

ב-10 באפריל פגע פגז ישראלי בבית משפחת ר'בן בבית להייה, הרג אדם אחד ופצע 10 בני אדם נוספים. שלושה-עשר מבני המשפחה וחבריהם ישבו או שיחקו בחצר בעת שנשמעה נפילה של שני פגזים במרחק גדול מהבית. סופיה ר'בן, 37, נזכרת: "אמרתי לילדים שלי להיכנס פנימה, כי חששתי לגורלם. זה היה המקום הכי בטוח. . . אמרתי לילדים להתחבא ליד הארון, שעשוי ממלט. אני הייתי בפינה, עם ילד קטן בן שנה וחודש".¹⁷¹

פגז שלישי פגע ישירות בבית, חדר מבעד לגג והחריב את רוב הבית. סופיה סיפרה: "חשבתי שכל הילדים שלי מתו, כי ראיתי אותם מכוסים בדם, מתחת לאבנים. אחר כך איבדתי את ההכרה [למשך שלושה ימים]".¹⁷² בהפגזה נהרגה האדי, בת ה-8, ותשעה בני משפחה נוספים נפצעו: סופיה, שהייתה בחודש השמיני להריונה, ספגה פגיעות רסיסים ביד, בצד הגוף ובגב, ושמיעתה נפגעה; תחריר, 19, נפגע בגב ובכתף שמאל; אימאן, 16, נפגעה בעין, בפנים, בזרועות וברגליים; באסם, 15, נפגע בראש וביד; חסן, 12, נפגע בגבו; מוניר, 10, נפגע בעיניים וברגליים; אנה, 9, נפגעה בראשה ובאחת מרגליה; ראנא, 3, נפגעה בראשה; וז'קלין מערוף, 8, חברה של האדי, סבלה מטרומה.¹⁷³

בתשובתו לפניית ארגון Human Rights Watch לקבל מידע אודות תקרית זו, כתב צה"ל: "ב-10 באוקטובר 2006, לפני השעה הנקובה בפנייתך, שוגרו 2 רקטות קסאם מצפון רצועת עזה לעבר ישראל. צה"ל השיב באש ארטילרית, אולם לא ירה לעבר הבניין שצוין בפנייתך. האש של צה"ל כוונה לעבר שטחים פתוחים, ולא נרשמה חריגה כלשהי באותו מועד".¹⁷⁴

¹⁷⁰ פקס ממושרד דובר צה"ל אל ארגון Human Rights Watch, 12 באוקטובר 2006.

¹⁷¹ ראיון שקיים ארגון Human Rights Watch עם סופיה ר'בן, 37 בית להייה, 10 ביוני 2006.

¹⁷² ראיון שקיים ארגון Human Rights Watch עם סופיה ר'בן, 37 בית להייה, 10 ביוני 2006.

¹⁷³ ראיון שקיים ארגון Human Rights Watch עם סופיה ר'בן, 37 בית להייה, 10 ביוני 2006.

¹⁷⁴ פקס ממושרד דובר צה"ל אל ארגון Human Rights Watch, 12 באוקטובר 2006.

שהדי מוחמד אבו עודה עומד לפני גג ביתו שהתמוטט בבית חנוך, 12 ביוני 2006. הפגזה ארטילרית ישראלית ב-29 באפריל פגעה פגיעה ישירה בבית ופצעה לפחות שני ילדים.
© 2006 Human Rights Watch/בוני דוקרטי

משפחת אבו עודה

ב-29 באפריל 2006, בשעה 3:30 אחה"צ, פגע פגז ארטילריה ישראלי בבית של שהדי מוחמד אבו עודה בבית חנוך. כתוצאה מפגיעת הפגז נפלו מגג הבית ארבעה מכלי מים, והתקרה של אחד החדרים התמוטטה. בבית שהו באותה עת כ-35 בני אדם, לרגל ביקור משפחתי של אחותו וילדיה. בהפגזה נפצעו עבד אל-רחמין בן-ה-13 בידו וברגלו, ואחיינו בן החמש של אבו עודה, מוחמד, נפצע בצווארו. תחקירני Human Rights Watch מצאו במקום רסיסים של פגז 155 מ"מ, והרבה חורים של רסיסים שאופייניים לפגיעה של נשק זה. אבו עודה אמר שמעולם לא ראה משגר של רקטות קסאם בשכונה שלו.¹⁷⁵ לשאלת ארגון Human Rights Watch בנוגע לתקרית השיב צה"ל: "ב-29 באפריל 2006 שוגרה רקטת קסאם אחת מצפון רצועת עזה לעבר ישראל, לפני השעה האמורה בפנייתך. צה"ל השיב באש ארטילרית, על מנת לשבש, לסכל ולמנוע את

¹⁷⁵ ראיון שקיים ארגון Human Rights Watch עם שהדי מוחמד אבו עודה, 28 בית חנוך, 12 ביוני 2006.

כניסתן של יחידות שיגור קסאמים אל שטחי השיגור. צה"ל לא ירה אל הבניין שצוין בפנייתך, אלא לעבר שטחים פתוחים; לא הייתה חריגה כלשהי מהמטרה אליה כוונה האש".¹⁷⁶

מתחם המגורים "דירות נאדה"

ב-24, ב-26 וב-28 ביולי 2006 פגעו פגזי ארטילריה של צה"ל במתחם מגורים גדול המכונה "דירות נאדה" ובסביבתו הקרובה של המתחם. בהפגזות נהרגו ארבעה אזרחים פלשתינאים, כולל שני ילדים, ו-14 פלשתינאים נוספים נפצעו. ההרוגים היו סדיק נאסר, 31, סאעדי אחמד נעים, 30, סלאח נאסר, 16, וחיטאם טאיה, 11; בין הפצועים היו מי שנפגעו פגיעות קשות בפלג הגוף העליון, איבדו אצבעות וסבלו מפציעות רסיסים. הפגזים גרמו גם נזק קשה למספר דירות, ואילצו מאות משפחות להימלט מביתן.

קבוצות פלשתיניות חמושות נהגו לנצל שטח פתוח גדול בקרבת מתחם המגורים לשם שיגור רקטות לעבר ישראל. השטח הפתוח הגדול, ששטחו כקילומטר רבוע, משתרע מצדו השני של הכביש הסלול שעובר לאורך צדו האחורי של מתחם המגורים. צה"ל הפגיו לעתים תכופות את השטח הפתוח לפני התקרית של ה-24 ביולי, מבלי לפגוע בדיירים ומבלי שנגרם נזק לבניינים.

לדברי הדיירים במתחם, הקבוצות החמושות לא שיגרו בדרך כלל רקטות מקרבת הדירות, אבל במשך תקופה של כשבוע לפני ההפגזה הישראלית על המתחם הן אכן שיגרו רקטות מנקודה הנמצאת ליד מכל מים גדול שאינו בשימוש, הממוקם בשטח הפתוח, במרחק של כ-100 מטרים מבנייני המגורים הקרובים ביותר שמצדו השני של הכביש. ירי התגובה הישראלי התקרב גם הוא בהדרגה אל הדירות.

דיירים סיפרו שבשעות הערב של ה-23 ביולי, כ-14 שעות לפני ההפגזה הראשונה של צה"ל על המתחם, הם מנעו מלוחמים חמושים לשגר רקטה מהשטח הפתוח שבקרבת הדירות. כמעט כל הדיירים אמרו שב-24 ביולי לא נורו בכלל רקטות מהאזור, ושמעולם לא שוגרו רקטות משטחי מתחם המגורים עצמו. אחד הדיירים שעמו שוחחו תחקירני Human Rights Watch סיפר שב-24 ביולי שמע מה שנדמה היה לו כשיגור רקטת קסאם מהגג של אחד הבניינים במתחם. בדיקות שערכו תחקירני Human Rights Watch על גג הבניין ועל גגות הבניינים הסמוכים כעבור יומיים, ושוב – כעבור שבוע, לא העלו ראיות כלשהן המעידות על שיגור רקטה, כגון סימני החריכה האופייניים לשיגורים כאלה. בתשובתו מיום 12 באוקטובר לפניית ארגון Human Rights Watch מסר צה"ל שב-24 ביולי, לפני ההפגזה, "נורו 6 רקטות קסאם לעבר ישראל. אחדות מהרקטות נורו ממגורי הקצינים [כך במקור] ומהאזור שמסביבם", שאותו צה"ל מגדיר כ"בתוך רדיוס של קילומטר וחצי".¹⁷⁷

¹⁷⁶ פקס ממושרד דובר צה"ל אל ארגון Human Rights Watch, 12 באוקטובר 2006.

¹⁷⁷ פקס ממושרד דובר צה"ל אל ארגון Human Rights Watch, 12 באוקטובר 2006.

ב-24 ביולי, החל מדקות מעטות אחרי השעה 1 בצהריים, הפגיו צה"ל את מתחם המגורים חמש פעמים בתוך פרק זמן של כ-11 שעות. במהלך פרק זמן זה הודיעו כוחות הביטחון הפלשתיניים לגורמים הישראליים שההפגזות מסכנות אזרחים. בדבריו לעיתונאים למחרת היום, ייחס דובר מטעם צה"ל את התקרית ל"פגזים שהחטיאו את המטרה".¹⁷⁸ לעומת זאת, בתשובותיו מה-6 באוגוסט ומה-12 באוקטובר לפניו ארגון Human Rights Watch צה"ל אינו מעלה את האפשרות שהייתה טעות כלשהי בהפגזה.

דיון מפורט יותר בתקרית מובא בנספח II.

משפחת אתמנה

לפי דו"ח UNOCHA, ב-8 בנובמבר 2006, בשעה 5:30 בבוקר, הפגיו צה"ל את פאתיה הצפון מערביות של העיירה בית חנון במשך 30 דקות, ב-12 עד 15 פגזי ארטילריה 155 מ"מ.¹⁷⁹ הפגזים פגעו בקומפלקס דירות שבבעלות משפחת אתמנה, והחריבו או גרמו נזק לשבעה בתים. בהפגזה נהרגו או נפצעו אנושות 23 אזרחים, ולפחות עוד 40 נפצעו בשעה שהקורבנות ישנו במיטתם או רצו החוצה בניסיון להימלט. שמות ההרוגים: פטימה אחמד אתמנה, 80; מסעוד עבדאללה אתמנה, 55; נעימה אחמד אתמנה, 55; סבאח מוחמד אתמנה, 45; סכיר מוחמד עדואן, 45; מינאל מוחמד אתמנה, 35; סאנעה אחמד אתמנה, 35; ניהאד מוחמד אתמנה, 33; מוחמד רמזאן אתמנה, 28; סמיר מסעוד אתמנה, 23; ערפאת סאעד אתמנה, 14; מאהדי סאעד אתמנה, 13; מחמוד אחמד אתמנה, 13; סאעד מג'די אתמנה, 8; מייסה רמזי אתמנה, 4; מאלכ סמיר אתמנה, 4; וסאעדי אבו אמשא.¹⁸⁰ ארבעה אזרחים נוספים מתו מאוחר יותר מפצעייהם.¹⁸¹

הארץ דיווח למחרת היום שהמניע למטח הארטילרי של צה"ל היו ידיעות מודיעיניות על כך שבכוונת פעילי חמאס ממחנה הפליטים ג'באליה להגיע לבית חנון מוקדם בבוקר, להציב משגרי רקטות ולירות קסאמים לעבר אשקלון, בניסיון לפגוע בילדים ישראלים בדרכם לבית הספר.¹⁸²

ראש הממשלה אהוד אולמרט כינה בפומבי את ההפגזה "טעות". דבריו היו: "אני חש אי-נוחות רבה בגלל האירוע הזה. הוא גורם לי צער רב. . . המקרה המסוים הזה. . . היה טעות. זו לא הייתה הפגזה מתוכננת. זו

¹⁷⁸ אשרף חליל, "ששה הרוגים בהפגזות ישראליות על עיירה בצפון רצועת עזה; האזור שהופגז מוכר כאתר המשמש לשיגור רקטות", לוס אנג'לס טיימס, 25 ביולי 2006.

¹⁷⁹ עדכון בדוא"ל מאת סטיוארט שפרד, ראש משרד UNOCHA בעזה, 8 בנובמבר 2006.

¹⁸⁰ "ישראל: תחקיר צה"ל אינו תחליף לחקירה אמיתית", הודעה לעיתונות של ארגון Human Rights Watch, 10 בנובמבר 2006, <http://hrw.org/english/docs/2006/11/10/isrlpa14550.htm>; "אולמרט אומר שההרוגים בבית חנון הם כתוצאה מ'טעות'", גארדיאן, 9 בנובמבר 2006, <http://www.guardian.co.uk/print/0,,329623273-> (כניסה לאתר ביום 18 בנובמבר 2006). 103552,00.html

¹⁸¹ מידע שנמסר מ-UNOCHA לארגון Human Rights Watch, נובמבר 2006.

¹⁸² אלכס פישמן, "מסתורין הפגזים", הארץ, 9 בנובמבר 2006.

הייתה תקלה טכנית של הארטילריה הישראלית. בדקתי את העניין, ואימתתי אותו".¹⁸³ בחקירה שעליה הורה שר הביטחון, עמיר פרץ, נקבע למחרת היום שתקלה טכנית גרמה לנפגעים, אולם לא הייתה התייחסות לשאלה האם הופעלו הנהלים הנאותים על מנת לוודא את מידת הדיוק של המטח הארטילרי בן 30 הדקות, כנדרש על פי המשפט ההומניטארי הבינלאומי, ואם לא, מי נושא באחריות לכך.¹⁸⁴

כתיב הארץ הצביעו על אי-ציות לנהלים המחייבים:

תותחנים ותיקים נחרדו לגלות שהסוללה ירתה לבית חנון על סמך טיווח שנעשה בלילה הקודם. תורת הלחימה של החיל גרסה בעבר שלפני ירי לתכלית (ירי למטרה מוגדרת) נדרש טיווח באותו בוקר, משום ששינויי מזג אוויר ולחות יכולים להשפיע על מסלול הפגז.

בלא טיווח כזה, סטייה של 450 מטרים מהיעד אינה כה קיצונית. מטרידה עוד יותר שאלת טווחי הבטיחות מהבתים. אלה נעים ברצועה בין 200 ל-300 מטרים. בלבנון, לפני הנסיגה, עמד הטווח על קילומטר מפאתי הכפרים. אבל במלחמה ברצועה כל הכללים נפרצו.¹⁸⁵

כתב צבאי אחר של הארץ ציין באותו יום:

שאלה אחת לא נשאלה: מדוע לא היה מעקב של עין אנושית על נפילת הפגזים? אף אחד לא עקב או ראה במו עיניו את הנפילות בפועל של הפגזים. אחרי הכל, זה הדבר ההגיוני ביותר שיש לעשות כשיוורים באזורים עירוניים.

לעת עתה, המסתורין נותר בעינו; אין די בוועדת חקירה בת יום אחד כדי לספק תשובות אמיתיות.¹⁸⁶

ארגון Human Rights Watch הפנה קריאה לממשלת ישראל לפתוח בחקירה בלתי-תלויה ומקיפה של התקרית.¹⁸⁷

¹⁸³ "אולמרט אומר שההרוגים בבית חנון הם כתוצאה מ'טעות'", גארדיאן, 9 בנובמבר 2006, <http://www.guardian.co.uk/print/0,,329623273-103552,00.html> (כניסה לאחר ביום 18 בנובמבר 2006).

¹⁸⁴ דובר צה"ל, "ממצאי התחקיר בעניין התקרית בבית חנון ב-8 בנובמבר 2006", 9 בנובמבר 2006. הארץ דיווח: "התחקיר גילה שתקלה בכרטיס אלקטרוני במכ"ם של הסוללה הארטילרית, שהוחלף לפני חמישה ימים, הוא שגרם לירי השגוי. הכרטיס הזין למכ"ם של הסוללה נקודות ציון שגויות, וכתוצאה מכך הסוללה ירתה בטעות שבעה פגזים אל תוך בתים פלשתיניים, במקום אל שטחים פתוחים שמהם משוגרים קסאמים לעבר יישובים ישראליים. מערכת המכ"ם 'שילם' שפותחה בישראל נמצאת בשימוש צה"ל כבר כ-30 שנה. המערכת נחשבת אמינה, ותחקירים שביצע צה"ל בעניין זה גילו שזוהי הפעם הראשונה שאירעה תקלה כזו במערכת או במערכות דומות שבהן משתמשים בחו"ל". עמוס הראל, "פרץ יבחן מחדש את מדיניות ההפגזות של צה"ל בצפון רצועת עזה, הארץ, 9 בנובמבר 2006.

¹⁸⁵ עמוס הראל ואבי יששכרופ, "בית חנון היא כפר כנא הפלשתיני", הארץ, 9 בנובמבר 2006.

¹⁸⁶ אלכס פישמן, "מסתורין הפגזים".

הפגזות אחרות שפגעו באזרחים

רוב ההפגזות הארטילריות של ישראל בתקופה שנבדקה נחתו בשטחים פתוחים ולא באזורי מגורים, ורובן הגדול לא גרמו לנפגעים אזרחיים. ארגון Human Rights Watch חקר מספר מקרים שבהם פגזי ארטילריה ישראלים שנורו לעבר שטחים פתוחים התפוצצו בסמוך לבתי מגורים, לחלקות חקלאיות ולחממות של פלשתינאים בבית להייה ובבית חנון, וגרמו להרג או לפציעה של אזרחים. מקרים אלה מדגישים את המחיר שמשלמים אזרחים בעקבות השימוש הישראלי בירי ארטילרי בצפון רצועת עזה. התשובה לשאלה אם בהפגזות אלה הפרה ישראל את המשפט ההומניטארי הבינלאומי תלויה, במידה רבה, בשאלה האם צה"ל ירה על יעדים צבאיים לגיטימיים, ואת זאת לא הצליח ארגון Human Rights Watch לקבוע.

בית חנון

בהפגזה ארטילרית על פאתי בית חנון, ב-5 בינואר 2006, נהרג נהג המונית יאסר אבו ג'ראד, ששהה בחוץ באותה עת. מחמוד סאלח אבו חרביד בן ה-12 נפצע ברגלו מרסיסים. זאייד סולימן אל-קפרנא, שכן שחילץ את הילד, סיפר: "שמעתי צעקות מבפנים [מתוך הבית], נכנסתי ומצאתי את הילד פצוע".¹⁸⁸

על אף שהדיירים לא ידעו לומר במדויק באיזה מרחק מהבתים אירע הפיצוץ, רדיוס הפגיעה הקטלני של פגזי ארטילריה מעיד על כך שהפיצוץ היה במרחק של לא יותר מ-100 עד 300 מטרים מהבתים.

בתשובה לבקשת ארגון Human Rights Watch לקבל את תגובת צה"ל, נכתב:

ב-5 בינואר 2006 שוגרו מצפון רצועת עזה 3 רקטות קסאם לעבר ישראל, כשלפחות רקטה אחת שוגרה מאזור בית חנון. יום קודם לכן, ב-4 בינואר, שוגרו 13 רקטות קסאם מצפון רצועת עזה לעבר ישראל, ולפחות 3 מהן שוגרו מאזור בית חנון. צה"ל השיב באש ארטילרית אל נקודת השיגור, ולא לעבר אזורים מיושבים, על מנת לשבש, לסכל ולמנוע את כניסתן של יחידות שיגור קסאם אל שטחי השיגור.¹⁸⁹

משפחת אל-קפרנא

בהפגזה אחרת על בית חנון, בפברואר 2006, חדרו רסיסים של פגז למטבח של זאייד סולימן אל-קפרנא, בשעת השקיעה. אשתו של אל-קפרנא נפצעה בברך, נפלה ואיבדה את הכרתה.¹⁹⁰ אל-קפרנא לא הצליח להיזכר בתאריך המדויק שבו אירעה התקרית, אבל הראה לתחקירני Human Rights Watch דלי עם רסיסי פגז 155 מ"מ שאסף אחרי ההפגזה על ביתו, וכן חורים בקירות הבית שנגרמו מפגיעת רסיסים. ביתו

¹⁸⁷ "ישראל: תחקיר צה"ל אינו תחליף לחקירה אמיתית", הודעה לעיתונות של ארגון Human Rights Watch, 10 בנובמבר 2006, <http://hrw.org/english/docs/2006/11/10/isrlpa14550.htm>.

¹⁸⁸ ראיון שקיים ארגון Human Rights Watch עם זאייד סולימן אל-קפרנא, 59, בית חנון, 12 ביוני 2006.

¹⁸⁹ פקס ממושרד דובר צה"ל אל ארגון Human Rights Watch, 12 באוקטובר 2006.

¹⁹⁰ ראיון שקיים ארגון Human Rights Watch עם זאייד סולימן אל-קפרנא, 59, בית חנון, 12 ביוני 2006.

של אל-קפרנא נמצא קרוב לפאתי בית חנון, אבל מוקף בבתים נוספים. לא ברור היכן בדיוק פגע הפגז, אבל מעדותו של אל-קפרנא עולה שהוא התפוצץ בקרבת מקום. אל-קפרנא אמר שלפני שנתיים פלשתינאים חמושים אכן שיגרו רקטות מהשכונה, אבל לא לאחרונה,¹⁹¹ אולם לא עלה בידי ארגון Human Rights Watch לאמת את גרסתו. לאור העובדה שאל-קפרנא לא זכר את התאריך המדויק של התקרית, ארגון Human Rights Watch לא פנה אל דובר צה"ל לקבלת תגובתו לאירוע זה.

מגדל אל-עוודה

ב-14 במרץ 2006, בשעה 9:30 בערב, ישב איסמעיל מוחמד באסיוני, סטודנט לכלכלה בן 32, על הספה בדירתו בקומה עליונה במגדל אל-עוודה, שנמצא בין בית להייה לבית חנון. אחד מבני משפחתו התקשר אליו בטלפון הנייד וביקש שירד למטה למספר דקות. "עשר דקות לאחר מכן, עליתי בחזרה למעלה וגיליתי שהחלון שבור ושיש רסיסים על הספה [כתוצאה מפיצוץ קרוב]. שיחת הטלפון הצילה את חיי", הוא אומר.¹⁹² הוא הראה לתחקירני Human Rights Watch שבר רסיס עגול, בגודל של כ-10 ס"מ, שנראה כחלק מבסיס הפגז. כמו כן, הוא הראה לתחקירני Human Rights Watch צילומים של הרסיס במקום שבו נחת ואת הזכוכית המנופצת מאחור. לדבריו, צה"ל ירה באותו יום 15 עד 20 פגזי ארטילריה בקרבת מקום. הוא אמר שלא ידוע לו על שיגור של רקטות פלשתיניות מהאזור.¹⁹³ לא עלה בידי ארגון Human Rights Watch לברר אם פלשתינאים אכן שיגרו רקטות מאזור זה באותה שעה.

צה"ל הגיב על תקרית זו במונחים כלליים אופייניים: "ב-14 במרץ 2006 שוגרו מרצועת עזה 8 רקטות קסאם לעבר ישראל, ולפחות 4 מהן שוגרו מצפון הרצועה. צה"ל השיב באש ארטילרית, על מנת לשבש, לסכל ולמנוע את כניסתן של יחידות שיגור קסאמים אל שטחי השיגור".¹⁹⁴

¹⁹¹ ראיון שקיים ארגון Human Rights Watch עם זאייד סולימן אל-קפרנא, 59, בית חנון, 12 ביוני 2006.

¹⁹² ראיון שקיים ארגון Human Rights Watch עם איסמעיל מוחמד באסיוני, סטודנט בן 32, מגדל אל-עוודה, 13 ביוני 2006.

¹⁹³ ראיון שקיים ארגון Human Rights Watch עם איסמעיל מוחמד באסיוני, סטודנט בן 32, מגדל אל-עוודה, 13 ביוני 2006. נזק מבני נגרם למספר בתים נוספים בבית להייה ובבית חנון. לדוגמה, רסיסי פגז מפיצוץ שאירע ב-6 בבוקר, במרחק של 50 מטרים, פגעו בבניין הדירות שבו מתגורר יוסף נאין, קצין משטרה בן 34. הרסיסים ניפצו את החלונות וחדרו לקירות חדר המגורים. ראיון שקיים ארגון Human Rights Watch עם יוסף נאין, 34, קצין משטרה, בית חנון, 12 ביוני 2006.

¹⁹⁴ פקס ממשד דובר צה"ל אל ארגון Human Rights Watch, 12 באוקטובר 2006.

נמית מוחמד אל-מסרי מצביעה על חור שנפער בביתה בבית להייה מפגיעת פגז ארטילריה ישראלי, 14 ביוני 2006. נזק מסוג זה אופייני להפגזה ארטילרית. שני פגזים נחתו בחצר ביתה של אל-מסרי, בדיוק חמש דקות אחרי שילדיה נכנסו הביתה לאכול את ארוחת הבוקר, ב-5 באפריל 2006.
 © 2006 בוני דוקרטי/ Human Rights Watch

משפחת אל-מסרי

ב-5 באפריל 2006, בשעה 8 בבוקר, נמית מוחמד אל-מסרי הכינה ארוחת בוקר למשפחתה בבית להייה. "הערתי את הילדים לאכול ארוחת בוקר. אחדים מהילדים שיחקו שם [בחצר]. הם נכנסו פנימה. חמש דקות מאוחר יותר, הפגז הראשון נחת איפה שהם שיחקו. . . . אלוהים הציל אותנו", היא סיפרה.¹⁹⁵ פגז שני נחת ממש מאחורי הבית, הרסיסים ניפצו את החלונות, חדרו לתוך קירות המטבח והותירו מאחוריהם חורים גלויים לעין. לדברי אל-מסרי, לוחמים חמושים לא שיגרו רקטות מהאזור,¹⁹⁶ אם כי לא עלה בידי ארגון Human Rights Watch לאמת את גרסתו.

בתגובת צה"ל לתקרית זו, שאף היא לא אומתה, נאמר: "ב-5 באפריל שוגרו 11 רקטות קסאם מצפון רצועת עזה, וגרמו נזק רב לעיירות ויישובים ישראלים סמוכים. צה"ל השיב באש ארטילרית, על מנת לשבש, לסכל ולמנוע את כניסתן של יחידות שיגור קסאמים אל שטחי השיגור. לא ידוע לצה"ל על טענות פלשתיניות כלשהן בדבר נזק לבניין כלשהו".

אל-עטרה, בית להייה

ב-6 באפריל 2006, בסביבות השעה 11:30 לפנה"צ, התקפה ארטילרית מרובת פגזים של צה"ל על שכונת אל-עטרה בבית להייה גרמה לפציעתם של שני חקלאים בתוך חממה. רג'אב אבו חלימה, בן 60, נפגע בזרועו ואחמד רמדאן, בן 20, נפגע ברגלו. "הם היו בערך שלושים מטר מהפיצוץ. אם הם היו קרובים יותר, הפיצוץ היה הורג אותם", אמר עבדאללה אבו חאלימי, קרוב משפחה שהיה עד ראייה לתקרית.¹⁹⁷ לדבריו, אף אחד לא שיגר רקטות מהשטח שליד החלקה שלו. הוא הסביר שמדובר בשטח פתוח וחשוף, שבו קשה למצוא מחסה מפני ירי התגובה.¹⁹⁸ לא עלה בידי ארגון Human Rights Watch לקבוע אם פלשתינאים אכן שיגרו רקטות מאזור זה באותה שעה.

בתשובת צה"ל בכתב לפניית ארגון Human Rights Watch בעניין תקרית זו נאמר: "ב-6 באפריל 2006, לפני השעה שצוינה בפנייתך, שוגרו 2 רקטות קסאם מאזור שכונת אל עטרה וגרמו לפציעתם של 2 אזרחים ישראלים ולפריצתה של דליקה במפעל, שגרמה נזק כבד. צה"ל השיב באש ארטילרית לעבר סביבת השיגור. צה"ל הזהיר את האוכלוסייה האזרחית שלא לשהות בקרבת מקום לאזורי שיגור הרקטות, וביקש ממנה שלא לאפשר לחוליות שיגור הקסאמים להשתמש באזור שמסביב לבתיהם. הטרוריסטים משגרים לעתים קרובות רקטות מתוך חממות ושטחים חקלאיים".¹⁹⁹ בניגוד לנאמר בתגובת צה"ל, אזרחים אינם אחראים למנוע מקבוצות חמושות מלבצע פעולות צבאיות בקרבת מקומות מגוריהם, וכמו כן, ישראל אינה רשאית להתעלם מנוכחותם של אזרחים בשטחים שאותם היו צריכים לעזוב בגלל הלחימה.

¹⁹⁵ ראיון שקיים ארגון Human Rights Watch עם נמית מוחמד אל-מסרי, 40, בית להייה, 14 ביוני 2006.

¹⁹⁶ ראיון שקיים ארגון Human Rights Watch עם נמית מוחמד אל-מסרי, 40, בית להייה, 14 ביוני 2006.

¹⁹⁷ ראיון שקיים ארגון Human Rights Watch עם עבדאללה אבו חאלימי, 19, בית להייה, 14 ביוני 2006.

¹⁹⁸ ראיון שקיים ארגון Human Rights Watch עם עבדאללה אבו חאלימי, 19, בית להייה, 14 ביוני 2006.

¹⁹⁹ פקס ממושרד דובר צה"ל אל ארגון Human Rights Watch, 12 באוקטובר 2006.

שייח זאייד סיטי, בית להייה

בהפגזה ארטילרית של צה"ל ב-17 באפריל, ליד שייח זאייד סיטי, מתחם מגורים גדול בבית להייה, נהרג ילד אחד ושניים נוספים נפצעו. בסביבות השעה 6 בערב שיחקו ממדוח מוחמד אל-עובייד ועוד כ-20 ילדים בכדורגל בשטח פתוח המרוחק כ-300 מטרים ממתחם המגורים. לדברי חברו, האמיד חמדי אבו טבק, הכדור התגלגל מחוץ למגרש ושניהם רצו להחזיר אותו, כשפגז נחת בקרבת השדה ושניהם נפצעו מרסיסים. "נפלתי עליו", סיפר אבו טבק. "בחור שלישי [נוראדין אל-מדג'וב בן ה-19] בא וסחב אותי ועזב את ממדוח. עוד ארבעה פגזים נחתו. כשהיה שקט, הוא [אל-מדג'וב] חזר להביא את ממדוח ולקח אותו לבית החולים".²⁰⁰ אחיו של ממדוח, איסמעיל בן ה-23, סיפר: "רסיסים חדרו לחזה שלו ולעמוד השדרה. רסיס אחד היה תקוע בשוק אחת, ושני רסיסים בשוק השנייה. יכולנו לראות את הכליות שלו, את הלב, הכל היה בחוץ".²⁰¹

ממדוח מת מפצעיו לפני שהגיע אל בית החולים "שיפא" שבעיר עזה הסמוכה. אבו טבק נפצע ברגלו, ועמר אבו אל-קאס, בן 14, נפצע אף הוא.²⁰² אחיו של ממדוח, איסמעיל, אמר ששיגור הרקטות הקרוב ביותר שראה מימיו היה בגבעות שמרוחקות 2 ק"מ מהמקום,²⁰³ אולם לא עלה בידי ארגון Human Rights Watch לאמת את גרסתו.

בתשובתו לשאלה אודות תקרית זו – שגם עברה אין אימות – ענה צה"ל: "ב-17 באפריל 2006, לפני השעה שצוינה בפנייתך, שוגרו 2 רקטות קסאם משכונת אל-רויל שבצפון רצועת עזה אל עבר ישראל. צה"ל השיב באש ארטילרית, אולם לא ירה לעבר אזורים מיושבים ולא ידוע לו על פציעה או על טענה כלשהי לפציעה של אזרחים פלשתינאים".²⁰⁴ לא עלה בידי ארגון Human Rights Watch לזהות שכונה כלשהי בצפון רצועת עזה שנקראת אל-רויל (או שם אחר דומה מבחינה פונטית, כגון אל-ר'ול).

²⁰⁰ ראיון שקיים ארגון Human Rights Watch עם האמיד חמדי אבו טבק, 15, בית להייה, 13 ביוני 2006.

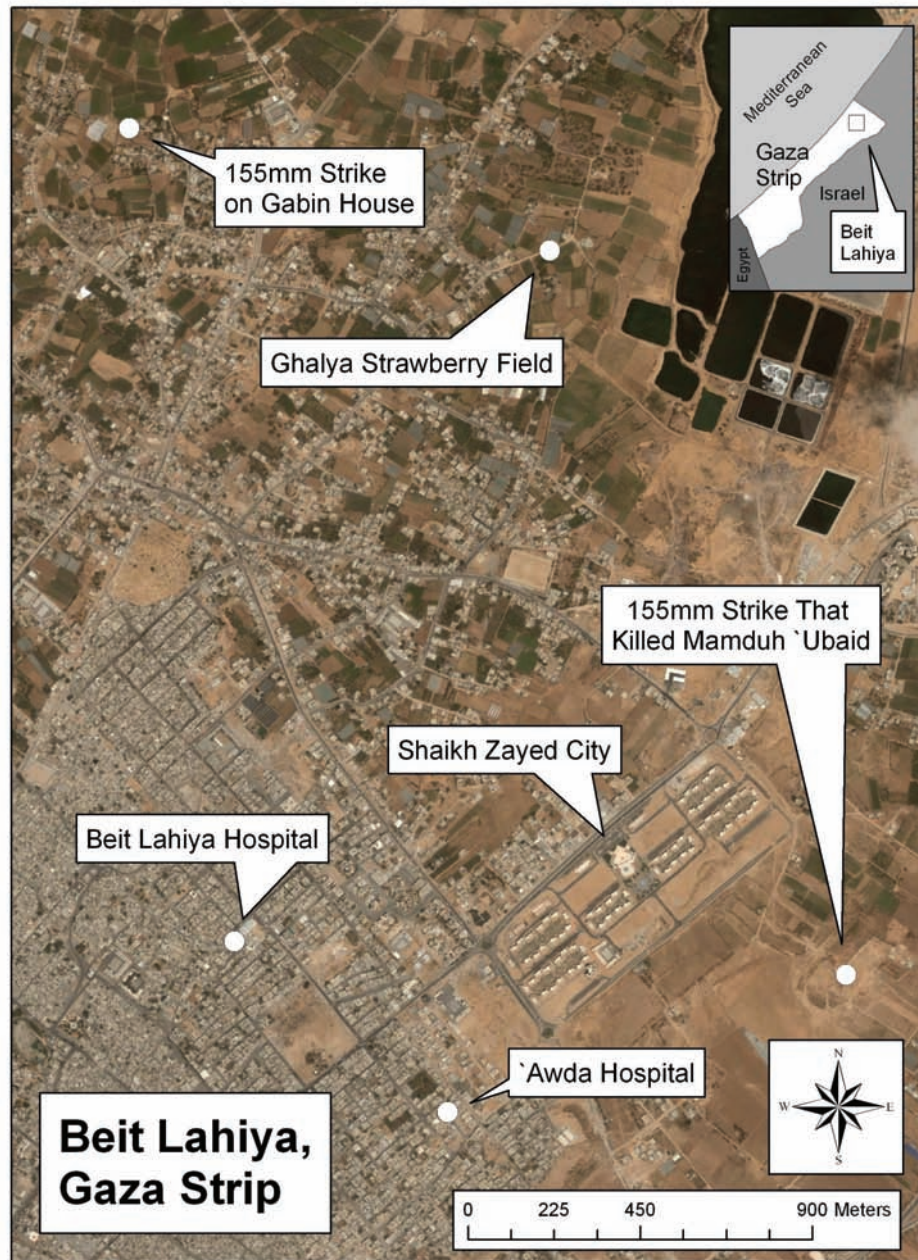
²⁰¹ ראיון שקיים ארגון Human Rights Watch עם איסמעיל אל-עובייד, 23, בית להייה, 13 ביוני 2006.

²⁰² ראיון שקיים ארגון Human Rights Watch עם האמיד חמדי אבו טבק, 15, בית להייה, 13 ביוני 2006. ראה גם ראיון

שקיים ארגון Human Rights Watch עם נוראדין אל-מדג'וב, 19, בית להייה, 13 ביוני 2006.

²⁰³ ראיון שקיים ארגון Human Rights Watch עם איסמעיל אל-עובייד, 23, בית להייה, 13 ביוני 2006.

²⁰⁴ פקס ממשד דובר צה"ל אל ארגון Human Rights Watch, 12 באוקטובר 2006.

Map Data Sources: Digital Globe; Human Rights Watch

הפגיעה במקורות המחייה של פלשתינאים

מעבר להרג ולפציעה של אזרחים ולהריסת רכושם, ההפגזות הארטילריות הישראליות גרמו גם לפגיעה חמורה במקורות המחייה של תושבים רבים בצפון רצועת עזה. החקלאות – באזור מגדלים עגבניות, מלפפונים, תות שדה, תירס ומלונים – נפגעה קשה במיוחד. "ישראל אומרת שהיא יורה רק על שטחים ריקים, אבל בואו תראו את החממות שלנו . . . מקור המחייה שלנו לא מספק לנו פרנסה. לא ניתן לעבד את החלקות החקלאיות. אנחנו פוחדים להגיע אליהן, ואנחנו לא יכולים לשלם עבור תרופות או גז", אומר עטיה אבו חאלימי, חקלאי בן 20.²⁰⁵ חוסאם אל-אדאר, חקלאי בן 29, לא עיבד את השדות שלו במשך שלושה חודשים, וחזר אליהם רק כשישראל הפסיקה לזמן קצר את ההפגזות, אחרי התקרית בחוף עזה בתחילת יוני 2006. הוא גילה שהחממה שלו נהרסה בהפגזה ישראלית.²⁰⁶

תחקירני Human Rights Watch ביקרו במספר משקים חקלאיים וראו חממות עם גידולים שלא נקטפו והתייבשו. התחקירנים מצאו באחדות מהחממות מכתשי פגיעה ורסיסים, המעידים על כך שההרס נגרם מירי ארטילרי ישראלי. גורמים פלשתיניים רשמיים אמרו שידוע להם על לפחות 40 פגזי ארטילריה שנותרו באדמה בצפון רצועת עזה מבלי שהתפוצצו, וכך הפכו אזורים מסוימים לבלתי-ניתנים לעיבוד. פינוי הפגזים שלא התפוצצו נתקל בקשיים, מכיוון שפלשתינאים חוששים מחידוש ההפגזות על האזורים שנפגעו.²⁰⁷

²⁰⁵ ראיון שקיים ארגון Human Rights Watch עם עטיה אבו-חאלימי, 20, חקלאי, בית להייה, 14 ביוני 2006.

²⁰⁶ ראיון שקיים ארגון Human Rights Watch עם חוסאם אל-אדאר, 29, חקלאי, בית להייה, 14 ביוני 2006.

²⁰⁷ ראיון שקיים ארגון Human Rights Watch עם אדא אל-מסרי, 42, מפקח בנייה האחראי לתיעוד נזקים, עיריית בית להייה, בית להייה, 14 ביוני 2006. ראה גם ראיון שקיים ארגון Human Rights Watch עם גנרל סלאח אבו עזום, איש היחידה הפלשתינית לסילוק פצצות, העיר עזה, 13 ביוני 2006.

חקלאי פלשתינאי מצביע על המכתש שנוצר מפגיעת פגז ארטילריה ישראלי בתוך החממה שלו בבית להייה, 14 ביוני 2006. הפגזה ארטילרית הרסה את החממות והפכה את עבודת החקלאות לבלתי אפשרית. החקלאים לא חזרו כדי להקים את החממות מחדש, מחשש להפגזות נוספות.
© 2006 בוני דוקרטי/ Human Rights Watch

טיעוני צה"ל להצדקת פעולותיו

צה"ל הצדיק את הפגזות הארטילריות בטענה שזהו מאמץ להגן על ישראל מפני רקטות פלשתיניות שמשוגרות לעבר יישובים ישראלים בנגב המערבי. הפרקליט הצבאי הראשי, תת אלוף אביחי מנדלבליט, אמר: "לישראל יש זכות להגנה עצמית".²⁰⁸ בתשובה לשאלות ארגון Human Rights Watch הסביר צה"ל, במכתבו מאוקטובר 2006: "תכליתה של האש [הארטילרית] הזו היא לשבש, לסכל ולמנוע כניסה של יחידות שיגור קסאם לאזורים אלה...". בתשובה נאמר עוד שהשימוש באש ארטילרית החל, "ברובו הגדול", בחודש נובמבר 2005, וכי "מאז נורו אלפי פגזי ארטילריה בתגובה לשיגורי הקסאם".²⁰⁹

²⁰⁸ ראיון שקיים ארגון Human Rights Watch עם תת אלוף אביחי מנדלבליט, הפרקליט הצבאי הראשי, צה"ל, תל אביב, 18 ביוני 2006. המשטר החוקי החל באזור, אמר תת אלוף מנדלבליט, הוא של "עיוות חמוש, ולא אכיפת חוק -- אנחנו לא יכולים להשתמש בכוחות משטרה כדי לעצור אותם [את הפעילים החמושים שמשגרים רקטות]. בעוד שלצד השני אין כוחות חמושים נדירים, הם חמושים ומסוגלים לגרום הרג נרחב. אנחנו רואים בהם טרוריסטים או לוחמים בלתי-חוקיים".

²⁰⁹ פקס ממושרד דובר צה"ל אל ארגון Human Rights Watch, 12 באוקטובר 2006.

צה"ל אמר שהוא ממקד את ההפגזות "אך ורק במטרות צבאיות". תת אלוף מנדלבלית ציין כי:

השימוש בארטילריה הוא רק לעבר מטרות צבאיות, אזורים שמהם משוגרים קסאמים, תוך התחשבות בהגבלות שמטיל המשפט ההומניטארי הבינלאומי. כללי הפתיחה באש ארטילרית קובעים שאין ירי ללא מטרה. אלפי פגזים נורו לתוך רצועת עזה, ורק אזרחים מעטים נפגעו מפגזים אלה. אם לא היו הגבלות על ההפגזות, התוצאות היו נוראות.²¹⁰

צה"ל הכיר כיאות בחשיבות של ירי אך ורק אל מטרות צבאיות לגיטימיות, אולם כפי שעולה מהתקריות שבהן נפגעו אזרחים ושנחקרו על ידי ארגון Human Rights Watch, ההגדרה של צה"ל הייתה רחבה ביותר וכללה כל אזור שממנו שוגרו אי פעם רקטות פלשתיניות או שממנו הן צפויות להיות משוגרות. גישה זו העמידה אזרחים בסכנה שלא לצורך, והיא מעלה חששות כבדים מבחינת המשפט ההומניטארי הבינלאומי.

לדברי צה"ל, ההפגזות היו לעתים מיידיות וספציפיות. במכתבו מנובמבר 2006 טוען צה"ל שהתרעות על שיגור רקטות "שעומד להתבצע" חייבו הפגזות ארטילריות כ"צורך מבצעי".²¹¹ לדברי תת אלוף מנדלבלית לארגון Human Rights Watch ב-18 ביוני 2006, "אנחנו מגיבים בירי ארטילרי לעבר מקומות שרק שניות או דקות קודם לכן שוגרו מהם קסאמים".²¹²

בעוד שצה"ל הגיב לשיגורי הרקטות באש מיידית לעבר אתרי השיגור ולעבר החוליות המשגרות את הרקטות, צה"ל עצמו הודה שההפגזות אינן מוגבלות לנסיבות אלה בלבד – וכי הן אינן כפופות למשפט ההומניטארי הבינלאומי. כפי שנאמר במכתבו של דובר צה"ל מאוקטובר 2006: "אתר המשמש לשיגור רקטות, גם אם לא נעשה בו שימוש לשיגור רקטות במועד ההתקפה עצמה, עשוי, בגלל מיקומו, לשוב ולשמש לשיגור רקטות. לאתר כזה יש תרומה צבאית משמעותית בגלל מיקומו, ועובדה זו הופכת אותו למטרה צבאית לגיטימית".²¹³

צה"ל טען שהפגזה ארטילרית של מקומות ששימשו לשיגור רקטות תורמת למאמצים לפגוע בכלי נשק אלה. לדברי הפרקליט הצבאי סגן אלוף נעם ניומן, "זהו כלי אפקטיבי ביותר. יש לנו הרבה נתונים סטטיסטיים. כשאנחנו יורים, הקסאמים הרבה פחות מדויקים. הטוריסטים מפחדים להיכנס לאזורים האלה. כשאנחנו מפסיקים לירות, הקסאמים מדויקים יותר, ממוקדים יותר".²¹⁴ לדבריו, במאי 2006 צה"ל הפסיק את הירי

²¹⁰ ראיון שקיים ארגון Human Rights Watch עם תת אלוף אביחי מנדלבלית, הפרקליט הצבאי הראשי, צה"ל, תל אביב, 18 ביוני 2006.

²¹¹ פקס ממשרד דובר צה"ל אל ארגון Human Rights Watch, 28 בנובמבר 2006.

²¹² ראיון שקיים ארגון Human Rights Watch עם תת אלוף אביחי מנדלבלית, הפרקליט הצבאי הראשי, צה"ל, תל אביב, 18 ביוני 2006.

²¹³ פקס ממשרד דובר צה"ל אל ארגון Human Rights Watch, 12 באוקטובר 2006. ההדגשה במקור.

²¹⁴ ראיון שקיים ארגון Human Rights Watch עם סגן אלוף נעם ניומן, ראש ענף ביטחון וקשרי חוץ, הפרקליטות הצבאית, צה"ל, תל אביב, 18 ביוני 2006. לדברי הכתב הצבאי של העיתון היומי הישראלי ידיעות אחרונות, סגן אלוף (במיל.) רון בן-ישי, "ארטילריה היא מערכת נשק שמיועדת 'לכסות' שטח ולא לפגוע במטרות ספציפיות, במיוחד כאשר משתמשים בה בתור 'ירי מונע' לעבר טוריסטים, ולא לעבר מטרה ספציפית". רון בן-ישי, "אין להתפלא על ההרוגים בעזה", Ynet News, 11 בנובמבר

למשך שתי יממות, והקבוצות הפלשתיניות החמושות הגבירו את שיגור הרקטות שלהם.²¹⁵ הפרקליט הצבאי הראשי של צה"ל, תת אלוף מנדלבליט, שותף לדעתו של ניומן. לדבריו, "אני מאמין שאת היעילות [של ההפגזות] צריך למדוד במונחים של התקפות קסאם פחות מדויקות".²¹⁶ עם זאת, מנדלבליט אישר שיש קושי "לברר מה קרה בפועל" בעקבות הפגזה ארטילרית על אתרי שיגור רקטות.²¹⁷

כפי שצוין לעיל, ירי לעבר שטחי קרקע לצורך "מניעת גישה" יכול להיחשב לירי אל יעד צבאי לגיטימי. עם זאת, הפגזות לצורך מניעת גישה חייבות להתבצע בכפוף לאיסורים על התקפות חסרות הבחנה או בלתי-מידתיות. אסור שלסוג הנשק שבו משתמשים, אפילו אם הוא מכוון אל מקום המהווה יעד צבאי לגיטימי, תהיינה השלכות של תקיפת יעד צבאי ותקיפת אזרחים ועצמים אזרחיים ללא הבחנה.²¹⁸ אסור גם שהפגיעה הצפויה באזרחים ובמבנים אזרחיים תהייה מוגזמת בהשוואה ליתרון הצבאי הממשי והישר שאותו מצפים להשיג.²¹⁹ על צה"ל חלה חובה לבצע את ההערכה הזו לפני הירי, וכפי שכבר צוין לעיל, נראה שצה"ל לא שקל באופן נאות את הנזק האזרחי הנלווה להפגזות אלה.

בפרקליטות הצבאית של צה"ל הכירו בחובה למזער את הפגיעה באזרחים כתוצאה מהפגזות הארטילריות הישראליות. לדברי תת אלוף מנדלבליט, "חלה עלינו חובה לעשות ככל שביכולתנו על מנת שלא לגרום נזק אזרחי".²²⁰ בשיחות שקיימו עם ארגון Human Rights Watch אישרו נציגים של הענף המשפטי בצה"ל את עקרונות היסוד של המשפט ההומניטארי הבינלאומי, לרבות בכל הקשור לצורך צבאי, הבחנה, מידתיות והומניות.

בתשובתו בכתב לפניית ארגון Human Rights Watch אמר צה"ל באופן ספציפי יותר שהשימוש שהוא עושה בארטילריה עולה בקנה אחד עם המשפט ההומניטארי.²²¹ צה"ל ציין כי כוחותיו:

<http://www.ynetnews.com/Ext/Comp/ArticleLayout/CdaArticlePrintPreview/1,2506,L-20063325549,00.html> (כניסה לאתר ביום 14 בפברואר 2007).

²¹⁵ ראיון שקיים ארגון Human Rights Watch עם סגן אלוף נעם ניומן, ראש ענף ביטחון וקשרי חוץ, הפרקליטות הצבאית, צה"ל, תל אביב, 18 ביוני 2006.

²¹⁶ ראיון שקיים ארגון Human Rights Watch עם תת אלוף אביחי מנדלבליט, הפרקליט הצבאי הראשי, צה"ל, תל אביב, 18 ביוני 2006.

²¹⁷ ראיון שקיים ארגון Human Rights Watch עם תת אלוף אביחי מנדלבליט, הפרקליט הצבאי הראשי, צה"ל, תל אביב, 18 ביוני 2006.

²¹⁸ ראה פרוטוקול I, סעיף (א) (4) 51. צה"ל, *חוקי המלחמה בשדה הקרב*, עמ' 37, קובע כי "בכל התקפה יש הכרח לוודא: . . . שבמסגרת ההתקפה לא מופעלים אמצעי לחימה שלא ניתן לשלוט בהשפעתם".

²¹⁹ ראה פרוטוקול I, סעיפים (ב) (5) 51 ו-57. *חוקי המלחמה בשדה הקרב*, עמ' 40, קובע: "המפקד נדרש להימנע מהתקפה שצפויה לגרום לאוכלוסייה אזרחית פגיעה שאינה מידתית ביחס להישג הצבאי הצפוי".

²²⁰ ראיון שקיים ארגון Human Rights Watch עם תת אלוף אביחי מנדלבליט, הפרקליט הצבאי הראשי, צה"ל, תל אביב, 18 ביוני 2006.

²²¹ פקס ממשרד דובר צה"ל אל ארגון Human Rights Watch, 28 בנובמבר 2006.

מקפידים לתקוף מטרות אך ורק כשיש בידי צה"ל מידע המצביע על כך שמטרות אלה הן מטרות צבאיות לגיטימיות, כלומר – שמטבען, מיקומן, תכליתן או השימוש בהן יש להן תרומה צבאית אפקטיבית. יתרה מזו, צה"ל אינו תוקף מטרות צבאיות לגיטימיות כאשר תקיפה כאמור צפויה לגרום נזק משני בלתי-מידתי לאזרחים.²²²

עם זאת, הפרקליטים הצבאיים לא בדקו הפגזות ארטילריות ספציפיות לפני ביצוען. "אנו בוחנים את המדיניות, ולא כל הפגזה", אמר אחד מהם.²²³ יתרה מזו, נציגי צה"ל אמרו שעקרונות המשפט ההומניטארי לא ימנעו בהכרח מצה"ל לבצע ירי ארטילרי לעבר מטרות צבאיות הסמוכות לאזורים מיושבים, אם נקבע שהדבר נחוץ עבור המלחמה בשיגור הרקטות על ידי פלשתינאים. אף שהמשפט ההומניטארי אינו אוסר על כל ההתקפות בסמוך לאזורים מיושבים, דפוס הפצועים וההרוגים שתועד כאן, ובמיוחד בתקופה שבאה אחרי שצה"ל הגביר את ההפגזות והקטין את שולי הביטחון ולפני שצה"ל השעה את השימוש בארטילריה, מראה שייתכן כי צה"ל לא נקט את כל אמצעי הזהירות האפשריים בעת שהעריך אם הפגזה ארטילרית מסוימת תיחשב לבלתי-חוקית על פי המשפט ההומניטארי עקב היותה חסרת הבחנה או בלתי-מידתית.

צה"ל טען שהעובדה שרקטות משוגרות במקרים רבים מקרבת שכונות מגורים מצדיקה ירי ארטילרי לעבר אזורים אלה. בתשובה בכתב של צה"ל לפניית ארגון Human Rights Watch נאמר:

המאמץ הצבאי להפסיק את שיגורי הקסאם מתוך רצועת עזה הוא מאמץ מורכב. הסיבה לכך היא, בין היתר, אופי הפעולות של ארגוני הטרור, ובמיוחד העובדה שהם פועלים בסמיכות לאזורים מגורים מיושבים ומתוכם, תוך שימוש בבתים כמקלט מפני כוחות צה"ל שפועלים מהאוויר, מהים ומהיבשה כדי לאתר אותם ולהפסיק את השיגורים.²²⁴

לדברי סגן אלוף ניומן לארגון Human Rights Watch, "[משגרי] הקסאם מתקרבים יותר ויותר לבתים. לעתים לא נותרת לנו ברירה אלא להתקרב . . . אולי יש בתים אחדים שנפגעים מרסיסים. זה לא אומר

²²² פקס ממשרד דובר צה"ל אל ארגון Human Rights Watch, 12 באוקטובר 2006.

²²³ ראיון שקיים ארגון Human Rights Watch עם סגן אלוף נעם ניומן, ראש ענף ביטחון וקשרי חוץ, הפרקליטות הצבאית, צה"ל, תל אביב, 18 ביוני 2006. לדבריו, "אנחנו לא יכולים לבחון את ההתקפות הארטילריות באופן פרטני . . . אנחנו לא יכולים לצאת לשטח בכל מקרה ומקרה . . . אנחנו יורדים לשטח באופן שגרתי כדי לבדוק את המדיניות, את המודיעין, מקימים דיונים ודיאלוג שוטפים בינינו לבין המפקד בשטח". ארצות הברית הוכיחה שנוהל זה אפשרי במהלך מעשי איבה רחבי היקף בעיראק בשנת 2003. ראה Human Rights Watch, סטייה מהמטרה: התנהלות המלחמה ונפגעים אזרחיים בעיראק (ניו יורק: Human Rights Watch, 2003), <http://www.hrw.org/reports/2003/usa1203>, עמ' 94. הנוכחות הקבועה של בלון תצפית מעל צפון רצועת עזה מוכיחה שיש לצה"ל, בזמן אמת, גישה למידע שיכול היה לתרום לכך שיינקטו אמצעי הזהירות הנחוצים על מנת להימנע מנפגעים אזרחיים.

²²⁴ פקס ממשרד דובר צה"ל אל ארגון Human Rights Watch, 12 באוקטובר 2006. במכתבו מחודש נובמבר כותב צה"ל: "ארגוני הטרור מנצלים באופן ציני את אי-רצונו של צה"ל לפגוע באזרחים, ופועלים במכוון מתוך אזורים מיושבים, תוך שהם משתמשים באוכלוסייה האזרחית כ"מגן אנושי". בכך הם מפרים באופן שערורייתי וכעניין שבשגרה את כללי המשפט הבינלאומי". פקס ממשרד דובר צה"ל אל ארגון Human Rights Watch, 28 בנובמבר 2006. אף כי התברר לארגון Human Rights Watch שקבוצות פלשתיניות חמושות סיכנו אזרחים שלא לצורך בכך שירו רקטות מקרבת אזורים מיושבים, לא נמצאו ראיות לכך שהן עשו שימוש מכוון באזרחים בתור "מגנים אנושיים".

שהתקפות הן חסרות הבחנה או בלתי-מידתיות".²²⁵ מדברי גורם רשמי אחר בצה"ל לאמצעי התקשורת עולה שצה"ל מכחיש כל אחריות לנפגעים בקרב אזרחים: "לרוע המזל, כשהם [אזרחים] נפגעים, הם צריכים לשאול את עצמם מדוע הטרוריסטים מנצלים אותם".²²⁶

הצבת יעד צבאי, כגון משגר רקטות, בקרבת אזרחים היא כשלעצמה הפרה של המשפט ההומניטארי הבינלאומי – לכל הפחות הפרה של החובה לנקוט את כל אמצעי הזהירות האפשריים כדי למנוע נפגעים אזרחיים, ואם מוכחת כוונה, שימוש במגינים אנושיים. עם זאת, הפרות כאמור מצד כוחות פלשתיניים אינה משחררת את ישראל עצמה מהחובה על פי דין לנקוט את כל אמצעי הזהירות האפשריים על מנת למזער את הפגיעה באזרחים. כשהוא יורה בתותחי הוביצר 155 מ"מ בקרבת בתי מגורים של אזרחים, צה"ל חייב להביא בחשבון את אי-הדיוק האינהרנטי של נשק זה ואת טווח הפיזור הרחב של הרסיסים. עליו גם לוודא שהאובדן הצפוי של חיי אזרחים ושל רכוש אינו מוגזם בהשוואה להישג הצבאי שאותו מבקשים להשיג. צה"ל חייב להביא בחשבון את השיקולים האלה, ללא תלות בשאלה אם קבוצות פלשתיניות חמושות מפרות בעצמן את המשפט ההומניטארי בכך שהן מציבות יעדים צבאיים בסמיכות לאזורים שמיושבים בצפיפות. הפרות של החוק על ידי צד אחד אינן מצדיקות הפרות על ידי הצד האחר.²²⁷

פרקליטים צבאיים של צה"ל אמרו לארגון Human Rights Watch שהשלכת עלוני אזהרה ממטוסים לפני הפגזת אזורים שמהם משוגרות רקטות תורמת לחוקיות התקיפה.²²⁸ לדברי סגן אלוף ניומן, "מתן אזהרה לאזרחים, זה מה שמתיר לנו לעשות את זה [לבצע ירי ארטילרי]".²²⁹ בתשובה בכתב של צה"ל נאמר: "למען ביטחונם של התושבים בעזה, נמסרות לעתים תכופות וכעניין שבשגרה קריאות לתושבים להימנע מלשהות באזורים שבהם מתנהלת פעילות טרור, ושמהם משוגרים קסאמים. מטרה זו מושגת באמצעות פיזור עלונים מהאוויר, התראות חוזרות ונשנות באמצעות קציני ה-DCO [משרדי התיאום האזורי של הרשות הפלשתינית], ומסירת הודעות לאמצעי התקשורת הפלשתיניים".²³⁰ במכתבו מנובמבר אומר צה"ל: "בכל פעולותיו, צה"ל נוקט אמצעי ביטחון על מנת למזער את היקף הנזק המשני. צה"ל מצטער על כל פגיעה שלא-במתכוון באזרחים או ברכוש אזרחי כתוצאה מפעולותיו, שתכליתן היא למנוע שיגור קסאמים".²³¹

²²⁵ ראיון שקיים ארגון Human Rights Watch עם סגן אלוף נעם ניומן, ראש ענף ביטחון וקשרי חוץ, הפרקליטות הצבאית, צה"ל, תל אביב, 18 ביוני 2006.

²²⁶ דיון ניסבאום, "ישראל מרחיבה את אזור פעולות התגמול בעזה", Knight Ridder Newspapers, 12 באפריל 2006.

²²⁷ ראה פרוטוקול I, סעיף (6) 51 (איסור על פעולות תגמול עוינות).

²²⁸ ראיון שקיים ארגון Human Rights Watch עם סגן אלוף נעם ניומן, ראש ענף ביטחון וקשרי חוץ, הפרקליטות הצבאית, צה"ל, תל אביב, 18 ביוני 2006.

²²⁹ ראיון שקיים ארגון Human Rights Watch עם סגן אלוף נעם ניומן, ראש ענף ביטחון וקשרי חוץ, הפרקליטות הצבאית, צה"ל, תל אביב, 18 ביוני 2006.

²³⁰ פקס ממושרד דובר צה"ל אל ארגון Human Rights Watch, 12 באוקטובר 2006.

²³¹ פקס ממושרד דובר צה"ל אל ארגון Human Rights Watch, 28 בנובמבר 2006.

כל עוד הנסיבות מאפשרות זאת, המשפט ההומניטארי מחייב את הצדדים לעימות חמוש להזהיר מראש באופן אפקטיבי מפני התקפות שעלולות להשפיע על האוכלוסייה האזרחית.²³² עם זאת, כפי שנקבע במשפט ההומניטארי הבינלאומי המקובל על ידי הוועד הבינלאומי של הצלב האדום: "התנהלות המדינה בפועל מראה שכל החובות בכל הקשור לעיקרון של הבחנה ושל ניהול מעשי איבה עומדות בתוקפן, אפילו אם אזרחים נשארים באזור הפעולה אחרי שניתנה אזהרה".²³³ אחרת, הקבוצות הפלשתיניות החמושות היו יכולות "להזהיר" את אזרחי שדרות לעזוב את העיר, ולאחר מכן לירות לעבר העיר מבלי להתחשב במי שנשאר במקום.

מסקנות משפטיות

הפגזות הארטילריה הישראליות על צפון רצועת עזה שנחקרו על ידי ארגון Human Rights Watch נעשו מתוך הפרה של האיסורים המנויים במשפט ההומניטארי הבינלאומי על התקפות חסרות הבחנה ובלתי-מידתיות. ראשית, השימוש בפגזי ארטילריה חנ"מ 155 מ"מ – שרדיוס ההיפגעות מהם הוא עד 300 מטרים – בעיקר כדי להרתיע ולשבש את שיגורי הרקטות על ידי קבוצות פלשתיניות חמושות בקרבת אזורים שמיושבים בצפיפות, אינו יכול להיחשב שימוש שמבחין במידה מספקת כדי למנוע פגיעה שלא לצורך באזרחים.²³⁴ שנית, ניתן לצפות שירי של פגזי ארטילריה 155 מ"מ לעבר שטחי קרקע הסמוכים למגורי אזרחים לצורך מניעת גישה אליהם יגרום לפגיעה מוגזמת באזרחים ביחס להישג הצבאי. (הפגזות שמטרתן לדחוק את כל אתרי השיגור אל מחוץ לטווח השיגור אל שדרות, לדוגמה, חייבות עדיין להיעשות בכפוף לאיסור על התקפות בלתי-מידתיות). האיזון בין פגיעה באזרחים לבין יתרון צבאי הוא מבחן סובייקטיבי, שמחייב לדעת באופן ספציפי מהו היתרון הצבאי שאותו מבקשים להשיג, אולם בהתבסס על העובדות הידועות, ישראל לא הוכיחה שמשקלו של היתרון הצבאי שהושג על ידי ההפגזות הארטילריות היה גבוה יותר מזה של הנזק שגרמו הפגזות אלה לחייהם ולרכושם של אלפי אזרחים פלשתינאים. שלישית, הימנעותו של צה"ל מלחקור באופן נאות כמעט את כל תקריות הירי שבהן נהרגו אזרחים מצביע כי לא נקט את כל האמצעים האפשריים למזעור הפגיעה באזרחים. ישראל חייבת לתקן את כל שלוש ההפרות האלה אם כוונתה לחדש אי-פעם את ההפגזות הארטילריות.

העובדה שחמושים פלשתינאים מפריס את המשפט ההומניטארי הבינלאומי על ידי שיגור רקטות לעבר מרכזי אוכלוסייה אזרחית בישראל אינה פוטרת את ישראל מחובתה לציית לאותו חוק. כמו כן, ירי הרקטות על ידי קבוצות חמושות מאתרים הסמוכים לאזורים מיושבים בצפיפות אינו פוטר את ישראל מחובתיה שלא לבצע התקפות חסרות הבחנה או בלתי-מידתיות.

²³² ראה פרוטוקול I, סעיף (2)(ג), 57.

²³³ הוועד הבינלאומי של הצלב האדום (ICRC), המשפט ההומניטארי הבינלאומי המקובל, עמ' 65.

²³⁴ רדיוס ההרג הצפוי ורדיוס הפגיעה הצפוי של פגז ארטילריה חנ"מ 155 מ"מ הם בין 50 ל-150 מטרים ובין 100 ל-300 מטרים, בהתאמה. צה"ל טוען שפגזי הארטילריה שלו נוחתים בתוך מרחק של 25 מטרים מהנקודה שאליה כווננו, אם כי נדרשים מספר מטחים לעבר נקודות שונות כדי לכייל באופן נכון את הטווח של נשק ארטילרי. כפי שעולה מהתקריט שפורטו לעיל, ארגון Human Rights Watch חקר מספר מקרים שבהם הפגזות צה"ל גרמו שלא לצורך להרג ולפגיעה של אזרחים. אחדים מפגזי הארטילריה נחתו במרחק קצר מ-100 מטרים מאזורים מיושבים, ולעתים פגעו ישירות בבתי מגורים.

על צדדים לעימות חמוש למצוא את האמצעים והשיטות לניהול מבצעים צבאיים מתוך ציות למשפט ההומניטארי הבינלאומי, ללא תלות בשאלה אם הצד השני מבצע הפרות של החוק. בעוד שישנם מספר גורמים שתורמים לפחד ולמצוקה שאותם חווים אזרחים ישראלים ביישובים כגון שדרות, כמו גם פלשתינאים רבים בצפון רצועת עזה, לא ניתן בשום אופן להצדיק את מקרי המוות והפציעה של אזרחים שנגרמו בגלל הפרות של המשפט ההומניטארי. הן על הכוחות הישראליים והן על הכוחות הפלשתינאים חלה חובה בלתי תלויה לפעול באופן מיידי על מנת שהתנהלותם תעלה בקנה אחד עם המשפט ההומניטארי. הפרות חמורות על ידי צד אחד אינן יכולות להצדיק הפרות חמורות על ידי הצד האחר.

נספח I. מקרה מבחן: התקרית בחוף עזה

ב-9 ביוני 2006, בשעות אחר הצהריים, נהרגו שבעה מבני משפחת ראליה ועשרות פלשתינאים נוספים נפצעו בפיצוץ שאירע בחוף הים בצפון רצועת עזה.²³⁵ התקרית נחקרה על ידי צה"ל, על ידי עיתונאים רבים ועל ידי ארגוני זכויות אדם, ובכלל זה על ידי תחקירני Human Rights Watch שביקרו בעזה למחרת היום.²³⁶ ארגון Human Rights Watch קרא לעריכת חקירה בלתי-תלויה של התקרית.²³⁷ פרק זה מציג את ממצאי התחקיר שערך ארגון Human Rights Watch ואת הסיבות שבעטיין הגיע הארגון למסקנה שהפיצוץ נגרם מפגז ארטילריה ישראלי.

תיאוריהם של עדי ראייה

לדברי עדי ראייה, משפחת ראליה יצאה לחוף הים בשעה מוקדמת יותר באותו יום, כדי לאכול שם ארוחת צהרים ולשחות בים.²³⁸ הם החליטו לקצר את שהותם בחוף הים כשהבחינו מרחוק בפגזי ארטילריה שהחלו לנחות על החוף. כשפגז ארטילריה נחת במרחק של 300 עד 500 מטרים מהם, עלי עיסא ראליה, אבי המשפחה, החל לקבץ את שתי נשותיו ואת ילדיהם ליד הכביש המוביל אל החוף. הם אספו את חפציהם והזמינו מונית. הגברים ישבו בקבוצה אחת על החוף והנשים בקבוצה שנייה, כששני פגזים נוספים נחתו במרחק של כ-150 מטרים מהם. פגז רביעי – הפגז שלדברי עדי הראייה גרם להריגתם ולפציעתם של בני המשפחה – התפוצץ בין שתי הקבוצות, אך קרוב יותר לקבוצת הנשים.²³⁹ הודא בת ה-11 ראתה שאמה נפצעה. "אמא שלי אמרה לי לברוח", סיפרה הודא לתחקירני Human Rights Watch בטקס האשכבה שאורגן לכבוד בני משפחתה שנהרגו. "הלכתי אל אבא שלי ואז התחלתי לצרוח."²⁴⁰ אחיה הגדול, אייהם בן ה-17, אמר: "אחרי [הפגז] השלישי, התאספנו במקום אחד. . . . וחיכינו למכונית. כשהפגז הרביעי התפוצץ, הייתי ליד אבא שלי. הוא נפצע והתחלתי לטפל בו."²⁴¹ אביו של אייהם, עלי עיסא, מת מפצעיו לפני הגיעו לבית החולים.²⁴²

²³⁵ גופתו של הרוג שמיני, מוחמד יוסף ג'ונייד, נשטפה לחוף סמוך במועד מאוחר יותר, ועל פי הדיווחים הראשוניים ג'ונייד נהרג אף הוא כתוצאה מאותו פיצוץ. לדברי קבוצת המעקב הפלשתינית, גוף ששייך למשרד לענייני משא ומתן של הרשות הפלשתינית, ג'ונייד נבהל מהפגזות שביצעו ספינות חיל הים הישראלי, השליך עצמו לים -- וטבע. ראה קבוצת המעקב הפלשתינית, דו"ח מצב יומי, 11 ביוני 2006 - 12 ביוני 2006, עמ' 10.

²³⁶ ראה, לדוגמה, דונלד מקינטייר, "ספקות חדשים מטילים צל על דו"ח התקרית בעזה", אינדיפנדנט, 18 ביוני 2006; סטפן פארל, "ישראל מודה בפגמים בדו"ח על ההפגזה", שיימס, 17 ביוני 2006.

²³⁷ "ישראל: יש לחקור את מקרי ההרג בחוף עזה", הודעה לעיתונות מטעם ארגון Human Rights Watch, 13 ביוני 2006.

²³⁸ ראיון שקיים ארגון Human Rights Watch עם חמדיה ראליה, אשתו השנייה של עלי עיסא ראליה, העיר עזה, 11 ביוני 2006.

²³⁹ ראיון שקיים ארגון Human Rights Watch עם אייהם ראליה, 17, בית להייה, 12 ביוני 2006.

²⁴⁰ ראיון שקיים ארגון Human Rights Watch עם הודא ראליה, 11, בית להייה, 12 ביוני 2006.

²⁴¹ ראיון שקיים ארגון Human Rights Watch עם אייהם ראליה, 17, בית להייה, 12 ביוני 2006.

²⁴² לדברי רמדאן ראליה (אחיו של עלי עיסא), בנו בן ה-12 איבד את שתי רגליו בהפגזה של צה"ל על חלקת תות הגינה של המשפחה, ב-4 בינואר 2005. ראה פנייה לסיוע כספי מטעמה של המשפחה בכתובת <http://ghaliafamily.brinkster.net/> (כניסה לאחר ביום 25 באוקטובר 2006).

Map Data Sources: Digital Globe; Human Rights Watch

בני המשפחה שנהרגו בפיצוץ של הפגז הרביעי הם: עלי עיסא ראליה, 49; ראיסה ראליה, 35; עליה ראליה, 17; אילהאם ראליה, 15; סאברין ראליה, 4; הנאדי ראליה, 15 חודשים; והייתם ראליה, 5 חודשים. מספר בני משפחה נוספים נפצעו קשה. לדברי ד"ר ג'ומעה אל-סקא מבית החולים "שיפא" בעיר עזה, ראחיה ראליה סבלה מ"קרע בכבד ומשברים במספר אברים"; היא פונתה בהמשך לבית חולים בישראל.²⁴³ מספר ימים אחרי התקרית, אמאני בת ה-22, שאיבדה אחת מזרועותיה וספגה פגיעות פנימיות מרובות, וכן לטיפה בת השבע, שסבלה מפגיעת מוח, עדיין היו מאושפזות ביחידה לטיפול נמרץ בבית החולים "שיפא". חמדיה, אשתו השנייה של עלי עיסא שאיבדה ארבע בנות בפיצוץ, סבלה משברים מורכבים בזרועותיה ונפצעה מרסיסים בבטן ובירך.²⁴⁴

גם בני משפחת עזאנין נפגעו בהפגזה הארטילרית. האני רדוואן עזאנין, נהג מונית בן 31 מבית חנון, לקח את שתי בנותיו, דימא בת השבע ונרם בת הארבע, לחוף הים בשביבות השעה 2:30 אחה"צ. אחרי נפילת הפגז הראשון והשני, החלו מאות מהמבלים בחוף הים לרוץ לעבר אזור החנייה. "לקחתי את שתי הבנות שלי, סחבתי אותן", הוא סיפר לתחקירני Human Rights Watch. "הגענו למכונית . . . פתחתי אותה, הכנסתי את הבנות שלי פנימה [למושב האחורי]. כשהיפשתי את החפצים [שלנו], גיליתי שהטלפון הנייד שלי חסר. חזרתי למקום שבו ישבתי ולא מצאתי אותו. זה לקח בערך שתי דקות". באותו רגע התפוצץ הפגז שהרג את בני משפחת ראליה. "מצאתי חלקים של בני אדם מפוזרים בשטח. ראיתי שהמכונית שלי נפגעה וחדרו אליה רסיסים. הסתכלתי על הבנות שלי וראיתי שהן צורחות, ומכוסות בדם מלפנים ומאחור", סיפר עזאנין. הוא נהג במכונית עד שהמנוע כבה, כעבור מספר קילומטרים. הוא הכניס את הילדות לאמבולנס ונסע אתן לבית החולים "כמאל עדוואן" בבית להייה.²⁴⁵ הרופאים ניתחו את הילדות והוציאו רסיסים מגופן.

סעיד אבו ראביה, פועל בניין בן 46, לקח באותו יום 14 מבני משפחתו לחוף הים, לבקשת הילדים. הפגז הראשון נחת כשסעיד התכוון לתפילה. "כשהפגז הראשון פגע בחוף . . . השארנו מאחור את המכונית, השארנו את הטלפונים הניידים, וברחנו", סיפר אבו ראביה.²⁴⁶ הוא רץ כשהוא אוחז בידיהם של בניו אחד, בן 15, והארוך, בן 11. כשהתפוצץ הפגז שהרג את בני משפחת ראליה, הוא היה במרחק של כ-20 מטרים משם. אחד נפצע בכף רגלו הימנית, ברגל ובבטן.²⁴⁷ אשתו, נדא, אמרה שראתה את בנם בן ה-19, מחמוד, נופל על הקרקע. "הוא ראה שהמעיים שלו נשפכים החוצה וניסה להחזיק בהם. הוא שאל, 'מה לעשות?'", סיפרה. "אלוהים שלח איש אחד עם סוס ועגלה לסחוב את הבן שלי".²⁴⁸ היא העלתה אותו על העגלה והם יצאו לכיוון בית החולים. בינתיים, בנו הבכור של אבו ראביה, חמסה בן ה-25, חזר לחוף כדי למצוא את אחיו

²⁴³ ראיון שקיים ארגון Human Rights Watch עם ד"ר ג'ומעה אל-סקא, מנהל ענייני ציבור, בית החולים "שיפא", העיר עזה, 11 ביוני 2006.

²⁴⁴ ראיון שקיים ארגון Human Rights Watch עם ד"ר נביל אל-שאואא, בית החולים "שיפא", העיר עזה, 11 ביוני 2006.

²⁴⁵ ראיון שקיים ארגון Human Rights Watch עם האני רדוואן עזאנין, 31, נהג מונית, בית חנון, 12 ביוני 2006.

²⁴⁶ ראיון שקיים ארגון Human Rights Watch עם סעיד אבו ראביה, 46, פועל בניין, בית להייה, 15 ביוני 2006.

²⁴⁷ שם.

²⁴⁸ ראיון שקיים ארגון Human Rights Watch עם נדא אבו ראביה, בית להייה, 15 ביוני 2006.

הבוכים. שני הבנים שנפצעו השתחררו מבית החולים בתוך ששה ימים מיום הפיצוץ; מחמוד נותר רתוק למיטתו.

מחמוד אבו ראביה, בן 19, בילה בחוף הים עם עוד 14 מבני משפחתו בעת הפיצוץ בחוף עזה, ב-9 ביוני 2006. הוא נפצע מההדף ומעיו נשפכו החוצה. ששה ימים אחרי האירוע הוא מתאושש בבית משפחתו בבית להייה.
© 2006 בוני דוקרטי/ Human Rights Watch

המחלצים תיארו באוזני תחקירני Human Rights Watch את זירת האירוע, כפי שהתגלתה לעיניהם באותו אחר צהרים בחוף הים. מוחמד סווארכה בן ה-28 בא כדי להגיש עזרה לנפגעים עד להגעת האמבולנסים למקום. "הרגליים, יכולנו לראות את הבפנים [שלהן]. הבטן, יכולנו לראות את המעיים [נשפכים] החוצה. מצאתי ילד [בן שלוש] שאבד. ההורים לא הגיעו. מסרתי אותו למישהו שינסה למצוא את ההורים שלו", סיפר.²⁴⁹ עוד סיפר שמצא כף יד של ילד קטן וראה תינוקת מתה בתוך עגלת תינוק, כפי הנראה הייתה ראליה.²⁵⁰

²⁴⁹ ראיון שקיים ארגון Human Rights Watch עם מוחמד סווארכה, חוף עזה, 10 ביוני 2006.

²⁵⁰ שם.

אנשים שהיו בחוף הים באותו יום תיארו באוזני תחקירני Human Rights Watch את התקרית, וסיפקו רמזים אחדים שסייעו לקבוע את הגורם לפיצוץ. לדבריהם, הם שמעו או ראו שלוש עד חמש התפוצצויות שהתקדמו בהדרגה למקום שבו נהרגו בני משפחת ראליה. צה"ל הודיע שירה שמונה פגזים לעבר אזור בחוף הים "ששימש באופן שגרתי לשיגור רקטות" בין השעות 4:31 ל-4:50 אחה"צ – ששה פגזים מסוללת ארטילריה שנמצאת מעבר לגבול בישראל, ושני פגזים מספינת קרב ישראלית.²⁵¹ מספר עדי ראיה שהיו בחוף הים אמרו ששמעו את השריקות של פגזים מתקרבים. סעיד אבו ראביה סיפר: "יש לנו ניסיון עם הפגזים האלה. שומעים רעש, ואז הוא פוגע. שמעתי את הרעש [של הפגז שהרג את בני משפחת ראליה]. שמעתי כבר רעש כזה בעבר".²⁵² איסמעיל ראנב, פועל בן 20 שהיה קרוב למקום האירוע ונפצע בעצמו בתקרית, סיפר: "אני לא חושב [שהפיצוץ שהרג את בני משפחת ראליה] היה [פגז נפל שלא התפוצץ] מהאדמה, כי שמעתי אותו מתקרב. אני מכיר אותם".²⁵³

ניתוח המקרה

על אף שצה"ל אישר כי ביצע ירי ארטילרי באזור באותו יום, עמדתו הרשמית (ראו בהמשך) היא שהפיצוץ האחראי להריגתם של בני משפחת ראליה ב-9 ביוני לא היה פיצוץ של פגז ארטילריה שישראל ירתה באותו יום, וקרוב לוודאי שזה לא היה כלל פגז ארטילריה של צה"ל. לאחר חקירת התקרית, עם זאת, כמתואר בהמשך, מסקנתו של ארגון Human Rights Watch היא שהפיצוץ הקטלני אכן נגרם על ידי פגז ארטילריה 155 מ"מ ישראלי. הרסיסים, המכתש ואופי הפציעות – כולם מצביעים על כך שזו הייתה סיבת הפיצוץ.

שלושה תרחישים יכולים לספק הסבר לפיצוץ הפגז בחוף הים של עזה באותו אחר צהרים. ראשית, ייתכן שזה היה פגז חי שהתפוצץ עם פגיעתו בקרקע. שנית, ייתכן שזה היה פגז נפל שנורה במועד מוקדם יותר, שקע בחול, והתפוצץ כתוצאה מההדף שגרמה ההפגזה הסמוכה באותו אחר צהרים – צה"ל הפגז את חוף הים בהזדמנויות קודמות. שני תרחישים אלה הם הסבירים ביותר, כפי שעולה מאופי הפציעות ומהעובדה שצה"ל אישר כי הפגז חלקים אחרים של חוף הים באותו יום. השערה שלישית, שאותה הציג צה"ל, היא שלוחמים פלשתינאים לקחו פגז נפל של צה"ל שמצאו במקום אחר והפכו אותו למטען נפץ מאולתר, שהתפוצץ מאוחר יותר וגרם לתוצאות הקטלניות ב-9 ביוני. צה"ל העלה את האפשרות שהלוחמים הפלשתינאים הניחו את מטען הנפץ המאולתר בחוף הים במטרה לסכל ניסיון נחיתה של צה"ל על החוף.²⁵⁴ האלוף כליפי לא אמר, עם זאת, איזו סיבה יכולה הייתה להיות לפלשתינאים לחשוש מנחיתה מכוון הים, לאור העובדה שלצה"ל יש גישה

²⁵¹ ראיון שקיים ארגון Human Rights Watch עם אלוף מאיר כליפי, סגן מפקד מפקדת חילות השדה ומי שעמד בראש ועדת החקירה של התקרית בחוף הים, תל אביב, 19 ביוני 2006. גורמים אחרים בצה"ל אמרו שמועדי ההפגזה היו 4:30 ו-4:51 אחה"צ, אולם אי-ההתאמה בזמנים אינה משנה את ניתוח המקרה. ראה, לדוגמה, "האלוף גלנט: 'לא אוותר בעניין ביטחונם של אזרחים'", הודעה לעיתונות מטעם צה"ל, 12 ביוני 2006, <http://www1.idf.il/DOVER/site/mainpage.asp?sl=EN&id=7&docid=53142&Pos=1&last=o&bScope=F> (כניסה לאתר ביום 31 ביולי 2006). also

²⁵² ראיון שקיים ארגון Human Rights Watch עם סעיד אבו ראביה, 46, פועל בניין, בית להייה, 15 ביוני 2006.

²⁵³ ראיון שקיים ארגון Human Rights Watch עם איסמעיל ראנב, 20, פועל, בית להייה, 15 ביוני 2006.

²⁵⁴ ראיון שקיים ארגון Human Rights Watch עם אלוף מאיר כליפי, סגן מפקד מפקדת חילות השדה ומי שעמד בראש ועדת החקירה של התקרית בחוף הים, תל אביב, 19 ביוני 2006.

בלתי מוגבלת לאורך 51 הקילומטרים של הגבול היבשתי בין ישראל לרצועת עזה. גם אופי הפציעות מעמיד בספק את ההסבר שמדובר היה במטען נפץ מאולתר.

רסיסים

רסיסים מהפיצוץ בחוף עזה שנבדקו על ידי תחקירני Human Rights Watch מצביעים על פגז ארטילריה 155 מ"מ כגורם לפיצוץ שהרג שבעה מבני משפחת ראליה. תחקירני Human Rights Watch בדקו רסיסים מארבעה מקורות. ראשית, התחקירנים מצאו רסיס בגודל של כ-15 ס"מ לצד מכתש שנפער בחוף הים עצמו. על הרסיס הופיעו המלים "155 מ"מ". העובדה שהרסיס טרם החליד מצביעה על כך שמדובר ברסיס מפיצוץ טרי, ולא מהפגזה קודמת. כעבור שבוע, החלו להופיע סימני חלודה על הרסיס.

שנית, תחקירני Human Rights Watch מצאו רסיס נחושת קטן תקוע עמוק בגב המושב הקדמי במכוניתו של האני עזאנין. הפיצוץ בחוף הים שהרג את בני משפחת ראליה גרם נזק כבד לכלי הרכב. שמשות הרכב נופצו, ורסיסים חדרו לתא המטען ולדלתות. רסיסים שחדרו לתוך המכונית הותירו חורים במושבים. כשתחקירני Human Rights Watch שוחחו עם האני עזאנין, שלושה ימים אחרי התקרית, הוא כבר ניקה את מכוניתו משאריות בשר אדם ומרוב הרסיסים.²⁵⁵ אין ספק שמקורו של רסיס הנחושת שנמצא על ידי תחקירני Human Rights Watch הוא בפיצוץ שהרג את בני משפחת ראליה, מכיוון שזהו הפיצוץ שגרם את כל הנזק למכוניתו של עזאנין. רוב הסיכויים הם שמקור הרסיס הוא בטבעת הנחושת של פגז ארטילריה.

הרסיס השלישי שמשמש כראיה הוצא מגופו של מחמוד אבו ראפיה, בן ה-19 שספג פציעות פנימיות קשות. רסיס זה, שהיה מכוסה בדם, משמש לקביעת הטווח במנגנון התזמון של מרעום פגז ארטילריה. הרופאים בבית החולים "כמאל עדוואן" נתנו את הרסיס לאביו של מחמוד, סעיד, שהראה אותו לתחקירני Human Rights Watch.²⁵⁶

לבסוף, צוות היחידה לסילוק פצצות של המשטרה הפלשתינית מצא עשרות רסיסים במכתש שנוצר כתוצאה מהפיצוץ שהרג את בני משפחת ראליה. "על פי ניסיונו ולפי הבדיקה שערכנו, [הרסיסים] שמצאנו שייכים לפגז ארטילריה 155 מ"מ ישראלי. הארטילריה הישראלית עושה שימוש בפגזים כאלה מידי יום בעזה", אמר גנרל סלאח אבו עזום, ראש היחידה לסילוק פצצות.²⁵⁷ הוא ואנשיו התאימו כל רסיס לחלק של פגז 155 מ"מ. לשם השוואה, גנרל אבו עזום הראה לתחקירני Human Rights Watch גם רסיסים של רקטה מסוג קסאם, שהם בבירור הרבה יותר דקים. אנשי צוות היחידה לסילוק פצצות, שעברו הכשרה בארצות הברית ובאירופה, ציינו שהם מכירים היטב את הסוגים האלה וסוגים אחרים של תחמושת.

²⁵⁵ ראיון שקיים ארגון Human Rights Watch עם האני עדוואן עזאנין, 31, נהג מונית, בית חנוך, 12 ביוני 2006.

²⁵⁶ ראיון שקיים ארגון Human Rights Watch עם סעיד אבו ראפיה, 46, פועל בניין, בית להייה, 15 ביוני 2006.

²⁵⁷ ראיון שקיים ארגון Human Rights Watch עם גנרל סלאח אבו עזום, היחידה הפלשתינית לסילוק פצצות, העיר עזה, 13 ביוני 2006.

מכתשים הנוצרים מפגזי ארטילריה

בדיקת המכתש שנוצר עקב הפיצוץ הקטלני תומכת בדעה שהפיצוץ נגרם על ידי פגז ארטילריה 155 מ"מ. למחרת התקרית, במסגרת חקירת האירוע, בדקו תחקירני Human Rights Watch את המכתש, וכן שני מכתשים טריים נוספים. קוטר המכתש היה כ-1.5 מטר, בדומה לגודלם של מכתשים שנוצרו מהפגזות קודמות של צה"ל על חוף הים, והוא היה רק במעט רדוד יותר ממכתשים שנמצאו באתרי נפילה של פגזי ארטילריה אחרים שפגעו באדמה, קרוב לוודאי בגלל הדחיסות השונה של החול. בתוך המכתש נמצאה גם אבקה, שדומה לאבקה שנמצאה במכתשים שנוצרו על ידי פגזי ארטילריה 155 מ"מ. בעוד שצבע האבקה במכתשים ישנים רבים באזור האפיר עם חלוף הזמן, צבע האבקה במכתש של ה-9 ביוני היה לבן בהיר, עובדה המצביעה על טריותו של המכתש. אם הפיצוץ נגרם מפגז נפל שנורה בתקרית קודמת, המכתש הנוצר היה קרוב לוודאי דומה.

פציעות

האזרחים בחוף הים ספגו פציעות חמורות בפלג הגוף העליון, המעידות על תחמושת כבדה כגון פגז 155 מ"מ. לדברי ד"ר נביל אל-שאואא מבית החולים "שיפא": "היו פגיעות נרחבות ברקמה הרכה... כל הנפגעים סובלים מפציעות מרובות, הרס מסיבי של עצמות, שרירים ועור, פגיעות חזה ויציאה של המעיים מחוץ לגוף".²⁵⁸ רופא אחר מבית החולים "שיפא" אמר שהוציא מגופם של פצועים רסיסים בעובי של שני סנטימטרים, המתאימים לעובי של פגז 155 מ"מ.²⁵⁹

גם המיקום של הפציעות מספק רמז על הגורם להן. רופאים דיווחו על פציעות מרובות בבטן, בזרועות ובראש. היו גם פציעות אחדות ברגליים, אך אלה היו פציעות קלות. מכאן עולה שהפציעות לא נגרמו ממטען נפץ מאולתר.

כאשר פגז ארטילריה מתפוצץ במאונך (או כמעט במאונך) לקרקע, נוצר חרוט פיצוץ שנע כלפי מעלה.²⁶⁰ חרוט פיצוץ כזה גורם בעיקר לפציעות בפלג הגוף העליון. פגז שלא-התפוצץ מירי קודם היה יוצר אף הוא, קרוב לוודאי, חרוט פיצוץ אנכי, בהתאם לזווית הפגיעה. דפוס הפציעות מצביע בבירור על כך שהפגז לא היה חלק ממטען נפץ מאולתר, שהיה קרוב לוודאי מוטמן בחול בצורה אופקית, שכן קל יותר לגלגל פגז לתוך שקע רדוד מאשר לחפור בור עמוק בהרבה ולהכניס לתוכו את הפגז בצורה אנכית.

²⁵⁸ ראיון שקיים ארגון Human Rights Watch עם ד"ר נביל אל-שאואא, בית החולים "שיפא", העיר עזה, 11 ביוני 2006.

²⁵⁹ ראיון שקיים ארגון Human Rights Watch עם ד"ר מסבאח חדר, בית החולים "שיפא", העיר עזה, 11 ביוני 2006.

²⁶⁰ "במקרה האידיאלי של פיצוץ באוויר של פגז שנופל בזווית אנכית כלפי הקרקע, ניתן לדמות את הפיצוץ לחרוט בעל זווית רחבה, כשהמיקום הסופי של הפגז הוא בקודקוד החרוט", לוטננט קולונל פ.ר. קורטני-גרין, *תחמושת לקרב יבשתי* (לונדון: Brassey's Limited, 1991), עמ' 21.

"אם נרצה להניח שילד שיחק [עם מטען נפץ מאולתר], הוא [כולל פלג גופו התחתון] היה נקרע לגזרים. איפה הילד הזה? אף אחד לא נקרע לגזרים [באופן כזה]", אומר מפקד היחידה לסילוק פצצות, גנרל אבו עוז.²⁶¹ מטען נפץ מאולתר היה גורם לפציעות של פלג הגוף התחתון גם אם הגורם להתפוצצותו היה מטח הארטילריה של צה"ל שפגע בחוף מרוחק יותר באותו יום. צה"ל העלה את האפשרות שאם נמצאו רסיסים של פגז ארטילריה, הדבר יכול להצביע על כך שקבוצות פלשתיניות חמושות הרכיבו מטען נפץ מאולתר באמצעות פגז ארטילריה ישן. אף כי ידוע שקבוצות פלשתיניות חמושות אכן מרכיבות מטעני נפץ מאולתרים ועושות בהם שימוש, אנשי היחידה לסילוק פצצות אמרו שמעולם לא ראו מטען כזה שהורכב מפגז ארטילריה.²⁶² צה"ל לא ציין אם ידוע לו על תקדים כלשהו של מטען נפץ מאולתר פלשתיני כזה, בחוף הים או בכל מקום אחר. בנוסף על כך, קשה להניח שמטען נפץ מאולתר יחיד יוטמן בחול בשפת הים, לאור הסבירות הנמוכה מאוד של פלישה ישראלית מכיוון הים.

לוח הזמנים

גם מועד הפיצוץ תומך במסקנה שהוא נגרם ישירות על ידי פגז ארטילריה ישראלי, בין אם כזה שנורה באותו יום, ובין אם פגז נפל שנורה במועד מוקדם יותר והתפוצץ כתוצאה ממטח הארטילריה באותו יום. מסקנה זו עולה בקנה אחד גם עם התיאוריה שההפגזה הארטילרית הישראלית גרמה לפיצוץ של מטען נפץ מאולתר שהורכב על ידי פלשתינאים, אולם כפי שצוין לעיל, לא הייתה לקבוצות הפלשתיניות החמושות כל סיבה מתקבלת על הדעת להטמין מטען כזה בחוף הים. אלוף מאיר כליפי, שעמד בראש ועדת החקירה של צה"ל, דיווח שצה"ל ירה ששה פגזי ארטילריה ועוד שני פגזים מספינת קרב לעבר חוף בצפון רצועת עזה בין השעות 4:31 ל-4:50 אחה"צ.²⁶³ לפי רישומי יומן בית החולים, הפצוע הראשון הגיע לבית החולים "כמאל עדוואן" בשעה 5:05 אחה"צ. לאור העובדה שמשך הנסיעה מבית החולים לחוף הים ובחזרה הוא כעשרים דקות, הפיצוץ אירע כלל הנראה בתוך פרק הזמן של ההפגזה הישראלית.

לוח הזמנים הזה נתמך גם על ידי נתונים דיגיטליים. בבית החולים נעשות בדרך כלל בדיקות דם זמן קצר אחרי הגעת פצוע. תדפיס ממוחשב של בדיקת דם שנעשתה לאחת הבנות של עזאנין מראה שהבדיקה נעשתה בשעה 16:12 (או 4:12 אחה"צ).²⁶⁴ תחקירני Human Rights Watch שהופתעו מהעובדה שרישום זה

²⁶¹ ראיון שקיים ארגון Human Rights Watch עם גנרל סלאח אבו עוז, היחידה הפלשתינית לסילוק פצצות, העיר עזה, 14 ביוני 2006.

²⁶² ראיון שקיים ארגון Human Rights Watch עם גנרל סלאח אבו עוז, היחידה הפלשתינית לסילוק פצצות, העיר עזה, 13 ביוני 2006.

²⁶³ ראיון שקיים ארגון Human Rights Watch עם אלוף מאיר כליפי, סגן מפקד מפקדת חילות השדה ומי שעמד בראש ועדת החקירה של התקרית בחוף הים, תל אביב, 19 ביוני 2006. גורמים אחרים בצה"ל אמרו שמועדי ההפגזה היו 4:30 ו-4:51 אחה"צ, אולם אי-ההתאמה בזמנים אינה משנה את ניתוח המקרה. ראה, לדוגמה, "האלוף גלנט: 'לא אוותר בעניין ביטחונם של אזרחים'", הודעה לעיתונות מטעם צה"ל, 12 ביוני 2006, <http://www1.idf.il/DOVER/site/mainpage.asp?sl=EN&id=7&docid=53142&Pos=1&last=o&bScope=F> (כניסה לאתר ביום 31 ביולי 2006).

²⁶⁴ משרד הבריאות, מעבדת בית החולים ע"ש השאהיד כמאל עדוואן, המחלקה ההמטולוגית, דו"ח נתוני דגימות CD1700, נבדק ביום 9 ביוני 2006, 16:12, נמסר לארגון Human Rights Watch על ידי בית החולים ב-15 ביוני 2006.

מקדים את הדיווחים על הפגזה כלשהי בחוף הים, חזרו וביקרו בבית החולים וגילו שהצוות לא שינה את רישום השעה במכשיר כך שישקף את שעות הקיץ. מכאן עולה שישנה ראייה בכתב וראיה דיגיטלית לכך שהילדה של עזאנין הגיעה לבית החולים בין 5:05 ל-5:12 אחה"צ. שעת ההגעה לבית החולים ושעת ביצוע בדיקת הדם מצביעות על כך שהפיצוץ הקטלני אירע בתוך פרק הזמן של ההפגזה הישראלית באותו יום.

הסברי צה"ל

אופן הצגת התקרית על ידי צה"ל שונה באופן משמעותי מממצאי התחקיר שערך ארגון Human Rights Watch. ביום האירוע, ה-9 ביוני, הביע צה"ל צער על התקרית, הפסיק את כל הירי הארטילרי ופתח בחקירה.²⁶⁵ כעבור יומיים, ב-11 ביוני, הודיע צה"ל שהחקירה שללה את האפשרות שהפיצוץ הקטלני נגרם כתוצאה מירי מהאוויר או מהים.²⁶⁶ מאוחר יותר, ב-14 ביוני, חמישה ימים אחרי התקרית, אמר שר הביטחון עמיר פרץ: "השגנו די ראיות המוכיחות כי, כפי שחשדנו, הניסיון לתייג את התקרית הזו כתקרית ישראלית היה פשוט כוזב. העובדות שהצטברו מאשרות שהתקרית לא נגרמה כתוצאה מפעולות של הכוחות הישראליים".²⁶⁷

האלוף כליפי, שעמד בראש צוות החקירה, אמר לתחקירני Human Rights Watch שבהתבסס על ניתוח בליסטי, סרטוני תצפית ורסיסים שנבדקו, הוא הגיע למסקנה שפגזי ישראלי שנורה באותו אחר צהרים לא יכול היה לגרום לפיצוץ. לדבריו, "אין כל ספק בכך שהוא [הפיצוץ] לא היה יכול להיגרם כתוצאה מירי ארטילרי שבוצע באותו היום. המידע שנאסף על ידינו עד עתה שולל את [האפשרות] שזוהי תוצאה של ירי ארטילרי".²⁶⁸ כליפי הבהיר שמסקנתו מבוססת אך ורק על מידע שנאסף על ידי צה"ל, ושלל את כל הראיות שהוצגו על ידי גורמים אחרים, לרבות על ידי ארגון Human Rights Watch.²⁶⁹ הוא טען תחילה שהאזרחים בחוף הים נהרגו מנשק אחר. עם זאת, כאשר במהלך ראיון הוצגו בפניו הראיות שאסף ארגון Human Rights Watch, הוא שינה את הנחת העבודה שלו והודה שהגורם לפיצוץ יכול היה להיות פגז

²⁶⁵ "בעניין התקרית בחוף הים של עזה", הודעה לעיתונות מטעם צה"ל, 9 ביוני 2006, <https://www1.idf.il/DOVER/site/mainpage.asp?sl=EN&id=7&docid=53106&Pos=39&last=o&bScope=False> (כניסה לאתר ביום 31 ביולי 2006).

²⁶⁶ "הרמטכ"ל: 'אנו עושים כל מאמץ להימנע מפגיעה בחפים מפשע'", הודעה לעיתונות מטעם צה"ל, 11 ביוני 2006, <http://www1.idf.il/DOVER/site/mainpage.asp?sl=EN&id=7&docid=53128&Pos=1&last=o&bScope=F> (כניסה לאתר ביום 1 באוגוסט 2006).

²⁶⁷ "שר הביטחון: עובדות המקרה מאשרות שהתקרית לא נגרמה כתוצאה מפעולות של ישראל", הודעה לעיתונות מטעם צה"ל, 14 ביוני 2006, <http://www1.idf.il/DOVER/site/mainpage.asp?sl=EN&id=7&docid=53169&Pos=1&last=o&bScope=F> (כניסה לאתר ביום 31 ביולי 2006).

²⁶⁸ ראיון שקיים ארגון Human Rights Watch עם אלוף מאיר כליפי, סגן מפקד מפקדת חילות השדה ומי שעמד בראש ועדת החקירה של התקרית בחוף הים, תל אביב, 19 ביוני 2006. למעט אם צוין אחרת, כל המידע המובא בסעיף זה מקורו בראיון האמור לעיל.

²⁶⁹ בדוא"ל שנשלח אל ארגון Human Rights Watch ממושרד דובר צה"ל, ב-2 בדצמבר 2006, נאמר שהחקירה שניהל האלוף כליפי עדיין לא הסתיימה באופן רשמי, מכיוון שמסקנותיה טרם הוגשו לכל חברי המטכ"ל הרלבנטיים.

155 מ"מ, אולם לאחר מכן טען כי ייתכן שפלשתינאים הניחו שם את הפגז בתור מטען נפץ מאולתר, או שזה יכול היה להיות פגז נפל ישראלי שהתפוצץ בעקבות מטח הארטילריה הישראלית באותו אחר צהרים.

לדברי כליפי, בשעות הבוקר של ה-9 ביוני ירה צה"ל יותר מ-80 פגזים לעבר הסביבה הקרובה, אולם מחוץ לאזור הספציפי של החוף. צה"ל ירה ששה פגזי 155 מ"מ נוספים ושני פגזי 76 מ"מ מספינת קרב, לעבר מה שהוא מכנה אתר שיגור רקטות מוכר באזור החוף, בין השעות 4:31 ל-4:50 אחה"צ. לדבריו, "במרחק של 300 מטרים מהמשפחה היה שטח שיגור שמשמש באופן שגרתי לשיגור קסאמים. השטחים האלה מהווים מטרות בעת שמשוגרים מהם קסאמים, כמו גם במקרים [שבהם] אנו מקבלים מידע מוקדם שעומדים לעשות בהם שימוש". מומחים למשפט ההומניטארי הבינלאומי שעוקבים אחר ההתפתחויות הביטחוניות ברצועת עזה אמרו לתחקירני Human Rights Watch שבאזור החוף היו שני אתרים ששימשו את הקבוצות הפלשתיניות החמושות לשיגור רקטות, האחד במרחק של כ-500 מטרים והשני במרחק של כקילומטר מהמקום שבו נהרגו בני משפחת ראליה.²⁷⁰ אף שאין כלל ספציפי הקובע באיזה מרחק מאזורים אזרחיים ניתן להציב יעדים צבאיים, הרי ששיגור של רקטות במרחק של 300 מטרים מחוף פופולרי בקרב האוכלוסייה הפלשתינית, אם אכן נעשה, מצביע על כך שהקבוצות החמושות ככל הנראה לא נקטו את כל אמצעי הזהירות האפשריים על מנת להגן על האוכלוסייה האזרחית. הדבר נכון גם במקרה שאתר השיגור היה מרוחק 500 מטרים מאזור שבו מרבים לשהות אזרחים.

צה"ל לא הבהיר אם הפגזים שירה לעבר החוף באותו יום כוונו לעבר משגרים ספציפיים, בניגוד לשטחים שבהם עלולים היו לדעתו להימצא משגרי רקטות. לדברי מפקד כוחות הקרקע בפיקוד דרום, האלוף יואב גלנט: "ירינו לעבר שטחים פתוחים והקפדנו על טווחי הביטחון הנחוצים. ירינו לעבר הריסות היישוב דוגית ומערבה משם – אזור שמשמש באופן שגרתי לשיגור רקטות. האוכלוסייה הפלשתינית הוזהרה שלא להתקרב לאזור זה". הוא הוסיף ואמר: "צה"ל תקף היום שתי חוליות טרור – אחת מייד אחרי שיגור רקטה, והשנייה בדרכה לשיגור רקטה. החוליה השנייה הייתה חוליית חמאס, שבימים הקודמים שיגרה מספר רקטות קסאם שפגעו בשדרות".²⁷¹

הרמטכ"ל דן חלוץ אמר ב-10 ביוני, יום לאחר התקרית: "אני מזכיר לכולם שהירי הארטילרי בא בתגובה לשיגור רקטות קסאם, וכן את העובדה שחמאס נטל אחריות לכל הרקטות שנורו לעבר שדרות, מאתמול ועד היום אחר הצהרים. המעורבות היא לא של הדרגים הנמוכים בלבד, אלא גם של דרגים גבוהים יותר".²⁷²

²⁷⁰ ראינויות שקיים ארגון Human Rights Watch עם עדי ראייה (השמות שמורים), רצועת עזה, 11 ביוני 2006, וחילופי דוא"ל בהמשך.

²⁷¹ "הוקמה ועדת חקירה לבדיקת התקרית בעזה", הודעה לעיתונות מטעם צה"ל, 11 ביוני 2006, <http://www.mfa.gov.il/MFA/Government/Communiques/2006/Inquiry+committee+established+into+Gaza+incident+11-Jun-2006.htm> (כניסה לאתר ביום 23 בפברואר 2007).
²⁷² שם.

האלוף כליפי אמר שצה"ל ירה פגז אחד אל אזור שמרוחק 600 מטרים מהמקום שבו אירע הפיצוץ הקטלני, לשם "כיוול" הירי הארטילרי. מכיוון שהמכ"ם של צה"ל לא זיהה את הפגז הראשון, ירה אותו תותח ארטילרי פגז נוסף מאותו סוג, לעבר אותה מטרה. לדברי כליפי, בשלב זה נורו עוד שני פגזים על ידי "אותו תותח ובאותם נתונים". פגזים שני, שלישי ורביעי אלה נחתו במרווחים של עד 60 מטרים זה מזה, לטענתו. אותו תותח M109 ירה את הפגז החמישי ואת הפגז השישי אל מטרה שונה. כליפי אמר ששני פגזים אחרונים אלה נחתו במרחק של 200 מטרים ממקום הפיצוץ הקטלני. פירוש הדבר, לדבריו, הוא שהסיכוי שרסיסים מפגזים אלה הם שפצעו את האזרחים הוא "אחד לאלף או אחד לעשרת אלפים". כפי שצוין לעיל, רדיוס ההרג של פגז 155 מ"מ הוא בין 50 ל-150 מטרים, ורדיוס הפגיעה הוא בין 100 ל-300 מטרים. נותר עדיין פגז ה-155 מ"מ הראשון, זה שלדברי כליפי לא זוהה על ידי המכ"ם. לפי חישובי צה"ל, אמר כליפי, ההסתברות הסטטיסטית שפגז ראשון זה היה הפגז הקטלני היא "אחד למיליארד". האלוף כליפי לא הסביר לארגון Human Rights Watch באיזו מתודולוגיה השתמש צה"ל כדי להגיע למסקנה זו. ההסבר שלו גם אינו מתייחס לדברי עדי הראייה, שטענו שהפגז הראשון לא היה הפגז הקטלני.

מקור המידע העיקרי השני שהציג צה"ל כדי לתמוך בגרסתו לתקרית היו מספר סרטוני וידיאו של תצפיות. צה"ל פרסם שלושה סרטוני וידיאו של חוף הים, ותחקירני Human Rights Watch צפו בשלושתם. סרטון הוידאו הראשון, שלדברי האלוף כליפי צולם מסיפונה של ספינת קרב בין 4:54 ל-4:57 אחה"צ, לא נראים "התנהגות נרגשת כלשהי . . . ולא סימני פניקה". כליפי אמר שהרגיעה שניתן לראות בסרטון הוידאו מוכיחה שהפגזים הישראליים שנורו בין 4:31 ל-4:50 לא גרמו לתקרית. בסרטון הוידאו השני, שצולם לדבריו על ידי מצלמת תצפית אחרת, נראית שיירה של כלי רכב מגיעה למקום בשעה 5:15 אחה"צ. כליפי אמר שאלו הם אמבולנסים, והדבר מצביע על כך שהפיצוץ אירע זמן מה אחרי שהפגז הישראלי האחרון התפוצץ – בשעה 4:50, לטענתו. בסרטון הוידאו השלישי, שצולם על ידי מצלמה שלישית, נראית פעילות קדחתנית בחוף הים בשעה 5:30 אחה"צ, וכליפי מייחס את הפעילות הזו למהומה שהשתררה בעקבות הפיצוץ. אם אלה אכן היו פני הדברים, הדבר מצביע על כך שהפיצוץ אירע אחרי נחיתת הפגז הישראלי האחרון באותו אחר צהריים.

הראיות שמציגים כל סרטוני הוידאו הן מעורפלות וקשות לפענוח, אולם ניתן להעלות השערות אחרות. לדוגמה, ייתכן שהחוף היה נטוש בעת שצולם הסרטון הראשון בגלל שהאנשים נמלטו אל מגרש החנייה; שיירת כלי הרכב שנראית בסרטון השני יכולה להיות השיירה של מכוניות העיתונאים ומכוניות המשטרה הפלשתינית, שמיהרו לזירה אחרי התקרית; והמהומה הנראית בסרטון השלישי יכולה להיות העיתונאים שהתקבצו בזירה אחרי הפיצוץ. צה"ל גם לא התיר לפרסום את סרטון הוידאו המציג את כל פרק הזמן של האירוע, לרבות של שעת הפיצוץ כפי שנטען.

לבסוף, האלוף כליפי אמר שרסיס באורך של כסנטימטר אחד שהוצא מגופו של נפגע שהועבר לבית חולים בישראל, לא היה רסיס מפגז 155 מ"מ. "מה שאנחנו יכולים להגיד הוא שזה לא היה מפגז . . . זה לא היה ממשו שיוצר במפעל נשק, אבל זה היה רסיס של תחמושת", אמר כליפי, רומז לכך שמקורו של הרסיס עשוי להיות בנשק מתוצרת בית. "אחרי בדיקה של סוג סגסוגת המתכת ושל שאריות חומר הנפץ, אנחנו יכולים לומר בוודאות שהרסיס הוא לא מ[פגז] 155 מ"מ". מלבד רסיסים של פגז, עצמים אחרים יכולים לחדור לגוף

האדם בעקבות פיצוץ. האלוף כליפי לא הסכים לכלול בחקירת המקרה בדיקה של הרסיסים שהוצאו מגופם של קורבנות הפיצוץ על ידי רופאים פלשתינאים, והועברו למשרדו של נשיא הרשות הפלשתינית: "זו לא בעיה לקחת רסיס של פגז 155 מ"מ, לטבול אותו בדם של אחד הנפגעים ולהציג אותו כרסיס שהוצא מגופו של הנפגע. אני לא מוכן לקבל את זה, לאור ניסיון העבר". האלוף כליפי הוסיף שלפלשתינאים "אין שום בעיה לשקר".

ארגון Human Rights Watch סבור שהדרך הטובה ביותר לברר מה אירע היא על ידי הקמת ועדת חקירה בלתי תלויה, שתהנה משיתוף פעולה מצד צה"ל ומצד הרשויות הפלשתיניות, ותינתן לה גישה בלתי מוגבלת למידע רלבנטי ולראיות שנמצאות בידיהם. גורמים פלשתינאים רשמיים הביעו את נכונותם לשתף פעולה עם חקירה כזו: במכתב מיום 15 ביוני 2006 ממשרדו של הנשיא עבאס נאמר שלרשות הפלשתינית "אין כל התנגדות לוועדת חקירה בינלאומית ניטרלית שתחקור" את התקרית.²⁷³ "נקדם בברכה כל מי שיערוך חקירה", אמר דובר הרשות הפלשתינית, ראזי חאמאד.²⁷⁴

ממשלת ישראל לא תמכה בקיום חקירה. בעוד ששר הביטחון לא פסל את ההצעה, הרמטכ"ל, רב אלוף דן חלוץ, אמר לעיתונאים בקשר לאפשרות של חקירה בלתי תלויה: "מה שאנחנו עושים הוא מאוד, מאוד, מאוד מקצועי. אנחנו לא זקוקים לעזרה של אף אחד".²⁷⁵

העובדה שישנן ראיות משמעותיות שצה"ל לא בדק או לא הביא בחשבון מטילה צל כבד על מסקנותיו, ומדגישה את הצורך בחקירה בלתי תלויה של התקרית.

²⁷³ מכתב אל חליל אבו שמאלה, מנהל, המכון למודעות לזכויות האדם, מאת ד"ר ראפיק אל-חסייני, משרד הנשיא, הרשות הפלשתינית הלאומית, הארגון לשחרור פלשתיין (אש"פ), 15 ביוני 2006.

²⁷⁴ ראיון שקיים ארגון Human Rights Watch עם ראזי חמד, דובר הרשות הפלשתינית, העיר עזה, 12 ביוני 2006.

²⁷⁵ סטיבן ארלנגר ויאן פישר, "10 הרוגים בעזה מטילים ישראלים", ניו יורק טיימס, 14 ביוני 2006.

נספח II. מקרה מבחן: התקפות רקטות פלשתיניות ממתחם הדירות "נאדה" והפגזה של המתחם על ידי צה"ל

צה"ל חידש את ההפגזות הארטילריות ברצועת עזה ב-29 ביוני 2006, אחרי תקופת רגיעה שהוכרזה בעקבות הפיצוץ בחוף עזה ב-9 ביוני. בסוף חודש יולי, בתגובה להתקפות רקטות פלשתיניות ששוגרו מקרבת מקום, ירתה ישראל במשך מספר ימים פגזי ארטילריה שפגעו במתחם המגורים "נאדה" בבית חנוך. בהפגזות נהרגו ארבעה אזרחים פלשתינאים, ביניהם שני ילדים, 14 בני אדם נפצעו, נזק כבד נגרם למספר דירות ומאות משפחות נאלצו להימלט.

התחקיר שניהל ארגון Human Rights Watch בנושא ההפגזות של דירות "נאדה" אישרה את העובדה שקבוצות חמושות השתמשו לעתים קרובות בשטח פתוח, שגודלו כקילומטר רבוע אחד וגבולו הדרומי משתרע לאורך הכביש הראשי המוביל מבנייני הדירות, לצורך שיגור רקטות לעבר ישראל. כוחות ארטילריה של ישראל הפגזו את השטח הפתוח באופן שגרתי, מבלי לפגוע במתחם המגורים או לגרום לו נזק. דיירים סיפרו שבערב הקודם, ה-23 ביולי, ניסו פעילים חמושים לשגר רקטות מקרבת הכביש שמחבר בין מתחם המגורים לבין השטח הפתוח – במרחק של 100 מטרים בערך ממתחם המגורים – עד שהדיירים אילצו אותם להסתלק. צה"ל אמר בתחילה שההפגזה בוצעה בטעות, אולם בהמשך טען שמהמתחם שוגרו 15 רקטות במהלך חודש יולי. דיירים במקום אמרו שלא שוגרו רקטות מהסביבה הקרובה ביום שבו בוצעה ההתקפה הראשונה, ושמעולם לא שוגרו רקטות כלשהן מתוך שטחי המתחם עצמו.²⁷⁶

בסיכום כללי, פגזי ארטילריה 155 מ"מ ישראלים פגעו במתחם המגורים חמש פעמים שונות ב-24 ביולי, ושוב ב-26 ביולי בבוקר וב-28 ביולי בערב. הודעות שהועברו על ידי גורמים פלשתיניים רשמיים לגורמים ישראלים על כך שההפגזה גורמת להרג ולפציעה של אזרחים, לא הביאו להפסקת ההפגזה, לפחות לא באופן מיידי.

מקרי המוות והפציעה כתוצאה מההפגזות הארטילריות של ישראל על בנייני המגורים "נאדה" מדגישים את העובדה שהפעולות המבוצעות על ידי הקבוצות הפלשתיניות החמושות, כמו גם על ידי צה"ל, מהוות הפרה של המשפט ההומניטארי הבינלאומי ומעמידות אזרחים בסכנה חמורה. קבוצות פלשתיניות חמושות, שמזה זמן רב שיגרו רקטות מהשטח הפתוח שגודלו כקילומטר רבוע ונמצא ממול למתחם המגורים, החלו ככל הנראה בסוף יולי להציב את משגרי הרקטות קרוב יותר לבנייני הדירות. בעקבות זאת ירה צה"ל במשך מספר ימים פגזי 155 מ"מ בסמיכות רבה לבניינים, לרבות פגיעות ישירות בדירות. מניעת גישה לשטח יכולה להיות סיבה לגיטימית להפגזת השטח הפתוח שממנו שוגרו הרקטות באופן שגרתי. אולם לא היה כל בסיס למסקנה של צה"ל שהמתחם עצמו היווה מטרה צבאית תקפה. אפילו אם קבוצות פלשתיניות חמושות שיגרו רקטות

²⁷⁶ התחקיר באתר שערך ארגון Human Rights Watch לא העלתה תימוכין לעדותו של אחד הדיירים, שאמר כי רקטה אחת שוגרה מגגו של אחד הבניינים בשעות הערב של ה-24 ביולי (ראה להלן).

מהסביבה המיידית של מתחם המגורים, טענה שהוכחשה באופן עקבי על ידי דיירי המתחם, הפגזה חוזרת ונשנית של בנייני הדירות ושל סביבתם הקרובה, שנמשכה למרות שנמסרו בזמן אמת התראות על הרג אזרחים, מהווה הפרה של האיסור על התקפות חסרות הבחנה או בלתי-מידתיות. הימנעותם של גורמים פלשתיניים רשמיים מלפעול על סמך אזהרות צה"ל שבכוונתו להפגז את סביבת הדירות, כמתואר בהמשך, מצביעה על התעלמות מצדם של גורמים אלה מביטחונם של אזרחים, אולם אין בה בשום אופן כדי להצדיק את החלטת צה"ל להפגז ולהמשיך ולהפגז את מתחם המגורים, המוכר היטב כאזור שמיושב בצפיפות. נדרשת חקירה בלתי-תלויה של התקרית כדי לאמוד מה קרה, לבחון את שאלת האשמה של מי מהמעורבים בתקרית, וכדי לפתח אמצעים ששני הצדדים יוכלו לאמץ על מנת להפחית את הפגיעה באזרחים במקרה של התחדשות מעשי האיבה.

"מתחם הדירות" נאדה"

מתחם הדירות "נאדה", שנבנה בשנים 1996 ו-1997 ומנוהל על ידי משרד השיכון הפלשתיני, כולל 25 בניינים בני ארבע קומות, שמקובצים בגושים הכוללים בין שלושה לששה בניינים סמוכים. המתחם ממוקם על שטח אדמה מוגבה, במרחק של כקילומטר אחד מגבולה הצפוני של רצועת עזה, בשוליה המערביים של העיירה בית חנון, לאורך כביש עוקף שמחבר בין העיר עזה לבין מעבר ארז, המוביל לתוך ישראל. בניינים 1 עד 20 גובלים עם הכביש העוקף בנקודה שבה הכביש הוא לאורך ציר מזרח-מערב.

המתחם מורכב בעיקר מיחידות מגורים וממשרדים אחדים. בקומה השלישית של בניין 15, לדוגמה, נמצאים משרדי משרד התיאום האזורי (DCO) של הרשות הפלשתינית לצפון רצועת עזה, זרוע הביטחון הפלשתינית האחראית לקשר עם הרשויות הצבאיות הישראליות.²⁷⁷ רבים מראשי המשפחות המתגוררות בדירות "נאדה" הם עובדים או גמלאים של הרשות הפלשתינית, ובכלל זה של שירותי הביטחון שלה.

בתגובתו לשאלות שהציג ארגון Human Rights Watch בנוגע לתקריות אלה, התייחס צה"ל לדירות בביטויים "מגורי הקצינים" ואף "קסרקטין הקצינים"²⁷⁸, אף כי ידוע לצה"ל שמתחם הדירות הזה מאוכלס על ידי מאות משפחות. על אף שאחדים מהדיירים השתייכו לשירותי הביטחון הפלשתיניים, מדובר באזור שהוא אזרחי בעליל.

מצפון למתחם, מעברו השני של הכביש העוקף, משתרע שטח פתוח לא-אחיד, שגודלו כקילומטר רבוע אחד. לדברי דיירים וגורמי ביטחון פלשתיניים, נהגו באותה עת חברי קבוצות חמושות פלשתיניות לשגר רקטות משטח פתוח זה, מספר פעמים בשבוע במוצא. צה"ל הגיב לעתים תכופות בירי של פגזי ארטילריה 155 מ"מ מאזור קרני ומאזור נחל עוז בישראל, הנמצאים ממש מעבר לגבולה המזרחי של רצועת עזה, במרחק של כתשעה קילומטר מהמתחם, לעבר שטחים פתוחים אלה. מסלול הירי מאתרים אלה בישראל הוא כזה שכדי

²⁷⁷ ה-DCO הוקם במסגרת הסכמי אוסלו לצורכי קישור עם גורמי הביטחון הישראלים. ישנו גם משרד DCO האחראי לדרום רצועת עזה, וממוקם בחאן יונס. בבניין 20 ישנם חדרים שמשמשים את בית החולים "בלסאם" הסמוך, ובניין 24 מכיל משרד האחראי לתיאום המעבר במחסום ארז של נשיא הרשות הפלשתינית, מחמוד עבאס, בעת שהוא נוסע אל הגדה המערבית או ממנה.

²⁷⁸ פקס ממשרד דובר צה"ל אל ארגון Human Rights Watch, מיום 6 באוגוסט 2006 ומיום 12 באוקטובר 2006.

לפגוע בשטח הפתוח, פגזי הארטילריה חוצים במעופם את מתחם הדירות "נאדה". צה"ל מחזיק באזור בלון מודיעין לא-מאויש, שבו ניתן היה להבחין בבירור ממתחם הדירות "נאדה" וממקומות אחרים באזור בית חנון ובאזור ארז במהלך התקריות האמורות.

ההקדמה להפגזה הארטילרית של צה"ל על מתחם הדירות "נאדה"

לדברי דיירי המתחם, בימים שקדמו להפגזות הישראליות על מתחם הדירות "נאדה", התקדמו חברי הקבוצות הפלשתיניות החמושות המשגרים רקטות מהשטח הפתוח והתקרבו אל מתחם הדירות, ובמקרה אחד שיגרו או ניסו לשגר רקטות מקרבת מכל אחסון מים שאינו בשימוש, הנמצא בשטח הפתוח במרחק של כ-100 מטרים מצפון לכביש העוקף ולמתחם הדירות. דיירי מתחם "נאדה" סיפרו לתחקירני Human Rights Watch שבמהלך הימים האמורים נחתו פגזים ישראליים בשטח הפתוח שמצפון למתחם הדירות, בקרבה גדולה והולכת אל המתחם.²⁷⁹

לדברי ניג'את ראוועה, בת 28, שמתגוררת עם בעלה וילדיה בבניין 6, "ההפגזות התקרבו לבניינים במהלך הימים האחרונים, ואז נחתו על הכביש [העוקף] עצמו.²⁸⁰ עדיל מוחמד אבו רשיד, שמתגורר בבניין 20, סיפר: "לפני חודש, הייתה הפגזה [של צה"ל] מידי יום מאחורי המגדלים, בשטח הפתוח, בחול. לאחר מכן, לפעמים הם התחילו לפגוע באספלט של הכביש, אבל זו הייתה הפעם הראשונה שהם פגעו בחזית המגדלים".²⁸¹

דיירים אחרים, וכן נציגים של סוכנויות בינלאומיות לסיוע הומניטארי שעוקבים אחר העימותים החמושים בעזה, סיפרו לתחקירני Human Rights Watch שפגזי ארטילריה ישראלים כבר פגעו במקרה אחד לפחות באחד הבניינים שבמתחם "נאדה".²⁸² עם זאת, עד להפגזות בשבוע של ה-24 ביולי, טענו גורמים ישראלים רשמיים שהפגזות אלה בוצעו בטעות, והביעו צער בגינם. "פגז אחד, אפילו אחת לשבועיים, יכול להיות בטעות", אומר פלשתינאי שעוקב אחר הנעשה בצפון רצועת עזה עבור ארגון זכויות אדם בלתי-תלוי. "אבל מה שקרה ב-24 ביולי היה שונה לגמרי".²⁸³

²⁷⁹ מספר שבועות לפני תקרית זו, בשעות הבוקר המוקדמות של ה-3 ביולי, ירה מסוק של צה"ל טיל מונחה לתוך דירה בקומה העליונה של בניין 25. הדירה הייתה ריקה ואיש לא נפגע בהתקפה. בתשובה לשאלה אודות התקרית, ענה צה"ל: ב-3 ביולי 2006, תקף צה"ל מן האוויר אתר לייצור נשק בבית חנון. פקס מאת משרד דובר צה"ל לארגון Human Rights Watch, מיום 12 באוקטובר 2006. גורמים רשמיים במשרד התיאום האזורי הפלשתיני (DCO), הממוקם בבניין 15, אמרו לתחקירני Human Rights Watch שאף דירה במתחם "נאדה" לא שימשה מעולם לייצור או לאחסנה של כלי נשק. לא עלה בידי ארגון Human Rights Watch לאמת אף אחד מפרטי המידע האלה.

²⁸⁰ היא עברה למחנה עם משפחתה ועם עוד רבים מדיירי מתחם "נאדה". ראיון שקיים ארגון Human Rights Watch עם ניג'את ראוועה, בית הספר של UNRWA, מחנה הפליטים ג'באליה, 28 ביולי 2006.

²⁸¹ ראיון שקיים ארגון Human Rights Watch עם עדיל מוחמד, מחנה הפליטים ג'באליה, 28 ביולי 2006.

²⁸² הדיירים הזכירו במיוחד תקרית שהתרחשה כחמישה חודשים קודם לכן, כשפגזי ישראלי חדר מבעד לחלון דירה בקומה השנייה, עבר דרך רצפת הדירה והתרסק בדירה שבקומת הקרקע, מבלי שהתפוצץ. ראיון שקיים ארגון Human Rights Watch עם דיירת קומת הקרקע, עימאן יונס, מתחם דירות "נאדה", 26 ביולי 2006.

²⁸³ לדעה זו היו שותפים שלושה אנשי שטח פלשתינאים, שמייצגים שני ארגוני זכויות אדם פלשתיניים בלתי-תלויים וסוכנות בינלאומית לסיוע הומניטארי, בשיחה שנערכה עם תחקירן Human Rights Watch במחנה הפליטים ג'באליה, ביום 2 באוגוסט 2006. לדבריהם, ב-22 בפברואר 2006 פגע פגז ישראלי בדירה ב"מגדלי עוודה", לא רחוק ממתחם "נאדה", וגרם לפציעתו של ילד בן ארבע.

Map Data Sources: Digital Globe; Human Rights Watch

חסן אל-וואלי, שמתגורר עם משפחתו בבניין 3 ועומד בראש אגודת דיירי "נאדה", סיפר לארגון Human Rights Watch שבסביבות השעה 11 בלילה ב-23 ביולי, כ-14 שעות לפני שצה"ל פתח בהפגזה הארטילרית הראשונה על בנייני הדירות, הוא קיבל תלונות מדיירים על כך שקבוצה של פלשתינאים חמושים ממקום אחר ברצועת עזה מציבה משגר רקטות או מספר משגרים לצד הכביש העוקף, ממש מצפון לבניינים 7 ו-8. "הלכתי אליהם, ואמרתי להם שהם לא יכולים לעשות את זה. הם הסתלקו. אבל 15 דקות לאחר מכן קיבלתי טלפון מה-DCO ונאמר לי שהם קיבלו הודעה מצה"ל על כך ששוגרו רקטות מהאזור" – אל-וואלי אמר שהוא הבין כי הכוונה היא לאזור השטח הפתוח, ולא לשטחי מתחם המגורים – "וש[צה"ל] יתקוף בקרבת הבניינים שלנו ועל כל האנשים להישאר בבתיהם". אל-וואלי סיפר שכעבור כ-10 דקות, בסביבות השעה 11:45 בלילה, פגע פגז ארטילריה ישראלי בביתו של אסאד אכיל, שנמצא כ-50 מטרים מדרום לבניין 6 אך אינו חלק ממתחם הדירות "נאדה". לדבריו, הפגז לא התפוצץ, אולם גרם נזק כבד לבית ולפציעתם של שלושה בני אדם.²⁸⁴

אחרי שקיבל את הודעת ה-DCO, כינס אל-וואלי את נציגי הבניינים הנפרדים האחרים. מוחמד ח'ג'אזי, בן 20, נציג בניין 8, סיפר שאל-וואלי אמר להם, בהתבסס על אזהרת צה"ל, "שעליהם להיות מודעים לכך" שההפגזה תתעצם. "אל-וואלי אמר לנו, אל תצאו מחוץ לבניינים", וכן ש"עדיף לא ללכת לישון", כדי להיות מוכנים לפנות את הדירות, נזכר ח'ג'אזי. לדבריו, מייד אחרי הפגישה הזו פגע פגז הארטילריה הישראלי בביתו של אסאד אכיל, "ושמענו ארטילריה שפוגעת בכביש". ח'ג'אזי אמר שבעבר התקבלו אזהרות על הפגזות ישראליות, אבל הן היו בעלות אופי כללי יותר. לדבריו, "הפעם זה היה שונה. הבנו שהסביבה הקרובה ואזור החזית יהיו המטרה".²⁸⁵ אל-וואלי אמר שצה"ל המשיך להפגין את השטח הפתוח שמול מתחם הדירות "נאדה" במשך כל הלילה, בקצב של פגז אחד מדי ארבע או חמש דקות.²⁸⁶

שעות אחר הצהרים המוקדמות ב-24 ביולי

ביום שני, 24 ביולי, ביצעה ישראל חמש הפגזות ארטילריות נפרדות, על פני פרק זמן של כ-10 שעות, שפגעו במתחם הדירות "נאדה". בהפגזות נהרגו ארבעה אזרחים פלשתינאים, ביניהם שני ילדים, ונפצעו כחמשה עשר בני אדם נוספים. חלק המתחם שספג את עיקר פגיעת הפגזים באותו יום כלל את ששת הבניינים המחוברים, מספר 10 עד 15, שבכל אחד מהם 16 דירות משפחתיות, הממוקמים לאורך הכביש העוקף. בבניינים 10 עד 15 מתגוררים כ-500 דיירים.

ההפגזה הראשונה אירעה בין 1:15 ל-1:20 אחה"צ וכללה לפחות שני פגזי ארטילריה שנורו במרווח זמן של מספר דקות. הפגז הראשון נחת ממש לצד בניין 10, בנקודה שבה כביש הגישה הקטן המוביל אל המתחם מתחבר עם הכביש העוקף. לאחר מכן פגע פגז שני בתוך המתחם, על המדרכה בקרבת הכניסה לבניין 10. מרפסת הדירה של עדיל מוחמד אבו רשיד, דייר בקומה השלישית של בניין 20, משקיפה לכיוון צפון-מזרח,

²⁸⁴ ראיון שקיים ארגון Human Rights Watch עם חסן אל-וואלי, מתחם דירות "נאדה", 31 ביולי 2006.

²⁸⁵ ראיון שקיים ארגון Human Rights Watch עם מוחמד ח'ג'אזי, מחנה הפליטים ג'באליה, 28 ביולי 2006.

²⁸⁶ ראיון שקיים ארגון Human Rights Watch עם חסן אל-וואלי, מתחם דירות "נאדה", 31 ביולי 2006.

בכיוון בניינים 10 עד 15. "במקרה עמדתו במרפסת בשעה 1 או 1:30 אחה"צ", הוא סיפר. "בחוף היו בערך 30 בני אדם, במגרש החנייה שבקדמת מגדלים 10 עד 15, כשפגז פגע במדרכה שלפני בניין 10. הפגז הזה נחת בערך חמש דקות אחרי שפגז קודם פגע בכביש העוקף".²⁸⁷

מהרסיסים של פיצוץ שני זה נהרגו סדיק נאסר, בן 31, דייר שעמד בחזית חנות קטנה במרחק של כ-20 מטר מצדו השני של כביש הכניסה, ואחיינו, סלאח נאסר, בן 16, שעמד במרחק של כמטר אחד מנקודת הפגיעה של הפגז. בפיצוץ נפצעו קשה גם סאעדי אחמד נעים, פרמדיק בן 30 שאחרי פגיעת הפגז הראשון יצא ממרפאה ממשלתית קטנה שנמצאת במתחם "נאדה" כדי לראות אם נחוצה עזרה רפואית, וכן מוחמד שראפי, דייר בבניין 10. נעים, הפרמדיק, מת מפצעיו כעבור זמן קצר; רופאים מבית החולים "בלסאם", שאליו נלקח נעים, סיפרו שרסיסים חדרו לפלג גופו התחתון מלפנים, ויצאו דרך הגב התחתון.²⁸⁸

שראפי סיפר לתחקירני Human Rights Watch שאחרי הפיצוץ הראשון הוא ירד בריצה מדירתו שבקומה השנייה, הפונה לעבר השטח הפתוח.²⁸⁹ הוא איבד חלקים משתי אצבעות ידו הימנית ונפצע קשה מרסיסים מעל הברך הימנית. בעת הראיון שקיים אתו ארגון Human Rights Watch בבית החולים "כמאל עדוואן" ב-26 ביולי, פניו היו מצולקות ונפוחות. רופאים מבית החולים "בלסאם", מתקן רפואי קטן בקרבת מתחם "נאדה", סיפרו שאל בית החולים הובאו שמונה בני אדם שנפצעו מפיצוץ זה.²⁹⁰ רסיסים מהפיצוץ השני גרמו נזק כבד לחזיתות של בניינים 10 ו-11. יחידת המשטרה הפלשתינית האחראית לאיסוף פגזים ישראלים שהתפוצצו ושלא-התפוצצו סיפרו לתחקירני Human Rights Watch שכל הפגזים שנפלו באזור מתחם הדירות "נאדה" היו פגזי ארטילריה 155 מ"מ.²⁹¹

כפי שצוין, מספר דיירים אמרו שביום הקודם ובערב הקודם פלשתינאים שיגרו או ניסו לשגר רקטות, אך לא באותו יום שני.

שעות אחר הצהרים והערב של ה-24 ביולי

בסביבות השעה 3 אחה"צ פגז ארטילריה בנקודה במרחק של כחמישה מטרים מהכניסה לבניין 12. בפיצוץ נהרגה חיטאם טאיה, בת 11, ואחותה נוהא, בת 12, נפצעה קשה, בעת שהשתיים התקרבו אל הכניסה כדי לבקר את דודתם שגרה במקום. סובחי אבו שבאב, בן 44, דייר בבניין 14, שלח את משפחתו מהמקום בסביבות השעה 2 אחה"צ, אחרי ההפגזה של בניין 10, אך הוא עצמו נשאר במקום ועמד מחוץ לבניין המגורים שלו יחד עם חבר. הוא אמר לתחקירני Human Rights Watch ששמע את הצליל הייחודי של פגז

²⁸⁷ ראיון שקיים ארגון Human Rights Watch עם עדיל מוחמד אבו רשיד, מחנה הפליטים ג'באליה, 28 ביולי 2006.

²⁸⁸ ראיון שקיים ארגון Human Rights Watch, ד"ר סמיר אל-רזאלי, בית החולים "בלסאם", 26 ביולי 2006.

²⁸⁹ ראיון שקיים ארגון Human Rights Watch עם מוחמד שראפי, בית החולים "כמאל עדוואן", בית חנוך, 26 ביולי 2006.

²⁹⁰ ראיון שקיים ארגון Human Rights Watch עם רופאים (השמות שמורים), בית החולים "בלסאם", 28 ביולי 2006.

²⁹¹ ראיון שקיים ארגון Human Rights Watch עם גנרל סליח אבו עזום, מפקד היחידה הפלשתינית לסילוק פצצות, עזה, 31 ביולי 2006.

ארטילריה מתקרב, ולאחריו את הפיצוץ. "היה המון עשן והחבר שלי ואני נפלנו על הקרקע", סיפר. "כשהעשן התפזר, ראיתי את הילדה. המוח שלה נשפך מראשה. לא הזעקנו אמבולנס, פשוט הכנסנו אותה למכונית של מישו והם לקחו אותה לבית החולים.²⁹² אבו שבאב, כמו עדים אחרים, אמר שלא היו סימנים כלשהם לפעילות צבאית פלשתינית באזור באותו יום.

לדברי דיירים אחרים, כעבור מספר שעות, בסביבות 6 או 6:30 לפנות ערב, פגע פגז ארטילריה ישראלי בגגו של בניין 20, הבניין המערבי ביותר במתחם "נאדה", לצד הכביש העוקף. "פתאום, המגדל שלנו נפגע, פגז פגע בגג. אף אחד לא נפצע", סיפר הדייר עדיל מוחמד אבו רשיד לתחקירני Human Rights Watch.²⁹³

בכניסה לבניין 12 במתחם המגורים "דירות נאדה" ניתן לראות סימני פגיעת רסיסים מפיצוץ של פגז ארטילריה ישראלי. בהפגזה על השטח שלפני הבניין, בשעות אחר הצהריים של ה-24 ביולי 2006, נהרגה חישאם טאיה בת ה-11, ואחותה בת ה-12, נוהא, נפצעה קשה.

© 2006 ג'ו סטורק/Human Rights Watch

²⁹² ראיון שקיים ארגון Human Rights Watch עם סובחי אבו שבאב, בן 44, מחנה הפליטים ג'באליה, 27 ביולי 2006.
²⁹³ ראיון שקיים ארגון Human Rights Watch עם עדיל מוחמד אבו רשיד, מחנה הפליטים ג'באליה, 28 ביולי 2006. גם רחמי פתחי אל-סעדי, דייר במתחם "נאדה", תיאר באוזני תחקירני Human Rights Watch את התקרית. ראיון שקיים ארגון Human Rights Watch עם רחמי פתחי אל-סעדי, מחנה הפליטים ג'באליה, 28 ביולי 2006.

סאריה סעדנה, בת 35, המתגוררת בדירה בקומה העליונה של בניין 13, סיפרה לתחקירני Human Rights Watch שמאוחר יותר באותו ערב נפל פגז ארטילריה ישראלי בחזית הבניין שלה, אך לא התפוצץ.²⁹⁴ למיטב זכרונה, זה אירע כשלוש שעות אחרי ההפגזה שבה נהרגה חיטאם אל-טאיה, כלומר בסביבות 6 בערב, אולם משקיף של ארגון סיוע הומניטארי שאף הוא עקב אחר מאורעות אותו יום סיפר לתחקירני Human Rights Watch שהאירוע התרחש בשעה מאוחרת יותר. לדברי סעדנה ולדברי איש כוחות הביטחון הפלשתינים, יחידה לסילוק פצצות הגיעה במהירות למקום כדי לסלק את הפגז.²⁹⁵

ההפגזה האחרונה של צה"ל ב-24 ביולי לעבר מתחם דירות "נאדה" אירעה בין 11 בלילה לחצות. פגז פגע והרס את החדר הקדמי בדירה שבקומה השלישית של בניין 14. אחד מדיירי הבניין סיפר לתחקירני Human Rights Watch ש-15 דקות קודם לכן שמע קולות שלהערכתו היו שיגור של רקטה מגג הבית.²⁹⁶ תחקירני Human Rights Watch בחנו את הגגות של הבניינים הסמוכים 13-15 ב-26 ביולי, ופעם נוספת ב-31 ביולי, ולא מצאו סימני חריכה או סימנים אחרים לשיגור של רקטה מהמקום. רבים מהדיירים במתחם "נאדה" אישרו בגלוי (ובמקרים רבים אף התלוננו על כך) שפלשתינאים משגרים רקטות מהשטח הפתוח שבקרבת מקום, לעתים בסמיכות לבנייני המגורים, אבל כולם, למעט אדם זה, טענו בכל תוקף שמעולם לא שוגרו רקטות משטחי המתחם עצמו או מגגות הבניינים.

הגישה לגגות הבניינים אינה מוגבלת, אם כי הדיירים ציינו שיהיה קשה לאדם להגיע אל הגג ולהסתובב שם מבלי שיישמע על ידי דיירי הדירות שבקומה שמתחת לגג, ולא פחות קשה יהיה לו להתחמק במהירות מהזירה. הגגות עצמם עמוסים בצפיפות בצלחות לוויין לקליטת שידורי טלוויזיה, מכלי מים ומחיצות של גרמי מדרגות.

אירועי יום רביעי, 26 ביולי

ההפגזה הארטילרית לעבר השטח הפתוח שמול מתחם המגורים נמשכה ביום הבא, 25 ביולי. האזור שמסביב לבנייני הדירות "נאדה" שלאורך הכביש העוקף "נראה כמו אזור מלחמה", סיפר חסן אל-וואלי, העומד בראש אגודת הדיירים. בעת שתחקירני Human Rights Watch ביקרו במתחם, ב-26 ביולי, עסקו המשפחות הנותרות בהעמסת חפציהם על משאיות קטנות. לדבריהם, עשרות משפחות מצאו מקלט במספר בתי ספר של UNRWA במחנה הפליטים ג'באליה הסמוך.²⁹⁷ איש כוחות הביטחון הפלשתינים אמר למחרת היום שבמתחם המגורים נותרו לא יותר ממאה בני אדם, ושרבים מבין הנשארים נותרו במקום כדי למנוע ביזה.

²⁹⁴ ראיון שקיים ארגון Human Rights Watch עם סאריה סעדנה, בת 35, מחנה הפליטים ג'באליה, 28 ביולי 2006.

²⁹⁵ ראיון שקיים ארגון Human Rights Watch עם גנרל סליח אבו עזום, 31 ביולי 2006.

²⁹⁶ ראיון שקיים ארגון Human Rights Watch עם עד (השם שמור), מחנה הפליטים ג'באליה, 28 ביולי 2006.

²⁹⁷ סוכנות UNRWA דיווחה ב-3 באוגוסט שבארבעה מבתי הספר שלה בג'באליה מצאו מקלט באותה עת 1,345 בני אדם מבין 289 המשפחות שנמלטו מההפגזה הארטילרית של צה"ל לעבר מתחם הדירות "נאדה" ולמקומות נוספים בבית חנון. "הודעת סוכנויות הסיוע ההומניטארי של האומות המאוחדות הפועלות בשטח הפלשתיני הכבוש בעניין עזה", 3 באוגוסט 2006, http://www.unicef.org/media/media_35226.html (כניסה לאתר ביום 2 בינואר 2007).

אל-וואלי אמר שבסביבות השעה 4:30 לפנות בוקר, ביום רביעי ה-26 ביולי, התגברה הפגזת השטח הפתוח על ידי צה"ל לקצב של פגז אחד מידי שלוש או ארבע דקות.²⁹⁸ בסביבות 6:15 בבוקר ירה צה"ל מטח של פגזים שפגעו פעם נוספת במתחם המגורים ובסביבתו הקרובה. אחד הפגזים חלף מעל הבניינים ופגע בכביש העוקף. מההדף נופצו זגוגיות החלונות בדירתו של מוחמד נאסר בקומה העליונה של בניין 15. בתוך דקות נחת פגז אחר על הגג של בניין 15. לדברי נאסר, הפגז חדר מבעד לגג ולתקרה אל תוך המטבח, בעת שנאסר עמד בפתח. רסיס של הפגז גרם לפציעה שטחית במצחו. אשתו, שהייתה בחדר השינה, לא נפגעה. נאסר סיפר לתחקירני Human Rights Watch שמעולם לא שוגרו רקטות מסביבת הבניין, ושמידרתו שבקומה העליונה הוא היה שומע את צליל השריקה הייחודי המתלווה לשיגור רקטה תוצרת-בית, אם רקטה כזו הייתה משוגרת מהגג.²⁹⁹

חסן אל-וואלי, דייר בבניין 3 וראש ועד הדיירים ב"דירות נאדה", עומד על גג בניין 15 של מתחם המגורים. פגז ארטילריה ישראלי פגע בגג בבוקר של ה-26 ביולי 2006.
© 2006 ג'ו סטורק/ Human Rights Watch

²⁹⁸ ראיון שקיים ארגון Human Rights Watch עם חסן אל-וואלי, מתחם דירות "נאדה", 31 ביולי 2006.

²⁹⁹ ראיון שקיים ארגון Human Rights Watch עם מוחמד נאסר, מתחם דירות "נאדה", 27 ביולי 2006.

לדברי אחדים מהדיירים שנמלטו ממתחם הדירות אך שמרו על קשר טלפוני עם הדיירים שנותרו במתחם, באותו ערב, בסביבות השעה 9, ניסו מספר פעילים חמושים להתקין משגרי רקטות בשטח החנייה שבין בניינים 9 ו-10 במתחם, שהיה עתה נטוש ברובו.³⁰⁰ דיירים שנותרו במתחם מנעו מהם לעשות זאת וסילקו אותם מהמקום. לדברי אל-וואלי, פעילים חמושים אלה לא היו תושבי מתחם המגורים "נאדה" או תושבי הסביבה הקרובה. הוא ידע לאיזה פלג הם משתייכים, אבל סרב לנקוב בשם הפלג. לדבריו, "העמדה הכללית של הפלגים השונים היא לשמור על מרחק" ממתחם המגורים, אבל לעתים חברי "קבוצות מסוימות" נהגו לירות מקרבת מקום. "כשאנו מתלוננים בפני ראשי הפלגים, העניינים נרגעים", אמר. לדבריו, ביום חמישי, 27 ביולי, למחרת התקרית האמורה, נציגים של הפלג המסוים הזה "באו כדי להתנצל, ואמרו שלא ימשיכו לסכן את הבניין".³⁰¹ איש כוחות הביטחון הפלשתינים סיפר לתחקירני Human Rights Watch שלעתים קרובות ישנם עימותים בין תושבי צפון רצועת עזה לבין פעילים חמושים.³⁰²

אירועי יום ששי, 28 ביולי

לדברי מספר רופאים מבית החולים "בלסאם", בערב של יום ששי, 28 ביולי, בסביבות השעה 8, נחת פגז ארטילריה של צה"ל במרחק של כ-10 מטרים מהכניסה לבית החולים. בית החולים ממקום ממש ממערב למתחם המגורים "נאדה", לצד הכביש העוקף ומול השטח הפתוח. "ישבנו מלפנים ובדיוק עמדו להיכנס פנימה לתפילת הערבית", סיפר אחד הרופאים. "הפגז נחת בעת שהתפללנו. האדמה רעדה ונשמעו קולות של זכויות מתנפצות. מיד לאחר מכן נחתו פגזים נוספים. לא יכולנו לראות היכן נחתו הפגזים האחרים, אבל נראה שההפגזה נמשכה בערך ארבעים דקות, ורסיסים חדרו לאזור קבלת החולים".³⁰³ לדבריהם, הם מכירים את הפגזות הישראליות לעבר השטח הפתוח, ולעתים נחתו רסיסים בחזית בית החולים, אולם בית החולים לא ניזוק באופן כזה בעבר. הם ציינו שלא ניתנה אזהרה כלשהי.

לדברי הרופאים, שלושה בני אדם נפצעו בהפגזה. שניים מהם הועברו למתקנים רפואיים אחרים. השלישי, נעים אבו אנזאין, בן 58, עדיין החלים בבית החולים "בלסאם" כשתחקירני Human Rights Watch ביקר במקום ב-31 ביולי. אבו אנזאין הוא בעליה של חנות קטנה בקומת הרחוב של בניין 19 במתחם "נאדה", מתחת לדירות המגורים, הפונה על הכביש העוקף ואל השטח הפתוח. הוא סיפר לתחקירני Human Rights Watch ששני פגזים נחתו במרחק של כ-50 מטר מחנותו. "ילדה צעירה בדיוק נכנסה לקנות משהו", סיפר. "כשהפגז נחת, דחפתי אותה אל תוך החנות וחיפיתי עליה. אחר כך הצלחתי להגיע אל בית החולים

³⁰⁰ ראיון שקיים ארגון Human Rights Watch עם דיירים ממתחם דירות "נאדה", מחנה הפליטים ג'באליה, 28 ביולי 2006.

³⁰¹ ראיון שקיים ארגון Human Rights Watch עם חסן אל-וואלי, מתחם דירות "נאדה", 31 ביולי 2006. אל-וואלי אמר לתחקירני Human Rights Watch כי "באופן כללי, אנחנו מנסים לשמור על האזור שלנו. אנחנו פונים לגורמים רשמיים ולפלגים השונים. אנחנו רוצים לשמור על ביטחון האזור".

³⁰² ראיון שקיים ארגון Human Rights Watch עם לוטננט קולונל וליד ראנם, ראש משרד התיאום הביטחוני האזורי בעזה (RCS), המפקח על שני משרדי ה-DCO, העיר עזה, 28 ביולי 2006.

³⁰³ ראיון שקיים ארגון Human Rights Watch עם רופאים (השמות שמורים), בית החולים "בלסאם", 31 ביולי 2006. תחקירן של ארגון Human Rights Watch ראה את החלונות המנופצים בחדר ההמתנה של חדרי הניתוח בקומה השנייה, המשקיפים אל הכביש ואל השטח הפתוח. על החלונות הפנימיים האחרים היו מודבקים במועד הביקור, 31 ביולי, רצועות של נייר דבק, כדי למנוע התנפצות של הזגוגיות.

והתמוטטות ליד שער הכניסה".³⁰⁴ הרופאים הוציאו מכתפו רסיס בגודל של כארבעה סנטימטרים על שני סנטימטרים, שגרם לו לפציעה קשה. אבו אנזאין אמר שהפגזות צה"ל מעולם לא היו כל כך קרובות לחנותו.

אזהרות צה"ל והקישור והתיאום עם כוחות הביטחון הפלשתיניים

לדברי לוטננט קולונל וליד ראנם, ראש משרד התיאום הביטחוני בעזה, הוא וסגל ה-DCO נמצאים בקשר יומיומי עם גורמים ישראליים המקבילים להם.³⁰⁵ ראנם אמר שבעבר צה"ל נהג להתקשר כדי למחות על התקפות הרקטות הפלשתיניות, אולם הוא חדל לעשות זאת אחרי שתנועת חמאס נטלה את השלטון בממשלת הרשות הפלשתינית בסוף חודש מרץ 2006.

לוטננט קולונל ראנם אמר לתחקירני Human Rights Watch שמשרד ה-DCO אחראי לתיאום ענייני ביטחון עם ישראל, וכי אין לו סמכויות בתחום אכיפת החוק, אבל "אם אנחנו מבחינים בהכנות להתקפת רקטות אנחנו מונעים אותן בעצמנו, או שאנחנו מבקשים סיוע מכוחות ביטחון אחרים. אנחנו לא עומדים בידיים שלובות".³⁰⁶ אחד מאנשי ה-DCO הראה לתחקירני Human Rights Watch רישומי יומן המתייחסים לתקופה שמינואר עד פברואר 2006, ומציינים למעלה מ-20 תאריכים שבהם סוכלו התקפות כאלה ובוצעה החרמה של כלי נשק.

ראנם אמר שלעתים קרובות כוחות הביטחון הפלשתיניים אינם מסוגלים לעצור את שיגור הרקטות על ידי חברי הקבוצות החמושות. לדבריו, "אנחנו לא יכולים למנוע בעדם מלירות מהשטחים הפתוחים [הצמודים למתחם הדירות "נאדה"]", אבל הוא עמד על טענתו שאף רקטה לא שוגרה משטחי מתחם המגורים עצמו. "רבים מאוד מהדיירים כאן משתייכים לביטחון הלאומי או למשרד ה-DCO או למשטרה ולשירותים [ביטחוניים] אחרים, וכולם מודעים לסכנה הכרוכה בירי מבנייני מגורים".³⁰⁷

בעניין הפגזת מתחם הדירות על ידי צה"ל, קצין ה-DCO, אדיב לובאני, סיפר לתחקירני Human Rights Watch שב-23 ביולי בערב, לפני ההפגזה של ה-24 ביולי, הוא קיבל שיחת טלפון ממקבילו הישראלי, ששמו סמיר כיוף.³⁰⁸ לדברי לובאני, כיוף אמר לו להזהיר את הדיירים "לא להתקבץ מחוץ לבתים", מכיוון שישראל עומדת להפגז את סביבת הבניין. "השבנו בחריפות שזהו אזור אזרחי מיושב בצפיפות, וכי אין זה

³⁰⁴ ראיון שקיים ארגון Human Rights Watch עם נעים אבו אנזאין, בית החולים "בלסאם", בית חנוך, 31 ביולי 2006.

³⁰⁵ ראיון שקיים ארגון Human Rights Watch עם לוטננט קולונל וליד ראנם, ראש משרד התיאום הביטחוני האזורי בעזה (RCS), המפקח על שני משרדי ה-DCO, העיר עזה, 28 ביולי 2006.

³⁰⁶ ראיון שקיים ארגון Human Rights Watch עם לוטננט קולונל וליד ראנם, ראש משרד התיאום הביטחוני האזורי בעזה (RCS), המפקח על שני משרדי ה-DCO, מתחם הדירות "נאדה", בית חנוך, 26 ביולי 2006.

³⁰⁷ ראיון שקיים ארגון Human Rights Watch עם לוטננט קולונל וליד ראנם, ראש משרד התיאום הביטחוני האזורי בעזה (RCS), המפקח על שני משרדי ה-DCO, העיר עזה, 28 ביולי 2006.

³⁰⁸ לדברי לובאני וגורמים רשמיים אחרים ב-DCO, רוב הישראלים במשרד המקביל הם בני המיעוט הדרוזי, ולכן שמותיהם הם שמות ערביים ולא שמות יהודיים-ישראליים. ראיון שקיים ארגון Human Rights Watch עם אדיב לובאני, משרד התיאום האזורי (DCO) לצפון רצועת עזה, 26 ביולי 2006.

סביר לתקוף [בקרבת בנייני המגורים] בתגובה לרקטות שמשוגרות מהשטח הפתוח", אמר לובאני. "הם הבטיחו שיבדקו את העניין [עם הממונים עליהם] אבל עמדו בתוקף על כך שיש להם הוראות לתקוף".³⁰⁹

אנשי ה-DCO אמרו שהעבירו את האזהרה לאגודת הדיירים. ראש האגודה, חסן אל-וואלי, אמר שהוא התקשר לגורם ביטחוני בעל דרג גבוה יותר כדי לאמת את ההודעה הישראלית, ולאחר מכן מסר את ההודעה לנציגי הבניינים השונים. לדבריו, "כשאני מקבל הודעות כאלה, אני מעביר אותן לאחרים. אני מקפיד למסור את ההודעה במלואה, מכיוון שאחרת אני אסכן את האנשים. אבל אני משתדל למסור את ההודעה באופן שלא יעורר פאניקה".³¹⁰ סובחי אבו שבאב, דייר הקומה השלישית בבניין 14, סיפר ששמע "מאנשים" שישראל עומדת להפגז את סביבת הבניינים.³¹¹ דיירים אחרים אמרו שלא קיבלו אזהרה מכל סוג שהוא.

לוטננט קולונל ראנם אמר שכאשר הפגזים הראשונים פגעו באזור המקיף את בניין 10 ב-24 ביולי והרגו את סדיק נאסר ואת סלאח נאסר, ופצעו פצעים קטלניים את סעדי נעים, הוא התקשר מייד לגורם הישראלי במשרד המקביל כדי למחות על ההפגזה, וקצין ישראלי ששמו זיידאן התקשר אליו בחזרה. "אמרתי לו שהבנו את המסר [של ההפגזה] ושהם צריכים להפסיק להפגז אזרחים", סיפר ראנם. "הוא אמר שיעביר את ההודעה שלנו לממונים עליו".³¹² ראנם ולוטננט קולונל מוניר סלחה אמרו שבמקרים קודמים, כשפגז ארטילריה של צה"ל נחת בקרבת מתחם המגורים, הקצין הישראלי היה מביע צער ומתנצל. "הפעם הם דיברו בטון קשות. הם לא הביעו צער", אמרו הקצינים הפלשתינים.

ראנם אמר שאחרי שפגז הארטילריה נחת בשעה 3 אחה"צ בחזית בניין 12 והרג את חיתאם טאיה בת ה-11, הוא מחה באוזני צה"ל "פעם נוספת, בתקיפות". הוא אמר שזיידאן התקשר אליו בחזרה כעבור חצי שעה בערך ואמר שהדיירים צריכים לצאת מהבניין, שמי שישאר בבניין יעשה זאת על אחריותו, וכן "שאנחנו צריכים להתייחס לאזהרה הזאת ברצינות". ראנם אמר שהשיב כי סיכון אזרחים "אינה תגובה סבירה לרקטות אחדות ששוגרו מהשטח הפתוח".³¹³

תחקירני Human Rights Watch שאלו את ראנם אם יש לשירותי הביטחון הפלשתיניים מדיניות קבועה במקרים שבהם הגורמים הישראליים מאיימים לתקוף אזורים המיושבים באזרחים, וממליצים על פינוי של אזרחים. "אנחנו עונים שלא נפנה אנשים מבתיים, ואתם נושאים באחריות מלאה", הוא ענה. "אנחנו מעבירים את הודעת צה"ל למנהיגים שלנו, והם עשויים להדליף את המידע. באופן רשמי, אנחנו לא יכולים להורות

³⁰⁹ ראיון שקיים ארגון Human Rights Watch עם אדיב לובאני, משרד התיאום האזורי (DCO) לצפון רצועת עזה, 26 ביולי 2006.

³¹⁰ ראיון שקיים ארגון Human Rights Watch עם חסן אל-וואלי, מתחם דירות "נאדה", בית חנון, 31 ביולי 2006.

³¹¹ ראיון שקיים ארגון Human Rights Watch עם סובחי אבו שבאב, בן 44, מחנה הפליטים ג'באליה, 28 ביולי 2006.

³¹² ראיון שקיים ארגון Human Rights Watch עם לוטננט קולונל וליד ראנם, ראש משרד התיאום הביטחוני האזורי בעזה (RCS), המפקח על שני משרדי ה-DCO, מתחם הדירות "נאדה", בית חנון, 26 ביולי 2006.

³¹³ ראיון שקיים ארגון Human Rights Watch עם לוטננט קולונל וליד ראנם, ראש משרד התיאום הביטחוני האזורי בעזה (RCS), המפקח על שני משרדי ה-DCO, מתחם דירות "נאדה", בית חנון, 26 ביולי 2006.

לאנשים לעזוב". הוא הוסיף כי "למדיניות של העברת אוכלוסייה יש משמעות רבה מבחינת הפלשתינאים. הם [צה"ל] רוצים ליצור אזורי חיץ גדולים יותר – החלק הזה של בית חנוך, החלק ההוא של ג'באליה. מה הם רוצים, שנפנה את עזה ואת הגדה המערבית?"³¹⁴

על פי המשפט ההומניטארי הבינלאומי, חלה על צדדים לסכסוך חובה לנקוט את כל אמצעי הזהירות האפשריים על מנת להגן על האוכלוסייה האזרחית הנתונה לשליטתם מפני התוצאות של התקפות.³¹⁵ אמצעי זהירות אלה כוללים הפצת מידע ואזהרות, וכן הסגת אוכלוסייה אזרחית למקומות בטוחים.³¹⁶ בה בעת, התקפות שמיועדות לגרום לאוכלוסייה אזרחית לפנות את בתיה מהוות הפרה של איסורי המשפט ההומניטארי על התקפות המכוונות לעבר אוכלוסייה אזרחית, ועל מעשי אלימות או איומים באלימות שמטרתם העיקרית היא לזרוע פחד בקרב האוכלוסייה.³¹⁷

הסברי צה"ל

בעקבות הפגזת בנייני הדירות "נאדה" על ידי צה"ל ב-24 ביולי, שגרמה למותם של ארבעה אזרחים, מסרה דוברת צה"ל לעיתונאים שההפגזה הייתה חלק מתגובת צה"ל לשיגור של למעלה מ-50 רקטות מאזור בית להייה אל תוך שטח ישראל במהלך השבועות האחרונים. "שיגור הרקטות נמשך, אז אני מניחה שניתן לומר שהחלטנו לעלות מדרגה".³¹⁸ בהתייחסה להרוגים במתחם דירות "נאדה", אמרה הדוברת כי הסיבה היא "פגזים שסטו ממסלולם".³¹⁹ בכתבה בעיתון ישראלי צוטט צה"ל כאומר ש"אחד הטילים כפי הנראה סטה ממסלולו ונחת בקרבת מקום ל'מגורי הקצינים' בעיר, והוסיף כי "ארגוני הטרור נושאים באחריות לנפגעים, שכן צה"ל הזהיר מראש שהוא יתקוף את אתרי שיגור הקסאם".³²⁰

בפנייתו הראשונה לצה"ל בנושא התקריות במתחם "נאדה", ב-31 ביולי, שאל ארגון Human Rights Watch אם ישנה אפשרות שההפגזה נעשתה בטעות. אולם, בתגובת צה"ל מיום 6 באוגוסט, ובתגובה נוספת מיום 12 באוקטובר, לא הוזכרו טעות או שגיאה כלשהן בכל הקשור להפגזה על מתחם הדירות "נאדה".

³¹⁴ ראיון שקיים ארגון Human Rights Watch עם לוטננט קולונל וליד ראנם, ראש משרד התיאום הביטחוני האזורי בעזה (RCS), המפקח על שני משרדי ה-DCO, העיר עזה, 28 ביולי 2006.

³¹⁵ ראה פרוטוקול I, סעיף 58(ג).

³¹⁶ ראה ICRC (הוועדה הבינלאומית של הצלב האדום), המשפט הבינלאומי המקובל, עמ' 70-71.

³¹⁷ ראה פרוטוקול I, סעיפים 48, 51(2) ו-52(2).

³¹⁸ אשרף חליל, "ששה הרוגים בהתקפות ישראליות בצפון רצועת עזה; האזור שהותקף מוכר בתור אתר שיגור רקטות", לוס אנג'לס טיימס, 25 ביולי 2006.

³¹⁹ שם.

³²⁰ אבי יששכרופ, "2 ילדים ו-4 בני אדם נוספים נהרגו בהפגזה ארטילרית של צה"ל בצפון רצועת עזה", הארץ, 24 ביולי 2006, <http://www.haaretz.com/hasen/pages/ShArt.jhtml?itemNo=741409&contrassID=1&subContrassID=5> (כניסה לאתר ביום 24 ביולי 2006).

בתגובת צה"ל לפניית ארגון Human Rights Watch בעניין תקריות אלה נאמר כי באופן כללי, צה"ל "עושה מאמץ עליון להימנע מפגיעה באזורים מיושבים" וכן כי צה"ל "מקפיד מאוד לציית לכללים של המשפט ההומניטארי הבינלאומי, לרבות לעקרונות של הבחנה ומידתיות . . . יתרה מזו, צה"ל אינו תוקף מטרות צבאיות לגיטימיות כאשר תקיפה כאמור צפויה לגרום נזק משני בלתי-מידתי לאזרחים".³²¹

בתגובתו מיום 6 באוגוסט, כותב צה"ל כדלקמן: "האזור המוזכר בפנייתך שימש אתר לשיגור רקטות קסאם לתוך ישראל. בחודש יולי בלבד שוגרו יותר מ-15 רקטות קסאם ממגורי הקצינים במתחם, ומסביבות המתחם משוגרות עשרות רקטות על בסיס יומיומי".

באותה תגובה עצמה כותב צה"ל כי הוא "מודיע לאזרחים ברצועת עזה להימנע מלשהות באזורים שבהם משוגרות רקטות ומתנהלת פעילות טרור" וכן כי "צה"ל מוסר אזהרות אלה באמצעות פיזור עלונים מהאוויר, על ידי מסירת הודעות באמצעי התקשורת הפלשתינים, ובאמצעות בקשות חוזרות ונשנות דרך משרדי מנהלת התיאום והקישור (DCO)".³²²

בתגובתו מיום 12 באוקטובר כותב צה"ל כדלקמן:

ב-24 ביולי 2006, עד לשעה הנקובה בפנייתך, נורו 6 רקטות קסאם לעבר ישראל. אחדות מהרקטות נורו ממגורי הקצינים ומהאזור שמסביבם. בתגובה ירה צה"ל אש ארטילרית לעבר אזורי השיגור ולסביבת קסרקטין הקצינים. מאז חודש ינואר 2006 נורו למעלה מ-42 רקטות קסאם ממגורי הקצינים ומהאזור שמסביבם. צה"ל מצטער צער עמוק על כל פגיעה באזרחים פלשתינאים, אולם ארגוני הטרור הם אלה שמנצלים את האזרחים הפלשתינאים ויורים מתוך אזורים מיושבים. צה"ל חוזר על אזהרתו לאוכלוסייה הפלשתינית להימנע מלשהות באזורים שמהם משוגרות רקטות קסאם, ולהוקיע את חוליות הטרור שפועלות מתוך אזורי המגורים שלה.³²³

כפי שצוין, דיירי מתחם "נאדה", כמו גם גורמים פלשתינים רשמיים, הכחישו באופן עקבי שחוליות חמושות שיגרו רקטות כלשהן משטחי מתחם הדירות במועד כלשהו לפני הפגזת צה"ל בשבוע של ה-24 ביולי. ארגון Human Rights Watch לא מצא ראיות כלשהן לשיגור של רקטות משטחי הבניינים לפני הפגזת צה"ל. כל שימוש שגרתי באזור מגורים לשיגור רקטות יהפוך את האזור האמור ליעד צבאי לגיטימי, אולם הכוח התוקף עדיין מחויב לנקוט את כל אמצעי הזהירות האפשריים על מנת למזער את הפגיעה באזרחים. השימוש שעושה צה"ל בפגזי ארטילריה 155 מ"מ בהתקפות אלה מהווה הפרה של האיסור על התקפות חסרות הבחנה או בלתי-מידתיות. איסור זה נותר בעינו גם אם האוכלוסייה האזרחית לא שעתה לאזהרות שהאזור עלול להיות

³²¹ פקס מאת משרד דובר צה"ל אל ארגון Human Rights Watch, 12 באוקטובר 2006.

³²² פקס מאת משרד דובר צה"ל אל ארגון Human Rights Watch, 6 באוגוסט 2006.

³²³ פקס מאת משרד דובר צה"ל אל ארגון Human Rights Watch, 12 באוקטובר 2006.

מותקף. זאת ועוד, העובדה שהדיירים לא היו מסוגלים לסלק את החוליות החמושות שפעלו באזור אינה הופכת את הדיירים למטרות לגיטימיות.

השימוש של צה"ל בביטוי "מגורי הקצינים" מטעה ורומז שמתחם הדירות מהווה יעד צבאי. מינוח זה מתבסס, ככל הנראה, על קיומו של משרד קטן של ה-DCO בבניין 15, ו/או על כך שבין דיירי המתחם היו משפחות של בעלי תפקידים ברשות הפלשתינית, לרבות של אנשים המשתייכים לשירותי הביטחון הפלשתיניים השונים. לדברי הקצין האחראי על משרד ה-DCO הצפוני, לוטננט קולונל מוניר סלחה, "נראה שהישראלים מתייחסים לנוכחותנו כאן כאל מתקן צבאי, אבל אנחנו לא . . . אנחנו משרד קישור, שממוקם באמצע מתחם אזרחי, ולא מטרה צבאית".³²⁴ ארגון Human Rights Watch פנה לצה"ל וביקש להסביר את השימוש של צה"ל במונח: "מגורי קצינים" בהתייחס למתחם הדירות "נאדה". בתגובתו מיום 12 באוקטובר צה"ל לא מספק הסבר, אלא מסתפק באמירה ש"הכוונה הייתה לציין את מגורי הקצינים ואת האזור שמסביבם (בתוך רדיוס של קילומטר וחצי)". צה"ל נמנע מלציין כמה או איזה אחוז מהרקטות האלה שוגרו, לדעתו, מתוך מתחם המגורים עצמו או מסביבתו הקרובה. צה"ל גם נמנע מלענות באופן ישיר לשאלה האם פלשתינאים שיגרו רקטות כלשהן מהמתחם עצמו או מסביבתו הקרובה, לעומת מהשטח הפתוח בגודל קילומטר רבוע הסמוך למתחם, בימים שבהם הארטילריה של צה"ל הפגיזה שוב ושוב את מתחם המגורים.

³²⁴ ראיון טלפוני שקיים ארגון Human Rights Watch עם לוטננט קולונל מוניר סלחה, 6 בספטמבר 2006.

נספח III. רקטות תוצרת-בית ששוגרו לעבר ישראל מרצועת עזה³²⁵

המספר הכולל של רקטות תוצרת-בית שנחתו בישראל, אוגוסט 2005 – מאי 2007	
תאריך	רקטות
31 באוגוסט – 31 בדצמבר 2005	322
1 בינואר 2006 – 2 בינואר 2007	1,803
3 בינואר – 29 במאי 2007	571
סך הכל	2,696

רקטות תוצרת-בית שנחתו בישראל, 2005	
תאריך	רקטות
31 באוגוסט – 6 בספטמבר	4
7 – 13 בספטמבר	5
14 – 20 בספטמבר	0
21 – 27 בספטמבר	58
28 בספטמבר – 4 באוקטובר	11
5 – 11 באוקטובר	0
12 – 18 באוקטובר	0
19 – 25 באוקטובר	8
26 באוקטובר – 1 בנובמבר	56
2 – 8 בנובמבר	16
9 – 15 בנובמבר	4
16 – 22 בנובמבר	0
23 – 29 בנובמבר	4
30 בנובמבר – 6 בדצמבר	21
7 – 13 בדצמבר	37
14 – 20 בדצמבר	47
21 – 31 בדצמבר	51
סך הכל	322

רקטות תוצרת-בית שנחתו בישראל, 2007	
תאריך	רקטות
3 – 9 בינואר	12
10 – 16 בינואר	10
17 – 23 בינואר	16
24 – 30 בינואר	8
31 בינואר – 6 בפברואר	0
7 – 13 בפברואר	42
14 – 20 בפברואר	10
21 – 27 בפברואר	17
28 בפברואר – 6 במרץ	18
7 – 13 במרץ	9
14 – 20 במרץ	9
21 – 27 במרץ	18
28 במרץ – 3 באפריל	19
4 – 10 באפריל	5
11 – 17 באפריל	3
18 – 24 באפריל	30
25 באפריל – 1 במאי	22
2 – 8 במאי	24
9 – 15 במאי	23
16 – 22 במאי	190
23 – 29 במאי	86
סך הכל	571

רקטות תוצרת-בית שנחתו בישראל, 2006			
תאריך	רקטות	תאריך	רקטות
1 בינואר*	6	26 באפריל – 2 במאי	23
2 בינואר*	1	3 – 9 במאי	29
3 בינואר*	10	10 – 16 במאי	37
4 – 17 בינואר*	56	17 – 23 במאי	38
18 – 24 בינואר	21	24 – 30 במאי	28
25 – 31 בינואר	39	31 במאי – 6 ביוני	17
1 – 7 בפברואר	42	7 – 13 ביוני	133
8 – 14 בפברואר	39	14 – 20 ביוני	39
15 – 21 בפברואר	27	21 – 27 ביוני	41
22 – 28 בפברואר	40	28 ביוני – 4 ביולי	35
1 – 7 במרץ	44	5 – 11 ביולי	79
8 – 14 במרץ	47	12 – 18 ביולי	75
15 – 21 במרץ	26	19 – 25 ביולי	49
22 – 28 במרץ	11	26 ביולי – 1 אוגוסט	71
29 במרץ – 4 באפריל	27	2 – 8 באוגוסט	36
5 – 11 באפריל	48	9 – 15 באוגוסט	11
12 – 18 באפריל	34	16 – 22 באוגוסט	11
19 – 25 באפריל	20	23 – 29 באוגוסט	12
סך הכל	1,803		

* מציין מקרים שבהם נתוני UNOCHA היו זמינים לפרקי זמן ארוכים או קצרים יותר משבוע אחד.

³²⁵ מקור: הערות תדריך שבועי של UNOCHA

נספח IV. פגזי ארטילריה ישראלית שנורו לעבר רצועת עזה³²⁶

המספר הכולל של פגזי ארטילריה שנחתו ברצועת עזה, 2005-2007	
תאריך	פגזים
31 באוגוסט – 31 בדצמבר 2005	487
1 בינואר – 31 בדצמבר 2006	14,130
1 בינואר – 27 במאי 2007	0
סך הכל	14,608

פגזי ארטילריה שנחתו ברצועת עזה, 2005	
תאריך	פגזים
31 באוגוסט – 6 בספטמבר	0
7 – 13 בספטמבר	0
14 – 20 בספטמבר	0
21 – 27 בספטמבר	0
28 בספטמבר – 4 באוקטובר	9
5 – 11 באוקטובר	0
12 – 18 באוקטובר	0
19 – 25 באוקטובר	1
26 באוקטובר – 1 בנובמבר	45
2 – 8 בנובמבר	28
9 – 15 בנובמבר	27
16 – 22 בנובמבר	0
23 – 29 בנובמבר	21
30 בנובמבר – 6 בדצמבר	47
7 – 13 בדצמבר	138
14 – 20 בדצמבר	66
21 – 31 בדצמבר	105
סך הכל	487

פגזי ארטילריה שנחתו ברצועת עזה, 2007	
תאריך	פגזים
1 – 7 בינואר	0
8 – 14 בינואר	0
15 – 21 בינואר	0
22 – 28 בינואר	0
29 בינואר – 4 בפברואר	0
5 – 11 בפברואר	0
12 – 18 בפברואר	0
19 – 25 בפברואר	0
26 בפברואר – 4 במרץ	0
5 – 11 במרץ	0
12 – 18 במרץ	0
19 – 25 במרץ	0
26 במרץ – 1 באפריל	0
2 – 8 באפריל	0
9 – 15 באפריל	0
16 – 22 באפריל	0
23 – 29 באפריל	0
30 באפריל – 6 במאי	0
7 – 13 במאי	0
14 – 20 במאי*	0
21 – 27 במאי	0
סך הכל	0

* על פי נתוני UNOCHA, צה"ל ירה 37 פגזי ארטילריה בשבוע של ה-14 במאי, אולם צה"ל דיווח שאלו היו פגזים ללא חומר נפץ שנורו "לצורכי כויל". ארגון Human Rights Watch לא כלל אותם לפיכך בחישוב הכללי.

פגזי ארטילריה שנחתו ברצועת עזה, 2006					
תאריך	פגזים	תאריך	פגזים	תאריך	פגזים
1 בינואר*	22	22 באפריל*	13	30 באוגוסט – 5 בספטמבר	46
2 בינואר*	**--	23 – 30 באפריל*	708	6 – 12 בספטמבר	88
3 בינואר*	--	1 – 8 במאי*	684	13 – 19 בספטמבר	330
4 – 17 בינואר*	57	9 במאי*	193	20 – 26 בספטמבר	49
18 – 24 בינואר	--	10 – 16 במאי	246	27 בספטמבר – 3 באוקטובר	48
25 – 31 בינואר	5	17 – 23 במאי	218	4 – 10 באוקטובר	35
1 – 7 בפברואר	118	24 – 30 במאי	947	11 – 17 באוקטובר	26
8 – 14 בפברואר	--	31 במאי – 6 ביוני	566	18 – 31 באוקטובר	52
15 – 21 בפברואר	114	7 – 13 ביוני	223	1 – 7 בנובמבר	239
22 – 28 בפברואר	19	14 – 20 ביוני	0	8 – 14 בנובמבר	16
1 – 7 במרץ	--	21 – 27 ביוני	3	15 – 21 בנובמבר	0
8 – 14 במרץ	75	28 ביוני – 4 ביולי	584	22 – 28 בנובמבר	0
15 – 21 במרץ	30	5 – 11 ביולי	654	29 בנובמבר – 5 בדצמבר	0
22 – 28 במרץ	33	12 – 18 ביולי	1,068	6 – 12 בדצמבר	0
29 במרץ – 4 באפריל	1,102	19 – 25 ביולי	639	13 – 19 בדצמבר	0
5 – 11 באפריל	1,427	26 ביולי – 1 אוגוסט	1,050	20 – 26 בדצמבר	0
12 – 18 באפריל	1,136	2 – 8 באוגוסט	638	27 – 31 בדצמבר	0
19 באפריל*	213	9 – 15 באוגוסט	42	סך הכל	14,130
20 באפריל*	215	16 – 22 באוגוסט	143		
21 באפריל*	16	23 – 29 באוגוסט	--		

* מציינ מקרים שבהם נתוני UNOCHA היו זמינים לפרקי זמן ארוכים או קצרים יותר משבוע אחד.
 ** מציינ מקרים שבהם UNOCHA לא מסר נתונים.

³²⁶ מקור: הערות תדריך שבועי של UNOCHA

נספח V. נפגעים מרקטות תוצרת-בית ומהפגזות ארטילריות³²⁷

נפגעים מרקטות תוצרת-בית				
שנה	חודש	הרוגים	פצועים	אזרחים ישראלים
אזרחים זרים	חיילי צה"ל	פצועים	פצועים	פצועים
2005	אוגוסט	0	0	1
	ספטמבר	0	6	0
	אוקטובר	0	0	0
	נובמבר	0	0	0
	דצמבר	0	0	5
2006	ינואר	0	0	2
	פברואר	0	4	0
	מרץ	0	1	0
	אפריל	0	1	0
	מאי	0	0	0
	יוני	0	11	0
	יולי	0	10	0
	אוגוסט	0	1	0
	ספטמבר	0	4	1
	אוקטובר	0	3	0
	נובמבר	2	10	0
	דצמבר	0	2	0
2007	ינואר	0	0	0
	פברואר	0	0	0
	מרץ	0	0	0
	אפריל	0	0	0
	מאי	2	22	0
סך הכל		4	75	9
				1

נפגעים מארטילריה		
שנה	חודש	הרוגים
פצועים	פצועים	פצועים
2005	אוגוסט	0
	ספטמבר	0
	אוקטובר	0
	נובמבר	0
	דצמבר	2
2006	ינואר	0
	פברואר	0
	מרץ	0
	אפריל	4
	מאי	6
	יוני *	7
	יולי	11
	אוגוסט	4
	ספטמבר	1
	אוקטובר	3
	נובמבר *	23
	דצמבר	0
סך הכל		59
		270

* ב-9 ביוני 2006 נהרגו 7 בני אדם ו-33 בני אדם נוספים נפצעו בהפגזה ארטילרית ישראלית על חוף הים בעזה. UNOCHA מציין נתונים אלה כשניים במחלוקת. בעקבות חקירה של התקרית, קבע ארגון Human Rights Watch שהסיבה לנפגעים הייתה פיצוץ של פגז ארטילריה 155 מ"מ ישראלי.

** ב-8 בנובמבר 2006 נהרגו כתוצאה מהפגזה ארטילרית ישראלית 18 אזרחים פלשתינאים ונפצעו עוד 55 בני אדם. חמישה אזרחים נוספים, שנכללו על ידי ארגון Human Rights Watch בסיכום הכללי, נפטרו מפצעייהם בעקבות ההפגזה.

³²⁷ מקור: הערות תדריך שבועי של UNOCHA

נספח VI. מכתבי ארגון Human Rights Watch לצה"ל ותגובות צה"ל

HUMAN RIGHTS WATCH

350 Fifth Avenue, 34th Floor
New York, NY 10118-3299
Tel: 212-216-4700
Fax: 212-736-1300
Email: hrwnyc@hrw.org

31 ביולי 2006
משרדו של מר רון רומן

HUMAN
RIGHTS
WATCH

www.hrw.org

MIDDLE EAST AND NORTH AFRICA DIVISION

Sarah Leah Whitson, Executive Director
Joe Stork, Deputy Director
Fadi al-Qadi, Regional Advocate
Eric Goldstein, Research Director
Hania Mufti, London Office Director
Lucy Mair, Researcher
Hadi Ghaemi, Researcher
Christoph Wilcke, Researcher
Nadim Houry, Researcher
Tarek Radwan, Associate
Assef Ashraf, Associate

ADVISORY COMMITTEE

Gary G. Sick, Chair
Kathleen Peratis, Vice Chair
Bruce Rabb, Vice Chair
Shibley Telhami, Vice Chair
Amal Abdel Hadi
Lisa Anderson
Shaul Bakhash
M. Cherif Bassiouni
Martin Blumenthal
Nathan Brown
Paul Chevigny
Helena Cobban
Hassan Elmasry
Edith Everett
Mansour Farhang
Christopher E. George
Rita E. Hauser
Robert James
Edy Kaufman
Marina Pinto Kaufman
Samir Khalaf
Ann M. Lesch
Robert Malley
Stephen P. Marks
Rolando Matalon
Philip Mattar
Habib Nassar
Sheila Nemazee
Nader Mousavizadeh
Trevor Pears
Jean-Francois Seznec
Charles Shamas
Mustapha Tili
Napoleon B. Williams, Jr.

HUMAN RIGHTS WATCH

Kenneth Roth, Executive Director
Michele Alexander, Development & Outreach Director
Carroll Bogert, Associate Director
Peggy Hicks, Global Advocacy Director
Iain Levine, Program Director
Dinah PoKempner, General Counsel
James Ross, Senior Legal Advisor
Joe Saunders, Deputy Program Director
Wilder Tayler, Legal and Policy Director
Jane Olson, Chair, Board of Directors

מר רומן הנכבד,

ברצוני להודות לך על שענית לפנייתי הטלפונית בשבוע שעבר. אני מבין שתיעדר מהמשרד בימים הקרובים, אולם משרדך יענה לאחזות מהשאלות שהצגנו. עמדנו בקשר עם נועם ועם ירון ממשרדך. טרם קיבלנו תשובה לפנייתנו.

ארגון Human Rights Watch מבקש לקבל מצה"ל הסבר להפגזה מיום 24 ביולי 2006 של מגדלי הדירות במתחם המגורים בשכונת אל-נאדה (מגדלי נאדה), שבתחום המוניציפאלי של עיריית בית חנון, לצד הכביש המוביל לארז. ההפגזה בוצעה, ככל הנראה, מכיוון מזרח, ופגעה במדרכה, באזור הכניסה ובחזית הקדמית של האזור שבין מגדלים 10 ו-15, מקום הימצאו של משרד מנהלת התיאום והקישור DCO צפון, בארבעה מטחים נפרדים, החל משעה 1:20 אחה"צ ועד לסביבות השעה 11:00 בלילה.

האם התקפות אלה על מתחם המגורים נעשו בטעות? האם הן היו תגובה על ירי של רקטות קסאם, ואם כן, מהיכן ומתי שוגרו רקטות קסאם אלה? אילו אזהרות, אם בכלל, ניתנו לדיירי המגדלים, בין אם ישירות באמצעות טלפון, רמקולים, עלונים, ובין אם באמצעות ה-DCO?

כמו כן, אנו מבקשים הסבר להפגזה מיום 26 ביולי של גג מגדל דירות 15, ממש מעל משרד ה-DCO, בסביבות 6:00-6:30 בבוקר. ביום ששי, 28 ביולי, נחתו על פי הדיווחים שבעה פגזים במרחק של עד 50 מטרים ממערב למרפאת "בלסאם" הסמוכה, בתגובה לשיגור רקטת קסאם. מפגיעת הפגזים האלה נגרם נזק למרפאה ונפצעו מספר אנשים. מהי המדיניות הנוכחית של צה"ל בכל הקשור למרחק המזערי של מטרות ויעדי הפגזה מאזרחים ומתשתיות אזרחיות?

על פי הדיווחים, ערוץ 2 של הטלוויזיה בישראל ציטט את תגובת צה"ל כאומרת שמגדלי הדירות האלה היו ריקים במועד ההתקפה ב-24 ביולי. האם תוכל לאשר שהודעה כאמור אכן נמסרה על ידי צה"ל לערוץ הטלוויזיה?

אנא שלח את תשובתך בהקדם האפשרי.

תודה לך.

בברכה,

כריסטוף ווילקה

צבא	הגנה	לישראל
יחידת	דובר	צה"ל
דסק	ארגונים	בינלאומיים
טלפון:	03-6080220	
פקס:	03-6080312	
ז-א	-	3185
6	באוגוסט	2006

אל כריסטוף ווילקה
HRW

הנדון: בתשובה לפנייתך

פנייתך התקבלה במשרדנו ביום 31 ביולי. להלן תשובתנו:

ארגוני הטרור פועלים מתוך אזורים מיושבים ומשתמשים באופן מודע באזרחים בלתי-מעורבים כמגנים אנושיים, בין אם באמצעות שיגור רקטות קסאם מאזורים אלה, ובין אם על ידי אחסנת נשק בבתיהם. האחריות לכל פגיעה שהיא הנגרמת לאזרחים רובצת לפתחם של הטרוריסטים.

צה"ל רואה חשיבות רבה במניעת פגיעה באזרחים, ומודיע לאזרחים ברצועת עזה להימנע מלשהות באזורים שבהם משוגרות רקטות ומתנהלת פעילות טרור. צה"ל מוסר אזרחות אלה באמצעות פיזור עלונים מהאוויר, על ידי מסירת הודעות באמצעי התקשורת הפלשתינים, ובאמצעות בקשות חוזרות ונשנות דרך משרדי מנהלת התיאום והקישור (DCO).

האזור המוזכר בפנייתך שימש אתר לשיגור רקטות קסאם לתוך ישראל. בחודש יולי בלבד שוגרו יותר מ-15 רקטות קסאם ממגורי הקצינים במתחם, ומסביבות המתחם משוגרות עשרות רקטות על בסיס יומיומי.

צה"ל פועל באופן מידתי, על מנת למזער את הסיכון של פגיעה באוכלוסייה הפלשתינית, ומשיב אש לעבר האזורים שמהם משוגרות רקטות קסאם, במטרה לפגוע בארגוני הטרור, ובראשם חמאס, בחוליות שיגור רקטות ובתשתיות של ארגוני טרור. צה"ל פועל כיום באזורים שונים ברצועת עזה על מנת לעצור פעילות טרור, ובמקרים רבים נתקל בטיילים נגד-טנקים, באש מנשק קל ובמטעני נפץ המופעלים נגד חייליו.

בכבוד רב,

רון רומן, קצין אקדמאי
ראש הדסק לארגונים בינלאומיים
יחידת דובר צה"ל

HUMAN RIGHTS WATCH

1630 Connecticut Avenue, N.W.
Suite 500
Washington, DC 20009
Tel: 202-612-4321
Fax: 202-612-4333
Email: hrwdc@hrw.org

MIDDLE EAST AND NORTH AFRICA DIVISION

Sarah Leah Whitson, Executive Director
Joe Stork, Deputy Director
Fadi al-Qadi, Regional Advocate
Eric Goldstein, Research Director
Hania Mufti, London Office Director
Lucy Mair, Researcher
Hadi Ghaemi, Researcher
Christoph Wilcke, Researcher
Nadim Houry, Researcher
Tarek Radwan, Associate
Assef Ashraf, Associate

ADVISORY COMMITTEE

Gary G. Sick, Chair
Kathleen Peratis, Vice Chair
Bruce Rabb, Vice Chair
Shibley Telhami, Vice Chair
Amal Abdel Hadi
Lisa Anderson
Shaul Bakhash
M. Cherif Bassiouni
Martin Blumenthal
Nathan Brown
Paul Chevigny
Helena Cobban
Hassan Elmasry
Edith Everett
Mansour Farhang
Christopher E. George
Rita E. Hauser
Robert James
Edy Kaufman
Marina Pinto Kaufman
Samir Khalaf
Ann M. Lesch
Robert Malley
Stephen P. Marks
Rolando Matalon
Philip Mattar
Habib Nassar
Sheila Nemazee
Nader Mousavizadeh
Trevor Pears
Jean-Francois Seznec
Charles Shamas
Mustapha Tili
Napoleon B. Williams, Jr.

HUMAN RIGHTS WATCH

Kenneth Roth, Executive Director
Michele Alexander, Development & Outreach Director
Carroll Bogert, Associate Director
Peggy Hicks, Global Advocacy Director
Iain Levine, Program Director
Dinah PoKempner, General Counsel
James Ross, Senior Legal Advisor
Joe Saunders, Deputy Program Director
Wilder Tayler, Legal and Policy Director
Jane Olson, Chair, Board of Directors

HUMAN
RIGHTS
WATCH

14 בספטמבר 2006

מר רון רומן

ראש הדסק לארגונים בינלאומיים

יחידת דובר צה"ל

www.hrw.org

צבא הגנה לישראל

מר רומן הנכבד,

נודה לך מאוד אם משרדך יוכל להמציא לנו תשובות לשאלות המפורטות בהמשך. שאלות אלה, ברובן, מתייחסות למדיניות צה"ל בכל הנוגע לירי ארטילרי המכוון לצפון רצועת עזה, ולתקריות ספציפיות שאירעו בהקשר לירי כאמור. מספר שאלות נוספות מתייחסות למדיניות הסגר של צה"ל בכל הקשור לרצועת עזה.

מכיוון שברצוננו לכלול בדו"חות שאנו מכינים את עמדותיו של צה"ל, אנו מקווים שתוכלו למסור את תגובתכם בתוך השבועיים הבאים, ובכל מקרה לא יאוחר מיום 4 באוקטובר 2006.

שאלות בנוגע לתקריות ספציפיות:

(1) ביום 5 בינואר 2006 נחתו פגזי ארטילריה בפאתי בית חנון. פגזים אלה היו חלק מהפגזה ארטילרית לאורך הלילה של כ-100 פגזים. בהפגזה נהרג יאסר אבו ג'ראד, בן 27. רסיסי פגזים חדרו גם מבעד לקירות בית מגורים סמוך וגרמו לפציעתו של מחמוד סלאח אבו הרביד, בן 12. נודה לך אם תוכל להביא לידיעתנו מה הייתה הסיבה להתקפה הארטילרית. האם האזור האמור אכן היה המטרה של הפגזה זו?

(2) ביום 14 במרץ, בסביבות השעה 9:30 בערב, ניפץ רסיס של פגז ארטילריה את זוגית החלון בדירת מגורים בקומה העליונה של מגדלי אל-עוודה. הרסיס נחת על הספה שעליה ישב דקות ספורות קודם לכן מוחמד באסיוני, בן 32. איש לא נפצע בהתקפה. נודה לך אם תוכל להביא לידיעתנו מה הייתה הסיבה להתקפה הארטילרית. האם מגדלי אל-עוודה אכן היו המטרה של התקפה זו?

(3) ב-4 באפריל, בסביבות השעה 3:20 אחה"צ, נהרסו מספר בתים בפאתי בית להייה מפגזי ארטילריה. לפחות שלושה מהבתים שנהרסו היו שייכים למשפחת אבו שמאס. בהפגזה נהרג עבדאללה עבד אל-דאטסא, בן 42, שהיה ברחוב. מספר אנשים נפצעו בתוך בתם, ביניהם חליל אחמד אבו שמאס, בן 22, ומוסטפה אחמד אבו שמאס, בן 30. התקפה ארטילרית נוספת בוצעה למחרת

היום. נודה לך אם תוכל להביא לידיעתנו מה הייתה הסיבה להתקפות. האם בתים אלה אכן היו המטרה של הפגזות אלה?

(4) ביום 5 באפריל, בסביבות השעה 8:00 בבוקר, נחתו לפחות שני פגזים בחצר בית משפחת אל-מסרי בבית להייה. איש לא נפגע, מכיוון שהילדים בדיוק נכנסו לתוך הבית. על פי הראיות, לבית נגרם נזק מבני. נודה לך אם תוכל להביא לידיעתנו מה הייתה הסיבה להפגזה. האם הבית הזה אכן היה המטרה של הפגזה זו?

(5) ביום 6 באפריל, בסביבות השעה 11:30 לפנה"צ, נחתו פגזי ארטילריה על חממה באזור אל-עטרה בבית להייה וגרמו לפציעתם של ראג'ב אבו חלימה, בן 60, ושל אחמד רמזאן, בן 20. נודה לך אם תוכל להביא לידיעתנו מה הייתה הסיבה להפגזה. האם החממה הזו אכן הייתה המטרה של ההפגזה?

(6) ביום 10 באפריל, בסביבות השעה 5:35 אחה"צ, נחת פגז ארטילריה על ביתה של משפחת ר'בן בשכונת אל-אמל בצפונה של בית להייה. בהפגזה נהרג האדי בן ה-8 ועשרה בני אדם נוספים נפצעו. בהפגזה נהרס גם חצי מהבית. נודה לך אם תוכל להביא לידיעתנו מה הייתה הסיבה להפגזה. האם הבית הזה אכן הייתה המטרה של הפגזה זו?

(7) ביום 17 באפריל, בין 6 ל-6:30 לפנות ערב, נחתו בין עשרה לעשרים פגזי ארטילריה בקרבת שיח סעיד סיטי, בבית להייה. בהפגזה נהרג ממדוח מוחמד עבאיד, בן 15, ונפצעו מוחמד חאמד אבו טבק, בן 15, ועמאר אבו אל-קאס, בן 14. נודה לך אם תוכל להביא לידיעתנו מה הייתה הסיבה להפגזה. מה הייתה המטרה של הפגזה זו?

(8) ביום 29 באפריל, בין השעות 3:30 ל-4 אחה"צ, פגע פגז ארטילריה פגיעה ישירה בביתו של שהאדי מוחמד אבו עודה, בשכונת אל-אמל בבית חנון. לפחות שני ילדים נפצעו בהפגזה: עבדול רחמן, בן 13, ואחיינו בן ה-5 של אבו עודה, מוחמד. נודה לך אם תוכל להביא לידיעתנו מה הייתה הסיבה להפגזה. האם הבית הזה אכן הייתה המטרה של הפגזה זו?

(9) מה היה היעד הצבאי של הפצצת צה"ל ב-28 ביוני, שבה הושמדו 6 שנאים בתחנת הכוח נוסיראת? אילו חלופות להשגת היעד הזה נשקלו על ידי צה"ל? מדוע, למשל, לא הפסיק צה"ל באופן זמני את אספקת החשמל לעזה על ידי עצירת ההזרמה של 57% מצריכת החשמל של עזה המסופקת באמצעות חברת החשמל הישראלית, דרך קווי מתח גבוה המוליכים חשמל מישראל אל תוך עזה?

(10) לדברי עדי ראייה, בשעות הבוקר המוקדמות של ה-3 ביולי 2006, בסביבות השעה 1:30 אחר חצות, שיגר מסוק קרב של חיל האוויר הישראלי טיל לעבר דירה בקומה הראשונה של בניין 25 במתחם "דירות נאדה". הדירה היא מקום משכנה של עמותה, שלפי שמה עוסקת במתן סיוע לנכים. ככל הנראה איש לא היה בדירה ולא היו נפגעים. נודה לך אם תוכל להביא לידיעתנו מה הייתה התכלית הספציפית של תקיפה זו.

(11) ביום 19 ביולי, בסביבות השעה 6:20 לפנות ערב, נהרגו בחצר ביתן במחנה הפליטים מראזי חנאן איברהים ערוקי (37) ובתה, פדווא פייסל ערוקי (14), מפגיעת טיל שנורה ממזל"ט. לדברי בני משפחה אחרים שהיו במקום אך לא נפגעו בהתקפה, מוקדם יותר באותו יום התנהלו חילופי אש

בפאתי מחנה הפליטים מראזי, בשדות שממזרח למחנה ובקרבת בית הספר והמרפאה של אונר"א מדרום, אולם לא בסביבה הקרובה לביתה של ערוקי, ולא במשך יותר משעה לפני התקרית האמורה. למיטב הבנתנו, את הטילים שנורים ממזל"טים של חיל האוויר הישראלי ניתן לכוון בדרגת דיוק גבוהה ביותר. נודה לך אם תוכל להביא לידיעתנו מה הייתה הסיבה לשיגור הטיל שהביא למותן של שתי נשים אלה.

(12) מספר פקידים של מנהלת התיאום והקישור (DCO) הפלשתינית, שמושרדם ממוקם במתחם דירות "נאדה", אמרו לארגון HRW שבשעות הערב של ה-23 ביולי התקבלה במשרדם שיחת טלפון מגורם ישראלי במשרד המקביל, אדם ששמו סמיר כיוף. לדבריהם, כיוף אמר להם להזהיר את הדיירים "לא לצאת החוצה", מכיוון שצה"ל מתעתד להפגז את סביבת בית הדירות.

- האם תוכל לאשר שאזהרה טלפונית כאמור אכן נמסרה על ידי קצין צה"ל באותו ערב?
- האם האזהרה התייחסה להתקפה באותו ערב? למשך איזה פרק זמן התכוון צה"ל שהדיירים יישארו בבתייהם?
- אילו אמצעי זהירות ננקטו על ידי צה"ל על מנת להימנע מפגיעה באזרחים כתוצאה מפעולותיו הצבאיות, אחרי מתן אזהרה מסוג זה?

(13) למחרת היום, ה-24 ביולי, בסביבות 1:15-1:30 אחה"צ, ירה צה"ל 2 או 3 פגזי ארטילריה שהתפוצצו בקרבת הכניסה לבניין 10 במתחם הדירות "נאדה". בהפגזה נהרגו סדיק נאסר, בן 31, דייר בבניין ואחיינו, סאלח נאסר, בן 16, וכן סעדי אחמד נעים, פרמדיק בן 30 ממרפאה סמוכה, ונפצעו מספר אנשים. מספר קציני DCO סיפרו ל-HRW שהם התקשרו מייד אל גורמים במשרד הישראלי המקביל כדי למחות, ושוחחו עם קצין צה"ל ששמו זיידן. במקרים קודמים, סיפרו קציני ה-DCO, גורמים ישראלים הביעו צער על כל טעות בהפגזה שגרמה לנזקים באזרחים אזרחיים או סיכנה אותם, אולם הפעם לא הייתה כל הבעת צער. אחרי שהפגזה ארטילרית נוספת, בסביבות השעה 3 באותו אחר צהריים, פגעה באזור הכניסה לבניין 12 והרגה את חיטאם טאיה, בת 11, ופצעה את אחותה נוהא, בת 12, התקשרו קציני ה-DCO, לדבריהם, פעם נוספת אל צה"ל כדי למחות על ההפגזה, ואותו זיידן התקשר אליהם ואמר שעל הדיירים לצאת מהבניין, וכי מי שישאר בבניין עושה זאת על אחריותו.

- האם תוכל לאשר את קיומן ואת תוכנן של שיחות הטלפון האמורות עם קציני DCO פלשתינאים או עם גורמי ביטחון פלשתינים אחרים?
- מה היה היעד הצבאי של ההפגזות הארטילריות לעבר הכניסה לבניין 10, ובשעה מאוחרת יותר – לעבר הכניסה לבניין 12?

(14) מאוחר יותר באותו ערב של ה-24 ביולי, בסביבות 10 או 11 בלילה, פגע פגז ארטילריה של צה"ל בחדר הקדמי של דירה בקומה השלישית של בניין 14, והרס אותו לחלוטין. האם זו אכן הייתה המטרה המיועדת? מה היה היעד הצבאי של הפגזה ארטילרית זו?

(15) בתשובתך מיום 6 באוגוסט לפנייתנו מיום 31 ביולי, כתבת: "בחודש יולי בלבד שוגרו יותר מ-15 רקטות קסאם ממגורי הקצינים במתחם [נאדה]". האם הכוונה למשרדי ה-DCO הממוקמים בבניין 15? האם מגורים אלה היו המטרה המיועדת של פגזי הארטילריה שנורו לעבר דירות "נאדה" ב-24 ביולי, ושוב ב-26 ביולי? אם לא, האם תוכל לציין לאילו מגורים התייחסת בתשובתך, והאם מגורים אלה אכן היו המטרה המיועדת של צה"ל?

16) בפנייתנו מיום 31 ביולי ביקשנו מידע אודות פגזי הארטילריה של צה"ל שנחתו, על פי הדיווחים, בקרבת בית החולים "בלסאם", מתקן רפואי קטן שממוקם מעט מדרום למתחם "נאדה". בתשובתך מיום 6 באוגוסט לא התייחסת לתקרית זו, וברצוננו לחזור על בקשתנו: לדברי עדי ראייה, ב-28 ביולי, בסביבות השעה 7 או 8 בערב, נחת פגז ארטילריה של צה"ל במרחק של כ-10 מטרים מהכניסה הקדמית של בית החולים "בלסאם", מתקן רפואי קטן שממוקם מעט מדרום למתחם הדירות "נאדה". לדברי עדי ראייה, בתוך דקות אחדות נחתו לפחות שני פגזים נוספים במרחק קצר משם, בקרבת הכביש שעובר לאורך בניינים 16-19, וגרמו לפציעתו הקשה של נעים אבו אנזאין, בעל חנות מקומי בן 58, ולפציעתם של מספר אנשים נוספים. על פי עדי הראייה, לא נורו רקטות ולא הייתה פעילות צבאית פלשתינית אחרת כלשהי באזור זה. האם תוכל להסביר את הסיבה לירי הפגזים האלה באזור ובנקודת הזמן האמורים?

17) לדברי עדי ראייה, ב-1 באוגוסט, בסביבות השעה 1:30 אחה"צ, ירה מזל"ט של צה"ל טיל אל שביל הכניסה למתחם "דירות נאדה", בין בניינים 9 ו-10. בפיצוץ נהרג במקום עריף אבו היידא, בן 14, ואשה בת 25, מירפת ממלוק, נפצעה אנושות בתוך מונית שחלפה במקום. בהתקפה זו נפצעו ארבעה אנשים נוספים, כולל נהג המונית, מר אל-ג'ינדי, וסאמי עבד אל-האדי, בן 45. מדברי עדי הראייה התברר לנו שבערך שעה קודם לכן שיגרו פלשתינאים רקטה אחת או מספר רקטות מהשטח הפתוח שבין בנייני הדירות לבין מגדל המים הגדול שמצפון, אולם לא שוגרו רקטות ולא הייתה פעילות צבאית אחרת כלשהי באתר שבו פגע הטיל. התברר לנו גם שאת הטילים הנורים ממזל"טים ניתן לכוון למטרה ברמת דיוק גבוהה מאוד. נודה לך אם תוכל למסור לנו מה היו הסיבה(ות) להתקפת טילים זו.

שאלות כלליות:

- 1) מהו מעגל הטעות הצפוי של פגזי הארטילריה 155 מ"ל שבהם משתמש צה"ל להפגזת מטרות בצפון רצועת עזה?
- 2) מהו רדיוס ההרג ורדיוס הפציעה מהדף ורסיסים של פגזי הארטילריה 155 מ"מ שבהם משתמש צה"ל בצפון רצועת עזה? לאיזה מרחק מתפזרים רסיסים מפגזי ה-155 מ"מ שלכם?
- 3) כמה פגזי ארטילריה ירה צה"ל אל תוך צפון רצועת עזה מאז ה-31 באוגוסט 2005, וכמה מהם נורו מאז 1 בנובמבר 2005?

שאלות בעניין מדיניות ירי ארטילרי

- 1) בשבוע של ה-9 באפריל דיווח עיתון הארץ שצה"ל הקטין את "טווח הביטחון" שבין נקודת הפגיעה של הפגזה ארטילרית לבין אזורים אזרחיים מ-300 מטר ל-100 מטר. האם תוכל לאשר ש"טווח הביטחון" המקורי היה אכן 300 מטר? אם כן, מדוע ומתי יושם השינוי הזה? האם פירוש הדבר שצה"ל לעולם אינו יורה לתוך אזור המרוחק פחות מ-100 מטר מבית? האם "טווח הביטחון" שונה מאז המועד האמור?

(2) האם צה"ל מכוון את הירי אל אתרי שיגור רקטות ספציפיים, או אל אזורים כלליים שבהם משתמשים משגרי הרקטות? מדוע צה"ל מכוון את הירי אל אתרים שבהם שוגרו רקטות אם משגרי הרקטות כבר לא נמצאים שם? האם צה"ל משתמש בירי הארטילרי למניעת גישה לאזורים כדי למנוע מתקפות רקטות?

(3) מהי תגובת צה"ל לביקורת כי (1) רבות מההפגזות הארטילריות של צה"ל עשויות להיחשב הפרה של המשפט ההומניטארי הבינלאומי, מכיוון שהן "אינן מכוונות אל יעד צבאי ספציפי", וכן כי (2) התקפות אלה עשויות שלא לעמוד במבחן המידתיות של המשפט ההומניטארי הבינלאומי.

שאלות בעניין מדיניות הסגר

(1) בין 23 ביוני ל-3 בספטמבר, החזיק צה"ל את מסוף קרני סגור בפני ייצוא סחורות פלשתיניות, כולל בימים שבהם המסוף פתוח לייבוא הומניטארי, וזאת למעט תכולת 20 משאיות שהעברתה הותרה ב-6 וב-7 באוגוסט. מהן הסיבות הביטחוניות לסגר הכמעט כללי הזה על כל הייצוא המסחרי והחקלאי הפלשתיני במשך התקופה האמורה?

(2) בכתבה שהתפרסמה לאחרונה בעיתון הארץ הובא צייטוט מפרוטוקול דיון שנערך במשרד הביטחון, שבמסגרתו צה"ל ממליץ לשמור על מעבר רפיח סגור בתור "אמצעי להפעלת לחץ" להשגת שחרורו של רב"ט גלעד שליט. האם תוכל לאשר שזוהי אכן מדיניות צה"ל בנוגע למעבר רפיח, ועל מי צה"ל מפעיל לחץ באופן זה? כמו כן, האם תוכל להביא לידיעתנו אם זוהי מדיניות צה"ל גם בנוגע למעברים אחרים, ובמיוחד – בנוגע לקרני?

אנו מודים לך מראש על התייחסותך לפנייה זו. אנו מקווים שתוכל למסור את תגובתך בתוך השבועיים הבאים, על מנת שנוכל לכלול את עמדותיך בדו"חות שאנו מכינים, ובכל מקרה לא יאוחר מיום 4 באוקטובר 2006.

בכבוד רב,

ג'ור סטורק

סגן מנהל

החטיבה לענייני המזרח התיכון וצפון אפריקה

צבא	הגנה	לישראל
יחידת	דובר	צה"ל
דסק	ארגונים	בינלאומיים
טלפון:	03-6080220	
פקס:	03-6080312	
ז-א	-	3225
12	באוקטובר	2006

ג'וזף סטורק

סגן מנהל

החטיבה לענייני המזרח התיכון וצפון אפריקה

Human Rights Watch

הנדון: בתשובה לפנייתך

מר סטורק הנכבד,

בעניין פנייתך מיום 14 בספטמבר 2006, להלן תגובת צה"ל:

אזרחי ישראל עומדים מידי יום תחת מתקפות טרור חסרות הבחנה, בדמות רקטות שמשוגרות מרצועת עזה אל תוך ישראל. במהלך השנה החולפת בלבד שוגרו יותר מ-900 רקטות קסאם, שגרמו לפציעת עשרות בני אדם ולנזק כבד. צה"ל פועל כדי להגן על אזרחי ישראל ומשיב אש לעבר שטחי השיגור של הרקטות, תוך מאמץ עליון ומתמיד להימנע מפגיעה כלשהי באזורים מיושבים.

המאמץ הצבאי להפסיק את השיגור הקסאם מתוך רצועת עזה הוא מאמץ מורכב. הסיבה לכך היא, בין היתר, אופי הפעולות של ארגוני הטרור, ובמיוחד העובדה שהם פועלים בסמיכות לאזורי מגורים מיושבים ומתוכם, תוך שימוש בבתים כמקלט מפני כוחות צה"ל שפועלים מהאוויר, מהים ומהיבשה כדי לאתר אותם ולהפסיק את השיגורים.

למרה הצער, ארגוני הטרור מנצלים את אי-רצונו של צה"ל לפגוע באזרחים, ופועלים באופן מכוון בסמיכות לאזורים מיושבים ומתוכם, תוך שימוש באוכלוסייה הפלשתינית כמגן אנושי.

הימנעות מפגיעה באזרחים פלשתינאים היא יעד בעדיפות גבוהה בצה"ל. למען ביטחונם של התושבים בעזה, נמסרות לעתים תכופות וכעניין שבשגרה קריאות לתושבים להימנע מלשהות באזורים שבהם מתנהלת פעילות טרור, ושמהם משוגרים קסאמים. מטרה זו מושגת באמצעות פיזור עלונים מהאוויר, התראות חוזרות ונשנות באמצעות קציני ה-DCO, ומסירת הודעות לאמצעי התקשורת הפלשתינים. צה"ל מבליט את אזהרתו לאוכלוסייה הפלשתינית להימנע מלשהות בכל אזור שבו פועלים טרוריסטים.

צה"ל מצטער באופן עמוק על כל פגיעה או נזק שנגרמו לאזרחים, אולם מדגיש כי ארגוני הטרור, שירים מתוך חממות ומשטחים חקלאיים, הם האחראים לפגיעה בפרנסתם ובאמצעי מחייתם של פלשתינאים. זוהי התוצאה הבלתי נמנעת של המשך שיגורי הקסאמים, ולפיכך האחריות רובצת לפתחם של ארגוני הטרור, כמו גם לפתחה של הרשות הפלשתינית, שנמנעה מלפעול להפסקת השיגורים.

צה"ל מקפיד מאוד לציית לכללים של המשפט הבינלאומי, לרבות לעקרונות של הבחנה ומידתיות. צה"ל תוקף אך ורק מטרות ספציפיות ומובחנות, על פי מידע מדויק. לפיכך, צה"ל מקפיד לתקוף מטרות אך ורק כשיש בידו מידע המצביע על כך שמטרות אלה הן מטרות צבאיות לגיטימיות, כלומר - שמטבען, מיקומן, תכליתן או השימוש בהן יש להן תרומה צבאית אפקטיבית. יתרה מזו, צה"ל אינו תוקף מטרות צבאיות לגיטימיות כאשר תקיפה כאמור צפויה לגרום נזק משני בלתי-מידתי לאזרחים.

חשוב להבהיר שאתר המשמש לשיגור רקטות, גם אם לא נעשה בו שימוש לשיגור רקטות במועד ההתקפה עצמה, עשוי, בגלל מיקומו, לשוב ולשמש לשיגור רקטות. למטרה כזו יש תרומה צבאית משמעותית בגלל מיקומו, ועובדה זו הופכת אותו למטרה צבאית לגיטימית.

צה"ל משיב באש ארטילרית לעבר אזורי שיגור הרקטות בצפון רצועת עזה, מהם משוגרות שוב ושוב רקטות קסאם לעבר ישראל. תכליתה של האש הזו היא לשבש, לסכל ולמנוע כניסה של יחידות שיגור קסאם לאזורים אלה, וכן למזער את האיום של אש תלולת-מסלול מאזורים אלה, וכן את הפגיעה והנזקים הנגרמים לעיירות וליישובים ישראלים.

השימוש באש ארטילרית החל, ברובו הגדול, בחודש נובמבר 2005, ומאז נורו אלפי פגזי ארטילריה בתגובה לשיגורי הקסאם.

כתוצאה מחטיפתו של רב"ט גלעד שליט על ידי ארגוני טרור פלשתינים, פתח צה"ל במבצע "גשמי קיץ" ופעל במסגרת זו באופן נרחב בתוך רצועת עזה. המבצע של צה"ל כוון נגד ארגוני הטרור ותשתיות הטרור בלבד, במטרה למנוע התקפות טרור, לגרום נזק לתשתיות טרור ולנטרל את משגרי הקסאמים. הטרוריסטים פועלים כיום מתוך אזורים מיושבים, תוך שימוש באזרחים חפים מפשע בתור מגנים אנושיים.

הטרוריסטים יורים מתוך בניינים באזור שבו פועל צה"ל טילי נ"ט, פגזי מרגמה ואש מקלעים ורובים לעבר חיילים ישראלים, ועושים זאת בהנחה שמסיבה זו צה"ל יימנע מתגובה. למרות ההפרה הצינית הזו של כללי המשפט ההומניטארי, ההנחיה שניתנת לכוחות צה"ל היא לנצור את האש לעבר טרוריסטים כאשר הדבר מסכן אזרחים בלתי-מעורבים, אלא אם כן נשקפת לחיילי צה"ל סכנה ברורה ומיידית.

להלן תשובותינו בנוגע לתקריות שהוזכרו בפנייתך:

- ביום 5 בינואר 2006 שוגרו מצפון רצועת עזה 3 רקטות קסאם לעבר ישראל, כשלפחות רקטה אחת שוגרה מאזור בית חנון. יום קודם לכן, ב-4 בינואר, שוגרו 13 רקטות קסאם מצפון רצועת עזה לעבר ישראל, ולפחות 3 מהן שוגרו מאזור בית חנון. צה"ל השיב באש ארטילרית אל נקודת השיגור, ולא לעבר אזורים מיושבים, על מנת לשבש, לסכל ולמנוע את כניסתן של יחידות שיגור קסאמים אל שטחי השיגור.
- ב-14 במרץ 2006 שוגרו מרצועת עזה 8 רקטות קסאם לעבר ישראל, ולפחות 4 מהן שוגרו מצפון הרצועה. צה"ל השיב באש ארטילרית, על מנת לשבש, לסכל ולמנוע את כניסתן של יחידות שיגור קסאמים אל שטחי השיגור.
- ב-4 באפריל 2006 שוגרו 6 רקטות קסאם מאזור בית להייה. צה"ל השיב באש ארטילרית, על מנת לשבש, לסכל ולמנוע את כניסתן של יחידות שיגור קסאמים אל שטחי השיגור. צה"ל לא ירה לעבר אזורים מיושבים, ולא ידוע לצה"ל על פציעה כלשהי או על טענות בדבר פציעה כלשהי של אזרחים פלשתינאים.
- ב-5 באפריל שוגרו רקטות קסאם מצפון רצועת עזה, וגרמו נזק רב לעיירות ויישובים ישראלים סמוכים. צה"ל השיב באש ארטילרית, על מנת לשבש, לסכל ולמנוע את כניסתן של יחידות שיגור קסאמים אל שטחי השיגור. לא ידוע לצה"ל על טענות פלשתיניות כלשהן בדבר נזק לבניין כלשהו.
- ב-6 באפריל 2006, לפני השעה שצוינה בפנייתך, שוגרו 2 רקטות קסאם מאזור שכונת אל עטרה וגרמו לפציעתם של 2 אזרחים ישראלים ולפריצתה של דליקה במפעל, שגרמה נזק כבד. צה"ל השיב באש ארטילרית לעבר סביבת השיגור. צה"ל הזהיר את האוכלוסייה האזרחית שלא לשהות בקרבת

- מקום לאזורי שיגור הרקטות, וביקש ממנה שלא לאפשר לחוליות שיגור הקסאמים להשתמש באזור שמסביב לבתיהם. הטרוריסטים משגרים לעתים קרובות רקטות מתוך חממות ושטחים חקלאיים.
- ב-10 באפריל 2006, לפני השעה הנקובה בפנייתך, שוגרו 2 רקטות קסאם מצפון רצועת עזה לעבר ישראל. צה"ל השיב באש ארטילרית, אולם לא ירה לעבר הבניין שצוין בפנייתך. האש של צה"ל כוונה לעבר שטחים פתוחים, ולא נרשמה חריגה כלשהי באותו מועד.
 - ב-17 באפריל 2006, לפני השעה שצוינה בפנייתך, שוגרו 2 רקטות קסאם משכונת רול שבצפון רצועת עזה אל עבר ישראל. צה"ל השיב באש ארטילרית, אולם לא ירה לעבר אזורים מיושבים ולא ידוע לו על פציעה או על טענה כלשהי לפציעה של אזרחים פלשתינים.
 - ב-29 באפריל 2006 שוגרה רקטת קסאם אחת מצפון רצועת עזה לעבר ישראל, לפני השעה האמורה בפנייתך. צה"ל השיב באש ארטילרית, על מנת לשבש, לסכל ולמנוע את כניסתן של יחידות שיגור קסאמים אל שטחי השיגור. צה"ל לא ירה אל הבניין שצוין בפנייתך, אלא לעבר שטחים פתוחים; לא הייתה חריגה כלשהי מהמטרה אליה כוונה האש.
 - ב-3 ביולי 2006, תקף צה"ל מן האוויר אתר לייצור נשק בבית חנון. לפני התקיפה קרא צה"ל לתושבי האזור, למען ביטחונם, להימנע מלהישאר בבניינים שבהם מאוחסנים כלי נשק.
 - ב-19 ביולי 2006 החל צה"ל במבצע באזור אל-מואסי שנועד להשמיד תשתיות טרור ולפגוע בחוליות טרור. במהלך המבצע נורו עשרות טילי נ"ט אל עבר כוחות צה"ל, וכן נורתה אש מנשק קל. כל האש נורתה מאזור מחנה הפליטים, וסיכנה את שלומם של החיילים. צה"ל השיב אש לעבר מקורות הירי.
 - ב-24 ביולי 2006, עד לשעה הנקובה בפנייתך, נורו 6 רקטות קסאם לעבר ישראל. אחדות מהרקטות נורו ממגורי הקצינים ומהאזור שמסביבם. בתגובה ירה צה"ל אש ארטילרית לעבר אזורי השיגור ולסביבת מגורי הקצינים. מאז חודש ינואר 2006 נורו למעלה מ-42 רקטות קסאם ממגורי הקצינים ומהאזור שמסביבם. צה"ל מצטער צער עמוק על כל פגיעה באזרחים פלשתינאים, אולם ארגוני הטרור הם אלה שמנצלים את האזרחים הפלשתינאים ויורים מתוך אזורים מיושבים. צה"ל חוזר על אזהרתו לאוכלוסייה הפלשתינית להימנע מלשהות באזורים שמהם משוגרות רקטות קסאם, ולהוקיע את חוליות הטרור שפועלות מתוך אזורי המגורים שלה.
 - בתשובתנו מיום 6 באוגוסט לשאלתו של ארגון HRW בעניין השימוש במונח "מגורי קצינים", הכוונה הייתה לציין את מגורי הקצינים ואת האזור שמסביבם (בתוך רדיוס של קילומטר וחצי).
 - ב-27 באוגוסט 2006 נורו 11 רקטות קסאם לעבר ישראל, ושתיים מתוכן נורו ממגורי הקצינים שממוקמים במתחם "נאדה". אחדות מרקטות אלה נחתו בעיר שדרות וגרמו נזק ניכר. צה"ל הגיב

באש ארטילרית על מנת לשבש, לסכל ולמנוע כניסה של טרוריסטים חמושים ברקטות אל האזורים המשמשים לירי הרקטות, ולא ידוע לו על פציעה או על טענות לפציעה כלשהי של אזרחים פלשתינאים.

- ב-1 באוגוסט 2006, בשעה 4:00 לפנות בוקר, נורו לעבר ישראל 4 רקטות קסאם מהאזור שמסביב למגורי הקצינים. אחר הצהריים הבחינו כוחות צה"ל במספר חשודים כטרוריסטים שהגיעו למגורי הקצינים במטרה לסלק את משגרי הרקטות שבהם נעשה שימוש קודם לכן. כוחות צה"ל פתחו באש, והצליחו לזהות פגיעה ישירה בחשודים כטרוריסטים, ללא פגיעה בעוברים ושבים. צה"ל שב ומזהיר את האוכלוסייה הפלשתינית שלא להתיר שימוש בבתי אזרחים בתור "מגנים אנושיים" על ידי טרוריסטים שמשגרים רקטות קסאם מסביבתם הקרובה.

בכל הקשור לנושא הסגר שהוטל על מעברים שונים, כפי שהעלית בפנייתך:

ההחלטות בעניין פתיחתו וסגירתו של מעבר קרני, כמו גם המדיניות בכל הקשור להפעלתו, מתקבלות בדרג הממשלתי, ולפיכך אנו מציעים שתפנה את שאלתך אל משרד הביטחון.

עם זאת, מן הראוי לציין שהמעבר נתון תחת איום תמידי מצד ארגוני טרור, ושבצה"ל מתקבלות התראות רבות על כוונתם של ארגוני טרור לתקוף אותו. המנהרה הממולכדת שנחשפה ב-28 ביולי 2006, שהובילה משכונת סג'עיה אל מעבר קרני וסיכנה את המעבר, היא רק דוגמה אחת להתקפות השיטתיות של ארגוני הטרור על מרקם החיים הפלשתיני היומיומי.

בעניין שאלתך בדבר טווחי הביטחון של צה"ל, אין ביכולתנו לספק פרטים נוספים, מכיוון שמדובר בסוגיה מבצעית. עם זאת, טווחי הביטחון של צה"ל הם נאותים, ועומדים בסטנדרטים הנדרשים על ידי המשפט הבינלאומי.

בכבוד רב,

רון רומן, קצין אקדמאי
ראש הדסק לארגונים בינלאומיים
יחידת דובר צה"ל

HUMAN RIGHTS WATCH

1630 Connecticut Avenue, N.W.
Suite 500
Washington, DC 20009
Tel: 202-612-4321
Fax: 202-612-4333
Email: hrwdc@hrw.org

26 באוקטובר 2006

רון רומן
ראש הדסק לארגונים בינלאומיים
במשרד דובר צה"ל

HUMAN
RIGHTS
WATCH

www.hrw.org

MIDDLE EAST AND NORTH AFRICA DIVISION

Sarah Leah Whitson, Executive Director
Joe Stork, Deputy Director
Fadi al-Qadi, Regional Advocate
Eric Goldstein, Research Director
Hania Mufti, London Office Director
Lucy Mair, Researcher
Hadi Ghaemi, Researcher
Christoph Wilcke, Researcher
Nadim Houry, Researcher
Katinka Ridderbos, Alan D. Finberg Fellow
Tarek Radwan, Associate
Assef Ashraf, Associate

ADVISORY COMMITTEE

Shibley Telhami, Chair
Kathleen Peratis, Vice Chair
Bruce Rabb, Vice Chair
Gary G. Sick, Vice Chair
Amal Abdel Hadi
Lisa Anderson
Stephen Apkon
Shaul Bakhash
M. Cherif Bassiouni
Martin Blumenthal
Nathan Brown
Paul Chevigny
Helena Cobban
Hassan Elmasry
Edith Everett
Mansour Farhang
Christopher E. George
Rita E. Hauser
Salah al-Hejailan
Robert James
Edy Kaufman
Marina Pinto Kaufman
Samir Khalaf
Ann M. Lesch
Robert Malley
Stephen P. Marks
Rolando Matalon
Philip Mattar
Habib Nassar
Sheila Nemazee
Nader Mousavizadeh
Trevor Pears
Jean-Francois Seznec
Charles Shamas
Mustapha Tlili
Andrew Whitley
Napoleon B. Williams, Jr.
James Zogby

HUMAN RIGHTS WATCH

Kenneth Roth, Executive Director
Michele Alexander, Development & Outreach Director
Carroll Bogert, Associate Director
Barbara Guglielmo, Finance & Administration Director
Peggy Hicks, Global Advocacy Director
Iain Levine, Program Director
Dinah PoKempner, General Counsel
James Ross, Senior Legal Advisor
Joe Saunders, Deputy Program Director
Wilder Tayler, Legal and Policy Director
Jane Olson, Chair, Board of Directors

מר רומן הנכבד,

ברצוני לשוב ולהודות לך על תגובתך מיום 12 באוקטובר לשאלותינו הקודמות. נודה לך מאוד אם תוכל להגיב לשאלות נוספות אלה, במועד המוקדם ביותר האפשרי עבורך. נודה לך מאוד אם תוכל לשלוח את תגובתך לא יאוחר מיום 13 בנובמבר, על מנת שנוכל לשקף את עמדות צה"ל בדו"ח שלנו.

1) על פי הממצאים שבידינו, ירי ארטילרי של צה"ל אל תוך רצועת עזה גרם למותם של לפחות 30 פלשתינאים ולפציעתם של 182 בני אדם נוספים, חלקם באופן קשה. החקירה שלנו מצביעה על כך שלפחות 21 מבין ההרוגים ו-70 מבין הפצועים היו נשים, ילדים או זקנים. מבלי להתייחס למספרים המדויקים, שעשויים להתאים או שלא להתאים להערכות צה"ל, האם תוכל לומר לנו, למיטב ידיעתך, האם מי מהפלשתינאים שנהרגו או נפצעו מאש ארטילרית של צה"ל ברצועת עזה מאז ספטמבר 2005 היה חמוש, או עסק בפעילות עוינת נגד ישראל או נגד צה"ל? צה"ל צוטט באמצעי התקשורת ב-19 בספטמבר 2006 כאומר שברשותו "זיהוי ודאי של יותר מ-220 חמושים שנהרגו בלחימה, וביכולתו לאמת את השתייכותם לארגוני טרור". האם מי מ-220 ההרוגים האלה נהרג בהפגזה ארטילרית?

2) הירי הארטילרי של צה"ל אל תוך רצועת עזה גבר באופן חד בתקופה שבין חודש מרץ 2006 (יותר מ-446 פגזים) לחודש אפריל 2006 (יותר מ-4,522 פגזים – פי עשרה). ירי הרקטות הפלשתיני גבר במידה הרבה פחות דרמטית במהלך תקופה זו (מ-136 רקטות במרץ ל-152 רקטות באפריל). מהי הסיבה לעלייה המשמעותית בירי הארטילרי של צה"ל בחודש אפריל?

בפגישתנו עם האלוף כליפי ב-19 ביוני נאמר לנו שהחקירה הפנימית של צה"ל בנושא הפיצוץ בחוף עזה ב-9 ביוני עדיין מתנהלת. האם תוכל להביא לידיעתנו אם דו"ח החקירה כבר הושלם, ובמידה ולא – מתי אתה צופה את השלמתו?

אנו מודים לך מראש על התייחסותך לפנייתנו זו. אנו מצפים לתגובתך בהקדם האפשרי, ובכל מקרה – לא מאוחר מ-13 בנובמבר.

בכבוד רב,

אריק גולדשטיין
סגן מנהל בפועל

לישראל	הגנה	צבא
צה"ל	דובר	יחידת
בינלאומיים	ארגונים	דסק
6080220-03		טלפון:
6080312-03		פקס:
3250	-	ז-א
2006	בנובמבר	28

אל

אריק גולדשטיין

Human Rights Watch

הנדון: בתשובה לפנייתך

מאז 2002 משגרים ללא רחם ארגוני טרור פלשתינים מרצועת עזה רקטות קסאם לעבר ישראל, כשמטרתם היחידה היא להרוג ולפצוע אזרחים ישראלים. התקפות אלה הן חלק בלתי נפרד ממסע הטרור שמנהלים ארגונים אלה נגד מדינת ישראל ואזרחיה, שמפניו ישראל מתגוננת כבר למעלה ממש שנים.

למרות יישומה של תוכנית ההתנתקות, שבעקבותיה הסתיימה הנוכחות הישראלית ברצועת עזה, המשיכו ארגוני הטרור להמטיר קסאמים: מאז ההתנתקות שוגרו יותר מ-1000 רקטות קסאם לעבר יישובים ישראלים, בעוד הרשות הפלשתינית עומדת בחיבוק ידיים. במסגרת חובתו ותפקידו להגן על אזרחי ישראל, ביצע צה"ל פעולות צבאיות שיעדן הוא למנוע את שיגורי הקסאם.

המאמץ הצבאי להפסיק את השיגורים מתוך רצועת עזה הוא מאמץ מורכב. הסיבה לכך, בין היתר, היא אופן הפעולה של הטרוריסטים, שפועלים באופן שגרתי מתוך אזורים מיושבים ובקרבתם, ומשתמשים בבתי מגורים ובבניינים כדי להסתיר את פעולותיהם מכוחות צה"ל.

ארגוני הטרור מנצלים באופן ציני את אי-רצונו של צה"ל לפגוע באזרחים, ופועלים במכוון מתוך אזורים מיושבים, תוך שהם משתמשים באוכלוסייה האזרחית כ"מגן אנושי". בכך הם מפרים באופן שערורייתי וכעניין שבשגרה את כללי המשפט הבינלאומי.

צה"ל מפעיל אמצעים שונים במאמציו להגן על אזרחי ישראל מפני ירי הקסאם הנמשך והמתעצם. אחד האמצעים שבהם צה"ל משתמש הוא אש ארטילרית ישירה לעבר אזורים לא-מיושבים המשמשים פלטפורמות לשיגור קסאמים. אש ארטילרית כזו מופעלת במקרים שיש בכך צורך מבצעי, כגון במקרה שמתקבלות התראות מודיעיניות על שיגור קסאם שעומד להתרחש. בנוסף על כך, במקרים שיש בכך צורך מבצעי (כגון בעקבות מתקפת הטרור ב-25 ביוני 2006, שבה נחטף רב"ט גלעד שליט), ביצע צה"ל פעולות ממוקדות ומוגבלות נגד גורמי טרור. כל הפעילות של צה"ל נעשית בהתאם לכללי המשפט הבינלאומי, תוך כדי חתירה להימנע ככל האפשר מנפגעים אזרחיים.

בכל פעולותיו, צה"ל נוקט אמצעי ביטחון על מנת למזער את היקף הנזק המשני. צה"ל מצטער על כל פגיעה שלא-במתכוון באזרחים או ברכוש אזרחי כתוצאה מפעולותיו, שתכליתן היא למנוע שיגור קסאמים.

צה"ל ימשיך לפעול בכל הדרכים הנחוצות כדי להגן על אזרחי ישראל מפני התקפות של ארגוני טרור פלשתינים.

צה"ל אינו מכיר את הטענות בדבר 30 הרוגים מאש ארטילרית של צה"ל מאז ספטמבר 2005, וטענות כאמור אינן עולות בקנה אחד עם המידע שיש בידי צה"ל.

בברכה,

רון	רומן,	קצין	אקדמאי
ראש	הדסק	לארגונים	בינלאומיים
יחידת		דובר	צה"ל

[נשלח בדוא"ל ביום ד' 6 ביוני 2007 4:23 אחה"צ]

שלום רון,

בהמשך לשיחתנו הקודמת היום, אני פונה בכתב לצורך המשך הטיפול בפרטי בקשתנו.

ארגון HRW מבקש לדעת אם צה"ל ביטל את השעיית השימוש באש ארטילרית כבדה ברצועת עזה. אם כך הדבר, האם תוכל להשיב על השאלות הבאות:

- (1) מתי יושם השינוי הזה?
- (2) מהי הסיבה שניתנה לשינוי הזה במדיניות צה"ל?
- (3) מי קיבל את ההחלטה לגבי שינוי זה, ומה נדרש במסגרת תהליך קבלת ההחלטה?
- (4) מהם המנגנונים הקיימים שתכליתם למנוע ו/או למזער את הפגיעה באזרחים שאינם-לוחמים כתוצאה משימוש בארטילריה?

נודה לך אם תוכל להעביר אלינו את פרטי המידע האלה, במלואם או אפילו בחלקם, בהקדם האפשרי. הדבר יאפשר לנו לכלול את תגובתך בדו"ח שלנו, המיועד להתפרסם בהמשך החודש (יוני 2007).

בתודה,

יונתן פוקס

יועץ לענייני המזרח התיכון וצפון אפריקה

Human Rights Watch

צבא	הגנה	לישראל
יחידת	דובר	צה"ל
דסק	ארגונים	בינלאומיים
טלפון:	5691842-3-972	
פקס:	5693971-3-972	
ז-א	–	3297
17	ביוני	2007

יונתן פוקס

Human Rights Watch

הנדון: בתשובה לפנייתך

"צה"ל רואה בשימוש בארטילריה אמצעי לגיטימי בהתמודדות עם האיום הנשקף משיגור רקטות מרצועת עזה, בכפוף, כמובן, למגבלות שמטיל המשפט הבינלאומי, כלומר – נחיצות צבאית, הבחנה, מידתיות וכו'. כללי הפתיחה באש של צה"ל מגדירים את הנסיבות שבהן ניתן להשתמש בירי ארטילרי, וכן את המגבלות המוטלות על שימוש כאמור (לרבות שולי הביטחון מאזורים מיושבים).

בתשובה לשאלתך, מאז נובמבר 2006 לא היה שימוש כלשהו בארטילריה, ולא היה שינוי כלשהו במדיניות".

בברכה,

רון רומן, קצין אקדמאי
ראש הדסק לארגונים בינלאומיים
יחידת דובר צה"ל

תודות

התחקירים לצורך כתיבת דו"ח זה נעשו על ידי בוני דוקרטי, חוקרת במחלקת אמצעי הלחימה של ארגון Human Rights Watch, מארק גרלסקו, אנליסט צבאי בכיר, ג'ו סטורק, סגן מנהל החטיבה למזרח התיכון וצפון אפריקה (MENA), וכריסטוף וילקה, חוקר ב-MENA. הדו"ח נכתב ברובו על ידי בוני דוקרטי; לوسی מאיר, חוקרת ב-MENA, וג'ו סטורק כתבו את פרק הרקע ואת הנספח העוסק במתחם המגורים "דירות נאדה", בהתאמה. הדו"ח נערך על ידי אריק גולדשטיין, מנהל המחקר ב-MENA, סטיב גוס, מנהל מחלקת אמצעי הלחימה, לوسی מאיר, ג'ו סטורק, ווילדר טיילר, מנהל מחלקת משפט ומדיניות, ג'יימס רוס, יועץ משפטי בכיר, ג'ו סאונדרס, סגן מנהל מחלקת תוכניות, וקנת' רות', מנכ"ל. רייצ'ל גוד ממחלקת אמצעי הלחימה וטארק ראדוואן מ-MENA סייעו במחקר ובהפקה. ליעם אזולאי-יגב ערכה את התרגום העברי.

ארגון Human Rights Watch מבקש להודות לאנשים הבאים על הסיוע שהגישו לפרויקט זה: פארס אכרם, וואל אל-קרה, חליל אבו שמאלה, חליל שאהין, מחמוד איברהים, רימא חיג'אזי, שיר אלון ונאדר אל-שרפא, מנהל אולפני "רמאתאן" בעזה. ארגון Human Rights Watch מבקש גם להודות למתיו מקינזי מהמועצה להגנת משאבים טבעיים, שעיצב את המפות ואת הגרפיקה של צילומי הלוויין, וכן לחברות GeoEye ו-DigitalGlobe, שסיפקו את צילומי הלוויין.